

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YARGILAMA SÜRECİ DEVAM EDEN SUÇA SÜRÜKLENEN
ÇOCUKLARA YÖNELİK HAZIRLANAN DESTEK EĞİTİM
PROGRAMININ ÇOCUKLARIN DUYGU VE DÜŞÜNCELERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

MEHMET SAĞLAM

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Neriman ARAL

2015-ANKARA

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YARGILAMA SÜRECİ DEVAM EDEN SUÇA SÜRÜKLENEN
ÇOCUKLARA YÖNELİK HAZIRLANAN DESTEK EĞİTİM
PROGRAMININ ÇOCUKLARIN DUYGU VE DÜŞÜNCELERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

MEHMET SAĞLAM

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Neriman ARAL

2015-ANKARA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi **Programı**

çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından
Doktora **Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi:11 / 09 /2015

Prof.Dr. Adalet KANDIR
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof.Dr. Neriman ARAL
Ankara Üniversitesi

Prof.Dr. Gülen BARAN
Gazi Üniversitesi

Prof.Dr. Figen GÜRSOY
Ankara Üniversitesi

Doç.Dr. Münevver Can YAŞAR
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Raportör

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	vii
Şekiller	viii
Çizelgeler	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.Suç Kavramı	5
1.2.Suç ile İlgili Yaklaşımlar	6
1.2.1. Kartografik (Coğrafi) yaklaşımlar	6
1.2.2. Biyolojik yaklaşımlar	7
1.2.3. Psikolojik yaklaşımlar	7
1.2.4. Sosyolojik yaklaşımlar	8
1.3. Çocukları Suça Sürükleyen Nedenler	12
1.3.1.Bireysel nedenler	13
1.3.2. Çevresel Nedenler	15
1.4. Çocuk Adalet Sistemi	19
1.4.1. Hukuk açısından çocuk	22
1.4.2. Çocuk hakları	23
1.4.3. Pekin kuralları	28
1.4.4. Riyad ilkeleri	28
1.4.5. Havana kuralları	29
1.5. Türkiye’de Çocuk Adalet Sistemi	30
1.5.1. Çocuk adalet sisteminin unsurları	30
1.5.1.1. Çocuk mahkemeleri	30
1.5.1.2. Kolluk kuvvetlerinde çocuk birimleri	32
1.5.1.3. Sosyal inceleme	33
1.5.1.4. Çocuk savunması	34
1.5.1.5. Denetim sorumluluğu	34

1.5.1.6. Çocuklarda ceza sorumluluğu	35
1.5.1.7. Çocuk koruma kanunu	36
1.6. Çocuk Adalet Sisteminde Yargılama	38
1.7. Yargılama Süreçlerinin Çocuklara Etkileri	41
1.8. Suça Sürüklenen Çocukların Topluma Kazandırılması	43
1.9. Kaynak Özetleri	47
1.10. Araştırmanın Önemi ve Amacı	64
1.11. Araştırmanın Sınırlılıkları	66
2.GEREÇ VE YÖNTEM	67
2.1. Araştırmanın Deseni	67
2.2. Araştırmanın Çalışma Gurubu	68
2.3. Veri Toplama Araçları	75
2.3.1. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu	76
2.3.2. Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği	82
2.3.3. Stres Düzeyi Ölçeği	83
2.4. Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programının Hazırlanması	83
2.4.1. Örnek Program Oturumu 1	88
2.4.1.2. Öğrenme ve öğretme süreci	88
2.4.1.3. Etkinlikte kullanılan örnek olay	95
2.4.2. Örnek Program Oturumu 2	96
2.4.2.1. Öğrenme ve öğretme süreci	96
2.4.2.1.1. Çatışma ve çözüm yolları	97
2.5. Veri Toplama Yöntemi	101
2.5.1. Ön testlerin uygulanması	102
2.5.2. Destek eğitim programının uygulanması	103
2.5.2.1. 8. Oturumda kullanılan hikaye “Stanley’in hikayesi”	105
2.5.3. Son testlerin uygulanması	118
2.5.4. Kalıcılık testlerinin uygulanması	118
2.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi	119
2.6.1. Verilerin değerlendirilmesi	119
2.6.2. Verilerin analizi	119
3. BULGULAR	123

3.1. Yargılama Sürecindeki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular	124
3.2. Yargılama Sürecindeki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine, Kaygılarına ve Stres Düzeylerine Ait Bulgular	130
4. TARTIŞMA	146
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	155
ÖZET	158
SUMMARY	159
KAYNAKLAR	160
EKLER	177
EK1. Ankara 3. Çocuk Mahkemesi’nden Alınan İzin Belgesi	177
EK2. Ankara 1. Çocuk Mahkemesi’nden Alınan İzin Belgesi	178
EK3. Ankara 2. Çocuk Mahkemesi’nden Alınan İzin Belgesi	179
EK4. Aydınlatılmış Onam Formu	180
EK5. Etik Kurul Raporu	181
EK6. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu İle İlgili Uzman Görüşü Değerlendirme Formu	182
EK7. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu	184
EK8. Destek Eğitim Programı İle İlgili Uzman Görüşü Değerlendirme Formu	187
ÖZGEÇMİŞ	193

ÖNSÖZ

Bu araştırma yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklar için hazırlanmış destek eğitim programının ilk defa suça sürüklenen 13-17 yaş arasındaki çocukların duygu ve düşüncelerine olan etkisi değerlendirmek amacıyla yapılan çalışma ve doktora öğrenimim boyunca birçok insanın destek ve katkıları olmuştur.

Doktora öğrenimim ve tez çalışmamın her anında beni destekleyen ve sabır gösteren, birikimi ve çalışma disiplini ile beni sürekli daha iyiye yönlendiren, tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Sayın Neriman ARAL'a (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Başkanı) teşekkürlerimi borç bilirim. Doktora öğrenimim boyunca bilgi ve destekleri ile bana yön veren Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'ndeki değerli hocalarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Tez çalışmalarım boyunca bilgi ve destekleri ile çalışmama yön veren değerli hocalarım Prof. Dr. Sayın Gülen BARAN'a ve Prof. Dr. Sayın Adalet KANDIR'a ayrıca jüride yer alarak katkı ve desteklerini sunan hocalarım Prof. Dr. Sayın Figen GÜRSOY'a ve Doç. Dr. Sayın Münevver Can Yaşar'a teşekkürlerimi borç bilirim. Veri toplama aşamasında bana sabırla destek olan Ankara Çocuk Mahkemeleri'nde görevli kıymetli arkadaşlarım Psikologlar Muharrem ÇETİN ve Oya OLUNGAN'a, Sosyal Çalışmacılar Derya GÜNEŞ KAYMA, Berna ŞAHİN ASLAN ve Gözen UYSAL'a ve Pedagog Osman ZORBAZ'a teşekkürlerimi borç bilirim. Tez çalışmaları sırasında dernek olarak desteklerini sunan Aksiyonel Hukukçular Derneği'ne teşekkürlerimi borç bilirim. Çalışmam süresince bana destek olan değerli arkadaşlarım Muharrem GÜRKAN'A, Barış KOÇBOĞA'YA, Serkan AVŞAR'A, Güray AKYÜZ'e ve araştırma görevlisi Halil KAYADUMAN'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Yaşamımın her anında bana varlıkları ile destek olan aileme, zamanlarından çaldığım çocuklarım Şevval ve Ahmet Salih SAĞLAM'a, çalışmalarım boyunca bana büyük sabır gösteren ve her zaman destek olan kıymetli eşim Sümeyye SAĞLAM'a sonsuz teşekkür ederim.

Mehmet SAĞLAM

Ankara, 2015

SİMGELER VE KISALTMALAR

ÇDDYF: Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu

ÇDKÖ: Çocuk Durumluk Kaygı Ölçeği

ÇSKÖ: Çocuk Sürekli Kaygı Ölçeği

SDÖ: Stres Düzeyi Ölçeği II

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Çocuk Hakları İhlalleri Örnekleri	94
Şekil 2.2. Grup Çalışmalarının Yapıldığı Eğitim Ortamına Ait Resimler	108
Şekil 2.3. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 1	110
Şekil 2.4. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 2	111
Şekil 2.5. Çocuk Adalet Sistemini Gösteren Balık Kılıcı	112
Şekil 2.6. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 3	113
Şekil 2.7. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 4	114
Şekil 2.8. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 5	115
Şekil 2.9. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 6	116
Şekil 2.10. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 7	118
Şekil 3.1. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi toplam puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	133
Şekil 3.2. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	134
Şekil 3.3. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi okul ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	134
Şekil 3.4. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi kendisi ile ilgili kaygılar alt boyutu puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	134

Şekil 3.5. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun ön test, son test ve kalıcılık testi toplam puan ortalamaları	137
Şekil 3.6. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun kendisi olumsuz düşünceler alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	138
Şekil 3.7. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun kendisi ile ilgili ile ilgili olumlu düşünceler alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	138
Şekil 3.8. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun okul ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	138
Şekil 3.9. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun kendisi ile ilgili kaygılar alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	138
Şekil 3.10. Deney grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	139
Şekil 3.11. Deney ve kontrol grubunda çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	141
Şekil 3.12. Deney Grubundaki Çocukların Sürekli Kaygılarına ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	142
Şekil 3.13. Deney ve kontrol grubunda çocukların sürekli kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	143

Şekil 3.14. Deney Grubundaki Çocukların Stres Düzeylerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması	144
Şekil 3.15. Deney ve kontrol grubunda çocukların stres düzeylerine ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları	146

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. Araştırmaya dahil edilen çocukların demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar	70
Çizelge 2.2. Araştırmaya katılan çocukların yaşadıkları ortama ilişkin dağılımlar	71
Çizelge 2.3. Araştırmaya dahil edilen çocukların sağlıkla ilgili özelliklerine ilişkin dağılımlar	72
Çizelge 2.4. Araştırmaya dahil edilen çocukların anne-babalarının demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar	73
Çizelge 2.5. Araştırmaya dahil edilen çocukların aile özelliklerine ilişkin dağılımlar	74
Çizelge 2.6. Araştırmaya dahil edilen çocukların yargılandıkları olaya ilişkin dağılımlar	75
Çizelge 2.7. Correlation Matrix Tablosu	78
Çizelge 2.8. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formundaki Maddelerin Faktör Yüklerini Gösteren Pattern Matrix Tablosu	81
Çizelge 2.9. Çocuk Hakları Oturum Özeti	88
Çizelge 2.10. Benim Haklarım Etkinlik Planı	89
Çizelge 2.11. Haklarımı Tanıyorum Etkinlik Planı	90
Çizelge 2.12. Resimdeki Haklar Etkinlik Planı	91
Çizelge 2.13. Olmayan Haklar Etkinlik Planı	92
Çizelge 2.14. Olumsuz Durumlarla Başetme Oturum Özeti	96
Çizelge 2.15. İsimlerimiz Etkinlik Planı	97
Çizelge 2.16. İletişim Taktikleri Oturum Görseli	101

Çizelge 2.17. Deney ve Kontrol Grubundaki Çocuklara Uygulanan Testlere Ait Puanların Normallik Testi Sonuçları	122
Çizelge 3.1. Deney ve kontrol grubundaki çocukların tüm ölçeklerden aldıkları ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarının betimsel istatistik sonuçları	131
Çizelge 3.2. Yargılama sürecindeki deney grubunda Çocukların Duygu ve Düşüncelere ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları	132
Çizelge 3.3. Kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	135
Çizelge 3.4. Yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları	136
Çizelge 3.5. Deney grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ilişkin elde edilen ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları	139
Çizelge 3.6. Kontrol grubunda çocukların Durumluk Kaygılarına ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	140
Çizelge 3.7. Deney ve kontrol grubunda çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test ve son test puan ortalamalarına ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	140
Çizelge 3.8. Deney grubundaki çocukların sürekli kaygılarına ilişkin elde edilen ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları	141

Çizelge 3.9. Kontrol grubunda çocukların Sürekli Kaygılarına ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	142
Çizelge 3.10. Deney ve kontrol grubunda çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test ve son test puan ortalamalarına ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	143
Çizelge 3.11. Deney grubundaki çocukların stres düzeylerine ilişkin elde edilen ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları	144
Çizelge 3.12. Kontrol grubunda çocukların Stres Düzeylerine ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	145
Çizelge 3.13. Deney ve kontrol grubunda çocukların stres düzeylerine ilişkin ön test ve son test puan ortalamalarına ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	145

1. GİRİŞ

İlk çağlardan itibaren insanların mevcut kurallara uymakta güçlük çektikleri, önceleri toplumun önemsemediği bu durumun ilerleyen süreçte insanlığın çözüm bekleyen en büyük sorunu haline geldiği ifade edilmektedir (Ercan, 1984). Marshall (1999), tarafından kişilerin kendi bireysel sınırlarının çok ötesine geçtiği bir durum olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında evrensel bir olgu olan suçun, tarihsel gelişim süreci içinde bütün toplumlarda ve her türlü toplumsal yapı içinde her dönemde rastlanan bir olgu olduğu, ilk çağlardan bu yana suç ve nedenleri üzerinde durulduğu ifade edilmiştir. İlk zamanlar, sapma davranışların doğaüstü güçlere gönderme yapılarak açıklanmaya çalışıldığı ancak sonradan, pek çok toplum bilimcinin, bireyleri suça iten biyolojik ve toplumsal nedenler, hukuk ve ceza dizgeleri ile ilgili çok sayıda eleştiri getirdikleri belirtilmektedir (Ağırgötüren, 2006). İşleyenin kendisine ve çevresine fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak etkileri olan suçu, Platon; ruhun bir tür hastalığı olarak saymış ve suçun ihtiraslar, zevk aramak ve cahillik olmak üzere üç kaynağı olduğunu belirtmiştir. Cezanın suçluyu aydınlatarak ıslah ettiğini ve onun üzerinde, hiddet, zevk arzusu gibi etmenlerin kurduğu baskıları ortadan kaldırdığını ifade etmiştir (Hazlehurst, 1990; Dönmezer, 1994). Ceza politikaları öncelikle fail odaklı ve bireyselleştirilmiş bir ceza rehabilitasyon modeline dayalı iken zamanla çocukların suç olarak tanımlanan eylemler içerisinde yer alması toplumlarda önemli bir problem olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum sadece çocuk ve ailesi için değil, toplum geneli için önem taşıdığı belirtilmektedir (Uygur ve ark., 1994; Lipsey ve ark., 2010).

Bilimsel kaynakların “Juvenile Delinquency” kavramıyla açıkladığı ve Türkçe’deki karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek kavramın Türkiye’de “Çocuk Suçluluğu” olarak kullanılmaktadır. Bu tanımın hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümünü kapsadığı ve çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocukların, “suça sürüklenmiş çocuk” olarak kabul edildiği belirtilmektedir (Dönmezer, 1994). Çocukların suç işleme nedenlerine ilişkin yapılan çalışmalarda (Wyrick ve Howell, 2004; Thornberry ve ark., 2004; Sanni ve ark.,

2010); çocuk suçluluğunun nedenlerinin belirlenmesi, daha sonra ise belirlenen bu nedenlerin ortadan kaldırılması konusuna yoğunlaşmaktadır. Suça sürüklenen çocuklar konusunda oluşturulacak stratejilerde konu ile ilgili olarak derinlemesine bilgi sahibi olunmasının önemli olduğu belirtilmektedir. Çocukların suça sürüklenmesindeki nedenlerin belirlenmesi, bu olumsuzluğun oluşmasını engelleyecek toplumsal politikaların oluşturulması ve uygulanmasında oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan faktörler araştırmacılar tarafından genelde bireysel ve çevresel nedenler şeklinde gruplandırılmaktadır (Farrington ve Loeber, 2000; Akduman ve ark., 2007; Sprott ve ark., 2001; Toprak, 2011). Avcı (2010), Erzurum’da ceza infaz kurumunda tutuklu bulunan 18 çocuk üzerinde yaptığı çalışmada; aile yapılarının, ailedeki göç varlığının, yaşanan konutun, ailenin demografik özelliklerinin, arkadaş ve okul çevresinin yanında boş zamanlarını değerlendirme biçiminin suça yönelmede etkili olduğunu bulmuştur. Yine Antalya’da yapılan bir başka çalışmada, çocukların suça sürüklenmesinin en önemli nedenlerinin; çocuğun dünyaya gelmesinden ve onun ergenlik çağına gelinceye kadar bakımından sorumlu bulunan ailenin işlevlerini yitirmesi ve ilk sosyalizasyon sürecinin yaşandığı ailede veya yakın akrabalarda suç modellerinin olması, anne-babaların eğitim seviyesinin düşüklüğü ve göç olduğu belirlenmiştir (Öter, 2005).

Ailenin yapı ve fonksiyonlarında ortaya çıkan değişimlerin çocukların ve gençlerin sosyalizasyonunda önemli problemlere sebep olduğu, kentlerin yapısında meydana gelen değişimlerin ve artan nüfusunda toplumdaki kontrol mekanizmalarını zorlaştırdığı ifade edilmekte (Günşen İçli, 2007) ve Uygur ve ark., (1994) tarafından yapılan çalışmada eğitim eksikliği, sosyal dezavantajlar, öyküde bedensel hastalık, parçalanmış aile gibi unsurların çocukları suça yönelttiği belirtilmektedir. Bunun yanında değişime uğrayan değer yargılarının, ahlaki kuralları meydana çıkardığı karmaşanın, hızlı ve düzensiz kentleşmenin ve sanayileşmenin, göçlerin ve ekonomik bunalımların da sosyo- ekonomik ve kültürel kaynaklı nedenler gibi çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan nedenler arasında gösterildiği ifade edilmektedir (Kunt, 2003).

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin tespit edilmesi kadar onların yargılanma süreçleri de önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların özel olarak yargılanabilmeleri için çocuk mahkemeleri oluşturulmuştur. Oluşturulan bu mahkemeler, görev yapan hakim ve savcıların özel eğitimlerden geçirildiği, sosyal çalışma görevlilerinin çocuğun durumu hakkında detaylı raporlar düzenleyerek çocuk yargılamalarına yön verebildiği özel mahkemelerdir (Tomanbay, 1999). Suç oranlarındaki hızlı artış çocuk suçluluğunun yaygın bir kamu sorunu haline gelmesine neden olmuştur (Doak, 1932). Çocuk suçluluğu gerek tür gerekse neden açısından yetişkin suçluluğundan ayrıldığı ve çocuklardaki tedavi çalışmalarının yetişkinlere oranla daha başarılı ve süratli yanıt verdiği ifade edilmektedir (Yavuzer, 1980).

Suçla mücadelede çocukların eğitiminin yetişkin eğitiminden daha önemli olduğu ve suçlu kişilik oluşumunun erken müdahale ile önlenemediği belirtilmektedir (Kelley ve ark., 1997). Bu nedenle çocuk yargılamalarının yetişkin yargılamalarından ayrılmasının önemi fark edildikçe bu yönde çalışmalar yapılmıştır. İlk olarak 1899 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Chicago kentinde çocuk mahkemelerinin kurulduğu, kurulan bu mahkemelerin o dönemde ihmal edilen, istismara uğrayan, suça sürüklenen çocukları korumayı ve topluma yeniden kazandırmayı amaç edinen sosyal reformcu hareketin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin ardında önce İngiltere daha sonra Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi Batı Avrupa ülkelerinde çocuk mahkemeleri oluşturulmuştur. Türkiye'de ise çocuk mahkemelerinin oluşturulmasına yönelik ilk çalışmaların 1945 yılında başlayıp ancak 1979 yılında Çocuk Mahkemeleri Yasası' çıkarılması ile yasallaştığı belirtilmektedir (Karabulut, 2006). Her ne kadar çocuk yargılamaları için özel mahkemeler oluşturulsa da yargılama süreçlerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin önüne geçilememiştir.

Suçla sürüklenen çocuklar konusunda yapılan çalışmalarda, çocukların emniyet ve adliye süreçlerinde birçok yetersizlik ve olumsuzluk ile karşılaştıkları ve bunların da çocuklar üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu ifade edilmiştir (Öter, 2005; Ağırçötüren, 2006; Göç, 2006; Kılıç, 2007). Yargılama sürecinde oluşan bu olumsuz etkiler genel anlamda üst-benliklerinin kusurlu geliştiği, kimi alanlarda zayıf ve

yetersiz kaldığı ve sınırsız bir özerklik eğilimi gösterdikleri ifade edilen (Göker ve ark., 2006) bu çocukların kaygılanmalarına, stres düzeylerinin artmasına neden olabilmektedir. Sonraki süreçte hukuki olarak birçok gelişme sağlanmış ve Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri, Çocuk Koruma Kanunu, mahkemelerin Türkiye geneline yaygınlaştırılması ve bu mahkemelerde pedagog, psikolog ve sosyal çalışmacıların bulundurulması, yine fiziksel şartların iyileştirilmesi gibi birçok alanda ilerleme sağlanmıştır (Gürkan ve ark., 2013). Ancak yapılan bütün olumlu değişimlere karşın 2002 yılında Çocuk Mahkemeleri'ndeki toplam dava sayısının 11747 iken 2012 yılında bu sayının 100121'e ulaştığı (Adalet Bakanlığı, 2014) dolayısıyla her geçen yıl suça sürüklenen çocuk sayısında artış olduğu belirlenmiş ve bu durum yargılama süreci ve sonrasının çocuk üzerinde yeterli derecede etkili olmadığı düşüncesine neden olmuştur. Suça sürüklenen çocuğun rehabilite edilebilmesi ve topluma yeniden kazandırılabilmesi sürecinde temel bir etken olan yargılama süreçlerinin bu çocuklar üzerinde ne derece etkili olduğu önemli bir durumdur.

Çocuk suçluluğunun önüne geçebilmek için çocukların suça sürüklendikleri ilk andan başlayarak rehabilitasyon çalışmaları yapılmasının olumlu sonuçlar doğurduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda Amerika'nın Michigan Eyaleti'nde veraset mahkemesi tarafından uygulanan Erken Suçlu Programı kapsamında 13 ve daha küçük yaşta olup ilk defa suça sürüklenen çocuklarla çalışılmıştır. Program kapsamında 10 güne kadar sürebilen kısa süreli gözaltı, evde özel yoğun müdahaleler, bireyselleştirilmiş tedavi planı, tedavi grupları, okula hazırlık yardımı gibi çeşitli rehabilitasyon çalışmaları yapılmıştır. Programın uygulandığı çocuklarda yeniden suça sürüklenme oranının azaldığı, akran ilişkileri ve okul performansında olumlu değişimler olduğu belirlenmiştir (Howwith ve Moore, 1991). Suça sürüklenen çocuklarda uygulanan bir başka destek programında; okul dışı saatlerde yürütülen ve 12 hafta sürdürülen programda beceri eğitimi, bilişsel problem çözme, kendini kontrol stratejileri, aile yönetimi beceri eğitimi ve ebeveyn eğitimini içeren çeşitli çalışmalara yer verilmiştir (Flores, 2003). Amerika'nın Sacramento Eyaletinde uygulanan bir başka programda ise 9-12 yaş grubunda olup, ailesi tarafından ihmal ve istismar edilmiş suça sürüklenen çocuklarla çalışılmıştır. Çalışma kapsamında

çocukların fiziksel ve zihinsel sağlığı, madde bağımlılığı, okul işleyişi, ekonomik gücü ve ihtiyaçları, aile işleyişi ve sosyal işlevselliği içeren derinlemesine değerlendirmeler yapılmış, bireysel ve aile danışmanlığının yanı sıra risk izleme çalışmalarına yer verilmiştir (Flores, 2003). Bu uygulama örnekleri incelendiğinde suça sürüklenen çocuklar üzerinde yapılacak zamanında müdahalelerin olumlu sonuç verdiği ve bu müdahalelerin sistematik bir program şeklinde yapıldığında etkili olduğu görülmektedir. Yargılama süreçlerinin öneminden yola çıkarak bu çalışmada yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerinin belirlenmesi ve suça sürüklenen çocuklardaki olumsuz etkileri azaltabilmek için hazırlanan destek eğitim programını uygulayarak çocuğun topluma kazandırılmasını sağlayabilmek amaçlanmıştır.

1.1. Suç Kavramı

Suç kavramının insanlık tarihi kadar eski bir kavram olduğu ve bu yönü ile insanlık var olmaya devam ettiği sürece varlığını devam ettirecek bir olgu olduğu ifade edilmektedir. Suç kavramının ilk bakışta yalnızca polis ve mahkeme ile ilgili bir durum olarak görülse de mikro planda her bir bireyi, makro planda ise pek çok toplumsal yapıyı ilgilendiren bir sosyal olgu olduğu belirtilmektedir (Woody ve ark., 2011; Dolu, 2014). Bunun yanında suç kavramı ve bu kavrama ilişkin tanımlar toplumdan topluma farklılık gösterebilmekte, bir yerde suç olan bir davranışın bir başka yerde suç olmayıp hatta aynı toplumda bile zaman için bu tanımlamalar değişebilmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nda "kanunun yasakladığı eylemler" ifadesi kullanılarak tanımlanan suç kavramı yalnızca Ceza Hukuku bakışı ile ele alınıp, yasanın cezalandırdığı bir hareket olarak değerlendirilemeyecek kadar karmaşık ve çok yönlü olduğu ifade edilmektedir (Yavuzer, 2001). Bir başka tanımda ise; hukuk ve ahlak kurallarının çiğnenmesi olarak tanımlanıp, suç olgusunun, toplumdaki hukuksal yapıya zarar verdiği için yasalar tarafından yasaklanmış eylemler olduğu belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2005). Bir başka tanımda ise suç, bireylerin kişisel

alanlarını aşarak kamusal alan içinde tanımlanan kural ya da yasaların çiğnenmesi, buna bağlı olarak kamusal otorite görevini üstlenmiş olan devlet ya da yerel bir kuruluşun müdahalesini gerektiren ve cezai karşılığı olan eylemler olarak tanımlanmaktadır (Zengin ve Kesgin, 2013).

Suç ilişkin yapılan tanımlamaların ve kabullerin toplumdan topluma farklılık gösterdiği ifade edilse de suç olgusunun her toplumda gözlemlenebilen bir olgu olduğu, suçun bulunmadığı bir toplumu göstermenin ise mümkün olmadığı dile getirilmektedir (Durkheim, 2006).

Suç mekanizmasının temel olarak iki unsurdan oluştuğu, bunlardan birinin “suç motivasyonu”, diğerinin ise “suç fırsatı” olduğu belirtilmektedir. Suç önleme ve suçla mücadele noktasında kamu otoritesinin genellikle suç fırsatlarının ortadan kaldırılmasına odaklandığı görülmektedir. Buna karşın sosyolojik, ekonomik, biyolojik, politik veya kültürel olarak bir çok faktörden etkilenen suç motivasyonunun ise yalnızca güvenlik tedbirleri ile ortadan kaldırılamayacak kadar önemli bir olgu olduğu ifade edilmektedir (Dolu, 2014).

1.2.Suç ile İlgili Yaklaşımlar

Suçlu açıklamaya çalışan yaklaşımların bu olguyu birçok yönden ele aldıkları ve farklı biçimlerde tanımlamaya çalıştıkları görülmektedir.

1.2.1. Kartografik (Coğrafi) yaklaşımlar

Bu yaklaşımda ısı, ışık, nem, basınç, yağış miktarı gibi coğrafi değişkenlerdeki çokluk veya azlık gibi iklim şartlarındaki değişimin yanı sıra yaşanan coğrafi bölgenin coğrafi yapısının (dağ, ova vs.) da suç oranlarına etki ettiği ifade edilmektedir. Buna göre yüksek ısıya sahip olan bölgelerde cana karşı işlenen suçlarda bir artış gözlemlenirken, daha soğuk bölgelerde mala karşı işlenen suçların daha fazla olacağı iddia edilmektedir (Yavuzer,1986)

1.2.2. Biyolojik yaklaşımlar

Bu yaklaşıma göre suç işleyen insanların bu davranışı göstermesinde doğuştan getirilen biyolojik özelliklerin etkisinin büyük olduğu, bir dönem insanların güzel ya da çirkin olmasının dahi o kişinin suç işleme potansiyeline işaret ettiği ifade edilmiştir (Marshall, 1999 ve Günşen İçli, 2007). Bu yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri olan Lombroso, suç eğilimlerinin kalıtsal olduğuna işaret etmekte ve suçlu doğanların insanlığın ilkel ataları ile biyolojik benzerlik gösterdiğini belirtmektedir (Kaner, 1992).

1.2.3. Psikolojik yaklaşımlar

Psikolojik yaklaşımlarda; insanı davranışa sevk eden uyarıcılar, bireysel ve kişilerarası ilişkiler üzerinde durulmakta ve bunların suç oluşumunda etkili olduğu ifade edilmektedir (Kaner, 1992). Bu yaklaşım suç davranışı sapmış bir davranış olarak ele alarak, davranışların meydana gelmesinde belirleyici olan zihinsel süreç ve özelliklerin incelendiği gibi suç davranışının anlaşılması içinde aynı temel süreçlere bakılması gerekliliği vurgulanır ve bu teoriler psikojenik teoriler olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında bazı psikologlar suç davranışının anlaşılması için kişinin çocukluk zamanlarında geçirmiş olabileceği travmalara odaklanırken diğerleri suçun anlaşılması için kişinin geçirmiş olduğu öğrenme aşamalarına bakılması gerektiğini de belirtmişlerdir (Günşen İçli, 2007)

Psikolojik yaklaşımlardan psikoanilitik yaklaşım kişilikte var olduğu ifade edilen süper ego, ego ve idin devamlı bir mücadele halinde oldukları belirtilmektedir. Psikoanilitik yaklaşıma göre süper ego her şart altında idi engellemeye ego ise sürekli olarak id ve süper ego arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Freud bu çatışmanın devamlı bir baskı ortaya çıkardığı belirtmekte ve bu baskıların egonun kaldıramayacağı kadar ağır olmaya başlaması halinde, ortaya çıkması muhtemel olan

anksiyete sonucunda kişinin suç işleme davranışını gösterdiğini dile getirmektedir (Schultz ve Schultz, 2002). Ayrıca suç davranışı gösteren kişinin, bilinçdışında yaşadığı çelişkileri ortadan kaldırmak için çeşitli yollar aradığı belirtilmektedir. Suç işlemenin kişinin çelişkilerinin ve sonucunda hissettiği gerilim duygularını ortadan kaldırmak için bir seçenek olduğu ve bunun sonucunda da kişinin suç işlemeyi kendinde bir hak olarak görebildiği ifade edilmektedir (Yavuzer, 1986).

Psişikolojik yaklaşımlardan psikopatolojik yaklaşımda göre, bireyin suç davranışını göstermesindeki temel belirleyicinin, o kişinin sahip olduğu kişilik özellikleri olduğu ifade edilmektedir. Bireylerin sahip oldukları anormal ve olumsuz kişilik özelliklerinin daha önceden tespit edilmesi durumunda, gerçekleşmesi muhtemel suç davranışlarının da engellenebileceği açıklanmaktadır (Dolu, 2010)

Bazı araştırmacılar zekâ düzeyleri ile suç davranışları arasında ilişki olduğunu, zeka seviyeleri düşük olan kişilerin, suç işleme ihtimallerinin yüksek olduğunu iddia etmişlerdir. Buna göre zeka seviyesi düşük olan kişilerin, yaptıkları davranışların ne kadar doğru ve ahlaki olduğu konusunda yeterli değerlendirmeyi yapamadıkları ayrıca bu kişilerin, doğuştan getirdikleri arzu ve içgüdülerini kontrol edemedikleri için suç davranışını gösterdikleri ifade edilmektedir. Ayrıca insanın bilişsel gelişime paralel olarak ahlaki gelişiminin de sağlandığı dolayısıyla zeka, bilişsel gelişim, ahlaki gelişim ve suç davranışları arasında ilişki olduğu da belirtilmektedir (Kaner, 1992 ve Dolu, 2010).

1.2.4. Sosyolojik yaklaşımlar

Kriminoloji biliminde suçun nedenleri ele alınırken doğaüstü güçler yaklaşımı, klasik ve pozitivist okul yaklaşımları ve eleştirel perspektif olmak üzere dört temel bakış açısı dikkate alınmıştır. Buna göre doğaüstü güçler yaklaşımının ortaçağ cehaletini ve doğmalara sağlanmış bir devrin suç ve suçluya bakışını yansıtırken, klasik okulun aydınlanma çağı ile birlikte insanı tüm sosyal analizlerin merkezine koyan rasyonalite ve akılcılık eksenli bir bakış açısı ile suçu “rasyonel bir tercih” olarak ele aldıkları belirtilmektedir. Pozitivist okul anlayışı ile birlikte suç davranışı üzerinde

biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin önemli olduğu vurgulanmış ve eleştirel perspektif ise suçu, güç ve çatışma perspektifinden ele alarak ceza adalet istemindeki yanlışlıklara işaret ettiği belirtilmektedir (Hester ve Elgin, 2005; Dolu, 2014; Güllü, 2014). Suç davranışının bireysel özelliklere bağlı olduğu görüşüne karşı çıkarak suçun toplumsal bir olgu olduğunu söyleyen sosyologlar, bu bakış açısı ile davranışlar üzerinde toplumun etkisine işaret etmişlerdir. Bireyler tarafından çeşitli nedenler ve hazırlayıcı etkenler ifade ediliyor olsa da toplumda yetişkin olmaya en yakın bireylerinin neden suça sürüklendikleri, suç ve anti sosyal davranış göstermeye hangi bireylerin daha yatkın olduğu, hangi durumların bu olumsuzlukları tetiklediğine ilişkin konuların sosyal psikoloji açısından ele alınmasının yararlı olacağı ifade edilmektedir (Güler, 2010).

Sosyolojinin kurucuları arasında gösterilen Durkheim, “intihar” adlı eserinde toplumun **anomi** yaşadığı durumlarda, belli ve makul oranlarda olması gereken suç oranlarının, çok fazla arttığını ifade etmektedir. Geçirmekte olduğu çeşitli krizler dolayısıyla kendi bütünlüğünün devamını sağlayamayan toplumda bireylerin kendini topluma bağlayan bağlarda büyük zayıflıklar hissetmeye başladığı ve bunun sonucu olarak kendi çıkarlarından başka bir şey düşünemez hale geldikleri için suça olan eğilimlerinde büyük artışlar gözlemlenebildiği anlatılmaktadır. Temelde toplumsal yapıda meydana gelen sarsıntı ve düzensizliklerin, toplumun bireyin davranışlarını kontrol altına alabilme kapasitesinin zayıflaması istenmeyen davranışların ortaya çıkabileceği görüşü üzerinde durulmaktadır (Durkheim, 1951; Gölbaşı, 2008; Dolu, 2014).

Amerikalı sosyolog R. Merton tarafından saunulan **gerilim teorisinde** göre suç kavramı, toplumun önüne konulan amaçlar ile araçlar arasındaki uyumsuzlıktan kaynaklanmaktadır. Gerçekleştirilemeyen amaçların baskılara neden olduğu ve insanların hissettikleri bu baskıları ortadan kaldırmak amacıyla suç davranışına başvurdukları belirtilmektedir. Teoriye göre suç davranışının tamamen toplumsal yapıdan kaynaklandığı ve toplumda var olan sınıfsal farklılıkların bu durumu desteklediği ancak engellenerek hedeflerine ulaşamayan, alt sınıfa dâhil olan her bireyin suç işler diye bir genellemenin yapılmasının da mümkün olmadığı ifade

edilmektedir. Toplum yapısının doğru biçimde düzenlenmesi halinde, bireyler üzerindeki baskıların azalacağı ve böylece suç işleme davranışını gerçekleştirmeyeceği ifade edilmektedir (Froggio, 2007; Günşen İçli, 2007; Güllü, 2014).

Amerikan sosyolojisinde Chicago Okulu merkezli çalışmalarla ortaya konulan **sosyal düzensizlik teorisine** göre, şehir yapısı ve suç arasında belirgin bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Şehir yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümlerden etkilenen sosyal organizasyonda meydana gelen düzensizlikler ve karışıklıkların suç davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre, şehrin merkezinden dışa doğru uzaklaştıkça, suç oranlarında çok büyük farklılıklar gözlemlendiği, şehir merkezine doğru yaklaşıldıkça, bu bölgelerde suç oranları artarken, uzaklaştıkça da suç oranları azaldığı tespit edildiği gibi geriye dönük yapılan istatistikî araştırmalarla da bu görüşün desteklendiği belirtilmektedir (Kubrin ve Weitzher, 2003 ve Kızmaz, 2005).

Genel olarak çocuk veya gençlerin oluşturduğu çetelerdeki altsınıf mensubu kişilerdeki, sapma ve suçluluk durumları üzerine yoğunlaşan **alt kültür kuramlarının** 1950’li yıllarda yapılan çalışmalarda öne çıktığı ifade edilmektedir. Alt-kültür kuramlarının suç olgusunu grup ve çete ortamlarında dölleneyen veya ortaya çıkan bir davranış tarzı olarak ele aldıkları için suçluluğun; gruplar, çeteler, akranlar ve onları çevreleyen yaşamlardan güçlü bir şekilde etkilendiğini varsaydıkları bildirilmektedir (Kaner, 1992; Hester ve Elgin, 2005; Kızmaz, 2005).

Bu kuram, alt ve orta sınıfa mensup bireyler arasındaki çatışmayı öne çıkararak, alt sınıfa mensup olan çocukların statü arayışı sonucunda orta sınıfa mensup olan çocukların amaçlarını, yaşam biçimlerini gerçekleştirmek istedikleri belirtilmektedir. Ancak bu hedeflerini, toplumsal olarak kabul edilir bir yolla gerçekleştirmeleri oldukça zor olan alt-kültür çocuklarının yaşadıkları bu engellenmenin çocukların, kendilerine olan güvenlerini kaybetmelerine ve karşıt bir tepki geliştirmelerine yol açacağı dolayısıyla suç davranışının ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Kaner, 1992; Adler ve ark., 2007; Kızmaz, 2005).

Öğrenme teorileri içinde “taklit” kavramına özel bir önem verilmekte ve bu taklitlerin öğrenme üzerinde önemli derece etkili olduğu özellikle çocukların öğrenmelerinde taklitlerin ayrı bir yeri olduğu ayrıca çocuğun sosyalleşme sürecinde toplumsal yaşamdaki bu taklitlerin belirleyici olduğu belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2005; Gölbaşı 2008; Atay, 2012). Yetişkinleri taklit ederek toplum içindeki sosyalleşmelerini tamamlamaya çalışma sürecinde olumlu kazanımların yanı sıra suç gibi olumsuz bazı davranışları da edinilebildiği belirtilmektedir. Suç davranışını gösterdiği anda bireyin aslında daha önce suç işlemiş başka birini taklit ettiği ve iletişim alanında yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde de bu taklitlerin ve buna bağlı öğrenmelerin hızla geliştiği gibi suç davranışı gösteren bireylerin aynı ortamda bulunmaları ile birbirleriyle etkileşimlerinin arttığı, taklit yoluyla yeni suç davranışlarının öğrenildiği ve bu noktada ceza ve infaz kurumlarının sorgulanması gerektiği ifade edilmektedir (Gölbaşı, 2008). Kriminolojide önemli ve etkin kuramlardan biri olarak ele alınan sosyal öğrenme kuramı temel alınarak, suçluluğun öğrenme faaliyetlerinin bir sonucu olarak ele alındığı ve bireyin özellikle anti-sosyal akran grubu ile etkileşime girmesi ile suç davranışını gösterme ihtimalinin artacağı bildirilmektedir (Kızmaz, 2005).

İnsanların suça ve suçluya verdikleri tepkiler üzerine yoğunlaşan, bireylerinin etiketlenmelerinin onların suç işleme süreçleri üzerinde etkili olduğu varsayımı üzerine kurulan **damgalama teorisi kuramına** göre, bireylerin sapkın veya suçlu olarak etiketlenmeleri, onların toplumdan dışlandıkları yönünde bir duyguya kapılmalarına yol açtığı, bu dışlanma duygusunun da, onların suçlu gruplarla ilişkiye girmelerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Marshall, 1999; Kızmaz, 2005; Ümit, 2007). Her bireyin hata yapabileceğini ve bir şekilde suça sürüklenebileceğini ifade eden damgalama teorisinde asıl önemli olanın yapılan hatadan sonra bireye nasıl yaklaşılması gerektiğinin önemi dile getirilmektedir. Bu teori; yapılacak damgalamanın iyi ayarlanamadığı ve dozunun kaçırıldığı durumlarda birey üzerinde olumsuz etki bırakan “ayırıcı damgalama yaklaşımı” ve uygun bir şekilde yapılacak damgalamanın birey üzerinde olumlu etki yaparak onun topluma yeniden kazandırabileceğini ifade eden “birleştirici damgalama yaklaşımı” olmak üzere iki ana akım üzerinde kurulu olduğu açıklanmaktadır (Dolu, 2014 ve Güllü, 2014).

Sosyal Bağ Teorisi olarak tanımlanan **kontrol teorisinde** bağlılık, adanmışlık, sürekli meşguliyet ve inanç kavramları üzerinde durulmaktadır. Buna göre bağlılık, kişinin yakın çevresine ve içinde bulunduğu topluma olan bağlılığı; adanmışlık, doğru bir amaca ve iyi ideallere sahip olmayı; sürekli meşguliyet, bireyin sürekli olarak faydalı işlerle ilgilenmesini ve boş kalmamasını; inanç ise, bireyler açısından toplumda uyulması gereken kuralların geçerliliğine, kendileri ve içinde yaşadıkları toplum için faydasına inanmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Dolu, 2014). Durkheim'in toplum yapısına verdiği önemden yola çıkan Hirschi'nin, bireyleri suç işlemekten alıkoyan temel sebebin, onların topluma duydukları bağlılık duygusu olduğu belirtilmektedir. Yani bireylerin topluma olan bağlılık duygularının azalması halinde suç işleme ihtimallerinin arttığı, bağlılık duygularının artması halinde ise suç işleme ihtimallerinin azalacağı dile getirilmektedir. Bireylerin etkileşim halinde oldukları aile, akrabalar ve yakın arkadaşlar gibi topluluklara karşı hissettikleri bağlılığın güçlü olması halinde, bu bireylerin suç işleme olasılıklarının çok düşük olurken, hissedilen bağlılığın olmaması veya çok zayıf olması durumunda ise bu kişilerin suç işleme ihtimallerinin de çok yüksek olacağı ifade edilmektedir (Günşen İçli, 2007 ve Güllü, 2014). Ayrıca öz kontrolü yüksek bireylerin hangi şartlarda olursa olsun suç işleme ihtimallerinin daha az olduğu da aktarılmaktadır (Dolu, 2014).

K. Marx'ın görüşlerinde etkilenecek ortaya çıkan **Sosyal çatışma teorilerine** göre sosyal problemlerin temel kaynağının toplumda var olan eşitsizlik ve adaletsizlikler sonucu ortaya çıkan sınıf çatışmaları ve farklılıkları olduğu belirtilmektedir. Alt sınıflardaki insan topluluklarının üst sınıflarda bulunan insan toplulukları gibi yaşayabilme arzusunun toplumda suç işleme potansiyeli oluşturacağı dile getirilmektedir (Suğur, 2009).

1.3. Çocukları Suça Sürükleyen Nedenler

Çocuk suçluluğunun anlaşılabilmesi için öncelikle çocukların neden suça sürüklendiklerinin belirlenmesi gerektiği, her ne kadar ergenlik dönemi özelliklerinin (akran etkisinin fazlalığı, ebeveynlere olan bağlılığın azalması), genetik özelliklerin,

psikiyatrik sorunların ve beden kusurlarının suçlulukta etkili olabileceği teorileri destek görse de, geline nokta çevresel faktörlerin daha etkili olduğu ifade edilmektedir. Tek tek ele alındığında ise; sevgi yoksunluğundan, yanlış veya yetersiz eğitime, katı disiplin yöntemlerinden, çocuk istismarına, göç sonucu ortaya çıkan kültür çatışmalarından, gecekondulaşmaya, gelenek ve göreneklerden, ekonomik bunalımlara, çocuğun erken yaşta çalışmak zorunda kalmasından, parçalanmış ailelere ve aile içinde suç geçişi olan bireylerin bulunması ile yazılı ve görsel medyada yer bulan şiddet ve suç içerikli yayınlar çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan nedenler arasında gösterilmektedir (UN, 2004; Doğan ve ark., 2011). Çocuğu suça sürükleyen nedenler, bireysel ve çevresel nedenler olmak üzere iki kategoride ele alınarak incelenecektir.

1.3.1.Bireysel nedenler

Çocuğun doğrudan kendisi ile ilgili olan bireysel nedenler kalıtsal, biyolojik ve psikolojik olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmıştır.

Kalıtsal nedenler: Çocukların suça sürüklenmesinde genetik faktörlerin etkili olduğunu öne süren Lombroso ilk kez “doğuştan suçluluk” kavramını ortaya attığı ve doğuştan var olan bedensel engellerin suçlu bireylerin bedenlerinde görüldüğü belirtilmektedir. Ebeveynlerin genetik yapılarında bulunan bozuklukların, ileride dünyaya gelecek çocukların, tamamında olmasa bile bazılarında, bazı fiziksel ve psikolojik olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olabildiği, bunların başında da doğuştan varolan fiziksel engeller ve hastalıklar, zeka geriliği ve ona eşlik eden çeşitli metabolizma bozuklukları ve epilepsinin geldiği bildirilmektedir (Yavuzer, 2001).

Biyolojik etkenler: Biyolojik ya da psikolojik yapıdaki bozuklukların tek başlarına etkili olmasa da uygun ortamlarda ortaya çıkabildiğini ve bu anlamda suç ile kalıtsal yapı arasında ilişki olduğunu, fiziki, biyolojik ve psikolojik anormalliklere sahip olanlarda doğuştan suçluluk olabileceğini ifade eden Lombroso’nun görüşlerinden ortaya çıkan biyolojik yaklaşımda; doğuştan gelen fiziki yapı ile suç işleme arasında

bir ilişki olduğu ifade edilmektedir (Siegel ve Senna, 1981). Bu durum ifade edilirken fiziki yapı çeşitli sınıflandırmalara ayrılmış, vücudun ve başın şekli ile yapısı ile suç işleme potansiyeli arasında ilişki kurmaya çalışmışlardır. Buna göre;

Endomorfik tip; kısa, küçük kemikli, şişman ve yumuşak tenli kişilerdir.

Ektomorfik tip; hassas, nazik, utangaç, ince-uzun, düşük omuzlu ve küçük yüzlü kişilerdir.

Mezomorfik tip; kemikli, adaleli, geniş göğüslü, sert, atletik ve saldırgan kişilerdir.

Bu sınıflandırma içinde özellikle mezomorfik tiplerin çok büyük olasılıkla suçlu davranış özelliği gösterdiği üzerinde durulmaktadır. Ancak çeşitli araştırmacıların bedensel özellikler ile çocuk suçluluğu arasında kurdukları ilişkinin zamanla kabul görmediği bunun yanında insanın genetik yapısı, salgı bezlerindeki bozukluklar, çeşitli kimyasal dengesizlikler, beslenme yetersizliklerinin de araştırıldığı fakat yine de bunların tek başlarına suça yöneltmede etkili olabildiğinin net bir şekilde açıklanamadığı belirtilmektedir (Kunt, 2003 ve Kulaksızoğlu, 2005).

Psikolojik etkenler: Çocuk ruh sağlığının onun suça sürüklenmesi ile yakından ilişkili olduğunun ifade edildiği psikolojik yaklaşımda nörotik, psikotik, sosyopatik ve şizofrenik kişilerde suça sürüklenme durumunun daha fazla görüldüğü belirtilmektedir. Anti-sosyal ve ahlaki açıdan yozlaşmış kişilerin suça sürüklenmesinin kaçınılmaz olduğu, bu kişilerin duygusal olarak yeterince tatmin olmamış dolayısıyla duygularını kontrol etmekte zorlandıkları ve bu durumun kişilerin suça sürüklenmesi üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Kunt, 2003; Zengin ve Kesgin, 2013). Erken yaşlarda karşılanmayan ihtiyaçların oluşturduğu riskler arasında gösterilen çocuğun kendine ihanet edilmiş, toplumun dışında tutulmuş gibi hissetmesinin öfke ve antisosyal davranışlar içinde olmasına neden olarak çocuğun suça sürüklenmesini etkileyebildiği belirtilmektedir (Flores, 2005).

1.3.2. Çevresel Nedenler

Çocukların suça sürükleyen çevresel nedenler aile, okul, akran etkisi, kitle iletişim araçları, iç göçler ve kentleşme gibi başlıklar altında ele alınmıştır.

Aile: Aile kavramının bazı topluluklarda zamanla değerini yitiren, sembolik bir yapıya dönüşürken, bazı topluluklarda ise yaşam biçimini doğrudan etkileyen en önemli özellik olabildiği belirtilmektedir. Bireyin suça sürükleyen en önemli faktörün aile olduğunu kabul eden birçok araştırmacıya göre ailelerin çocuklardan beklentileri, çocukların yaşamını ve çevresi ile kurduğu iletişimi doğrudan etkilemektedir. Aile bireylerinin çocuk üzerinde en fazla etki bırakan ve genellikle kendine rol model olarak seçtiği kişiler olması, aile içerisinde yer alan diğer bireylerin bağımlılık davranışları ve kötü alışkanlıklarının yanı sıra çocuklara karşı görevlerini yerine getirmemeleri, ekonomik sıkıntılar, aile içindeki ilişki biçimleri, aile içi şiddetin varlığı, anne ve babanın her ikisinin ya da bir tanesinin devamlı olarak çocuktan ayrı olması gibi durumların çocuğun yetişme sürecinde olumsuz olarak etkileyeceği açıklanmaktadır (Kaner, 1991; Verdugo, 1999; Malmquist, 2008; Çankaya, 2009; Barczyk ve ark., 2010; Zengin ve Kesgin, 2013).

Ailenin bir üyesi olarak kişiliğini, toplumsal davranışlarını, değerlerini, ahlak yargılarını en başta aile içinde aldıkları eğitimle elde edecekleri bu nedenle aile içindeki düzensizliklerin çocuğu doğrudan etkileyeceği ve onun suça sürüklenmesine neden olacağı ifade edilmektedir (Günçe, 1983). Çocuk açısından ailede başlayan sosyalleşme sürecinde, erken çocukluk döneminde meydana gelen ebeveyn çatışması, ebeveyn ile çocuk arasındaki bağlanmanın ve aile bireyleri arasındaki bağlılığın zayıf olması gibi faktörlerin çocukları suça sürüklenmesi üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında anne-baba tutumlarının da suça sürüklenmeyi etkilediği ifade edilirken, ailenin çocuklar üzerindeki denetim ve kontrolünün yeterli olmaması, disiplin konusundaki yetersizlikler gibi nedenlere ek olarak çocuk ile ebeveynler arasında doğal, samimi ve devamlı bir ilişki kurulamaması, çocuğun ebeveynler tarafından reddedilmesi, duygusal olarak yoksun bırakılması, şiddet görmesi, boşanma sonrası ebeveyn kontrolünün zayıflaması ve

ebeveynlerin aşırı baskıcı tutumu gibi nedenlerin çocuk tarafından ailenin cezalandırılması ya da kendini ispatlama girişimleri ile suça sürüklenbildiğine dikkat çekilmektedir (Holt ve ark., 2006; Junger-Tas; 2009; Barczyk ve ark., 2010; Doğan ve ark., 2011).

Özellikle parçalanmış aile, yanlış anne-baba tutumu ve aile içinde olumsuz örnekler bulunması çocukların suça sürüklenmesi açısından en kritik durumlardır. Ebeveyn ayrılığının çocukları olumsuz etkileyerek onun hayatında kalıcı etkiler bırakacağı konusunda görüş birliği bulunmakta ve ebeveynleri ayrı yaşayan çocuklarda, gelişimsel ve psikolojik sorunlar yaşama olasılıklarının diğer çocuklara oranla daha fazla olduğu kabul edilmektedir (Günçe, 1983; Wolf 2000; Türkaslan 2007; Tardiff, 2008). Avcı (2010) Erzurum’da suça sürüklenmiş tutuklu çocuklarla yaptığı çalışmada aile yapısının, ailenin konut ve demografik özelliklerinin suça yönelmede etkili olduğu, Antalya’da yapılan bir başka çalışmada, çocukların suça sürüklenmesinin en önemli nedenlerinin; çocuğun dünyaya gelmesinden ve onun ergenlik çağına gelinceye kadar bakımından sorumlu bulunan ailenin işlevlerini yitirmesi ve ilk sosyalizasyon sürecinin yaşandığı ailede veya yakın akrabalarda suç modellerinin olması ve anne-babaların eğitim seviyesinin düşüklüğü olduğu belirlenmiştir (Öter, 2005).

Okul: “Bir okulun yapılması bir hapisanenin kapanması demektir” ifadesiyle eğitim ile suç arasındaki doğrudan ilişkiyi vurgulayan Victor Hugo’nun bu ifadesine karşın çocukların beceri eksikliği ya da öğrenme güçlüğünden kaynaklanan okul başarısızlığı veya okula devam etmeme ve yanlış öğretmen tutumları gibi nedenlerin çocukların suça sürüklenmesi üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Kunt, 2003 ve Barczyk ve ark., 2010,).

Çocukların davranışlarını biçimlendirme amacı taşıyan ve çocuğun ilk sosyal tecrübeleri edindiği kurumlardan biri olan okulun, ahlaki değerlerin, sosyal becerilerin, toplumu oluşturan birey olarak hak ve sorumlulukların öğretilmesi gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Okul tarafından bireyin sosyalleştirilmesinin herhangi bir nedenle yerine getirilememesi bireyin başarısı, gelişimi, çevresine uyumu ve ruh

sağlığı gibi noktalarda aksamalara neden olduğu, eğitim sürecindeki bu yanlışlığın da okuldan kaçma, hırsızlık gibi birçok sorunun kaynağını oluşturduğu belirtilmektedir (Barczyk ve ark., 2010; Doğan ve ark., 2011; Liljeberg ve ark., 2011).

Sanders (1999) silaha kolay ulaşılabilen, şiddet içerikli davranışların normalleştirildiği, ekonomik yetersizliklerin ve göçlerin fazla olduğu, toplumun suç olarak tanımlanan davranışlara fazla tepki vermediği okul ve çevrelerinde suç oranlarının fazla olduğunu ifade etmektedir. Çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan okul kaynaklı faktörler arasında öğretmenler ve arkadaşlar tarafından dışlanma, aileden okul konusunda yeterli desteği alamama, ailede eğitimi tamamlayan bireylerin olmayışı, öğretmen kaynaklı şiddet ve aile tarafından öğrenci giderlerinin karşılanamaması sıralanmaktadır (Kunt, 2003). Örneğin maddi imkanları sınırlı bir aileden gelen bir çocuğun okulda da başarısız olmasının onu kendini ispat etme arayışına iteceği, bu ve benzeri farklılıkların okulda diğer arkadaşları ile çocuk arasındaki ayrımı derinleştireceği ve yeterli ilgi gösterilmediği takdirde bu ayrımın şiddete dönüşeceği ifade edilirken benzer durumda olan öğrencilerin birbirine yaklaşması ve çete tarzı birliktelerin oluşmasına da neden olabildiği belirtilmektedir (Yörükoğlu, 2001).

Akran etkisi: Ergenlik dönemi ile birlikte çocukta diğer kurumların yanında arkadaş ilişkilerinin önemli bir yer tuttuğu, onun değerlerini, tutumlarını ve davranışlarını etkileyen faktörlerden biri haline geldiği belirtilmektedir. Bu dönemde ergen için arkadaş ilişkilerinin özel bir yeri olduğu, çocuğun akranları arasındaki konumunun onun için çok önemli olduğu bilinmektedir. Bu dönemde grubun isteklerini önemseyen ve kendine o grup içinde yer bulabilmek için çaba harcayan ergenin zaman zaman istenmeyen davranışlar gösterdiği de sıkça rastlanan bir durumdur (Haynie, 2002; Gander ve Gardiner, 2010; Doğan ve ark., 2011; Barczyk ve ark., 2010; Pedük, 2011; Fang ve ark., 2013). Gençlik grubu üyelerinin birbirleri ile etkileşimlerinden ortaya çıkabilen suçluluk konusunda grubun önde gelen üyelerinin suçluluk davranışı sergilemesinin grubun diğer üyelerini olumsuz etkilediği, grubun kurallarını ve ahlaki kabullerini de ona göre biçimlendirdiği ifade edilmektedir. Arkadaş kültürü içinde oluşan kendine özgü davranışları aynen benimsemenin suç

davranışının öğrenilmesindeki en etkili yollardan bir tanesi olduğu ve özellikle gruba dahil olma psikolojisi ile ergenlerin istenmeyen bir çok davranışı kolaylıkla yapabildiği bildirilmektedir (Hester ve Elgin, 2005; Kulaksızoğlu, 2005; Doğan ve ark., 2011; Fang ve ark., 2013).

Kitle iletişim araçları: Günümüzde insan yaşamına girmiş olan ve toplumsal değişimin en önemli dinamiklerinden biri haline gelen kitle iletişim araçlarının değişen teknoloji ile birlikte yaşamın her anına etki edebilen vazgeçilmez bir unsuru olduğu bilinmektedir. İnsanların yaşam biçimlerine yön vererek onların inanç, fikir, tutum ve her türlü davranışına doğrudan etki edebilen bu araçlardan özellikle TV, internet, video oyunları gibi araçlarla hem görsel hem de işitsel anlamda etki ettiği, bu etkilenmeye bağlı olarak genç ve çocukların zaman geçirmek ve eğlence amaçlı bu kitle iletişim araçlarına yönelmelerinin beraberinde bazı olumsuzlukları da getirdiği ifade edilmektedir (Adak, 2004 ve Dilber, 2014).

Başlangıçta televizyonun kitleler üzerindeki olumsuz etkileri öne çıkarılırken son yıllarda teknolojiye meydana gelen değişimin, kitle iletişim araçlarının türünü de değiştirdiği gözlemlenmektedir. Bu değişim yalnızca kitle iletişim araçlarında sınırlı kalmayıp farklı olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına neden olduğu gibi sanal zorbalık gibi farklı suç davranışlarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin faydaları kadar, onların sınırsız, denetimsiz ve kontrolsüz olmasından kaynaklanan bazı olumsuzlukları beraberinde getirmesinin kaçınılmaz olduğu, bireyi suça sürükleyecek zararlı bir çok içerikle karşı karşıya kalınmasının yanında özellikle sanal ortamlarda gerçek kişiliklerin gizlenerek yeni suç davranışlarının ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Peker ve ark., 2012).

Göçler, kentleşme ve yoksulluk: Göç; insanların bireysel ya da topluluklar halinde sosyo-ekonomik, kültürel veya politik nedenler yaşadıkları yeri değiştirmelerine karşılık gelmekte ve yapılan tanımlarda ortak vurgunun “yer değiştirme” olduğu ifade edilmektedir. Yapılan araştırmalarda (Hancı, 1999 ve Günşen İçli, 2009) sokakta çalışan çocukların büyük bir kısmının geçmişte göç yaşamış ailelere mensup olduklarına dair elde edilen bulgular saptanması bu çocuklar ile göç arasındaki

ilişkinin bir delili olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte yoksulluk ve onunla ilişkili biçimde sokakta çalışan çocuklar sorunu, göç alan büyük kentlerin önemli bir sorunu olarak kabul edilmektedir (Ceylan, 2012).

Göçler beraberinde gecekondulaşma, kentteki altyapı hizmetlerinin yetersiz kalması, işsizlik, göç ile gelenlerin adaptasyon sorunları, kent yaşamına yabancılık, sokakta yaşayan insanlar, yoksulluk ve kültürler arası çatışma gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirdiği ifade edilmektedir. Kentlere göç ile gelenlerin genelde erkekler olduğu ve 15-24 yaş aralığındaki gençlerden oluştuğu ve bu kişilerin kent yaşamındaki tutunma süreci içerisinde karşılaştıkları zorlukların ve kendi frekansındaki diğer koşullarla birleşerek kısa zamanda çocuğun suça sürüklenmesine neden olabildiği belirtilmektedir (Selici ve Akço, 2001; Kunt, 2003; Tardiff, 2008). Erkan ve arkadaşları (2001) da göç ile birlikte sokak çocuklarındaki artışa dikkat çekmişler ve bununda çocuk suçluluğunda artışa neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Suçta sürüklenen çocuk kavramı ile birlikte sıklıkla kullanılan “sokak çocukları” kavramının eğitimsizlik, göç, çarpık kentleşme, işsizlik, yoksulluk gibi faktörlerle doğrudan ilişkili olduğu, ayrıca madde bağımlılığı ve istismar gibi konulardaki olumsuzluklar nedeniyle sosyal yapısı değişime ve zarar görmeye başlayan ailelerin, çocukların gelişim sürecinde yaptıkları yanlışlar ile gösterdikleri ihmal ve istismarın bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında sokak çocukları, çocuğun suça sürüklenmesinin hem bir sonucu hem de nedeni olmakla birlikte gereken hassasiyet gösterilmediği takdirde suça yatkın en fazla risk taşıyan grubu oluşturdukları da bildirilmektedir (Darbouze, 2008 ve Bilir, 2009).

1.4. Çocuk Adalet Sistemi

Dünyanın birçok ülkesinde günden güne artış gösteren ve bu nedenle sürekli ülke gündemlerinde yer alan çocuk suçluluğu konusunda Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalarda çocuk suçluluğundaki artışın yanında çocukların bir araya gelerek daha vahim olaylar gerçekleştirdiği ve suça sürüklenme yaşının geçmiş yıllara oranla daha aşağı indiği belirtilmektedir (Selici ve Akço, 2001). Bu durum

çocuk yargılamaları ve çocuk suçluluğu konusunda her geçen gün yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuş ve çocuk adalet sistemi de bu arayışların bir sonucu olarak çocuk hukuku içinde yerini almıştır.

Çocuk adalet sisteminin odak noktasında çocuk haklarının bulunmasının yanında çocuğu ve çevresini bir arada dikkate alan yapısıyla adalet sisteminde özel bir yere sahip olduğu ve bu çocuklara ikinci bir şans sunduğu belirtilmektedir. Çocuk adalet sisteminin amacının yalnızca çocuğun içinde yer aldığı adli süreci sonlandırma olmadığı çocuğun adli süreçten en az zararla çıkmasını sağlamak ve çocuğun tam olarak korunarak çocuk haklarının hayata geçirilmesini sağlamak olduğu ifade edilmektedir (Darbouze, 2008; Akyüz, 2012; Kırımsoy ve ark., 2013a).

Tarihsel süreçte öncelikle Antik Yunan'da babanın çocuk üzerindeki mutlak hakimiyeti olduğu belirtilirken Germenlerde bu hakimiyetin çocuğu öldürmeye kadar giden sınırsız bir hal aldığı ifade edilmektedir. Çocuk suçluluğu kavramının ilk olarak Roma İmparatorluğu döneminde gündeme geldiği ve 12 Levha Kanunları olarak bilinen tarihi metin içinde cezai sorumlulukta ergen olanlarla olmayanlar arasında bir ayrıma giderek yer verildiği bildirilmektedir. Orta çağda çocuğun yalnızca babaya ait olmadığı aynı zamanda kiliseye bağlı bir varlık olduğu kabulünün yanısıra kilise tarafından ceza sorumluluğu yaşının 7 olarak belirlendiği ve bu yaştaki çocukların artık çocuk olmayıp sorumsuzluklarının ortadan kalktığını kabul ettikleri bildirilmektedir (Unicef, 2010; Reid, 2011; Akyüz, 2012; Kırımsoy ve ark., 2013a).

Aydınlanma çağı ile birlikte çocuklarında birer yurttaş olarak ele alındığı ve böylelikle babanın çocuk üzerindeki mutlak otoritesinin kırıldığı, çocuğun masum bir varlık olarak korunması gerektiği ifade edilirken sanayi devrimi sonrası ağır çalışma koşullarının çocukları olumsuz etkiledikleri ve kapitalist üretim biçimlerinin hayata geçmesinin çocukların suça sürüklenmesine neden olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle o dönemdeki çabaların daha çok çocukların tekrar suça sürüklenmelerinin önüne geçmek yönünde olduğu bildirilmektedir (Unicef, 2010 ve Kırımsoy ve ark., 2013a).

İslam hukukunda ise kilisede olduğu gibi çocuğun yaşının kriter olarak alınmadığı, bunun yerine çocuğun iyiyi kötüden ayırt etme gücüne(mümeyyiz-gayri mümeyyiz) dikkat çekildiği ve yetişkinlere verilen cezalar gibi ceza vermek yerine azarlama, öğüt verme, sopa, teşhir etme gibi cezalar arasında seçim yapma yetkisinin kadiya verildiği bildirilmektedir (Unicef, 2010; Akyüz, 2012; Kırımsoy ve ark., 2013a).

Sonrasında cezalandırma yerine önleme fikrinin benimsenmesi ile 18. yüzyıldan başlayarak farklı bir anlayışa geçildiği ve bu günkü çocuk adalet sisteminin temellerinin atıldığı belirtilmektedir. İngiltere, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde 19. yüzyılın ikinci yarısında yetişkinlerden ayrılarak çocuklara özgü yargılamaların ortaya çıkmasının ardından, önce Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de daha sonra ise İtalya, Hollanda, Fransa, Belçika ve Almanya'da çocuk mahkemelerinin kurulduğu ifade edilmektedir (Unicef, 2010; Akyüz, 2012; Kırımsoy ve ark., 2013a; Moreney, 2014).

En iyi koşullarda yaşıyor olsa bile ergenlik dönemi içinde bulunan bir çocuğun alkol, uyuşturucu, sigara kullanımı, cinsel doyuma yönelik arayışlar ve suç davranışları göstermesi beklenen bir durum olarak ifade edilmiş ve bu anlamda ilk defa bunları yaşayan çocukların kısa süreli ve yoğun desteklere ihtiyaç duydukları bildirilmektedir (Picketts, 2005). Bu anlayışla suça sürüklenen bir çocuğun mümkün olduğu ölçüde sorunlarının üstesinden gelmesi ve onları toplumsal kurallar ve yasalar ile uyumlu bireyler haline gelmelerine yardımcı olacak etkin programlara ihtiyaç duyulmaktadır (O'Donnel, 2004). Modern ceza-adalet sisteminde çocuğa özel bir yer ayıran çocuk adalet sisteminin oluşması uzun ve zorlu mücadeleler sonucunda elde edilmiştir. Başlangıçta insan hakları merkezli oluşan bu anlayış zamanla özelleşerek önce çocuk kavramını sonra onun haklarını tanımlamaya çalışmıştır.

Çocuk adalet sisteminin sadece gerçekleştirilen suç eyleminin niteliğine değil, bu durumu ortaya çıkaran asıl sebeplere ve çocuğun içinde bulunduğu bireysel koşullara da odaklanması gerektiği, ayrıca her düzeyde ve birimde standart uygulamaların sağlanmasının, var olan mekanizmaların çocukları suçtan korumak ve suç ile karşı karşıya kalan çocukları yargılama süreçlerinde yeterince destekleyebilmek için

merkezi ve ayrıntılı bir çocuk politikası ve eylem planının oluşturulması gerektiği ve oluşturulacak bu eylem planlarının çocuğa ilişkin meselelerin toplumun ortak meselesi olduğu bilinciyle sivil toplumla birlikte yerine getirilmesinin sistemin sağlıklı işleyebilmesi adına önemli olduğu belirtilmektedir (Bottoms ve ark., 2002; Junger-Tas, 2009; IHOP, 2012a).

Modern adalet sisteminin erken müdahale, önleme ve yenileyici adalet alanlarında toplumun çeşitli kesimleri ile kaynaşmaya ihtiyacı olduğu ve ancak bu şekilde toplumsal ilişkilerin korunabileceği belirtilmektedir (Picketts, 2005). Odak noktasında çocuk hakları bulunan ve çocuğu, içinde bulunduğu çevre ile birlikte değerlendiren çocuk adalet sistemi çocuk koruma sisteminin en önemli ayaklarından biri olarak ifade edilmektedir. Çocuğun içinde bulunduğu adli durum ile ilgili olarak yalnızca adil bir sonuca varmayı amaç edinmeyen çocuk adalet sistemi aynı zamanda farklı kurumlarla eşgüdüm içinde çocuğun bu adli süreçten mümkün olan en az hasarla çıkmasını sağlamak, ihtiyaçlarını yeterli oranda karşılamak ve haklarını hayata geçirmek gibi misyonlara sahiptir. (Winter, 2009; Akyüz, 2012; Kırımsoy ve ark., 2013b). Çocuk adalet sisteminin doğru ve eksiksiz bir şekilde işletilebilmesinde çocuk ile ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği kadar farklı meslek elemanlarının eşgüdüm içinde çalışmasının da bir gereklilik olduğu bilinmektedir.

1.4.1. Hukuk Açısından Çocuk

Toplumsal yaşam içerisinde insanların birbirlerine karşı olan tutumlarının her toplumda farklılık gösterdiği gibi çocukluk olgusunun da kültürel bir yönü olduğu dolayısıyla çocuğu tanımlayacak genel bir tanımın yapılamayacağı ifade edilmektedir (Öktem, 2012). Zor ve önemli bir iş olan çocuk kavramının tanımlanması yapılırken bu tanımın biyolojik ve sosyolojik bilgilere dayanılarak mı yoksa pozitif hukuka göre mi yapılacağının önemli olduğu bildirilmektedir (Kök, 2002). Çünkü yapılacak tanım yasaların ve toplumun çocuğa olan bakış açısını doğrudan etkileyecektir. Bu bağlamda çocuk adalet sisteminin açıklanabilmesi için hukuk açısından çocuk kavramının, çocuk haklarının tarihsel gelişiminin ve çocuk adalet sistemindeki gelişmelere paralel olarak uluslararası alanda öne çıkan Pekin

Kuralları, Riyad İlkeleri ve Havana Kuralları gibi önemli belgelerin açıklanması gerekmektedir.

Çocuk kavramı tanımlanırken uzun yıllar henüz yetişkin olmamış, kendi kararlarını alamayan, biyolojik bir geçiş dönemi olarak görüldüğü ve bu anlayışla çocukluğun, geçici, eksik bir duruma indirgendiği, bu anlayışın sonucu olarak da bağımsız bir varoluşa sahip olmayan, niteliksiz bir sistemin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ayrıca bireylerin çocuklara bakış açısı ve tutumlarının, çocukların çocukluk deneyimlerinin yanı sıra onların yetişkin dünyasına verdikleri tepkileri doğrudan etkilediğinin altı çizilmektedir (Allison, 2001). Bu nedenle yapılacak çocuk tanımı aynı zamanda çocuğa karşı bakış açısını da ortaya koyacaktır.

Birçok hukuki metinde yer alan çocuk ya da çocukluk kavramı konusunda tartışmalar olduğu, hukukun farklı alanlarında çalışan uzmanların alanları ile ilişkili farklı ölçütler kullanarak çocuğun yaşına, erginliğine ya da gerçekleştirdiği suç eylemine bağlı olarak değişik çocuk tanımları yaptıkları belirtilmektedir. İnsan yaşamının doğumdan erginliğe kadar geçen dönemini yaşayan varlık, gelişim süreci içinde olan bir insan yavrusu, henüz yeterli olgunluğa ulaşmamış ve ergin sayılmayan küçük yurttaş gibi tanımlamalarla ifade edilmeye çalışılan çocuk kavramı için yaşı küçük olmasına bağlı olarak sorumsuz ve her işlemi yapmaya yetkili bulunmayan insan tanımı da yapılmaktadır (O'Donnel, 2004; Çelik, 2005; Reid, 2011; Özdemir ve Ruhi, 2012). Yapılan bütün tanımlarda çocuğun yetişkinden farklı bir yapıda olduğunu ve dolayısıyla ona karşı gösterilecek davranış ve uygulamalarında yetişkinlerden farklı olması gerektiği bildirilmektedir (Bağlı, 2003).

1.4.2. Çocuk Hakları

İnsanlık tarihi ile başlayan insan hakları kavramı içinde çocuk ve çocuk hakları kavramı başlangıçta sınırlı yer bulmak ile birlikte zamanla adalet ve hak kavramlarındaki gelişmeler bu alanda da ilerlemelere neden olmuştur.

Antik döneme bakıldığında çocuklara nasıl yaklaşıldığına ilişkin yeterli bilgi bulunmadığı, gelişim süreci içinde özel bir dönem olmasına rağmen bu döneme yeterince ilgi gösterilmediği ve bebeklik ile yaşlılık arasında kalan hemen her çağı içeren bir kavram olarak kullanıldığı ifade edilmiştir (Postman, 1995; Akyüz, 2001; Ümit, 2007). Orta çağda ise çocukluk kavramının varolmadığı ancak bunun çocukların sevilmediği ya da önemsenmediği anlamına gelmeyip çocukluğun kendine has özellikleri ile ilgili bilinçten yoksun olmak anlamına geldiği bildirilmektedir (Postman, 1995; Giddens, 2000; Sözer, 2003). Çocukluk kavramına ilişkin düşüncelerin 16. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladığı, 17. yüzyılla birlikte çocuğun masumiyeti ve zayıflığının vurgulandığı ancak başlangıçta çocukluk kavramına dahil edilmedikleri belirtilmektedir (Taşkın, 2006). 19. yüzyıla gelindiğinde suça sürüklenen çocukların infaz kurumlarına kapatılarak çözüm aranmasının sorgulanır hale geldiği ve bu çocukların toplumdan izole edilerek eğitilemeyeceği fikrinin öne çıktığı ifade edilmektedir. İkinci dünya savaşının çocuklara olan etkisi ve çocukların mağduriyetinin yoğun biçimde görülmesi ile başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin çocuklar konusunda daha hassas hareket etmeye başladığı ifade edilmektedir (Hamon, 2006). Hak ve özgürlük kavramlarının yeniden ele alınması ile çocuk hakları konusundaki bakış açıları değişmeye başlamış ve çocuğu korumanın yalnızca ailenin görevi olmadığı gibi onu toplumdan izole etmeden korumak gerektiği anlayışı ortaya çıkmıştır. Çocuk hakları konusunda ortaya çıkan bu yeni anlayış yasal düzenlemelere de yansımaya başlamış ve çocuğu bütün yönleri ile değerlendiren ve onun haklarını korumayı merkeze alan düzenlemeler ortaya çıkmıştır.

Çocuk hakları alanındaki ilk toplumsal politika belgesinin İsviçre’de 1779 yılında bir emirname olarak ortaya çıktığı ifade edilirken ilk ciddi adımların birinci dünya savaşı sonrası çocukların acil gereksinimlerini gidermek için kurulan Çocuklar İçin Uluslararası Yardım Örgütü sayesinde başladığı belirtilmektedir. Sonrasında Uluslararası Çocuk Refahı Birliği adını alan bu örgütün çabaları ile 26 Eylül 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulu’nda çocuklarla ilgili ilk uluslararası ve kapsamlı belge olan “Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi’nin” kabul edildiği bilinmektedir. Birleşmiş Milletler’in kurulmasından sonra 1948 yılında İnsan Hakları

Evrensel Beyannamesi kabul edilmiş ancak bu belge içinde çocuklara özel düzenlemelere yer verilmemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948’te kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile insan hakları, çocukların hakları olarak da ilan edilmiştir. Fakat uygulamalarda çocuklar aleyhine dönüşen sistem içinde bir farkındalık uyandırabilmek için 1959 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Çocuk Hakları Bildirisi kabul edilmiştir. Bildirgenin kabulü ile olumlu bir adım atılmış olmakla birlikte bildirgenin hukuki anlamda herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi ve çocukların özel ihtiyaçlarının giderilmesi amacı ile yapılan çalışmalar sonuç vermiş ve 1959 yılında 79 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilen genel kurul toplantısında Çocuk Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu bildirge ile çocukların eğitim, sağlık ve korunma gibi haklarına yer verilirken 1979 yılı bütün dünyada Uluslararası Çocuk Yılı olarak ilan edilmiştir. Bu çabaların en önemli adımı olarak ortaya çıkan Çocuk Hakları Sözleşmesi Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş ve bugün Somali ve Amerika Birleşik Devletleri dışında 191 ülke tarafından kabul gören en önemli belgelerden biri haline gelmiştir (Bağlı, 2003; Topuzuğlu, 2004; Atılgan ve Atılgan, 2009; Akyüz, 2012; Gören, 2012; Kırımsoy ve ark., 2013a). Çocuk haklarının bağlayıcı nitelikte uluslararası bir antlaşma niteliğine bürünmesi, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile hayata geçmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilk defa çocukların kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları taraf devletleri bağlayıcı bir şekilde uluslar arası bir sözleşmede güvence altına alınmıştır (Loughney, 2001; Karaosmanoğlu, 2002; Bağlı, 2003; Serozan, 2005; Akyüz, 2012; Gören, 2012;).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından sözleşme ilan edilirken; toplum açısından en temel birim olan ve başta çocuklar olmak üzere bireylerinin sağlıklı gelişmeleri için doğal bir ortam oluşturan ailenin, toplumsal yapı içerisinde kendi sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli olan şartları dikkate almıştır. Bu çerçevede çocuğun kişiliğinin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için duygusal anlamda iyi bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini de göz önünde

bulundurarak çocukların toplumda kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için onların her anlamda hayata hazırlanmasının önemi vurgulanmıştır.

Sözleşme üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlar;

- Birinci bölümde çocuk hakları düzenlenir.
- İkinci bölümde sözleşmenin uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve BM Çocuk Hakları Komitesi'nin kuruluş ve çalışma esasları düzenlenir.
- Üçüncü ve son bölümde ise sözleşmenin yürürlük ve yürütülmesi ile ilgili nihai hükümler vardır (Loughney, 2001; Moroğlu, 2003; Akyüz, 2012).

Sözleşmenin içeriği ele alındığında haklar genel nitelikli haklar, koruyucu tedbir alınması gerektiren haklar, çocukların statüsü ilgili haklar, gelişim ve refahları ile ilgili haklar ve özel durumda bulunan çocukların hakları gibi bir sınıflandırma yapılabilir (Loughney, 2001; Serozan, 2005; Yolcuoğlu, 2009; Yenisey ve ark., 2011; Akyüz, 2012).

Bugüne kadar Çocuk Hakları Sözleşmesine 191 devlet katılmış, yalnızca Somali imzalamamıştır. Amerika Birleşik Devletleri ise sözleşmeyi imzalamakla birlikte henüz onaylamamıştır. Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan bazı çekincelerle taraf olmuştur. Sözleşmeyi Türkiye 14 Eylül 1992 tarihinde imzalamış ve Bakanlar Kurulu tarafından 23 Aralık 1994 tarih, 94/6423 sayılı kararla da onaylanmıştır (Hodgkin ve Newell, 2000; Akyüz, 2001; Serozan, 2005; Akyüz, 2012; Gören, 2012).

Çocuk Adalet Sisteminde Çocuğun Yüksek Yararı Politika Belgesi'nde suçla karşılaşan çocukların, ilk önce ve her şeyden çok çocuk oldukları ve çocuklara

uygulanan kabul edilmiş bütün insan hakları korumalarından yararlanabilmeleri gerektiği ifade edilmekte ve bunun Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin çocuklar için ayrı bir adalet sistemi geliştirmesi çağrısının verdiği mesajlardan biri olduğu bildirilmektedir (IHOP, 2012b).

1.4.3. Pekin Kuralları

Pekin Kuralları-Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kurallar, BM Genel Kurul'unun 29 Kasım 1985 tarihli kararıyla kabul edilmiştir.

Ceza adalet sisteminde çocuk haklarını tanımlayan ve çocukların haklarının korunması için alınması gereken önemleri vurgulayan bu uluslararası metnin temel amacı ceza adalet sistemi içinde çocukların en az zarar görerek topluma kazandırılmasını sağlamaktır. Çocuk adalet sistemini ayrı bir sistem olarak hayata geçirmeyi ve soruşturma, kovuşturma, yargılama ve ceza infaz süreçlerinin çocukların topluma yeniden kazandırılması hedefine uygun olarak yapılandırılmasını temel alır. Bu aşamaların tümünde çocuklarla çalışan çeşitli meslek elemanlarının süreci yakından takip ederek onarıcı bir adalet anlayışı ile sistemin yapılandırılması gerektiğini ifade eden bu metinde çocuğa ait kimlik bilgileri, onunla ilgili çeşitli kayıtların da gizli tutulması da esas alınmıştır. Tutukluluk süresi mümkün olan en kısa süre olması gerektiğine dikkat çeken ve çocuğa uygulanacak yaptırımlar arasında onu bir ceza infaz kurumu içine kapatmak yerine alternatif yaptırımlar önerilmektedir. Bu alternatif yaptırımlar Türkiye'de 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu'ndaki koruyucu ve destekleyici tedbirlere de temel oluşturmuştur (Boğcı, 2005; Stewart, 2009; Yenisey, 2009).

1.4.4. Riyad İlkeleri

Riyad İlkeleri-Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri, BM Genel Kurul’unda 1990 yılında kabul edilmiş ve çocuk suçluluğunun ortaya çıkmadan önlenmesini amaçlayarak buna yönelik düzenlemelerden oluşmaktadır. İstenilen bu amaca ulaşılabilmesi için ailenin ve okulun yanında toplumun, medyanın, sosyal politikaların, yasamanın ve adalet sisteminin de dahil olduğu konu ile ilgili olan hemen her alanda ilgili düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğu ifade edilmektedir. Aile bütünlüğünün korunduğu sağlıklı bir aile ortamında yaşamanın önemi üzerinde durulan bu metinde kendi ailesi yanında bu imkanı bulamayan çocuklar için koruyucu ailelerin oluşturulmasını, tüm çocukların herhangi bir ayrıma maruz kalmadan eğitim alma haklarının desteklenmesinin yanında çocukların en uygun eğitimi almalarının önemine dikkat çekilmektedir. Bunların yanı sıra risk altındaki çocukların rehabilitasyonunun önemine dikkat çekilen bu metinde kitle iletişim araçlarının olumsuzluğa teşvik edici ve önleyici rolüde vurgulanmaktadır. Ayrıca üretilecek sosyal politikalarda suça sürüklenen çocuklar ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalardan yararlanılması gerektiği, çocukları aşağılayacak ya da küçük düşürecek cezalandırmalardan kaçınılması gerektiği, çocukların haklarının korunmasını takip edecek denetim mekanizmalarının oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir. Bunların dışında metinde çocuk suçluluğu, çocuk suçluluğunun önlenmesi ve çocuk adalet sistemi konularında ulusal ve uluslararası anlamda bilgi akışının sağlanması, projeler üretilmesi ve araştırmaların yapılmasının önemi üzerinde de durulmaktadır (UN, 1990; Boğcı, 2005; Stewart, 2009).

1.4.5. Havana Kuralları

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları olarak adlandırılan Havana kuralları, BM Genel Kurul’unun 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Havana Kuralları olarak isimlendirilen bu kurallarda, çocukların özgürlüğünün ellerinden alınmasının son seçenek olduğu ve bu sürenin mümkün oldukça kısa olması gerektiği vurgulanmış ve

özgürlüğü elinden alınan çocukların haklarının neler olduğu, özgürlüklerinden yoksun kaldıkları süre içerisinde hangi kurumda tutuldukları ve tutuldukları bu kurumlarda çalışan görevlilerin asgari niteliklerinin nasıl olması gerektiği belirlenmiştir. Bu kurallar devletlere; çocukların hangi yaştan itibaren özgürlüğünden yoksun bırakılabileceğini belirleme, çocukların insan haklarına saygı gösterme, onları yetişkinlerden farklı değerlendirme, kurumlarda kalan çocukların bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimini ve toplumun bir üyesi olarak potansiyelini yükseltecek etkinlikler hazırlama, bağımsız denetim mekanizmaları oluşturma gibi çeşitli sorumluluklar yüklemiştir. Havana Kuralları ile temelde gözetim altında olan veya yargılama sürecinin başlamasını bekleyen çocukların haklarını, bu çocukların tutuldukları kurumların idaresi ve sistemde görev alan personele ilişkin düzenlemeleri içermektedir (Boğcı, 2005; Hamilton, 2011; Kurtul ve Gülbitti, 2014).

1.5. Türkiye’de Çocuk Adalet Sistemi

Çocuk adalet sisteminin oluşturulması ile ilgili çalışmalar Türkiye’de uzun yıllar önce başlamış olmasına rağmen 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu’ndan sonra bu alandaki çalışmaların hız kazandığı görülmektedir. Ancak Türkiye’de suça sürüklenen çocukların sisteme girdikleri ilk andan itibaren bazı özel düzenlemeler içeren kanunlar ve yönetmelikler olsa da, birbiriyle uyumsuz olan ve uygulayıcıya takdir yetkisi veren düzenlemelerin uygulamada çocuklar lehine olabilecek durumların aleyhine dönüşmesine neden olabildiği belirtilmektedir (Kumcu ve Kaya, 2012).

Türkiye’de çocuk adalet sistemini oluşturan unsurlar aşağıda sunulmuştur.

1.5. 1. Çocuk Adalet Sisteminin Unsurları

Çocuk adalet sisteminin tanımında çocuk suçluluğunun önlenmesinde rol alan geniş bir yapının bir parçası olduğu ve çocuk mahkemesinin yanı sıra polis, savcılık ve

mahkeme çalışanları ile gözetim ve infaz kurumları gibi çeşitli kurum ve kuruluşları kapsadığı ifade edilmektedir (Hancı ve ark., 2002 ve Nursal, 2005).

1.5.1.1. Çocuk mahkemeleri

İlk çocuk mahkemesinin 1889 yılında Şikago’da daha sonra 1905 yılında Avrupa’da ilk kez İngiltere’de hukuk sistemi içinde yer alan çocuk mahkemeleri sonrasında Fransa, İtalya, Almanya, Rusya ve İspanya gibi ülkelerde kurulduğu belirtilmektedir (Erzen 1943; Snyder ve Sickmund, 1999; Selici ve Akço, 2001). Dünyada 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmasına karşın Türkiye’de bu mahkemelerinin oluşturulmasına ilişkin çalışmalar 1945 yılında başlamış, ancak 1979 yılında hazırlanan Çocuk Mahkemeleri Yasası’na rağmen kanunun meclisten geçmesi ve fiilen Çocuk Mahkemeleri’nin kurulması 1987 yılını bulmuştur. Sonraki süreçte hukuki olarak birçok gelişme sağlanmıştır. Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri’nin oluşturulması, sonrasında Çocuk Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ve mahkemelerin Türkiye geneline yaygınlaştırılması ile çocuk adalet sisteminin adliye boyutu geliştirilmeye çalışılmıştır (Oğuzer, 2003; Karabulut, 2006).

Suçta sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma, alınması gereken tedbirler ve bu tedbirlerin ilgili kurumlara bildirilmesi gibi görevler çocuk savcılığı tarafından yürütülür. Cumhuriyet başsavcılığı tarafından kanunda belirtildiği gibi adli yargıda görevli, tercihen çocuk polisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olanlar arasından belirlenir (Öztürk ve ark., 2010; Kırımsoy ve ark., 2013b). Çocuk Mahkemeleri tek hakimle çalışır ve her il merkezinde kurulur. Çocuk Mahkemeleri yetki bakımından kanunda belirtilen ve cezai yaptırımları daha hafif suçlara bakar. Çocuk ağır ceza mahkemeleri ise çocuklar tarafından işlenildiği iddia edilen ve cezai yaptırımları daha ağır suçlara bakar, dosya yoğunluğuna göre kanunda belirtilen yerde kurulur ve biri başkan olmak üzere üç hakimden oluşur. Bu hakimlerin seçiminde de çocuk psikolojisi ya da sosyal hizmet gibi alanlarda eğitim almış hakimler içinden tercihen seçilir. Ayrıca Çocuk Mahkemesi’nin olmadığı yerde bu görevin Aile Mahkemesi tarafından yerine getirileceği de yine kanunla belirtilmiştir (Öztürk ve ark., 2010; Kırımsoy ve ark., 2013b).

Suç ve ceza ilişkisi çerçevesinde çalışan ceza adalet sistemi fiili yargılarken, çocuk adalet sisteminin ise faili yargılayarak ve asıl hedefinin çocuğu koruyarak toplumun korunmasını sağlamak olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle çocuk mahkemesinin yalnızca çocuk tarafından yapılan eylemin suç vasfı taşıyıp taşımadığı ile ilgilenmeyip, çocuğu daha yakından inceleyip ve gerçekleşen eylemin hangi şartlar altında gerçekleştiğini de anlamaya çalıştığı belirtilmektedir. Yaptığı incelemeler sonucunda çocuğun bir risk altında olduğuna kanaat getiren mahkemenin uygun gördüğü tedbire hükmedebildiği, bu yetkileri itibariyle bakıldığında da çocuk mahkemesinin hem ceza hem de hukuk yargılaması alanlarında faaliyet gösterdiği vurgulanmaktadır (Tüysüz ve ark., 2010).

1.5.1.2. Kolluk kuvvetlerinde çocuk birimleri

Suç işlendikten sonra yapılan araştırma ve soruşturmalar Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun genel hükümleri uyarınca cumhuriyet savcısı ya da onun talimatıyla hareket eden kolluk kuvvetleri tarafından yapılır. Kolluk kuvvetleri yetki alanları çerçevesinde polis ve jandarma olarak çocuk adalet sistemi içerisinde yer almakta, kırsaldan sorumlu olan jandarmaya nazaran merkezi yerleşimlerden sorumlu polis çocuk adalet sistemini içerisinde daha fazla yer almaktadır. Çocuk Koruma Kanunu'nun 31. maddesine göre çocuk nerede olursa olsun çocuk ile ilgili yapılacak işlemlerin öncelikle çocuk kolluğu tarafından yapılması, bu durum sağlanamadığı takdirde normal kolluk görevlilerince işlemlerin yerine getirilmesi gerekmektedir (Öztürk ve ark., 2010; Tüysüz ve ark., 2010).

Çocuk Koruma Kanunu'na göre; kolluk kuvvetlerinin çocuk birimlerinin, hakkında işlem yapılan çocukla ilgili çocuğun velisine veya vasisine bildirimde bulunma yükümlülüğü bulunmaktadır, ancak bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmediği de belirtilmektedir (Boğcı, 2005; Kumcu ve Kaya, 2012).

Emniyet Genel Müdürlüğü ile ilgili yönetmelikle 2001 yılından itibaren çocuk polisi zorunlu hale getirilmiştir. Çocuk polisinin yetki alanı suça sürüklenen çocukların yakalanması, adli işlemlerinin yerine getirilmesi, çocukların korunmaları ve herhangi

bir suç mağduru olmalarının engellenmeleri ve çocuk suçluluğunun önlenmesi ile ilgili çeşitli tedbirlerin alınmasıdır (Bahar, 2005). Çocuk polisi istismarın ve mağduriyetlerin önlenmesinde, ilk kez suça sürüklenen çocukların yeniden suça sürüklenmelerinin engellenmesinde önemli roller oynamaktadır (Merlo ve Sözer, 2009). Kolluk birimleri içinde her alanda olduğu gibi çocuk konusunda uzman ve ilgili birimlerin oluşturulması çocukların süreçten en az zararla çıkmasına ve sürecin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlayacaktır.

1.5.1.3. Sosyal inceleme

Dünyada çocuk mahkemelerinin oluşturulması çocuk haklarının gelişimi sürecinde önemli bir nokta olarak nitelendirilirken çocukları gelişimsel olarak değerlendirebilen ve onu bir bütün olarak ele alan uzmanların ceza adalet sistemi içerisine girmesinin çocuk adalet sistemi açısından önemli bir aşama olduğu ifade edilmektedir (Uluğtekin, 2004; Hamon, 2006). İngiltere’de 1961 yılından itibaren resmi yazışmalarda hem bu uzmanların hem de sosyal inceleme raporlarının yer aldığı görülmektedir. Fransa’da 1912 yılında Çocuk Mahkemeleri kurulurken çocuk suçluluğu konusunda yapılması gereken en önemli şeyin çocuk hakkında detaylı araştırmalar yapıp çocuğun mevcut durumunun göz ardı edilmemesi gerektiği kanunda ifade edilmiş ve çocukla ilgili gerekli gözlem ve araştırmaların yapılmasının bir gereklilik olduğu bildirilmiştir (Sapmazlı, 1943). Türkiye’de ise 1987 yılında Çocuk Mahkemeleri’nin fiilen kurulmaya başlaması ile bu uzmanların mahkeme bünyesinde yer almaya başladıkları bildirilmektedir. Çocuk mahkemelerinde çocuklarla ilgili değerlendirmelerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için çocuklarla doğrudan iletişime geçebilecek, onları bütün yönleri ile değerlendirebilecek uzmanlara büyük görevler düşmektedir (Uluğtekin, 2004). Çocuk Mahkemeleri Yasası ilk oluşturulduğunda mahkeme bünyesinde sosyal hizmet uzmanı veya yardımcısı, pedagog, psikolog, psikiyatr atanır ifadesi yer alırken, 2005 yılında çıkan Çocuk Koruma Kanunu’nda her Çocuk Mahkemesi’ne yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanacağı belirtilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu’nun da zamanla yapılan düzenlemeler ile birlikte sosyal çalışma görevlilerinin; sosyal hizmet, sosyoloji psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışma ve rehberlik ile aile ve tüketici bilimleri

bölümlerinden mezun olan meslek elemanları arasından atanacağıda belirtilmiştir (Balo, 2005; Yenisey ve ark., 2011). Sosyal çalışma görevlileri tarafından hazırlanacak sosyal inceleme raporlarının çocuğun ekonomik ve sosyal durumu, aile yapısı, eğitim yapısı, arkadaş çevresi, onu suça sürükleyen nedenler, yaşam öyküsü ve geleceğe ilişkin eğilimleri ile ilgili olarak mahkemeyi bilgilendirmeye yönelik olması gerektiği, diğer taraftan sosyal çalışma görevlilerinin çocuğun duruşmaya hazırlanması, duruşma sırasında salonda bulunarak çocuk açısından olumsuz olabilecek olası durumları gözlemlemesi beklendiği ifade edilmektedir (Asma, 1998).

1.5.1.4. Çocuk savunması

Çocuk adalet sisteminin en önemli unsurlarından biri de savunma hakkıdır. Çocuklar bu hakkı avukat aracılığı ile kullanır ve Ceza Muhakemeleri Kanunu'nda ve Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen bir çocuğun avukatı olmadan yargılanamayacağı ifade edilmekte ve kendi avukatını tutamayacak durumda olanlar için devlet tarafından baro aracılığı ile avukat edinebilecekleri belirtilmektedir. Avukat toplumsal müdafa makamı olup, ceza yargılamasında cumhuriyet savcısının sahip olduğu yetkilere yakın yetkilerle donatılmış bir mahkeme ögesi olarak tanımlanır ve bu sıfatı ile sanığa hukuki yardımın yanında bazı durumlarda onu temsil ederek savunmasına katkı sağladığı bildirilmektedir (Tüysüz ve ark., 2010). Suç sürüklendiği iddia edilen bir çocuğun savunmasının bir yetişkinin savunmasından farklı olduğu ve bu farkın çocuk adalet sisteminin özelliğinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Çocuğun suça sürüklenmiş olması sebebiyle yürütülen soruşturma ve kovuşturmada, çocuk açısından varolan risklerin araştırılması ve uygun tedbirlerin alınması, avukatın çocuk ve onun ihtiyaçları ile de ilgilenmesi beklenmektedir (Tüysüz ve ark., 2010).

1.5.1.5. Denetim sorumluluğu

Çocuk adalet sistemi uygulamalarında gerçekçi iyileştirmeler sağlanabilmesi için belirlenen somut kriterleri gözeterek denetim mekanizmalarının kurulması ve

güçlendirilmesi gerektiği bildirilmektedir. Ancak oluşturulacak denetim mekanizmalarının sadece kamu kurumlarının kendilerini denetlemesi şeklinde olmayıp, bağımsız ve sivil denetimleri de içermesinin yararlı olacağı gibi, sivil denetim imkanının olması Türkiye açısından taraf olunan Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Seçmeli Protokolü uyarınca bir yükümlülüğün de yerine getirilmesini sağlayacağı da ifade edilmektedir (IHOP, 2012a).

1.5.1.6. Çocuklarda ceza sorumluluğu

Çocuklarda ceza sorumluluğu yaşının belirlenmesi çocuk adalet sisteminin en kritik noktalarından biri olarak ifade edilmektedir. Ceza sorumluluğu yaşı çocukların nasıl ve ne şekilde ceza adalet sistemi içinde yer alacaklarını belirleyeceği için bu konuda ülkelerde farklı uygulamalar ortaya çıkmış, ancak genelde çocukların yaptıkları davranışları kavrayabilecek olgunluğa ulaşıp ulaşamamasının sorgulandığı belirtilmektedir (Nursal, 2005; Dağlı ve İnancı, 2010).

Ceza sorumluluğu konusunda dünyanın farklı yerlerinde değişik uygulamaların olduğu, örneğin; Doğu Avrupa'daki ve eski doğu bloku ülkelerinde 16 yaş esas alınırken bazı suçlar için bu yaş sınırının 14 olarak kabul edildiği diğer Avrupa ülkelerinde ise 7 ile 18 arasında değişen yaş uygulamaları olduğu vurgulanmaktadır (Nursal, 2005). Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerinde 12 yaşın altındaki çocuklar ile 15 yaşın altındaki "sağır ve dilsiz" çocuklar açısından ceza sorumluluğunun olmadığı belirtilmektedir. Türk Ceza Kanunu'nda 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşından küçük çocuklar ile 15 yaşını doldurmuş 18 yaşını doldurmamış "sağır ve dilsiz" çocukların cezai sorumluluğunun olup olmadığının mahkemece araştırılması gerektiği, 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşından küçük çocuklar ile 18 yaşını doldurmuş 21 yaşından küçük "sağır ve dilsiz" çocukların cezai sorumluluğunun bulunduğu bildirilmektedir (Öztürk ve ark.,2010). Ceza sorumluluğunun olup olmadığının araştırıldığı 12-15 yaşarası çocuklar ile 15-18 yaş arası "sağır ve dilsiz" çocuklar ile ilgili yapılacak değerlendirmede çocukların gelişimsel özelliklerinin doğru şekilde değerlendirilmesinin çocuklar açısından çok önemli olduğu vurgulanmaktadır (Dağlı ve İnancı, 2010).

Çocuk ceza yaş sınırı ülkeler arasında farklılık göstermektedir (Nursal, 2005; Ümit, 2007; McKarney, 2006; Cuesta ve Juan, 2009).

Çocuk ceza yaş sınırı;

- Amerika (Oklahoma, Nevada), İrlanda, Singapur, İsviçre, İskoçya ve K. İrlanda'da yedi-sekiz;
- Amerika (Kolorado), Ürdün, Malta, Malezya, Yeni Zellanda, Galler ve İngiltere'de ceza yaş sınırı dokuz-on;
- Amerika (Oregon), Kanada, Yunanistan, Hollanda ve Türkiye'de on iki;
- Amerika (NewYork, Georgia, Illinois), Cezayir ve Fransa'da on üç;
- Amerika (California, Texas), Almanya, İspanya, Japonya, İtalya, Bulgaristan, Çin ve Rusya'da on dört;
- Danimarka, Norveç, İzlanda, Finlandiya ve Mısır'da on beş; Polonya, Portekiz, İspanya ve Arjantin'de on altı;
- Belçika, Peru, Romanya, Suriye ve Lüksemburg'da on sekizdir.

Çocukta ceza sorumluluğu açısından önemli olan noktanın hangi yaş sınırının kabul edildiği değil, çocuk adalet sistemi içerisine alınan çocuğun haklarının güvence altına alınabilmesi ve fiziksel ve duygusal olarak örselenmeden topluma yeniden kazandırılabilmesidir (Nursal, 2005). Herhangi bir suçla itham edilen çocuklar diğer yetişkinlerle aynı haklara sahip olmalarına karşın bu durum onlar gibi muamele görecekları anlamına gelmediği aksine daha özel bir muamele gerektirdiği ifade edilmektedir (O'Donnel, 2004).

1.5.1.7. Çocuk koruma kanunu

Türkiye’deki çocuk adalet sisteminin dönüm noktalarından biri olan Çocuk Koruma Kanunu 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanunun amacı; korunmaya muhtaç ya da suça sürüklenen çocukların korunmasına, bu çocukların haklarını korumak ve esenliklerini sağlamaya yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi gerekmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu’nun maddelerinden 5. Madde çocuklar açısından önemli bir madde olup bu madde korunma ihtiyacı olan ya da suça sürüklenen çocukların için alınabilecek çeşitli tedbirleri içermektedir. Bu tedbirler kanun yolu ile çocukların korunması sürecindeki en önemli yaptırımları içermektedir.

Danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma gibi alanlarda alınması gereken önlemleri içeren 5. maddenin öncelikli amacı, korunma ihtiyacı olan ya da suça sürüklenen çocuğu kendi ailesinin yanında korumasını amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 5. madde aşağıdaki tedbirleri kapsar.

a) Danışmanlık tedbiri ile korunma ihtiyacı olan çocukların bakımından sorumlu olan kişilere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara ise eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri ile çocuğun kendisine en uygun eğitim kurumunda eğitiminin devamını sağlamaya,

c) Bakım tedbiri ile ihtiyaç halinde çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri ile bu çocukların her türlü sağlık hizmetinden yararlandırılmasına,

e) Barınma tedbiri ile de kalacak yeri bulunmayan çocuk sahibi kişilere veya can güvenli bulunmayan hamile kadınlar için uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirleri kapsamaktadır (Yenisey, 2009; Dağlı ve İnanıcı, 2010; Yenisey ve ark., 2011).

1.6. Çocuk Adalet Sisteminde Yargılama

Çocukları koruyup, gözetecek, onların kendi potansiyellerini yansıtabilme yeterliliğine kavuşturacak ve çocukları destekleyecek bir yargı sisteminin başlangıç olarak çocukları gerçek bir muhatap olarak kabul etmesiyle mümkün olabilir. Bu muhataplığın olabilmesi için çocuğu dinlemek, onun hakları olduğunu, kendi ilgi ve ihtiyaçlarının bulunduğunu kabul etmek gerekir. (IHOP, 2012a).

Çocuk adalet sisteminin dünyanın farklı yerlerinde farklı biçimlerde şekillendiği bunun temel nedeninin ceza adalet sistemindeki farklı anlayışlar olduğu belirtilmektedir. Bu yaklaşımlardan birincisi “welfare” yani refah modeli olarak ifade edilmekte ve temelde çocuğun kişiliği üzerine yoğunlaştığı bildirilmektedir. Bir diğer model olan “opposite” yani tersine modelde ise önce suça sonra çocuğa bakılarak orantısallık konusunun irdelendiği ve alternatif ya da ceza için gerekli sürenin ne olduğunun dikkate alındığı ifade edilmektedir. Son geliştirilen modelin ise “restorative justice” yani onarıcı adalet modeli olduğu ve bu modelde ise sırasıyla mağdur, toplum ve suçlu üzerine yoğunlaştığı bildirilmekte ve duruma göre bu modellerin uygulanmaya çalışıldığı belirtilmektedir (Winter, 2009). Bunun yanında Avrupa ülkelerinde örneğin Hollanda’da, çocuk adalet sistemi açısından aile yaşamı

hakkının çok önemsendiği ve bu nedenle genelde çocukları ailelerinden ayırmadan çözüm arayışlarının öne çıktığı ifade edilmektedir (Dettmeijer, 2006).

Çocuğun mağdur olmasına neden olan durumlar veya doğrudan kendi yaptıkları nedeniyle ceza hukuku kapsamına girdiği düşünülerek işletilen süreçlerin doğrudan suç kavramına dayandırılmadan, öncelikle bu fiilin ya da ortamın çocuk odaklı olarak incelenmesinin ve çocuğun koşullarının göz önüne alınmasını sağlayacak mekanizmalar oluşturmaının önemli olduğu ifade edilmektedir (IHOP, 2012a). Suç olayı gerçekleştiği andan itibaren suça sürüklenen ya da suç mağduru çocuklar ile ailelerinin koruma, özen, denetim ve gözetim gerektiren bir sürece girmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Erden, 2002). Suça sürüklenen çocuk ile ilgili olarak polis aşamasında ailesine, baroya, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bilgi verilmesi kanuni bir zorunluluk olduğu gibi çocuğun yararına da olan bir durumdur (Öztürk ve ark., 2010).

Çocuk mahkemelerinin oluşturulduğu dönemde düzenlemenin yararlı olabilmesi için öncelikle uygulayıcıların ve sorumlu kişilerin keyfiyetten uzak yetkin kişiler olmasının önemli olduğu ifade edilmektedir (Selici ve Akço, 2001). Ancak aradan geçen uzun yıllara rağmen suça sürüklenen çocukların ifadelerinin tekrar tekrar alınması, gizlilik ilkesine gereken özenin gösterilmemesi ve fiziki şartların yetersizliği gibi çeşitli olumsuzluklarla karşı karşıya oldukları bildirilmektedir (Gürkan ve ark., 2012).

Suçta sürüklenen çocukların toplumla bütünleşmesini sağlayacak programların geliştirilmesi, toplumsal yapı içerisinde yer olan çok çeşitli merkezlerle işbirliği yapılması ve eşgüdüm sağlanmasının yanında gerekli mevzuatın sürekli geliştirilmesi gerekmektedir (Oral, 2004; Uluğtekin ve Baykara Acar, 2005).

Mahkemeler tarafından yapılan yargılamalar sonucunda ne tür bir yaklaşım gösterileceğini belirleyen bir ceza anlayışı olduğu ifade edilmektedir. Bu anlayışa göre dört çeşit ceza yaklaşımı olduğu; bunlardan birincisi misilleyici ceza anlayışı olduğu ve bu anlayışa göre suçtan mağdur olmuş kişinin intikamının alınırçasına

suçluya verdiği zarar ölçüsünde zarar vermeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. İkincisi ıslah edici bir ceza anlayışı ile suç işleyen kişinin bu ceza sonucunda davranışlarında ve düşüncelerinde olumlu yönde değişiklik meydana getirerek, genel anlamda cezadan bir fayda elde edilebilmesine yönelik bir yaklaşımdır. Üçüncüsü caydırıcı ceza yaklaşımı ile suç işleyen kişinin tekrar bu suçu işlememesi ile birlikte üçüncü şahıslara verilecek cezaların diğer kişiler üzerinde de caydırıcı bir etki meydana getireceğinin amaçlandığı anlayıştır. Sonuncusu ise yararlı ceza anlayışına göre, verilen cezalar sonucunda suç oranlarında bir azalma meydana geliyorsa ceza verilebileceği, azalma olmuyorsa ceza verilmeyeceği anlayışının egemen olduğu bir yaklaşımdır (Cevizci, 2000). Islah edici ceza anlayışı zamanla geliştirilmiş ve bugünkü modern ceza-adalet sistemi oluşturulmuştur. Modern ceza-adalet sistemi çocuğu yalnızca cezalandırmanın yetersiz olduğunu ileri sürmüş ve çocuğu suça sürükleyen nedenlerin ortadan kaldırılması kadar yargılama sonrası süreçte de onların desteklenmesi gerektiğini öne çıkarmıştır.

Alman hukuk sisteminde Gençlik Mahkemesi Yardım Hizmetleri Kanunu'nda, gençlerin bireysel ve sosyal gelişimlerinin korunması, ebeveynlerin ve alanda çalışan uzmanların eğitimi ve desteklenmesi, çocuk ve gençlerin tehlikelerden korunması ve çocuk dostu yaşam alanlarının oluşturulması maddelerinin yer aldığı ve çocuk hakkında hangi bir ceza işlemi uygulanmadan önce mahkemelerin alternatif çözümler için bu merkezlerle çalıştığı ifade edilmektedir. Birleşik Devletler'de ilk defa ya da küçük suçlardan sisteme giren çocuklar ve aileleri için danışmanlık hizmeti verildiği ve bu hizmeti veren birimlerin mahkemelerle uyumlu çalıştığı, diğer taraftan Kanada'da mahkeme aşamasına gelmeden polis araştırması sürecinde çocuklara destek olunarak özgürlüğü kısıtlamadan çocukların toplumlara kazandırılmaya çalışıldığı bildirilmektedir. Hollanda'da ise çocukların adli tedavi merkezi olarak adlandırılan merkezlerde eğitildiği, suça sürüklenmiş olan çocuklara öfke kontrolü ve empati eğitimlerinin verildiği ifade edilmektedir. İsviçre'deki çocuk yargılamalarında da diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi önceliğin önlemlere verildiği ve cezalandırmanın daha sonra geldiği, ceza sorumluluğunun yedi yaşında başladığı ve 7-15 yaş ve 16-18 yaş olmak üzere çocukların iki grupta ele alındığı ve yargılamanın her aşamasında ailenin bilgilendirilmesinin esas olduğu

bildirilmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve çocuk adalet sistemindeki anlayış değişimi Türkiye'de de özgürlüğü kısıtlayıcı cezalardan önce çocuğun yararına olacak çeşitli tedbirlerin uygulanmasının önünü açmaktadır (Saldırım, 2003; Tekin, 2003; Flores, 2005; Picketts, 2005; Dettmeijer, 2006; Lachat, 2006).

Türkiye'deki çocuk adalet sistemi açısından “diversion” yani çocukları ceza adalet sistemine hiç sokmadan tedbirler alınmamasının bir eksiklik olduğu ifade edilmektedir (Winter, 2006). Zira çocukların tutuklu ve hükümlü olarak götürüldükleri ceza infaz kurumlarının durumu ve sorgulama aşamasında yaşadıkları da çocukları olumsuz yönde etkileyen bir başka durumdur. Çocuk ıslah evlerinde kalan çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların gerek sorgulama aşamasında gerekse ceza evi içinde kamu görevlilerinden ya da diğer çocuklardan en hafif fiziksel şiddetten işkenceye varıncaya kadar çeşitli şekillerde kötü muamele gördükleri ifade edilmektedir (TBMM, 2000).

Çocuk adalet sisteminde yargılama sonrası süreç mahkemeden çıkan kararların niteliğine göre değişmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların önceden olduğu gibi ceza infaz kurumları ya da ıslah evlerinde yerine getirildiği ancak suça sürüklenen çocuğun yararı gözetilerek verilen danışmanlık, eğitim, sağlık, barınma ve bakım gibi farklı tedbirler ilgili kurumlarla işbirliği halinde yürütülmektedir (Yenisey, 2009).

Yakın zamana kadar özgürlüğü kısıtlayıcı çözümlere başvurulurken çocuk adalet sistemindeki yeni anlayışla birlikte alternatif çözüm arayışlarına girildiği görülmektedir. Ceza sisteminin yararlı olduğuna yönelik oluşan şüpheler, yaptırım uygulamalarının değiştirilebilirliği, ceza hukuk işlerinin yoğunluğu, ceza infaz kurumlarının kapasitelerindeki artış, maliyet farklılıkları ve daha insancıl olmayışı gibi nedenlerin özgürlüğü kısıtlayıcı olmayan alternatif yöntemlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu ifade edilmektedir (Tekin, 2003).

1.7. Yargılama Süreçlerinin Çocuklara Etkileri

Suçta sürüklenen çocuklar ile ilgili olarak yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak çocukların sosyal ve demografik özelliklerine yönelik olduğu, çocukların duygusal olarak içinde bulundukları durumu ve düşüncelerini anlamaya yönelik çalışmaların fazla olmadığı görülmektedir (Uygur ve ark., 1994; Kunt, 2003; Göker ve ark., 2006; Bulut, 2008; Top ve Aksoy, 2011). Bu çocukların benlik algılarının nasıl olduğuna ya da adalet sistemi içindeki durumlarının ihmal edildiği gibi başta medya olmak üzere toplum tarafından çocukların damgalanarak daha da olumsuz bir duruma sürüklendikleri bildirilmektedir (Öktem, 2012). Oysa adalet sistemine gelen suçta sürüklenen çocukların yüksek oranda daha önce ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklar olması yargılama süreçlerinin suçta sürüklenen çocuklar üzerindeki etkileri hakkında tartışmalara neden olmaktadır (Darbouze, 2008).

Yargılama süreci içerisinde korunması gereken temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi çocuklar üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır. Yargılama süreci içerisinde şiddetin çeşitli biçimleri ile karşılaşabilen çocuklara hakaret edilerek, aşağılanarak özellikle sözel şiddetle karşı karşıya bırakılmaktadırlar. Yaşadıkları olumsuz süreçte kendilerine bir çıkış yolu sunması beklenen görevlilerin bu tutumu çocukların adaletle olan inançlarını sarsacağı gibi onların bu süreçten daha da olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır (Baykara-Acar ve ark., 2012). Çocuk adalet sistemi içerisindeki dağınık hukuki yapının “istisnai durum” denen ve yargılama sürecinde çocukların haklarının ihlal edildiği, çocuklara çocukluklarını unutturan bir yargılama sisteminin ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu durum suçta sürüklenen çocukları olumsuz etkilemektedir (Atılğan ve Atılğan, 2009).

Suçta sürüklenen çocukların genel olarak sevgi ve şefkat eksikliği yaşayan çocuklar oldukları ancak bu çocukların süreç içinde karşılaştıkları polis karakolları, devlet yurtları gibi süreçte onlara destek olması beklenen yerlerde de bu eksiklikleri yaşamaya devam ettikleri ve bu durumunda onlarda olumsuz etkiler oluşturduğu ifade edilmektedir (Öktem, 2012). Gelişmiş ülkelerde çocuk adalet sistemlerinin suçta sürüklenen çocukların durumunda olumlu değişiklikler oluşturmaya yönelik

alışmalar olmasına karşın Türkiye’de suça sürüklenen çocukların olumsuz durumlarla karşılaştıkları ve kurulmalarındaki esas amaç çocukları rehabilite etmek olmasına rağmen ocuk Mahkemeleri’nin bu kuruluş amaçları ile çelişen deneyimler yaşamaktadırlar (Flores, 2005; Picketts, 2005; Riekenbrauk, 2005; ktem, 2012).

Suça sürüklenen çocukların yargılama süreci içinde yetkililerin ocuk odaksız tutumları, yargılama sürecindeki fiziksel yetersizlikler, çocuğun ayrıntılı olarak değerlendirildiği sosyal inceleme raporlarına gereken önemin verilmemesi, kurumlar arası koordinasyonsuzluk, polisin olumsuz tutumu, önleyici ve koruyucu hizmetlerin gelişmemesi gibi durumlarla karşılaştıkları ve bunlarında çocukların durumunu olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir (Gürkan ve ark., 2012). Suça sürüklenen çocuklarla karşılaşan hakim, savcı ve polis gibi kamu görevlilerinin bu çocuklara karşı tutumunun iyi olmadığı, psikolojik destek hizmetlerinden gerektiği gibi yararlanamadıkları, süreç içerisinde yaşadıklarından dolayı öfkeli ve zgn oldukları, yaşadıklarını paylaşmak ve hatırlamak istemedikleri bildirilmektedir (Baykara-Acar ve ark., 2012).

Yargılama süreci içerisinde çocukların bulundukları fiziki mekanlar ve bu mekanların ocuk açısından uygunluğu yargılama sürecinin ocuk üzerindeki etkilerinde de belirleyici olmaktadır. Yargılamaların yapıldığı mahkeme salonları ve adliye binalarının soğuk yüzü çocukların yargılama sürecinden olumsuz etkilenmelerine duygusal olarak rselenmelerine neden olmaktadır. Bunun yanında yargılama süreci devam ederken çocukların akademik yaşantılarının devamını sağlamak önemli bir durumdur. Ancak yargılama süreci çocuğu zaman çocukların okuldan alıkonmasına, akranlarından geri kalmasına neden olmakta ve bu durum çocuğu psiko-sosyal olarak olumsuz etkilemektedir (Yavuzer, 2011).

1.8. Suça Sürüklenen ocukların Topluma Kazandırılması

ocuk suçluluğun konusunda doğru önlemler alınması ve etkili programlar oluşturulabilmesi için olayların nedenlerinin kriminolojik araştırmalar aracılığı ile ele alınmasının önemli olduğu ve çocukların yeniden topluma kazandırılmasının esas

alınması gerektiği belirtilmektedir (Türk Kriminoloji Enstitüsü, 1950 ve Cantwell, 2009). Yapılan çalışmalar sonucunda başlangıçta suça sürüklenen çocuklar için yapılacak çalışmaların suçluluğu önleme ve tıbbi bir modele dayanan programlar olup, suçluluk davranışının bazı psiko-patolojik semptomlar sonucu oluşan ve bir çeşit terapi ile tedavi edilebilecek bir hastalık olarak görüldüğü ancak bu programların etkililiğinin öğrenme modelini temel alan programlarla karşılaştırıldığında daha düşük olduğu belirlenmiştir (Ergene, 1992).

Ergenlerde suça sürüklenme eylemleri önleme ve tedavide bilişsel davranışsal yaklaşımların etkili olabileceği, problem çözme, tartışma becerisi eğitimi, kişilerarası iletişim kurma becerisi eğitimi, rol oynama, model gibi teknik ve yöntemlere yer verilmesinin etkili olacağı ve mümkün olduğunda ceza adalet sistemi dışında müdahale etmenin önemi vurgulanmaktadır (Ergene, 1992; Cantwell, 2009). Ancak bu çalışmaların yapılabilmesi için öncelikle çocuğun yüksek yararının merkeze alındığı bir anlayış oluşturulması gerekmektedir. Clements (1988) toplumu merkez alan genç suçluluğunu önleme programının genel amaçlarını açıklarken suçluluğu önleme ve rehabilitasyon programlarının bireyin içinde bulunduğu aileyi, okulu ve çevreyi içine alacak şekilde planlandığında başarı şansının yüksek olduğunu belirtmiştir.

Çocuk adalet sisteminde çocukları öncelik haline getirebilmek için ilk olarak bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç olduğu, suç eyleminin gerçekleştiği andan başlayarak çocukla karşılaşan tüm görevlilerin suça sürüklenen çocuğu duygu ve düşünceleri olan bir birey olarak algılamaları sorunların çözümü yönünde önemli bir adım olacaktır (IHOP, 2012a). Suça sürüklenen çocuklarla yapılacak çalışmalarda dikkat eğitimi, mesleki gelişim ve topluluk programları, aile ilişkileri, beceri eğitimi, sosyal etkileşimler ve ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi öncelikli olarak ele alınması gereken çalışma alanları olarak ifade edilmekte ve suça sürüklenen çocuklar açısından okul ve aile konularının önleyicilik anlamında çok önemli olduğu belirtilmektedir (Snyder ve Sickmund, 1999; UN, 2004; Flores, 2004; Öter, 2005). Wyrick ve Howell (2004); gençlik çeteleri üzerine yaptıkları çalışmalar sonucunda, bu soruna çözüm olarak uygun program planlama ve geliştirme, yerel politika

yapıcıları ve uygulayıcılarının sınırlı kaynakların etkin kullanımı konusunda bilinçli kararlar almasının önemini vurgulamışlardır. Chibnall ve Abbruzzese (2004) çocuk suçluluğu ve bununla ilgili problemlerin azaltılması için önleme çalışmaları yapılması gerektiğini, risk faktörlerinin belirlenmesinden sonra yapılacak bu çalışmalarda aile ve okul merkezli projeler geliştirmenin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Flores (2003) koruyucu faktörlerin uygulanmasının çocuk suçluluğunu oluşturan risklerin azaltılmasında etkili olabileceğini ifade etmiştir.

Suçla sürüklenen çocuklar için hazırlanacak programların ise öncelikle basit tutulması ve çocuklara hakimiyet duygusu verip vermediği, kendilerini özgür hissettirip hissettirmediği, yetişkinliğe adım atmalarını destekleyip desteklemediği, ait olma hissi ve beceri kazandırıp kazandırmadığı, başkalarına karşı paylaşım duygusu içinde olup olmadıkları gibi sorularla temellendirilmiş olması gerektiği ifade edilmektedir (Picketts, 2005). Ancak gelişmiş ülkelerde dahil olmak üzere dünyada bu konuda yapılan çalışmaların yeterli olmadığı ve bir ülkede yararlı olan bir programın bir başka ülkede kültürel farklılıklardan dolayı yararlı olamayabildiği de belirtilmektedir (UN, 2004; Fleisher, 2009).

Birleşik Devletler’de federal hükümetlerin adli birimlerinin (Department of Justice) çeşitli programlar aracılığı ile erken müdahale yolunu seçtiği ve çocuk suçluluğunu önlemeye çalıştığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda anne adayının hamile olduğunun öğrenilmesi ile hamileliğin 18. haftasından başlayarak görevlendirilen bir hemşirenin anne adayını evde ziyaret ederek ona birçok alanda danışmanlık yaptığı, bu sayede çocuğun daha anne karnından başlayarak korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Başka bir programda ise ebeveynleri olmayan çocuklar bakıcı bir yetişkin aracılığı ile gözetim altında tutulmakta, ayrıca tutukevlerinde kalan çocukların eğitimi, ruh sağlığı, madde bağımlılığından kurtulma ve öfke kontrolü gibi çeşitli alanlarda kullanılmak üzere fonlar oluşturulduğu bildirilmektedir (Flores, 2005). Benzer bir şekilde Kanada Devleti’de toplumda risk altında bulunan çocukların tespitine yöneldiği ve çalışmaların bu grup üzerinde yoğunlaştığı belirtilmektedir. Bu kapsamda 21 yaşın altındaki genç annelerden doğan, toplumdan veya doğal aile

desteği sisteminden uzak kalan ve yoksul çocukların risk altında olduğu belirlenerek çeşitli desteklerin sağlandığı ifade edilmektedir (Picketts, 2005).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir başka uygulamada ise gerçek bir mahkeme kimliği olmayan Genç Mahkemeleri'nin ilk defa ya da küçük suçlar nedeni ile çocuk adalet sistemine giren çocuklara yeni bir şans verilmesi ve onlara durumun ciddiyetinin anlatılabilmesi için çalıştığı ve çocukları ceza adalet sistemi içerisine dahil etmeden topluma kazandırmaya çalıştığı ve bu işi yaparken Aile Mahkemeleri ile uyumlu hareket ettikleri belirtilmektedir (Flores, 2005). Son yıllarda Kanada'da hayata geçirilen bir programda polis merkezleri içinde danışmanlar görevlendirildiğı bildirilmektedir. Polis tarafından ilk defa bir suç olayı içinde tespit edilen çocukların bu merkeze yönlendirildiğı, merkezde yer alan danışman aracılığı ile öncelikle çocuk ve onun ailesi ile iletişime geçilip sonrasında ise sorunun temelden çözümüne yönelik danışman, çocuk ve ailenin içinde yer aldığı bir rehabilitasyon sürecinin başladığı dile getirilmektedir (Picketts, 2005). Alman ceza adalet sisteminde yer alan gençlik mahkemelerinin ise eğitim tedbirleri (bir uzman tarafından yürütölen psikoterapi tarzında eğitimler, madde bağımlılığı tedavisi gibi), disiplin tedbirleri (ihtarda bulunmak, zararın tazmini, özür dilemek, para yardımı gibi yükümlölüklerde bulunmak ve gencin değışik şekillerde tutulması) ve gençlik cezası (en son ve en sert uygulama olup gencin yetişkin benzeri yöntemlerle cezalandırılması) şeklinde uygulamalar bulunduğu belirtilmektedir (Riekenbrauk, 2005).

Çocukların ceza adalet sistemine sosyal nedenlerden ötürü girmediğinden emin olmak isteyen Kanada'da ise önleme ve aile güçlendirme çalışmalarına, erken çocukluk gelişimine, önleyici değeri olan programların sürekli olarak teşvik edildiğı bildirilmektedir (Picketts, 2005). Almanya'da ise çeşitli dernekler (Brücke Köln Deneğı gibi) aracılığı ile suça sürüklenen çocukların saldırganlık önleme eğitimi gibi çeşitli eğitimler aracılığı ile rehabilitasyonunu sağlamaya çalıştıkları ve yerel yönetimlerle yapılan anlaşmalar çerçevesinde gençlik mahkemesi tarafından yapılan yönlendirmeler ile harekete geçtikleri belirtilmektedir (Riekenbrauk, 2005). Kuzey İrlanda'daki çocuk adalet sisteminde ise aile mahkemeleri ve gençlik mahkemeleri olmak üzere iki mahkeme türünün bulunduğu ve aile mahkemelerinin on yaşına

kadar olan çocukların bakım ve korunmasında, gençlik mahkemelerinin ise ceza sorumluluğunun başladığı 10 yaş ile 18 yaş arasındaki çocukların yargısal sürecinden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Yakın zamanda kurulan Gençlik Adalet Ajansının toplumsal koruma hizmeti sağlayarak çocuklara hizmet ettiği, diğer bir kurum olan Suçlu Adalet Merkezlerinde ise sosyal çalışmacılar, eğitimeiler, psikologlar ve psikiyatirilar gibi çeşitli uzmanlar aracılığı ile suça sürüklenen çocukların rehabilite edilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir (Mckarney, 2006).

İngiltere, İskoçya ve Kuzey İrlanda gibi Birleşik Krallık ülkelerinde suça sürüklenen çocuklar için farklı uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Buna göre suça sürüklenen bir çocuğun şartlı salıverme yöntemi ile belli bir süre denetim alıntında tutulduğu ve bu süre içinde kurallara uymadığı takdirde her iki fiil için para cezası ödeyebildiği, bir diğer yöntem olan telafi yönteminde çocuklardan mağdurun zararını gidermesi istendiği, bir başka yöntem olan toplum hizmeti yönteminde ise 16-18 yaş arasındaki çocukların 40 ila 240 saat arasında toplum hizmetinde çalıştıkları, ayrıca hafif suçlarda uygulanan tamir yöntemi (6 aylık süre içinde 24 saatlik toplum hizmeti), gençlerin 20-40 saat arasında eğitim aldıkları ve kısa süreli kamu hizmeti yaptıkları kamu sorumluluğu yöntemi gibi yöntemlerinde bulunduğu bildirilmektedir (Mckarney, 2006).

Sonuç olarak suça sürüklenen çocuklar için yapılacak çalışmaların çocuğa kendini ifade edebilmesine olanak sağlayacak nitelikte ve bunu destekleyici karar mekanizmalarına sahip bir yapıda olması gerektiği belirtilmektedir. Mevzuatlarda çocuk lehine yer alan uygulamaların uygulayıcının inisiyatifine ve insafına bırakılmadan her türlü sosyal ve psikolojik desteklerden yararlandırılmasının önemli olduğu ifade edilmektedir. Çocuğu olumsuz etkileyen ve onun topluma kazandırılması sürecine zarar verecek uygulamaların ise göz ardı edilmeden hesap verebilirlik çerçevesinde denetleyebilecek toplumsal ve kamusal ağların yaratılması sistemi çocuk lehine güçlendirecek önemli bir unsur olacaktır. Çocuğun kanunlara uyumsuzluk gösterdiği ilk andan itibaren koruyucu ve destekleyici hizmetlerden yararlanabilmesinin, her aşamada görüşlerinin değer ve saygı gördüğü süreçlerin yürütülmesinin ve bununla ilgili sorumlulukların yasayla düzenlenmesinin, koruyucu

ve destekleyici hizmetlerin ve onarıcı adalet programlarının geliştirilmesinin de ayrıca önemli olduğu belirtilmektedir (IHOP, 2012a). Bu bilgilerden yola çıkarak çalışmada yargılaması devam eden ve ilk defa suça sürüklenen çocuklar için, onları yargılayıp mahkum ederek suçlu olarak damgalayan adalet anlayışına alternatif olarak ortaya çıkan onarıcı adalet sistemi esas alınarak hazırlanan destek eğitim programının çocukların duygu ve düşünceleri ile kaygı ve stres düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

1.9. Kaynak Özetleri

Suçta sürüklenen çocuklar ile ilgili yapılmış çalışmalar tarih sırasına göre aşağıda sıralanmıştır.

Spence ve Spence (1980) tarafından yapılan çalışmada sosyal beceri eğitiminin, denetim odağı ve kendine saygı düzeyi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma 10-16 yaş aralığında suça sürüklenmiş ve gözetim altında olan toplam 44 genç ile yürütülmüştür. Çocuklar deney, plesebo ve kontrol olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Deney grubunda yer alan çocuklara on iki oturum boyunca 60 dakikalık sosyal beceri eğitimi verilmiş bunun yanında plesebo grubuna film izletilirken kontrol grubu ile herhangi bir şey yapılmamıştır. Çalışma sonunda, sosyal beceri eğitimini alan deney grubundaki çocukların özsaygı düzeylerinin diğer gruplara oranla daha fazla arttığı fakat bu artışın uzun süreli olmadığı belirlenmiştir.

Mc Neil (1986) suça sürüklenen gençlerde Kendi Kendini Yönetme Programının saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerini incelendiği çalışmada 14-16 yaş aralığında on ikisi kız on biri erkek toplam yirmi üç suça sürüklenmiş ergen ile çalışmıştır. Uygulanan eğitim programı sonucunda Kendi Kendini Yönetme Programının tutuklu bulunan çocukların saldırgan davranışlarını tamamen ortadan kaldırmamakla birlikte azaltmada etkili olduğu belirlenmiştir. Bu programın insanlar arasındaki saldırganlığı azaltmada etkili bulunmasına karşın, henüz yapısı tam olarak açıklığa kavuşturulamayan saldırganlığı tamamen ortadan kaldıramadığı tespit edilmiştir.

Suça sürüklenmiş 15-17 yaş aralığındaki suça sürüklenmiş beş ergen ile yapılan çalışmada, bilişsel - davranışçı eğitim yönteminin sosyal problem çözme ve uyarı kontrol becerilerine olan etkileri incelenmiştir. Çalışmada yer alan beş gencin problemleri için oluşturulan problem çözme stratejileri gençlere bireysel programlar halinde verilmiştir. Uygulanan eğitim sonucunda bireylerin problem çözme ve uyarı kontrol becerilerinde gelişmeler olduğu belirlenmiştir. Sonrasında yapılan izleme araştırmaları sonuçlarında da bu eğitim ile kazandırılan becerilerin etkisini sürdürdüğü ortaya konmuştur (Hains ve Hains, 1988).

Mc Phail (1989) tarafından yapılan çalışmada, yedi aylık bir süre içinde 27 ergenle gerçekleştirilen üç aşamalı Ahlaki Gelişim Eğitimi (Moral Development Training) programının etkilerini incelemiştir. Çalışma için orta ve az güvenli ceza infaz kurumlarında bulunan ergenlerden yaş, etnik köken, ahlaki gelişim ve işledikleri suça ilişkin veriler dikkate alınarak rastgele gruplar oluşturulmuş ve üç aşamalı ahlaki gelişim eğitimi programı uygulanmıştır. Uygulanan Ahlaki Gelişim Eğitimi programının ergenlerin kimlik gelişimini ve değer gelişimini olumlu bir şekilde etkilediği saptanmıştır.

Lochman ve ark., (1993) tarafından yapılan çalışmada içerisinde öfkeyle baş etme programının ve sosyal beceri eğitiminin bileşenleri bulunan sosyal ilişki programının, akranları tarafından reddedilen ve saldırgan davranışlar sergileyen dolayısıyla psikopatoloji ve suç davranışları açısından riskli kabul edilen grub üzerindeki etkililiğini değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma için iki grup oluşturulmuş ve bu gruplardan biri dördüncü sınıf öğrencilerinden saldırgan davranışlar gösteren ve akranlarının reddettiği çocuklar, diğer grup ise akranlarının reddettiği ancak saldırgan davranışlar göstermeyen çocuklardan oluşturulmuştur. Benzer özellikler gösteren çocukların oluşturduğu üçüncü bir grup ise kontrol grubu olarak çalışmada yer almıştır. Deney grubunda yer alan iki grup çocukla çalışma sonrası ve çalışmadan bir yıl sonra değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Kontrol grubuna kıyasla saldırgan davranışlar gösteren ve akranları tarafından reddedilen çocukların akranları ve öğretmenlerinden alınan değerlendirmelere göre saldırganlıklarında ve akranlarınca reddedilmelerinde anlamlı bir azalma olduğu,

ancak saldırgan davranış göstermeyen ve akranlarınca reddedilen çocuklarda bu alanlarda kontrol grubuna kıyasla herhangi bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir.

Uygur ve ark., (1994) tarafından Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Adli Psikiyatri birimine 1991-1992 yılları arasında başvuru yapan çocuk ve ergenlerden 65'i ile yapılan çalışmada; hastanedeki tıbbi kayıtların ve adli raporların retrospektif incelenmesi yoluyla, olguların sosyo-demografik özellikleri, suçun niteliği ve seyri, psikiyatrik tanılara ait veriler değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda değerlendirmeye alınan 65 olgunun 13'ü (% 25) 11- 14 yaş grubunda, 52'si (% 75) 15-18 yaş grubunda oldukları, 11-14 yaş grubundaki olguların hepsinin erkek olduğu belirlenmiştir. Sonuçta olguların çoğunun erkek olduğu, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen düşük eğitilmiş ve işsiz gençlerin çoğunluk oldukları, çocuklarda parçalanmış aile oranının yüksek olduğu, alkol ve madde kullanım öyküsünün sık olduğu, özgeçmişlerinde bedensel hastalık öyküsü ve soy geçmişlerinde psikiyatrik hastalık öyküsüne rastlama olasılığının yüksek olduğu, 15-18 yaş grubunun daha organize ve nitelik olarak daha ağır suçlar işleme eğiliminde olduğu, 11-14 yaş grubunda hiçbir olgunun suçu planlayarak işlemediği ve genelde kazara ya da teşvik sonucu eylemin gerçekleştiği, yaş ilerledikçe planlı ya da grupla işlenen suçların ağırlık kazandığı belirlenmiştir.

Vermeiren ve ark., (2000) tarafından yapılan çalışmada ergenler suç işleme davranışlarını tahmin metotları üzerinde durulmuştur. Yarı-yapılandırılmış psikiyatrik değerlendirme olan Çocuk Değerlendirme Programı kapsamında Antwerp/Belçika Çocuk Mahkemesi'nde yargılaması devam eden 72 ergenin psikiyatrik durumu değerlendirilmiştir. Öz değerlendirme anketleri ve veli görüşmelerinin de içinde olduğu 8 aylık ceza durum takibi yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda suç işleme davranışı ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile madde bağımlılığı arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca psikiyatrik değerlendirmelerle suç işleme davranışlarının önceden tespit edilebileceği ile öğretmen ve anne-baba görüşmelerinin de bu konuda etkili olduğu belirlenmiştir.

Kuperminc ve Allen (2001) tarafından problem davranış ve kişiler arası ilişkilerde problem çözme açısından yüksek risk gösteren ergenler üzerinde yapılan çalışmada, 57 erkek ve 56 kız ergen ile onların bir ebeveyni ve bu ergenleri iyi tanıdığını söyleyen ikişer kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Dokuz ve onuncu sınıf öğrencileri içinden seçilen çocukların okuldan kaçma, ders başarısızlığı, sınıf tekrarı gibi çeşitli risk faktörlerinden en az bir tanesine sahip olduğu belirtilmiştir. Katılımcılarla ayrı ayrı yapılan görüşmelerde görüşme tekniği açısından özel eğitim almış uzmanların görev aldığı ve veri toplama işlemlerinde Sosyal Problem Çözme Yeterlilik Performans Testi, Ergen Sorun Davranış Ölçeği, Ergen Sorun Davranış Ebeveyn Raporları ve Ergen Sorun Davranış Akran Raporları kullanılmıştır. Sonuçta ergenlerde; algılanan problem çözme yeterlilikleri, yetişkinler tarafından olumlu sosyal değerlendirmeleri ve öz yeterlilik beklentilerinin suçlu davranışla doğrudan ilişki sergilediği, ayrıca sosyal beceri teori programlarının önleyici ve iyileştirici müdahalelere sahip olduğu belirlenmiştir.

Yılmaz (2001) tarafından ergenlerde risk alma davranışının incelenmesi amacı ile yapılan çalışmada İzmir ili alt, orta ve üst olmak üzere üç bölgeye ayrılmış ve her bölgeden belirlenen okullarda yedinci sınıf ve üstündeki sınıflarda okuyan öğrenciler ile çalışılmıştır. Araştırma kapsamındaki verilerin toplanmasında Kural Dışı Davranış Ölçeği, Akran Sapması Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ve Anne-Baba Ergen İlişkileri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenin risk alma davranışı ile aile bütünlüğü arasında ilişki olduğu parçalanmış aileden gelen ergenlerin daha fazla risk alabildiği belirlenmiştir. Aile içinde sık alkol kullanan ya da sabıkalı birey varlığı ile aile içinde fiziksel ve sözel şiddete maruz kalan veya şahit olan ergenlerde risk alma davranışının daha fazla olduğu ve arkadaşının risk alma davranışı ile ergenin risk alma davranışı arasında da pozitif bir ilişki olduğu bildirilmiştir.

Kunt (2003) tarafından yapılan çalışma Ankara Çocuk İslahevi'nde kalan çocukları suça iten nedenlerin araştırılıp alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacı ile Ankara/Keçiöre'nde bulunan çocuk ıslah evinde kalan 84 hükümlü ve tutulu çocukla gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında suça sürüklenme sebepleri; çocuğun ve

ebeveynlerinin öğrenim düzeyi, sosyo–ekonomik durum, ebeveynlerin birbirlerine ve çocuğa olan tutumu, aile ve arkadaş çevresindeki kişilerin alışkanlıkları ve suç geçmişi kişilerin olup olmadığı konularının etkililiği araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde çalışmaya katılan çocukların yaklaşık % 80’inin 15-19 yaş grubunda olduğu, % 73,8’inin ilkokul mezunu olduğu ya da hiç okula gitmedikleri, annelerinin % 48,8’inin okur-yazar olmadığı ve babalarının ise % 35’inin ilkokul mezunu oldukları belirlenmiştir. Çocukların, ebeveynlerinden fiziksel ve sözel şiddet gördükleri, ayrıca çocukların ailelerinin % 82,1’inin ekonomik olarak düşük gelire sahip oldukları, % 88’inin aile ve akran çevresindeki kişilerin olumsuz davranışlar gösterdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında çocuğun yakın çevresinde yer alan kişilerin % 53,6’sının ise sabıka kaydının olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak; aile ve akran çevresinin, ailenin eğitim ve gelir düzeyinin yanında kitle iletişim araçları ve iç göçler gibi faktörlerin çocuk ve gençlerin suça sürüklenmelerinde etkili olduğu, ayrıca, küçük bir örneklem olarak ele alınan çalışma kapsamındaki suça sürüklenmiş ve hüküm giymiş çocukların en çok mala karşı suçlardan ceza aldıkları tespit edilmiştir.

Cankurtaran Öntaş (2004) tarafından yapılan çalışmada çocuk hakları ve güçlendirme yaklaşımı bağlamında çocuk adalet sistemi içerisinde yer alan suça yönelen çocuk ve polis açısından suça yönelen çocuk-polis ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada veri toplama işlemi için ceza infaz kurumlarında tutuklu bulunan 55 çocukla niteliksel, polis karakolları ve çocuk şubede görev yapan 193 polis memuru ile niceliksel yöntemlerle görüşmeler yapılmış ayrıca polis merkezinde işlemleri devam eden 3 çocuğun karakoldaki işlemleri de doğrudan gözlemlenerek veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde suça yönelen çocukların suç davranışını göstermeden önce aile, eğitim, akran ilişkileri ve yaşadıkları çevre açısından olumsuz yaşantıları olduğu, suç davranışından önce bu çocukların hiçbir sosyal destek mekanizmasından yararlanmadıkları, polisle karşılaştıkları andan itibaren “ezilen” çocuk konumuna düştükleri belirlenmiştir. Polis açısından çocukların suça yönelmesinde aile, akran ve sosyal çevrenin etkili olduğu, polislerin çocuk hakları açısından sosyal hakları öne çıkarırken katılım hakkını dikkate almadıkları, kaçma şüphesine karşın kelepçe kullandıkları, çocuk şube yerine karakollarda gözaltı işlemi

yapabildikleri ve gözaltı süresinin uzaması durumunda nezarethaneyi kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca çocuk sahibi olan ve çocuk şubede gönüllü olarak çalışan polislerin çocuk hakları konusunda daha duyarlı oldukları da belirlenmiştir.

Ireland (2004) tarafından yapılan öfke yönetimi terapisi konulu çalışmada 18-20 yaş aralığındaki erkek mahkumlar ile çalışılmıştır. Yapılan çalışmada kısa grup temelli öfke yönetimi çalışmasının etkililiği değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında 87 hükümlü ile görüşülmüş ve bu kişilerin 50'si deney, 37'si ise kontrol grubu olacak şekilde iki gruba ayrılmıştır. Deney grubu ile 12 seans süren uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Seanslar tamamlandıktan sonra yapılan ölçümlerde deney grubundaki hükümlülerin kontrol grubundakilere oranla öfke düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubunun ön test ve son test ölçümleri arasındaki ölçümlerde ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

Fox ve Boulton (2005) tarafından öğrencilerdeki saldırganlık veya zorbalık davranışlarının incelendiği çalışmada, Dokuz-onbir yaş aralığındaki 162'si kız, 168'i erkek toplam 330 öğrenci ile çalışılmıştır. Yapılan çalışmada okullarda saldırganlık veya zorbalık davranışı gösteren çocukların öğretmenleri, arkadaşları ve kendileri tarafından yapılan değerlendirmeleri incelenmiştir. Çalışma neticesinde öğretmenlerden, akran gruplarından ve öğrencilerin kendilerinden alınan veriler değerlendirildiğinde çocuklardaki saldırganlık ve zorbalık davranışları sosyal becerilerdeki yetersizlikle doğrudan ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Kim ve Kim (2005) tarafından yapılan çalışmada Koreli ergenler arasında suçluluk davranışının cinsiyete oranlarını, tip farklılıkları ve bunlarla ilgili değişkenler ele alınmıştır. Çalışma kapsamında 1396 erkek 704 kız olmak üzere toplam 2100 ergen üzerinde 3 ay boyunca survey çalışmaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Kore'de kadın suçluluğunda genel bir artış olmasına karşın ergenler arasında bu oranın tersine olduğu yani ergenler arasında suç işleme oranlarının kızlara oranla erkeklerde daha fazla olduğu; antisosyalite, agresiflik, psikopat, cinsel saldırı ve alkol bağımlılığının erkekler ergenler arasında daha yaygın olduğu; buna karşın erkeklere oranlara kız ergenlerde depresyon görülme oranlarının daha fazla olduğu;

aile dinamikleri ve suç davranışı arasında cinsiyet açısından herhangi bir ilişki olmadığı; alkol ve uyuşturucu bağımlılığı erkek ergenlerde daha fazla olmasına rağmen alkol ve uyuşturucunun suçlu davranışla ilişkisi kız ergenlerde daha yüksek bulunmuştur.

Şahin (2006) ilkokula giden 10 ve 11 yaşındaki çocuklarda saldırganlık davranışı ile öfke denetimi programı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmayı, 3x3 (placebo kontrol gruplu, ön test, son test, izleme testi) Split plot modeline dayalı olarak deneysel şekilde ele almıştır. Çalışma kapsamında “Öfke denetimi eğitimi” alan deney grubu öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve bu eğitimi almayan gruplardaki öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda, öfke denetimi eğitimini alan deney grubundaki çocukların eğitim sonrasında saldırganlık davranışı puanlarının kontrol gruplarına göre önemli düzeyde azaldığı ve bu farkın iki aylık süre sonunda da devam ettiği ortaya konulmuştur.

Göker ve ark., (2006) tarafından yapılan araştırmada KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğine 2004-2005 yılları arasında mahkeme ve savcılık aracılığı ile farklı adli konularda rapor istenen 181 çocuk ve ergenin sosyo-demografik özellikleri değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda olguların %91.7’sinin erkek, %32.6’sının ondört yaşında olduğu ve %84’ünün başvuru sırasında öğrenci olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların 169’unun yani %93.4’ünün ilk başvuruları olduğu ve %61.3’ünün sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerden geldikleri tespit edilmiştir. Ayrıca olgulardan %60.2’sinin 4 ve daha fazla çocuklu ailelerde yetişen çocuklar olup, farik ve mümeyyiz olup olmadığı sorulan 161 olgunun ise yalnızca %14.4’ünün farik ve mümeyyizdir raporu aldığı ayrıca çocukların %18’inin mental retarde olduğu saptanmış ve en sık karşılaşılan suç sebebi ise %44.2 ile hırsızlık olduğu belirlenmiştir.

Balkaya ve Ceyhan (2007) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerindeki suç davranışlarının çocukların kişisel ve ailesel özellikleri ile ilgili olup olmadığını incelemek amacı ile lise öğrencileri (1454) üzerinde çalışılmıştır. Lise öğrencilerinin

suç davranışı düzeylerine ilişkin verilerin elde edilmesinde “Suç Davranışı Ölçeği” ile kişisel- ailesel özelliklere ilişkin veriler ise araştırma kapsamında oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizi yapılmış ve araştırma sonucunda; suça sürüklenme davranışının lise öğrencilerinin cinsiyeti, yaşıdevam ettikleri okul, serbest zamanları nasıl değerlendirdileri, ebeveynlerinin öğrenim durumu ve çocuklara yönelik tutumları, aile içinde kendisini mutlu hissetme durumu ve aile tarafından çocuğun arkadaşlarının onaylanma durumu ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Bulut (2008) tarafından yapılan çalışmada Altındağ Toplum Merkezi ve Ulus Gençlik Merkezi ile Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı olarak çalışan Altındağ Gençlik Merkezine devam eden 10–18 yaş grubundaki 250 çocuk ile görüşmeler yapılarak araştırmanın verileri elde edilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların %92’sinin aile içi fiziksel şiddete, tamamına yakınının aile içi duygusal şiddete, %1,2’sinin cinsel şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Çocuklara yönelik olarak uygulanan aile içi şiddetin, ailelerin, gelir düzeyine, oturdukları evlerin konumuna, niteliğine ve özelliğine göre çocuklara uygulanan fiziksel şiddetin farklılaştığı saptanmıştır. Ayrıca anne ve babaların kentlerde yaşama sürelerine, geldikleri yörelere, anne ve babaların birlikteliğine, çalışma durumlarına, eğitim düzeylerine, babaların eş şiddeti uygulayıp uygulamamalarına göre çocuklara fiziksel ve duygusal şiddet uygulamasının farklılaştığı tespit edilmiştir. Çocukların yaşları büyüdükçe, maruz aldıkları aile içi şiddetin oranının cinsiyetlerine göre farklılaşmakla birlikte oran olarak düştüğü, çocukların okulda ve sokakta şiddete maruz kalmalarının cinsiyetlerine göre farklılaştığı, çocukların yaşları büyüdükçe aile içi şiddeti kabul etme oranlarının arttığı saptanmıştır. Bunun yanında çocukların kendilerine uygulanan şiddeti haklı bulduklarını belirtmelerine rağmen şiddet sonrası geliştirdikleri duyguların, cinsiyetlerine göre farklılaştığı, şiddet sonrası erkek çocuklarının utanç ve öfke geliştirirken, kız çocuklarının korku ve suçluluk duygusu geliştirdikleri belirlenmiştir.

Torrente ve Vazsonyi (2008), tarafından yapılan çalışmada ailenin anti-sosyal ve suç davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. İspanyol ergenler üzerinde yapılan

çalışmada yaş ortalaması 14,35 olan 11-17 yaş aralığındaki 641 ergen (47.7% kız, 52.3% erkek) ile çalışılmıştır. Öz yeterlilik, ebeveyn desteği, iletişim ve psikolojik kontrol tedbirlerinin anti-sosyallik ve suç davranışlarının ilişkisinin incelendiği araştırma sonucunda; anne desteğinin erkek ergenlerin anti-sosyal davranışı ve suça sürüklenmesi ile ilişkili olduğu, annenin psikolojik kontrol tedbirlerinin kız ergenlerin suça sürüklenmesi ve anti-sosyal davranışları üzerinde doğrudan etkili olduğu ayrıca genel olarak anne ve babanın ebeveynlik etkilerinin anti-sosyallik ve suç davranışları üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Bilir (2009) tarafından yapılan çalışmada okul kaynaklı koruyucu faktörlerin çocuk suçluluğunu önlemedeki rolü konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşlerinin değerlendirilmesi, bu görüşler arasında cinsiyete ve hizmet yılına göre fark olup olmadığının belirlenmesi ve İstanbul ili Büyükçekmece İlçesi'nde bulunan beldeler arasında yine cinsiyet ve hizmet yılına göre fark olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla İstanbul İli Büyükçekmece İlçesi'ndeki ortaöğretim kurumlarında görev yapan yönetici ve öğretmenler ile çalışılmıştır. Araştırmada kapsamındaki verilerin toplanması için çocuk suçluluğunun önlenmesinde etkin olduğu değerlendirilen davranışlardan oluşan 66 sorudan meydana gelen form kullanılmıştır. Ayrıca formda tespit edilen davranışlar haricinde belirtilmek istenen davranışların yazılması için bir adet açık uçlu soruya da yer verilmiştir. Araştırma sonucunda; okul yöneticilerine yönelik önlemlerin önleme düzeyi üst düzey, öğretmenlere yönelik önlemlerin önleme düzeyi ise en üst düzey olarak çıkmıştır. Ayrıca öğretmenler açısından “öğretmenlerin sınıf içinde ki tutumunun ve öğrenciye değer verdiğini hissettirmesinin” önemli olduğu, yöneticiler açısından ise “öğrencilerin yetenek ve ilgi alanlarını ortaya çıkaracak faaliyet ve yarışmalar ile okul dışında ilgi duyduğu alanlar internet cafe gibi okul içine kaydırılmasının” etkili olabileceğini düşündükleri belirlenmiştir.

Gördeles Beşer ve Çam (2009) tarafından yapılan çalışmada suça yatkın ergenlerde olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirme programının etkililiği incelenmiştir. Çalışma 2005 yılında Ödemiş İlçe Karakolu Çocuk Bürosu kayıtlarında yer alan 15-17 yaş arası 60 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda yer alan çocuklara her

oturumu 45 dakika süren toplam sekiz oturumluk bireysel çalışmalar yapılmış, bunun yanında deney ve kontrol grubundaki çocuklara “Güçler ve Güçlükler Ölçeği” ile “Kişilerarası İlişkiler Ölçeği” uygulanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda deney grubunda yer alan çocukların uygulanan program sonrasında duygusal belirti, davranış sorunları ve toplam güçlük puanı ile ilişki tarzı alt ölçekleri açısından program öncesine göre daha düşük puan aldıkları belirlenmiştir. Ayrıca olumlu ilişki tarzını kullanma becerisi açısından deney grubundaki çocukların diğer çocuklara oranla daha olumlu değişim gösterdikleri belirlenmiştir.

Deng ve ark., (2010) tarafından yapılan çalışmada Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Çinli ergenlerin ayrımcılık deneyimleri, kültürel yönelimleri ve suçlu davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma kapsamında % 58’i kız olan 311 ergen ve aileleri ile görüşmeler yapılmıştır. İlk görüşmeler çocuklar yedinci ve sekizinci sınıf öğrencisi iken gerçekleşmiş ve ikinci görüşmeler dört yıl sonra yapılmıştır. Ergenler ve aileleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda ergenlerin kültürel oryantasyonu, mağduriyet ve ayrımcılık deneyimlerinin suç davranışları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında Çinli ergenlerin Amerikan kültürüne oryantasyonu arttıkça olumsuzluklara karşı daha korunaklı hale geldikleri de tespit edilmiştir.

Altun (2011) tarafından sosyal sermayenin çocuk ve genç suçluluğuna etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılan çalışmada üniversite öğrencileri ile çocuk ve genç hükümlülerden oluşan iki grup sosyal sermaye bileşenleri açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma verileri üniversite öğrencileri ile hükümlü ve tutuklu çocuklardan oluşan grupla yapılan anketlerden elde edilmiştir. Anketler 469 üniversite öğrencisi ve 262 hükümlü çocuk ve genç ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin ikili analizleri ve lojistik regresyon analizleri yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda sosyal sermaye kavramının alt bileşenleri olan; ailelerin çeşitli sosyal gruplara üyelikleri ve grup faaliyetlerine destekleri, çeşitli sosyal aktivitelerle çocuklarıyla birlikte zaman geçirmeleri, çocuklarına olan ilgileri, çocukların birlikte geçirilen zamanlarda aile içinde aldıkları sorumluluk ve görevler, mahalle çevresindeki yardımlaşma ve dayanışma yoğunluğu,

komşularla ve akrabalarla birlikte zaman geçirme, insanlara güven, okul faaliyetleri ve arkadaş aktivitelerine katılım gibi alanlarda anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Gönültaş ve Sağlam (2011) tarafından Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı'na tüm illerde uygulanması istenen Umut Yıldızı Projesi kapsamında suça sürüklenen çocuklar ile çalışılmıştır. Proje kapsamında okula devam etmeyen suça sürüklenen çocukların kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığı ile çeşitli işlerden birine devam ederek suçtan eylemlerinden uzaklaştırılması amaçlanmıştır. Proje kapsamında 385 çocuk belirlenmiş, çocuklar ve aileleri ile yapılan görüşmeler sonucunda projeye katılmak isteyen 120 çocukla çalışılmıştır. Belirlenen bu çocuklar İş-Kur tarafından belirlenen; elektrik tesisatçılığı, elektrikli ev aletleri bakım ve onarımı, kuaförlük, soğuk demircilik, otomotiv tamiri ve bakımı ve mobilyacılık gibi iş kollarından birinde eğitimlere başlamaları sağlanmıştır. Diğer taraftan projede yer alan çocuklar için Adana Emniyet Müdürlüğü personeli içinden Yaşam Koçları belirlenmiştir. Projenin 6 ay süren ilk etabında çocuklar yaşam koçları nezaretinde çeşitli eğitici ve öğretici faaliyetlere katılmışlardır. Proje başladıktan sonra ayrılanlar olmuş ve çalışma 105 çocuk ile tamamlanmıştır. Yapılan bireysel görüşmeler sonucunda her çocuk kendi ilgi alanına göre çeşitli işlerde çalışmaya başlamışlardır. Çalışma sonunda işe yerleştirilme açısından % 55 başarı sağlandığı, bunun yanında proje sonrası kurstan mezun olan çocuklardan, 15 tanesinin, kurstan sonraki dönemde yeniden suça karışmış olduğu anlaşılmış ve bu durum çalışmaya katılan çocuklar açısından %85 başarı sağlandığı şeklinde değerlendirilmiştir.

Özbay ve Erden (2011) tarafından öfke kontrolü eğitim programının tutuklu ergenler örneklemini üzerinde incelenmesi konulu çalışmada Çorum L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan suça yönelmiş 16-21 yaş aralığındaki 140 ergenle (araştırma grubu 70, kontrol grubu 70) çalışılmıştır. Katılımcılara eğitim programı öncesinde Kısa Semptom Envanteri (KSE), Kişisel Bilgi Formu ve Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ) uygulanmıştır. Sekiz haftalık eğitim programı sonrasında ÇBÖÖ ölçümü tekrarlanmıştır. Çalışma sonucunda Ceza İnfaz Kurumunda bulunan ergenlerin

öfkelerini kontrol edebilmelerinde, Öfke Kontrolü Eğitim Programının kısa süreli olarak etkili olduğu belirlenmiştir.

Top ve Aksoy (2011) tarafından yapılan çocuk suçluluğunun ve tekrarlayan çocuk suçluluğunun kriminolojik olarak incelenmesi konulu araştırmada suç türü, suç nedeni, ebeveynde alkol-uyuşturucu kullanımı, ebeveyn suç işleme oranı, suç işleyen çocukta madde (sigara, alkol, uyuşturucu) kullanımı gibi kriminolojik verilerin hem ilk hem de mükerrer (tekrarlanmış) çocuk suçluluğunda etkisi incelenmiştir. Araştırmaya Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kalan, yaşları 15-17 arasında 377'si tutuklu, 58'i hükümlü olmak üzere 435 erkek çocuğu deney grubu olarak, Bayrampaşa Tuna Lisesi'nde okuyan 178 lise öğrencisi ise kontrol grubu olmak üzere toplam 613 çocuk katılmıştır. Tutuklu ve hükümlü olan çocukların 363'ü ilk defa suç işlerken, mükerrer suç işleyenlerin sayısı ise 72 olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda ilk defa suç işleyen ve mükerrer suç işleyen çocuklar arasında suç türüne göre oldukça yüksek derecede farklılık bulunduğu, ancak her iki grup için suç işlemeye iten en etkin nedenin arkadaş etkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca her iki grupta en sık rastlanan suç türünün hırsızlık olduğu belirlenmiş ve çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde uzun vadeli çözümlerin sonuç vereceği ifade edilmiştir.

Pekel Uludağlı (2011) tarafından yapılan araştırmada, suçluluğun gelişiminde, her birinin farklı katkıları olan aile, akran, okul, yaşanan mahalle ve ergenin bireysel niteliklerinin birlikte ele alınarak, benzer sosyoekonomik düzeyden olan suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin bu değişkenler açısından nasıl bir farklılaşma gösterdiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında suça karışmamış 290 ve suça sürüklenmiş 157 erkek ergen ile suça karışmamış 184 kız ergen ile çalışılmıştır. Çalışmada aile, akran, okul ve mahalle özelliklerinin, suça karışıp karışmamayı yordamadaki rollerinin belirlenmesi amacıyla yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda; kardeş sayısı, annenin izlemesi, yakın arkadaşla sahip olma ve okula devamsızlığın, suça karışmış ya da karışmamış ergen olmayı belirlemede anlamlı rollerinin olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda dürtüsellik, ahlaki muhakeme, öfke ifadesi, okula devamsızlık ve mahalle sorunları ile problem

davranışlar arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Suça karışmış ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizleri sonucunda ise kendine yönlendirmenin, yakın arkadaşla güvenin ve mahalle kaynaklarının, olumlu sosyal davranışları yordadığı görülmüştür. Sonuç olarak ergenlerin suça karışmaları ile problem ve olumlu sosyal davranışlarını açıklamada aile, akran, okul, mahalle ve bireysel özelliklerin anlamlı katkıları olduğu tespit edilmiştir.

Weenink (2011) Hollanda’da kentte ve kırsalda yaşayan ergenlerin suç davranışlarını, toplumsal sosyal kontrol ve geleneksel kültür açısından ele aldığı çalışmasında % 48,7’si kız olan 13-18 yaş aralığındaki toplam 3797 ergen ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda kırsalda yaşayan ergenlerde suç davranışının daha az olduğu, kırsalda yaşayan ergenlerin toplumsal sosyal kontrole daha fazla karşılaştıkları ancak bunun suç davranışını azalmak üzerinde etkili olmadığı, kırsalda yaşayan ergenlerde alkol kullanımı ve alkollü mekanlara gitme sıklığı ile suç davranışı arasında ilişki olduğu, kırsalda ve kentte yaşayan ergenlerin suç davranışı ile cinsiyetleri arasında bir fark olduğu ancak bu farkın anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Baykara-Acar ve ark. (2012), tarafından çocuk adalet sistemi odağında kanunla ihtilaf halindeki çocukların durumunu belirlemek amacı ile suça sürüklenen çocuklar, ceza infaz kurumlarında çalışan infaz koruma memurları ve psiko-sosyal servis görevlileri ile alanda çalışan çeşitli sivil toplum kuruluşlarında görevli kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde suça sürüklenen çocukların; çocuk adalet sistemi içinde şiddete maruz kaldıkları ve buna bağlı olarak adalet anlayışlarının sarsıldığı, süreç içerisinde yeterince bilgilendirilmelikleri, yeterli psiko-sosyal ve hukuki destek alamadıkları, tutuklu ve hükümlü oldukları sürede temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıkları ve aynı dönemde ailelerinin yeterli şekilde bilgilendirilmedikleri, sağlık raporlarının doğru tutulmadığını ve genel olarak kendilerine iyi davranılmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında çocukların süreç içerisinde yaşadıklarına bağlı olarak öfke ve üzüntü içinde oldukları, yaşadıklarını olayları bir an önce unutmak ve başkalarından gizlemek

istedikleri, ceza infaz kurumuna ilk getirildiklerinde orada bulunanlar tarafından şiddet içerikli bir karşılama yapıldığını, koğu ortamında psikolojik baskının yanısıra fiziksel baskı ve şiddete uğradıkları, cinsel saldırılarla karşılaştıkları, başkalarının temizlik işlerini yerine getirmek ve harçlıklarına el konulması gibi çeşitli olumsuzluklar yaşadıkları, bu durumdan haberdar olan kamu personelinin gerekli tedbirleri almadıkları, bütün bu olayların çocukları ruhsal olarak derinden etkilediği, ceza infaz kurumundan ayrılma süreçlerinin hızlı bir şekilde gerçekleştiği ve çocukların bu uruma hazırlıksız yaklandığı ve bununda çocuklar açısından yeni sorunlar oluşturduğu tespit edilmiştir.

Çoban (2012) tarafından yapılan sosyal çevrenin etkilerinin çocukların suç ve problemli davranışları ile ilişkileri konulu araştırma kapsamında çocukların suça sürüklenmeleri ve problem davranış göstermelerinin aile, okul, arkadaş ve yaşam çevresi gibi alanlarda zarar görmesi ile ilişkisinin yanında çocuk adalet sisteminin yapısı ve işleyişi ele alınmıştır. Araştırma kapsamında kurumda kalan hükümlü çocuklar ile ekonomik yetersizlik yaşayan, herhangi bir okula devam etmeyen, sokaklarda yaşamak zorunda kalmış olan toplam 240 çocuk üzerinde anket uygulanarak veriler toplanmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, suça sürüklenme davranışı ile problem olarak gösterilen davranışlar arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu, ailenin gereken özeni göstermeyip çocuğu ihmal etmesinin, küçük yaşlarda çocukların çalışmak zorunda kalmasının, kalacak bir ev olmadığı için sokaklarda yaşamasının ve uçucu ve uyuşturucu madde kullanmasının suça sürüklenmelerinde ve problemli davranışlar göstermeleri arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında yaşamını sürdürdüğü alanda suç ve şiddetle karşılaşmasının suç ya da problemli davranışlarla önemli bir ilişkisinin bulunmadığı, çocukların suça sürüklenmesinde ailenin etkili olduğu ve problemli davranışlar göstermesinde aile, akranlar ve okulda zarar görmesinin etkili olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Gönültaş ve Hilal (2012) tarafından çocuk suçluluğunda göç faktörüne yönelik olarak yapılan çalışmada Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'nde 2008 yılı Ocak-Temmuz ayları arasında gözaltına alınmış 470 çocukla karşılıklı

görüşme tekniği ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Çalışmada suça sürüklenen çocukların göçle ilgili verileri ile işledikleri suç türü verileri SPSS paket programında Spearman/Pearson Korelasyon Testi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda olguların büyük çoğunluğunun erkek olduğu (% 96,4), % 64,3'ünün mala yönelik suçlar nedeni ile yakalandıkları belirlenmiştir. Çocukların % 77,7'sinin 16-17 yaş aralığında, % 58,5'inin okula devam etmeyen, % 64,9'unun düşük gelirli ve % 17,4'ünün gecekondü olarak tanımlanan evlerde yaşadığı ve bu çocukların % 55,8'inin Adana'ya göçle geldikleri tespit edilmiştir.

Gürkan ve ark., (2012) tarafından çocuk adalet sisteminde çalışan uzmanların çocuk adalet sistemine ilişkin algılarının belirlenmesi amacı ile yapılan çalışmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış ve tümevarım yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda; uzmanların çocuk adalet sistemine yönelik olumsuz bir algılamalarının bulunduğu, olumlu ve olumsuz durum algılamalarına bakıldığında; “çocuklara özel yargılama biçiminin bulunması, mahkemelerde uzmanların varlığı, yetersizliklerine rağmen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin varlığının” uzmanlar tarafından olumlu durumlar olarak algılandığı, “yetkililerin çocuk odaklı tutumları, yargılama sürecindeki fiziksel yetersizlikler, sosyal inceleme raporlarına gereken önemin verilmemesi, kurumlar arası koordinasyonsuzluk, polisin olumsuz tutumu, önleyici ve koruyucu hizmetlerin gelişmemesi” nin olumsuz durumlar olarak ifade edildiği, çocukların yargılama sürecinde karşılaştıkları en olumsuz duruma ait algılara bakıldığında uzmanların yoğun olarak “ifade alma işleminin birkaç kez gerçekleşmesi, fiziki şartların yetersizliği, yargılamada gizlilik kuralına yeterince dikkat edilmemesi” durumlarının dile getirildiği, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yararlı olmadığını düşündükleri mahkemelerde çalışan uzmanlarla ilgili olarak genel anlamda ileriye dönük daha yararlı olacağına dönük olumlu bir algının bulunduğu belirlenmiştir.

Karakuş ve Tekin (2012) tarafından haklarında danışmanlık tedbiri verilmiş suça sürüklenen 86 çocuk ile tarama modelinde yapılan çalışmada 13-18 yaş aralığındaki çocuklar ile çalışılmıştır. Araştırma verileri 12 soruluk anket formu ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların % 89'unun erkek, %64'ünün 16-18 yaş

aralığında, %64'ünün il merkezinde doğdukları, çocukların % 54'ünün okula devam etmedikleri, % 632'nin hırsızlık suçundan yargılandığı, % 66'sının ailesinin aylık gelirinin asgari ücretin altında olduğu, % 89'unun ailesi ile olan ilişkisini orta ya da kötü olarak nitelendirdikleri ve % 29'unun ise arkadaşları ile olan ilişkilerini orta ya da kötü olarak nitelendirdikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlar çerçevesinde suça sürüklenme potansiyeli açısından dar gelirli ailelerin erkek çocuklarının fazla risk altında oldukları ifade edilmiştir.

Kumcu ve Kaya (2012) tarafından ceza yargılamasına dahil olan çocuklara hakları çerçevesinde bakış konulu araştırmada farklı illerde farklı suçlardan ceza yargılaması yapılan suça sürüklenen çocukların dava dosyaları incelenmiştir. Dava dosyaları üzerinde yapılan inceleme sonucunda; mahkemeler başta olmak üzere çocuk yargılamasında yer alan aktörlerin adalet sistemi ile temas eden çocuğa Çocuk Hakları Sözleşmesi(ÇHS)'ndeki ilkeleri esas alarak davranmadıkları, olayların ÇHS kapsamında tanınan hakların gerçekleşmesi açısından değerlendirilmediği, çocuk ceza yargılamasında alınan kararlarda en temel olarak çocuğun yüksek yararı önceliğinin gözetilmediği, kurumların ve meslek elemanlarının kanunların emredici hükümlere uyma yükümlüğünü yerine getirmemiş olduğu, çocukların yargılama süreçlerine katılımlarının sadece fiili bulunma olarak anlaşıldığı, mahkeme öncesi ve sonrasında alması gereken hukuki ve psiko-sosyal yardımı gerektiği gibi alamadıkları belirlenmiştir.

Uçuş (2014) tarafından ilköğretime devam eden çocuklar için hazırlanmış çocuk hakları eğitimi programının, öğrencileri bilişsel ve duyuşsal alanda nasıl etkilediğinin yanında haklardan ve özgürlüklerden yararlanmaları üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını belirlemek amacı ile özelliklerini katkısını belirlemek, çocukların haklarından ve özgürlüklerinden yararlanma düzeylerine etkisini tespit etmek amacıyla 2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara il merkezinde, sosyal ve ekonomik anlamda yetersizlikler yaşayan ailelerin çocuklarının bulunduğu ilköğretim beşinci sınıfın serbest etkinlik derslerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında çocukların, çocuk hakları konusunda farkındalıklarını arttırmaya yönelik olarak hazırlanan program on bir hafta uygulanmıştır. Bu programda okul

programına bağılı kalarak toplam on bir hafta devam eden ve her hafta en az iki (6 ders saati) gün çocuklara farklı kùltùrlere ve farklılıklara saygı, toplumsal cinsiyet eşıtlığı, istismar ve ihmale karşı korunma, katılım hakları, kendi haklarının farkında olma, özel hayatın gizliliğı, sağıık ve refah hakları vb. gibi temalara yönelik kazanımlar çeşıitli etkinliklerle işlenerek, öğrencilerin farkındalıklarını arttırmaya yönelik çalışılmalar yapılmıştır. Uygulanan program sonrasında öğrencilerin çocuk hakları eğitimi hakkındaki düşüncelerinde anlamlı bir farklılık sağılandığı ve uygulamaya katılan çocukların bu program sayesinde çocuk hakları konusunda farkındalık kazanmış oldukları belirlenmiştir.

Ayar ve Öztürk (2015) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de çocuk suçluluğı ile ilgili yapılmış lisansüstü çalışmalar ele alınmıştır. 2000-2014 yılları arasında yapılmış ve YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde kayıtlı çalışmalar içerisinde “çocuk suçluluğı” ve “çocuk ve suç” anahtar kelimeleri ile yapılan aramalar sonucunda toplam 48 çalışmaya ulaşılmış ve bunlardan tam metni erişime açık olan 31 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda incelenen lisansüstü tezlerin %90,3’ünün (n=28) yüksek lisans tezi olduğu, çalışmaların büyük çoğunluğu (n=15) Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencileri tarafından yapıldığı belirlenmiştir. İlk çalışmaların 2006 yılında başladığı ve son altı yılda çalışmaların yoğunlaştığı (%70,9) ve tezlerin ağırlıklı olarak İç Anadolu ve Marmara Bölgesi’nde (%44,4) yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan lisansüstü tezlerde veri toplama yöntemleri olarak anket ve gözlem yönteminin kullanıldığı, tezlerin tamamının tanımlayıcı nitelikte olduğu ve bu konuya yönelik deneysel çalışma olmadığı belirlenmiştir. Genelde çocuk suçluluğunun nedenleri (kentleşme ve sosyo-ekonomik faktörler) irdelenirken, doktora tezlerinde toplumsal nedenler, çocuk istismarı olguları ve okul nedenli faktörlerin ele alındığı belirlenmiştir.

Göker (2015) tarafında yapılan çalışmada denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan suça sürüklenen çocuk ve gençlerin sosyal destek algısı incelenmiştir. Araştırma kapsamında Ankara Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü’nde denetim tedbiri altında bulunan 150 çocuk ile anket yöntemi kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özelliklerine, ailelerine, suç

davranışına ve denetimli serbestlik sürecine ilişkin faktörlerin ele alındığı çalışma sonucunda; suça sürüklenen çocuk ve gençlerin sosyal destek algılarının eğitim durumu, ebeveynlerin öz-üvey oluşu, ebeveynlerin eğitim durumu, aile tipi, kiminle büyüdüğü, çalışma durumu, sürüklendiği suç türü, arkadaş ve ailesinin sabıka durumu, aile içinde şiddet görme durumu, madde kullanma sıklığı, denetimli serbestlik sürecinde destek alma durumu ve aileyle görüşme durumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bunun yanında çocuk ve gençlerin sosyal destek algısının yaş, geçim düzeyi algısı, kardeş sahibi olma, başka suçtan yargılanma ve ceza alma durumu, başka madde kullanma durumu, madde kullanma sebebi ve süresi, rehberlik faaliyetlerinden yararlanma ve grup çalışmasına katılma durumuna göre farklılık göstermediği de saptanmıştır.

1.10. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılmaları, artan çocuk suçluluğu sayısının önüne geçebilmek ve bu sayıyı azaltabilmek için konu ile ilgili bütün boyutların ele alınması gerekmektedir. Bu süreçte çocuklar ve toplum açısından bağlayıcı olan, çocuğun suç olgusu ile karşı karşıya kalmasından sonra gelişen süreci belirleyecek olan yargılama yani yargılama sürecinin etkisi de bu boyutların en önemlilerindendir. Çocukların yargılama sürecinde kendilerini nasıl hissettiklerinin yanı sıra heyecan, kaygı, korku, umut, suçluluk, utanma gibi duyguların varlığı ya da yokluğunun belirlenmesi yargılama süreçlerinin suça sürüklenen çocuklar üzerindeki etkilerin ortaya çıkarılması bu çocukların desteklenmesi ve topluma kazandırılması noktasında önem kazanmaktadır. Özellikle ilk defa bir suç fiilinin içinde yer alan çocukların hem yargılanmalarına neden olan fiilleri hem de suç tanımı içinde yer alan diğer konularda bilinçlenmeleri çocuklarda bu olumsuz davranışların tekrarının önüne geçecektir. Yargılanma sürecinin ve suçla mücadelenin öneminden yola çıkarak çalışmada;

Amaç 1: Yargılama Süreci devam eden suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerini belirlemek,

Amaç 2: Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocukların kaygı ve stres düzeylerini belirlemek.

Amaç 3: Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklara yönelik destek eğitim programı hazırlamak,

Amaç 4: Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklara yönelik hazırlanan destek eğitim programını uygulamak,

Amaç 5: Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerine destek eğitim programının etkisini incelemek,

Alt amaçlar:

- Yargılama süreci devam eden çocukların sosyal yaşamı ile ilgili duygu ve düşüncelerine destek eğitim programının etkisini incelemek,
- Yargılama süreci devam eden çocukların duygusal yaşamı ile ilgili duygu ve düşüncelerine destek eğitim programının etkisini incelemek,
- Yargılama süreci devam eden çocukların eğitimleri ile ilgili duygu ve düşüncelerine destek eğitim programının etkisini incelemek,
- Yargılama süreci devam eden çocukların aile ilişkileri ile ilgili duygu ve düşüncelerine destek eğitim programının etkisini incelemek,
- Yargılama süreci devam eden çocukların akran ilişkileri ile ilgili duygu ve düşüncelerine destek eğitim programının etkisini incelemek,
- Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocukların kaygı düzeylerine destek eğitim programının etkisini incelemek amaçlanmıştır.

- Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocukların stres düzeylerine destek eğitim programının etkisini incelemek amaçlanmıştır.

1.11. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Ankara 1, 2 ve 3. Çocuk Mahkemeleri'nde yargılamaları devam eden, ilk defa suça sürüklenen, tutuksuz yargılanan ve 13-17 yaş grubundaki erkek çocuklar ile sınırlıdır.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklar için hazırlanmış destek eğitim programının ilk defa suça sürüklenen 13-17 yaş arasındaki çocukların duygu ve düşüncelerine olan etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

2.1.Araştırmanın Deseni

Araştırmada, Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programının suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerine olan etkisini test etmek amacı ile nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karışık desen kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel verilerinin analizinde tümevarımsal yöntem, nicel verilerin analizinde ise deney ve kontrol grubu X ön test, son test ve kalıcılık testi olmak üzere 2X3'lük bir karışık desen kullanılmıştır. Karışık desenler, bağımlı değişken üzerinde etkisi incelenen en az iki farklı değişkenin bulunduğu desenler olarak tanımlanmaktadır. Bunlardan bir tanesi yansız gruplar tarafından oluşturulan farklı deneysel işlem koşullarını bir diğeri ise deneklerin farklı zamanlarda yapılan ön test-son test ve kalıcılık testi gibi tekrarlı ölçümlerini tanımlamaktadır (Büyüköztürk 2008). Desende bağımlı değişkenler suça sürüklenen çocukların duygu ve düşünceleri ile kaygı ve stres düzeyleri, bağımsız değişken ise suça sürüklenen çocukların duygu ve düşünceleri ile kaygı ve stres düzeyleri üzerine etkisi incelenen Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programıdır.

Araştırmanın ön test, son test ve kalıcılık testi kontrol gruplu deseninin sembollerle gösterimi aşağıda sunulmuştur.

		Ön test		Son test	
GD	R	O1	X _{DEP}	O3	O5
GK	R	O2		O4	-

GD Eğitim verilen deney grubunu,

GK Kontrol grubunu,

R Deneklerin gruplara yansız atandığını,

O1, O3 ve O5 Deney grubunun ön test, son test ve kalıcılık testi ölçümlerini,

O2 ve O4 Kontrol grubunun ön test, son test ölçümlerini,

DEP Deney grubuna uygulanan destek eğitim programına dayalı eğitim programını (bağımsız değişkeni) ifade etmektedir (Büyüköztürk 2008).

2.2. Araştırmanın Çalışma Gurubu

Araştırma 2014-2015 yılları içinde Ankara 1, 2 ve 3. Çocuk Mahkemeleri'nde yargılamaları devam eden, tutuksuz yargılanan ve ilk defa suça sürüklenen 13-17 yaş aralığındaki çocuklar ile çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 13-17 yaş grubu alınması planlanmasına rağmen çalışmaya 15-17 yaş grubu çocukların katılımı sağlanmıştır.

Çalışma gruplarının oluşturulması için ilk defa suça sürüklenen, tutuksuz yargılanan ve 13-17 yaş aralığında bulunan çocukların Ankara 1, 2 ve 3. Çocuk Mahkemeleri'ndeki dosya sayılarını belirlemek amacıyla araştırmanın başlangıcında mahkeme hakimlerine çalışmaya ait özet bilgi ile başvuru yapılarak gerekli izinler

alınmıştır (EK1, EK2 ve EK3). Alınan izinler doğrultusunda mahkeme personelleri ile iletişime geçilmiş, mahkeme personeline araştırmaya dahil olacak çocuklarda olması gereken kriterler açıklanmıştır. Bu kriterleri sağlayan çocukların dosyaları belirlenmiştir. Belirlenen dosyalar gözden geçirilerek çocukların mahkeme günleri tespit edilmiş ve aileler için aydınlatılmış onam formları hazırlanmıştır (EK4). Mahkeme izinlerinin alınması ve çocukların dosyalarının belirlenmesinin ardından Ankara Üniveristesi Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve çalışma ile ilgili etik kurul raporu alınmıştır (EK5). Dosyaları incelenerek belirlenen çocuklardan mahkemelerin duruşma günlerinde yargılama için mahkemeye gelen ve çalışmanın şartlarını sağlayan çocuklarla (38 çocuk) ve aileleri ile 01 Ekim 2014 - 31 Aralık 2014 tarihleri arasında görüşülmüştür. Çocuklara ve yanlarında bulunan ailelerine çalışma hakkında bilgi verilmiş, çalışmaya katılmayı kabul eden aydınlatılmış onam formunu dolduran ailelerin çocukları araştırmaya dahil edilmiştir. Çocuklarda da gönüllü katılım esas alınmıştır.

Çalışmaya katılmayı kabul eden tamamı erkek olan çocuklara Çocuklar'ın Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu, Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği ve Stres Düzeyi Ölçeği uygulanmış, stres düzeyleri "sınır" ve sınır değerinin üstünde olan ve durumluk-sürekli kaygı puanları yüksek olan 26 erkek çocuk çalışma grubunu oluşturmuştur. Bu çocuklardan eğitim programına sekiz hafta süre ile katılacağını ifade eden 14 çocuk deney 12 çocuk kontrol grubuna atanmıştır. Çalışma başladıktan sonra katılmak istemeyen ve iletişim kurulamayan çocuklar araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Araştırmaya; yargılaması devam eden, ilk defa suça sürüklenen ve tutuksuz yargılanan yaş ortalaması 15,8 olan 13-17 yaş aralığındaki 10 çocuk deney ve 10 çocuk kontrol grubu olmak üzere toplam 20 çocuk dahil edilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen çocuklara ait demografik bilgiler ve suça sürüklenen çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olabilecek, kendisine ve ailesine ilişkin özelliklere ait dağılımlar aşağıda Çizelge 2.1 – Çizelge 2.6 arasında verilmiştir.

Çizelge 2.1. Araştırmaya dahil edilen çocukların demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar.

		Deney Grubu (n=10)		Kontrol Grubu (n=10)		Toplam (n=20)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yaş							
	17 yaş	6	60	3	30	9	45
	16 yaş	2	20	3	30	5	25
	15 yaş	2	20	4	40	6	30
Kardeş Sayısı							
	2-3 kardeş	9	90	7	70	16	80
	4 ve daha fazlası	1	10	3	30	4	20
Doğum Sırası							
	İlk çocuk	6	60	3	30	9	45
	Ortanca(lardan)	2	20	1	10	3	15
	Son çocuk	2	20	6	60	8	40
Kiminle yaşadığı							
	Aile	7	70	9	90	16	80
	Anne	1	10	1	10	2	10
	Baba	1	10	0	0	1	5
	Diğer	1	10	0	0	1	5
Okul Durumu							
	Okula gidiyor	7	70	9	90	16	80
	Okula ve işe gidiyor	3	30	1	10	4	20

Çizelge 2.1 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların % 45'inin 17 yaşında, % 30'unun 15 yaşında ve % 25'inin de 16 yaşında olduğu, çocukların büyük çoğunluğunun (% 80) iki-üç kardeş oldukları, deney grubunda yer alan çocukların çoğunluğunun (% 60) ilk çocuk, kontrol grubunda yer alan çocukların ise çoğunluğunun (% 60) son çocuk olduğu, çocukların % 15'inin anne ya da babadan biri ile yaşadığı, bir çocuğun ise ebeveynleri ile kalmayıp akrabalarından biri ile kaldığı belirlenmiştir.

Çizelge 2.2. Araştırmaya katılan çocukların yaşadıkları ortama ilişkin dağılımlar

		Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yaşadığı ev							
	Ev sahibi	6	60	2	20	8	40
	Kiracı	4	40	8	80	12	60
Evin Yapısı							
	Apartman	9	90	9	90	18	90
	Müstakil ev	1	10	1	10	2	10
Kendisine ait oda							
	Var	7	70	7	70	14	70
	Yok	3	30	3	30	6	30
Evde bilgisayar ve internet							
	Yalnızca bilgisayar var	2	20	3	30	5	25
	Her ikisi de var	7	70	5	50	12	60
	Her ikisi de yok	1	10	2	20	3	15

Çizelge 2.2 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların yaşadıkları evlerin % 60'ının kirada oturdukları, çocukların yaşadıkları evin büyük oranda (% 90) apartman dairesi olduğu, çocukların yaşadıkları evde genelde (% 70) kendilerine ait bir odalarının olduğu, çocukların % 60'ının evinde hem bilgisayar hem de internet olduğu, % 25'inin evinde yalnızca bilgisayar bulunduğu, % 15'inin evinde ise her ikisinin de bulunmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 2.3. Araştırmaya dahil edilen çocukların sağlıkla ilgili özelliklerine ilişkin dağılımlar

		Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sağlık Sorunu							
	Var	2	20	2	20	4	20
	Yok	8	80	8	80	16	80
Yara, kesi vs.							
	Var	1	10	1	10	2	10
	Yok	9	90	9	90	18	90
Madde Kullanımı							
	Sigara	2	20	7	70	9	45
	Sigara ve Alkol	2	20	0	0	2	10
	Yok	6	60	3	30	9	45

Çizelge 2.3 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların % 20'sinin sağlık sorunu bulunduğu, % 80'inin ise herhangi bir sağlık sorunu bulunmadığı, çocukların yalnızca % 10'unun vücudunda çeşitli yara ve kesi izleri olduğu, çocukların % 45'inn sigara, % 10'unun ise hem sigara hem de alkol kullandıkları, % 45'inin ise bağımlılık yapıcı herhangi bir madde kullanmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 2.4. Araştırmaya dahil edilen çocukların anne-babalarının demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar

		Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Anne Yaşı							
	35 ve altı	1	10	0	0	1	5
	36-45 yaş	8	80	8	80	16	80
	46 yaş ve üstü	1	10	2	20	3	15
Baba Yaşı							
	45 yaş ve altı	3	30	4	40	7	35
	46 yaş ve üstü	7	70	6	60	13	65
Anne Öğrenim Durumu							
	Hiç yok	0	0	1	10	1	5
	İlköğretim	6	60	8	80	14	70
	Lise	4	40	1	10	5	25
Baba Öğrenim Durumu							
	İlköğretim	6	60	7	70	13	65
	Lise	3	30	3	30	6	30
	Lisans ve lisansüstü	1	10	0	0	1	5
Annenin çalışma durumu							
	Ev hanımı	6	60	10	100	16	80
	İşçi	4	40	0	0	4	20
Babanın çalışma durumu							
	Çalışmıyor	2	20	0	0	2	10
	İşçi	5	50	7	70	12	60
	Esnaf	1	10	2	20	3	15
	Memur	1	10	0	0	1	5
	Diğer	1	10	1	10	2	10

Çizelge 2.4 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların annelerinin çoğunluğunun (% 80) 36-45 yaş aralığında olduğu, babalarının ise % 65 oranda 46 yaş ve üstünde olduğu, çocukların annelerinin ve babalarının genelde (% 65) ilköğretim mezunu

olduğu, çocukların ebeveynlerinin iş durumu incelediğinde annelerin yüksek oranda (% 80) ev hanımı olduğu, babaların ise genelde (% 60) işçi olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 2.5. Araştırmaya dahil edilen çocukların aile özelliklerine ilişkin dağılımlar

		Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ebeveyn birlikteliği							
	Birlikte	7	70	9	90	16	80
	Boşanmış	3	30	1	10	4	20
Kalıcı Sağlık Sorunu							
	Yok	6	60	8	80	14	70
	Babada var	3	30	0	0	3	15
	Annede var	0	0	1	10	1	5
	Kardeşte var	1	10	1	10	2	10
Suçta Karışan Birey							
	Yok	10	100	8	80	18	90
	Baba	0	0	1	10	1	5
	Diğer	0	0	1	10	1	5
Ailede Madde Kullanımı							
	Yok	2	20	2	20	4	20
	Sigara	8	80	8	80	16	80

Çizelge 2.5 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların ebeveynlerinin % 20'sinin boşanmış olduğu, çocukların % 70'inin ailesinde herhangi bir sağlık problemi bulunmadığı, % 15'inin babasında, % 10'unun annesinde ve % 5'inin ise annesinde belirgin sağlık problemleri olduğu, çocukların % 90'ının ailesinde suça karışan ya da ceza evine girmiş herhangi bir kimsenin bulunmadığı, çocukların aile bireylerinden herhangi birinin madde kullanımına bakıldığında % 80'inin ailesinden herhangi birinin sigara kullandığı, çocukların tamamının aile içinde fiziksel şiddet ve madde kullanımının olmadığını bildirdikleri belirlenmiştir.

Çizelge 2.6. Araştırmaya dahil edilen çocukların yargılandıkları olaya ilişkin dağılımlar

		Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Suç Türü							
	Basit yaralama	5	50	8	80	13	65
	Hırsızlık	0	0	1	10	1	5
	Diğer	5	50	1	10	6	30
Olay Sırasında							
	Yalnızdım	4	40	0	0	4	20
	Arkadaşım da vardı	6	60	10	10	16	80

Çizelge 2.6 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların genelde basit yaralama olarak tanımlanan suç türünden yargılandıkları, % 30'unun ise kamu malına zarar vermek, haneye tecavüz, güveni kötüye kullanma, ateşli silah bulundurmak gibi suç türlerinden yargılandıkları, çocukların % 80'inin iddia olunan suç olayının gerçekleştiği sırada yalnız olmayıp en az bir arkadaşı ile birlikte olduğu anlaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Suçta sürüklenen çocuklar için hazırlanacak destek eğitim programı ve bu çocuklarla görüşmelerde kullanılacak görüşme formları oluşturulmadan suça sürüklenen çocuklarla doğrudan çalışan psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman, eğitim programları uzmanı ve avukat gibi farklı meslek elemanları ile ön görüşmeler yapılarak bu kişilerin konu hakkındaki düşünceleri alınmıştır. Yargılama süreci devam eden ve ilk defa suça sürüklenen çocuklarla yapılacak görüşmelerde kullanılacak görüşme formu ve destek eğitim programı ile ilgili olarak uzmanlardan ön bilgiler alınırken diğer taraftan literatür taraması yapılarak yurt içinde ve yurt dışında konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Araştırmada suça sürüklenen çocukların duygu ve düşünceleri ile onların suça sürüklenmesinde etkili olabilecek özellikleri belirlemeye yönelik soruların yer aldığı

araştırma kapsamında geliştirilen “Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu”, çocukların kaygı düzeylerini belirlemek için “Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri” ve çocukların stres düzeylerini belirlemek için “Stres Düzeyi Ölçeği II” kullanılmış ve “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı” hazırlanmıştır. Ayrıca çalışma ile ilgili bilgilendirmenin yapıldığı “Aydınlatılmış Onam Formu” (EK4) hazırlanmıştır.

2.3.1. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu

Suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerini belirlemek amacıyla oluşturulan Görüşme Formunu hazırlama aşamaları aşağıda sunulmuştur.

Birinci aşamada; *Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu*’nun geliştirilebilmesi amacıyla öncelikle suça sürüklenen çocuklarla yargılama sürecinde doğrudan çalışan uzmanlar ve bu konuda akademik olarak çalışan uzmanlarla görüşmeler yapılmış, çocuk adalet sistemi, suça sürüklenen çocuklar ve bu çocukların desteklenmesi konularında yazılan kitap, makale ve lisansüstü tezler incelenerek problem durumun çerçevesi çizilerek üç bölümden ve 53 maddeden oluşan form taslak haline getirilmiştir. Formun birinci bölümünde suça sürüklenen çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olabilecek, kendisine ve ailesine ilişkin özellikleri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorular bulunmakta ve üçüncü bölümde ise çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik beşli likert tipte değerlendirilen sorular yer almaktadır.

İkinci aşamada; Formda yer alan ifadelerin ölçme alanını ne derece kapsadığının, ölçülmek istenilen özellikleri ne derece ölçtüğünün tespit edilmesi amacıyla kapsam geçerliliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü ile formda yer alan ifadelerin, ihtiyaç duyulan verileri ne oranda kapsadığı ve ihtiyaç duyulan verileri toplamada ne derece yeterli olduğu belirlenmeye çalışılmıştır (Balcı, 2001 ve Karasar, 2004) Formun geçerliğini tespit etmek için uzman görüşüne

başvurulmuştur. Bu amaçla suça sürüklenen çocuklar konusunda çalışmaları olan ve ve bu konuda tecrübeli yedi uzmanın görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan oluşturulan formda bulunan ifadeleri incelemeleri istenmiştir. Bu amaçla “Uzman Görüşü Değerlendirme Formu (EK 6)” hazırlanmıştır. Değerlendirmeleri alınan uzmanların hemfikir oldukları ifadeler aynen alınmıştır. Uzmanların çoğunluğu tarafından (%60) düzeltilmesi gerektiği belirtilen maddelerde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. görüşleri alınan uzmanların çoğunluğunun (%60) uygun görmediği 1 madde (*Bu olayı yaptığınızı kabul ediyor musun? Evetse neden yaptın? Şuan pişmanlık hissediyor musun?*) formdan çıkarılmıştır. Oluşturulan form uzman görüşünden geçtikten sonra yargılama süreci devam eden bir grup (n=5) suça sürüklenmiş çocuk üzerinde uygulanarak formda yer alan ifadeler anlam ve kapsam yönünden değerlendirilmiştir. Uygulama sırasında formda yer alan 2 maddenin (*Ailem bana eskisi kadar değer veriyor, Arkadaşlarım eskisi gibi beni önemsiyor*) algılanması ve cevaplanmasında problemler yaşandığı belirlenmiş ve bu sorular formdan çıkarılmıştır. Bu işlemler sonucunda başlangıçta 53 maddeden oluşan formdan 3 madde çıkarılmış bazı maddeler de ise düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme formunda düzenlemeler sonucunda 1. bölümde 22, 2. bölümde 10 ve 3. bölümde 18 madde olmak üzere toplam 50 madde kalmıştır.

Üçüncü aşamada; Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu’nun üçüncü bölümünde yer alan ve çocukların duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan 18 maddelik formun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için 13-17 yaş aralığındaki orta okul ve lise öğrenimine devam eden çocuklardan çalışma grubu oluşturulmuştur. Geçerlik güvenilirlik için çalışma grubunun oluşturulmasında madde sayısı dikkate alınmıştır. Örneklem büyüklüğünün faktör sayısı ile ilişkili olduğu, 20 maddelik bir form için yapılacak faktör analizi için madde sayısının 10 katının analiz işlemi açısından iyi olacağının belirtilmesi (Comrey ve Lee, 1992 ve Tavşancıl, 2005) nedeniyle geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 13, 14, 15, 16 ve 17 yaş grubundan 40’ar çocuk olmak üzere toplam 200 çocuk (100 erkek, 100 kız) dahil edilmiştir.

Dolaylı ölçmelerin yapıldığı durumlarda, ölçülen belirtilerin gerçekten aranan belirtiler olup olmadığının belirlenmesi amacıyla kullanılan (Karasar, 2004) içerik geçerliği için faktör analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Aralarında ilişki bulunduğu düşünülen çok sayıdaki değişkenin arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak için daha az sayıdaki temel boyuta indirgemek veya özetlemek amacı ile faktör analizi yapılmaktadır (Doğan ve Başokçu, 2010). Faktör analizinin bir ölçekteki maddelerin bir birini dışta tutan daha az sayıda gruplara-faktörlere ayrılıp ayrılmadığını görmek üzere, yani madde indirgemek amacıyla uygulanan bir yöntem olduğu ifade edilir (Balcı, 2001; Karasar, 2004). Bu analizin en önemli amaçlarından biri, değişkenler arasındaki bağımlılığın kökenini araştırmak ayrıca bu analizlerde tüm değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenerek bu ilişkilere dayanılarak verilerin daha anlamlı ve özet olarak sunulmasını sağlamaktadır (Balcı, 2001). Bu görüşler dikkate alınarak, hazırlanan görüşme formunun ilk iki bölümünde yer alan açık uçlu sorulardan ve demografik bilgilerden oluşan kısımlarından elde edilen veriler faktör analizi işlemine uygun nitelikte olmaması nedeniyle maddelerin üçüncü bölümünde yer alan likert tipteki 18 maddelik bölüm için yapılmıştır.

Faktör analizi yapabilmek ve gerekli olan bazı testlerin sonuçlarını incelemek amacıyla Faktör Analizi yapılmadan önce Correlation Matrix Tablosu oluşturulmuş ve sonuçlar Çizelge 2.7’de verilmiştir.

Çizelge 2.7. Correlation Matrix Tablosu

	Soru1	Soru2	soru3	soru4	soru5	Soru6	Soru7	Soru8	Soru9	Soru 10	Soru 11	Soru 12	Soru 13	Soru 14	Soru 15	Soru 16	Soru 17	Soru 18
Soru1	1,000																	
Soru2	,037	1,000																
soru3	-,002	,313	1,000															
soru4	,016	,376	,287	1,000														
soru5	,072	,236	,430	,319	1,000													
Soru6	,114	,271	,352	,305	,306	1,000												
Soru7	,357	,052	,156	,180	,249	,276	1,000											
Soru8	,365	,049	,060	,148	,103	,305	,608	1,000										
Soru9	,126	,086	,011	,022	-,054	,188	,275	,566	1,000									
soru10	,047	,092	,325	,102	,365	,211	,214	,121	,038	1,000								
soru11	,097	,125	,368	,107	,304	,215	,214	,193	,126	,494	1,000							
soru12	,052	,137	,196	,051	,336	,104	,099	,049	,014	,301	,277	1,000						
soru13	,138	,053	,200	,001	,213	,091	,323	,279	,219	,241	,250	,131	1,000					
soru14	-,045	,187	,159	,251	,125	,077	,053	,029	,038	,207	,208	,124	,037	1,000				
soru15	,029	,085	,116	,255	,143	,193	,137	,208	,115	,164	,169	,087	,042	,400	1,000			
soru16	,093	,204	,150	,275	,113	,082	,150	,138	-,025	,114	,118	,237	,100	,342	,331	1,000		
soru17	,004	,125	,184	,230	,302	,086	,056	,047	,026	,403	,374	,345	,168	,320	,352	,282	1,000	
Soru18	,035	,136	,212	,205	,181	,227	,182	,140	,106	,315	,195	,157	,269	,310	,417	,358	,368	1,000

Correlation Matrix kapsamında Bartlett's ve Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değerlerine bakılmıştır. İlk olarak Bartlett's testi sonuçları incelenmiştir. Hair ve arkadaşları (1995)'na göre, Bartlett's testi bazı değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğunun istatistiksel olasılığını vermektedir. Analiz işlemi sonucunda bu değer $p < .05$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte faktör yapısı incelenmeden önce Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değerine bakılmış ve KMO değerinin 0.79 olduğu görülmüştür. Kaiser-Meyer bu değer 0.5 ve 0.7 arasında olmasının kabul edilebilir olduğu, 0.7 ve 0.8 arasında olmasının iyi olduğunu, 0.8 ve 0.9 arasında olmasının harika olduğunu ve 0.9 üzerinde olmasını ise mükemmel olarak yorumlamıştır (Akt. Field, 2013). Bu bağlamda KMO ve Bartlett's Test sonucunun iyi olduğu ve örneklem sayısının bu faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca faktör analizi yapabilmek için değişkenlerin sürekliliğine ve veri dağılımının normalliğine bakılmış ve faktör analizi için uygun olduğu görülmüştür.

Dördüncü aşamada; Faktör analizi işlemi için verilerin değişkenliği ve dağılımları dikkate alınarak Principal Axis Factoring (PAF) metodu tercih edilmiştir. PAF metodunun araştırmacıların değişken cevaplar için uygun olan faktörlerle ilgilendiğinde ve ortak varyans değerini hesaplanmak istediğinde uygun olacağı belirtilmiştir (Taylor ve Pastor, 2007). Ayrıca bu metodun çok değişkenli normal dağılımın ihlal edildiği durumda da Maximum Likelihood metodundan daha uygun olacağı ifade edilmiştir (Fabrigar ve ark., 1999 ve West ve ark., 1995).

Faktör analizinde elde edilen m tane önemli faktörün bağımsızlık, yorumlamada açıklık ve anlamlılık sağlamak amacıyla bir eksen döndürmesine tabi tutulabileceği (Büyüköztürk, 2008), bu nedenle kavramsal anlamlılığı sağlamak ve dağılan yükleri net olarak açıklayabilmek için döndürme uygulanması gerektiği belirtilmiştir (Tavşancıl, 2005). Field (2013)' a göre ortaya çıkan faktörlerin birbiriyle ilişkili olması beklendiği zaman, Direct Oblimin döndürme metodunun seçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Özellikle insanlardan toplanan verilerden ortaya çıkacak faktörlerin pratikte birbiriyle ilişkisinin olmamasının neredeyse imkânsız olduğunu ifade

etmiştir. Faktörlerin birbiri ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda Direct Oblimin döndürme işlemi yapılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda dört faktörlü açıklanan, varyansı % 50,136 olan 18 maddelik form elde edilmiştir. Faktör yükleri açısından maddeler incelendiğinde 13. sorunun birinci ve ikinci faktöre anlamlı düzeyde yüklendiği belirlenmiş ancak faktöre yüklenen diğer sorular ile olan ilişkisi dikkate alınarak ikinci faktöre dahil edilmiştir. Buna göre;

- 5, 10, 11, 12 ve 17. maddelerden oluşan birinci faktör “Kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler”,
- 1, 7, 8, 9 ve 13. maddelerden oluşan ikinci faktör “Kendisi ile ilgili olumlu düşünceler”,
- 14, 15, 16 ve 18. maddelerden oluşan üçüncü faktör “Okul ile ilgili olumsuz düşünceler”
- 2, 3, 4 ve 6. maddelerden oluşan dördüncü faktör “Kendisi ile ilgili kaygılar” olarak adlandırılmıştır.

Maddelerin faktör yüklerini temsil eden değerlerin yüksek olması aynı faktör altında toplanan maddelerin birbiri ile olan uyumuna işaret etmektedir. Tabachnick ve Fidell (2001) ölçekteki maddelerin minimum yüklenme oranı olarak .32 lik bir değerin yorumlanacağını belirtmişlerdir. Faktör yüklerini gösteren Pattern Matrix Tablosu Çizelge 2. 8’de gösterilmiştir.

Çizelge 2.8. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formundaki Maddelerin Faktör Yüklerini Gösteren Pattern Matrix Tablosu

Pattern Matrix Tablosu				
	Faktör			
	1	2	3	4
soru10	,744	,021	,079	-,003
soru11	,682	,112	,037	,040
soru12	,588	-,083	,080	,001
soru5	,529	-,028	-,098	,473
soru17	,510	-,122	,493	-,082
soru13	,442	,401	-,018	-,124
Soru8	-,058	,873	,094	,055
Soru7	,122	,723	,005	,128
Soru9	-,107	,685	,079	-,041
Soru1	,008	,552	-,059	-,003
soru15	-,058	,114	,754	,010
soru14	,032	-,108	,694	,056
soru16	-,026	,025	,659	,088
Soru18	,202	,113	,608	-,013
Soru2	-,067	-,051	,081	,703
soru4	-,161	,005	,298	,688
Soru6	,050	,292	-,036	,611
soru3	,418	-,059	-,095	,578

Formda yer alan maddelerin birbiri ile olan ilişkisini değerlendirmek için Cronbach Alfa değeri hesaplanmış Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu'nun Cronbach Alfa değeri 0,802 olarak hesaplanmış ve iç tutarlılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu'nun üçüncü bölümündeki duygu ve düşünceleri belirlemeye yönelik bölümün dört faktörden ve 18 maddeden oluşan bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Suça süreklenen çocukların duygu ve düşüncelerini belirlemek amacıyla oluşturulan ölçme değerlendirme aracı EK 7'de verilmiştir.

2.3.2.Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği

Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği Spielberger ve arkadaşları tarafından 1970 de geliştirilmiştir. Öner ve Le Compte tarafından 1985 yılında Türk toplumuna uyarlaması yapılan ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Özusta (1995) tarafından yapılmıştır. Durumluk kaygı için 20 ve sürekli kaygı için 20 olmak üzere toplam 40 soru ile kaygı düzeylerini ayrı ayrı ölçek likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puanlar kaygı seviyesinin yüksek olduğu, düşük puanlar ise kaygı seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. 1977 yılında Türkçe'ye çevrilerek geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış olan bu ölçek yirmişer maddelik durumluk kaygı ve sürekli kaygı ölçeklerinden oluşmaktadır. Her iki ölçekten elde edilen toplam puan 20-80 arasında değişir. Yüksek puan yüksek kaygı seviyesini, düşük puan ise düşük kaygı seviyesini belirtir. Likert tipi bir ölçek olan Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği “Hiç” ile “Tamamıyla” arasında değişen 1 ile 4 arasında puanlanan dört derecelik bir ölçektir. Envanterin Türkiye'deki geçerlilik ve güvenirliliği Öner tarafından 1977 yılında yapılmıştır. Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği'nin test, tekrar-test güvenirlik katsayıları tüm grupta, Durumluluk Kaygı Ölçeği için .60, Süreklilik Kaygı Ölçeği için ise .65 olarak bulunmuştur.

Durumluk - Sürekli Kaygı Envanterlerinde iki tür ifade vardır. Doğrudan ifadeler olumsuz duyguları, tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir. Durumluk Kaygı Ölçeği'nde tersine döndürülmüş maddeler 1,2,5,8,10,11,15,16,19 ve 20. maddelerdir. Sürekli Kaygı Ölçeği'nde tersine döndürülmüş maddeler ise 21,26,27,30,33,36 ve 39 uncu maddelerdir. Durumluk Kaygı Ölçeği (DKÖ), bireyde hızlı ve anlık değişim gösteren heyecansal reaksiyonları değerlendirmede oldukça hassas bir ölçektir. Ölçeğin ikinci kısmında bulunan ve 20 maddeden oluşan Sürekli Kaygı Ölçeği (SKÖ), genelde kişinin, yaşadığı kaygının sürekliliğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Puanlar 20 (düşük anksiyete) ile 80 (yüksek anksiyete) arasında değişmektedir (Özusta, 1995).

2.3.3.Stres Düzeyi Ölçeği

Bireylerin stres düzeyini saptamak için Amerika’da Leighton tarafından 1989 yılında yapılandırılan, okul yaşı evreni için düzenlenmiş olan testin ülkemizde kullanılmasını sağlamak amacı ile ölçeğin Türkçeleştirme, geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları Baltaş tarafından 1994 yılında yapılmıştır. Türkçe İngilizce form korelasyonu: 0,88 ve İngilizce Türkçe form korelasyonu: 0,87, test- tekrar test puanları: 0,813 olarak bulunmuştur. Koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinde risk gruplarının saptanması için geniş gruplar üzerinde çalışmalar durum değerlendirme ölçekleri ile yapılır. Stres Düzeyi Ölçeği bu tür durum değerlendirmelerine yardımcı olmak amacı ile geliştirilmiş bir tarama tekniğidir.

Bu ölçekte bulunan 20 soru stres verici durumların kişiye olan bedensel etkileri konusunda bir değerlendirme yapılmasını sağlar. Strese neden olan bedensel, duygusal ve düşünsel düzeyde oluşan olumsuz durumlar üçlü bir puanlama ile değerlendirilmektedir. Yönergeye uygun olarak işaretlenen ölçek sık sık (3 puan), bazen (2 puan) ve hiçbir zaman (1 puan) şeklinde puanlanmaktadır. Stres Düzeyi Ölçeği II’ inde 18 ve 19. maddeler tersine puanlanmaktadır. Yapılan puanlama işlemi sonucunda; 20-29 arasında puan alanlar “normal”, 30-35 arasında puan alanlar “sınır” ve 36 ve daha yukarısında puan alanlar “uyum güçlüğü” gösteren olarak değerlendirilmektedir (Bozkurt, 2001; Büken ve ark., 2009).

2.4. Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programının Hazırlanması

Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklar için destek eğitim programı, suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerini olumlu yönde etkileyebilmek, stres ve kaygı düzeylerini düşürebilmek amacı ile hazırlanmıştır. Destek eğitim programı hazırlanırken “onarıcı adalet anlayışı (restorative justice)” esas alınmıştır. Suç fiiline daha kapsamlı bakmayı temel alan onarıcı adalet anlayışı suçun yalnızca kanun ihlali olarak tanımlanmayacağını, suç eylemini gerçekleştiren kişinin mağdura, topluma hatta kendisine zarar verdiği anlayışını esas alır ve başta mağdur olan kişi olmak üzere bu mağduriyetin onarılmasını suç eylemini gerçekleştiren

kişiden ister. Onarıcı adalet anlayışının en önemli amaçlarından biri suça sürüklenen çocuğun değişimini teşvik ederek tekrar suç işleme eğilimlerini azaltmak ve yeniden kaynaşmasını kolaylaştırmak şeklinde ifade edilir. Onarıcı adalet anlayışının sanık tarafından mağduriyetlerin onarılmasını esas alan düşüncesi ancak suç eylemini gerçekleştiren kişinin içinde bulunduğu durumu doğru bir şekilde anlaması, haklarını bilmesi ve sağlıklı iletişim becerileri kazanması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle hazırlanan destek eğitim programı “onarıcı adalet anlayışı” temel alınarak hazırlanmıştır (Baytaz, 2013; PFI, 2015).

Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı’nı hazırlamak amacıyla öncelikle suça sürüklenen çocuklarla yargılama sürecinde doğrudan çalışan uzmanlar ve bu konuda akademik olarak çalışan uzmanlarla görüşmeler yapılmış, farklı alanlarda ve özellikle suça sürüklenen çocuklar ilgili olarak hazırlanan eğitim programları konularında yazılan kitap, makale ve lisansüstü tezler incelenerek destek eğitim programı taslak haline getirilmiştir (Aral ve ark., 2013; Bacanlı, 1999; Yavuzer, 2001; Çetin ve ark., 2002; Yavuzer, 2003; Kulaksızoğlu, 2005; Taner ve Yılmazçetin, 2005; Brown, 2008; Dökmen, 2008; Yılmaz, 2009; Taştan, 2010).

Destek eğitim programı taslağı oluşturulurken yargılama süreci devam suça sürüklenen çocuklar açısından önemli olduğu düşünülen çocuk hakları, yargılama süreci, iletişim, empati ve olumsuz durumlarla mücadele edebilme becerileri konusunda farkındalık kazandırma konuları amaç ve kazanımların oluşturulmasında temel alınmıştır (Aral ve ark., 2013; Bacanlı, 1999; Yavuzer, 2001; Çetin ve ark., 2002; Yavuzer, 2003; Kulaksızoğlu, 2005; Taner ve Yılmazçetin, 2005; Brown, 2008; Dökmen, 2008; Yılmaz, 2009; Taştan, 2010).

İnsanın toplumsal bir varlık olduğu, sorunlarının da toplumsal ilişkilerden kaynaklandığı belirtilmektedir. İnsanın çevresine uyumunun, onun kişiler arası ilişkilerde gerekli davranış ve tutumlara sahip olmasını gerektirdiği de bildirilmektedir. İşte bu tutum ve davranışların kabul edici küçük grup atmosferinde geliştirilebildiği ve kişinin bu gruplarda kazandığı davranışları daha geniş gruplara

transfer ederek toplumsal uyumu kolaylaştırdığı ifade edilmektedir (Öncü, 2002). Bunun yanında genç bireylerin gelişiminde akran ilişkilerinin önemli rol oynadığı ve bireyin kendini keşfedeceği ve değişmek için çaba göstereceği tehdit edici olmayan uygun ortamların sağlanmasının da küçük grup çalışmalarının etkililiğini arttırdığı belirtilmektedir (Öncü, 2002 ve Brown, 2008). Suça sürüklenen çocukların bireysel farklılıkları dikkate alındığında onlarla grup çalışmaları dışında bireysel çalışmalar yaparak birebir iletişim kurmanın, çocukların kendi özel durumunun anlaşılmasını kolaylaştıracağı gibi, çocukların kendilerini daha rahat ifade etmesine de olanak sağlayacaktır. Bunlardan dolayı çocukların ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak hazırlanan etkinlikler suça sürüklenen çocukların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri, iletişime geçebilecekleri ve paylaşımda bulunabilecekleri bireysel ve grup oturumları şeklinde hazırlanmıştır.

Destek eğitim programı için her bir oturuma yönelik oturum planları hazırlanmıştır. Oturum planları hazırlanırken amaç ve kazanımlar doğrultusunda çocukların aktif katılımını ve kendisini rahat hissetmesini sağlayacak etkinlikler oluşturulmaya çalışılmıştır. Oturum planlarında her oturuma başlarken dikkat çekici bir giriş ile başlamaya, suça sürüklenen çocukların ilgisini çekecek görsel ve işitsel materyal kullanımına, eğlenceli ve oyun temelli etkinlik oluşturulmasına, çocukların oturuma ilişkin kazanımlarını değerlendirme çalışmalarına ve etkinlik sonlarında o oturuma ilişkin kazanımlarını kullanabilecekleri çeşitli görevler verilip sonraki oturumun başında bu konuyu ele alarak önceki oturumun özetini yapmaya dikkat edilmiştir.

Destek eğitimi programı haftada bir gün 40'ar dakika olmak üzere sekiz hafta süresince yürütülmüştür. Suça sürüklenen çocuklarla yapılan çalışmalar çocuklar açısından baskı unsuru oluşturabileceği düşünüldüğü için adliye binası dışında yapılmasına özen gösterilmiş ve bu çerçevede oturumların bireysel olanları halka açık bir alanda, gruplar halinde yapılan oturumlar ise Aksiyonel Hukukçular Derneği'nin eğitim salonunda gerçekleştirilmiştir. Oturumlarda anlatım, soru-cevap, örnek olay, grup tartışması yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıştır.

Hazırlanan destek eğitim programı, suça sürüklenen çocuklar konusunda çalışan, bu konuda deneyimli ve eğitim programları alanında çalışmalar yapmış, çocuk gelişimi, psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlik, eğitim programları öğretimi, sosyal hizmet alanlarından yedi uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlardan destek eğitim programında yer alan ifade ve etkinlikleri değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaçla “Uzman Görüşü Değerlendirme Formu (EK 8)” hazırlanmıştır. Uzmanların görüş birliği ile uygun buldukları ifadeler olduğu gibi alınmıştır. Uzmanların çoğunluğunun düzeltme yapılması konusunda öneride bulundukları ifadelerde ise gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı uygulamak için hazır hale getirilmiştir.

Eğitim programı haftalara göre şu çalışmalardan oluşmaktadır.

Birinci hafta: Destek eğitim programının ilk oturumu programın tanıtılması ve çalışma hakkında çocuklara bilgi verilmesi şeklinde planlanmış ve grupta yer alan çocuklarla yapılacak tanışma etkinliğine yer verilmiştir.

İkinci hafta: İkinci oturum, ilk oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla bireysel oturumlar çerçevesinde çocuk hakları konusunun çeşitli etkinlik ve görseller kullanılarak ele alınması ve bir sonraki oturuma kadar yapılacaklardan oluşmaktadır.

Üçüncü hafta: Üçüncü oturum, önceki oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla bireysel oturumlar çerçevesinde yargılama süreci konuk bir sosyal çalışma görevlisi ile birlikte ele alınması ve bir sonraki oturuma kadar yapılacaklardan oluşmaktadır.

Dördüncü hafta: Dördüncü oturum, önceki oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla bireysel oturumlar çerçevesinde iletişim becerileri konusunun çeşitli etkinlik ve görseller kullanılarak ele alınması ve bir sonraki oturuma kadar yapılacaklardan oluşmaktadır.

Beşinci hafta: Beşinci oturum, önceki oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla grup oturumları çerçevesinde olumsuz durumlarla baş etme konusunda farkındalık kazandırma konusu çeşitli etkinlik ve görseller kullanılarak ele alınması ve bir sonraki oturuma kadar yapılacaklar şeklinde planlanmıştır.

Altıncı hafta: Altıncı oturum, önceki oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla grup oturumları çerçevesinde empatik düşünebilme konusunda farkındalık kazandırma konusu çeşitli etkinlik ve görseller kullanılarak ele alınması ve bir sonraki oturuma kadar yapılacaklar şeklinde planlanmıştır.

Yedinci hafta: Yedinci oturum, önceki oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla grup oturumları çerçevesinde sosyalleşebilme (Gruba katılım) becerileri konusunda farkındalık kazandırma konusu çeşitli etkinlik ve görseller kullanılarak ele alınması ve bir sonraki oturuma kadar yapılacaklar şeklinde planlanmıştır.

Sekizinci hafta: Son oturum, önceki oturumun değerlendirilmesi, çocuklarla grup oturumları çerçevesinde örnek olaylar üzerinden değerlendirmeler yapılması ve çocuklarla soru-cevap şeklinde değerlendirilmelerde bulunulması planlanmıştır.

Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı üç bireysel beş grup oturumu olmak üzere toplam sekiz oturumdan oluşmaktadır. Bireysel oturumlardan “Çocuk Hakları” başlıklı 2. Oturum ile grup oturumlarından “Olumsuz Durumlarla Başetme” başlıklı 5. Oturum örnek olarak aşağıda sunulmuştur.

2.4.1. Örnek Program Oturumu 1

Çizelge 2.9. Çocuk Hakları Oturum Özeti

2. OTURUM: ÇOCUK HAKLARI			
Oturumun Amacı: Suça sürüklenen çocuklara çocuk olmalarından kaynaklı hakları konusunda farkındalık kazandırmak.			
Kazanımlar	Konular	Yöntem ve Teknik	Süre /Dk
	Giriş Geçmiş oturumun özeti Katılımcının dikkatini çekme Kazanımlarla ilgili açıklama	Anlatım Soru-cevap	5
1.Çocuk hakları kavramını açıklar	Gelişme Çocuk hakları	Video gösterimi Anlatım	15
2.Çocuk haklarını sınıflandırır	Çocukların temel hakları	Anlatım Soru-cevap	5
3.Çocuk hakları ihlallerini tanıır	Çocuk hakları ihlalleri	Soru-cevap	10
	Sonuç Neler öğrendik?	Örnek olay Soru-cevap Beyin fırtınası	5
Oturum Materyal ve Ekleri: Kağıt, kalem, bilgisayar, Oturum görseli 3 Ek1: Çocuk hakları tanıtım videosu Ek2: Çocuk hakları örnekleri listesi Ek3: Çocuk hakları ihlalleri örnekleri Ek4: Örnek olay			

2.4.1.2. Öğrenme ve öğretme süreci

Giriş

Geçmiş Oturumun Özeti

Merhaba hoş geldin.

Geçen hafta sen ve diğer çocuklarla tanıştık ve 8 hafta sürecek destek eğitim programının ilk oturumunu gerçekleştirdik. 8 hafta boyunca sen ve diğer çocuklarla neler yapacağımızı, hangi konular üzerinde duracağımızı ve sizlerin beklentilerinizi konuştuk. Destek eğitim programı sürecinde neler yapacağımızı düşündük. Şimdi bunları paylaşalım(*Çocuğun düşündüklerini ifade etmesini bekleyin ve ipuçları vererek ifade etmesine destek olun*).

Soru: Geçen hafta sizlerden bu programın size nasıl bir katkısı olacağını düşünmenizi istemiştım. Düşündünüz mü? Neler söylemek istersiniz?(Cevabı Dinleyin)

Katılımcıların Dikkatini Çekme: Geçen hafta bu programda her çocuk gibi sizinde haklarınız olduğundan ve bu hakların her alanda geçerli ve vazgeçilmez olduğundan bahsetmiştık.

Soru: Çocuk hakları denince aklına neler geliyor?(Cevabı dinleyin, çocuk hakları ile ilgili şu açıklamayı yapın; Çocuk hakları insan hakları hukukunun bir parçasıdır. Çocuk hakları çocukların gelişme gereksinimleri nedeniyle özel insan haklarına sahip olması anlamına gelir).

Soru: Sence bir çocuğun hakları var mıdır?(Cevabı dinleyin) Varsa nelerdir? (Cevabı dinleyin) (Yok dediği takdirde) Çocukların da yetişkinler gibi hakları vardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilgili neler söylersin (Cevabı dinleyin)

Gelişme: Şimdi bir video izleyeceğiz.<http://www.youtube.com/watch?v=LSQ27dz-5v0>

Çizelge 2.10. Benim Haklarım Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	Benim Haklarım
Etkinliğin amacı	Çocuk hakları konusunda farkındalık kazandırmaktır.
Yöntem ve teknik	Video gösterimi, Anlatım
Süre	15 dk
Materyaller	Bilgisayar
Etkinliğin uygulanması Çocuk hakları sözleşmesinin ve sözleşmedeki temel hakların anlatıldığı video gösterimi yapılır. (Çocuk hakları tanıtım videosu(Ek1). Video gösteriminde sözleşmenin tarihsel gelişimi, çocukların haklarına temel alan alanlar ve sözleşmede ifade edilen durumların tanıtımı yapılmaktadır).	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Çocuk hakları tanıtım videosu izlenirken temel haklardan bahsedildiği sırada video durdurularak bu hakların çocuk açısından neden önemli olduğu vurgulanır.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Kazanımla İlgili Açıklama: Bugünkü oturumda çocukların haklarının yer aldığı sözleşmeyi, bu hakların hangi temel haklardan oluştuğunu ve çocukların haklarının hangi hallerde ihlal edilebileceğini konuşacağız. Çocuk hakları tanıtım videosunda bazı temel haklardan bahsediliyordu.

Soru: Sen temel haklar kavramını duyduğunda aklına ne geliyor?(Cevabı dinleyin ve çocuğun söylediklerini de dikkate alarak altı çizili alanları A5 boyutundaki kağıda yazın.)

Çocuk hakları sözleşmesi oluşturulurken çocuklara ait haklar “Ayrımcılıktan korunma, Yaşama ve gelişme, Çocuğun yüksek yararı ve Katılma hakları” olmak üzere 4 temel alanda ele alınmıştır. Bu temel alanlar bir çocuğun sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için vazgeçilmez olan kavramlardır. Çocuk hakları sözleşmesi dünyada en fazla ülke tarafından kabul edilen(Somali ve ABD dışındaki toplam 191 ülke) bir sözleşmedir. Ancak dünya genelinde bu kadar büyük kabul görmüş olmasına rağmen yinede uygulama noktasında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Şimdi bu temel ilkeleri daha yakından tanıyalım.

Çizelge 2.11. Haklarımı Tanıyorum Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	Haklarımı Tanıyorum
Etkinliğin amacı	Çocukların temel hakları konusunda farkındalık kazandırmaktır.
Yöntem ve teknik	Soru-cevap, Anlatım
Süre	5 dk
Materyaller	Çocuk hakları örnekleri listesi (Ek2), kalem, kağıt
Etkinliğin uygulanması Çocuk, çocuk hakları örnekleri listesi (Ek2) alır. Her bir örnek durum okunur. Bu durumun çocuk hakları açısından hangi temel haklardan olduğu çocukla tartışılır.	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Çocuğa örnek durumun hangi temel hak kapsamına girdiği konusunda destek olun.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Soru: Çevrende çocuk haklarını ihlal eden durumlar yaşıyor mu? Örnekler verebilir misin? (*Cevabı dinleyin*)

Soru: Senin kendi haklarının ihlal edildiğini düşündüğün zamanlar oldu mu? (*Cevapları dinleyin*)

Şimdi seninle çocukların haklarının hangi durumlarda ihlal edildiğine ilişkin örnekleri inceleyelim.

Çizelge 2.12. Resimdeki Haklar Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	Resimdeki Haklar
Etkinliğin amacı	Çocuk hakları ihlalleri konusunda farkındalık kazandırmaktır.
Yöntem ve teknik	Slayt gösterimi, Anlatım, Soru-cevap
Süre	10 dk
Materyaller	Bilgisayar
Etkinliğin uygulanması Çocuk hakları ihlallerini gösteren slaytlar (Ek3) çocuklarla birlikte izlenir. Her bir resim için eğitimci çocuğa; “Resme bakınca neler hissettin?” “Çocuğun hangi hakları ihlal edilmiştir?” “Çocuk neden bu halde bulunuyor?” gibi soruları yöneltir. Çocuğun her soruya verdiği cevaplar dinlenir ve resimler hakkında konuşulur. Çocuğa bugüne kadar hangi haklarının ihlal edildiğini düşündüğü sorulur.	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Çocuğun resimler hakkında konuşması için destek olun.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Sonuç

Neler Öğrendik?

Soru: Bu oturumda neler öğrendin?(*Cevabı dinleyin*)

Bu oturumda çocukların hakları olduğunu ve bu hakların çocuklar için neden önemli olduğunu konuştuk. Çocukların haklarının güvence altına alan Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni tartıştık.

Sözleşmedeki hakların “Ayrımcılıktan korunma, Yaşama ve gelişme, Çocuğun yüksek yararı ve Katılma hakları” olmak üzere 4 temel alanda ele alındığını gördük. Yapılan bütün bu düzenlemelere rağmen hala çocukların haklarının ihlal edildiği konuları üzerinde durduk.

Şimdi bu konuştuklarımızı örnek bir olay üzerinden değerlendirelim.

Çizelge 2.13. Olmayan Haklar Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	Olmayan Haklar
Etkinliğin amacı	Oturumu değerlendirmek
Yöntem ve teknik	Örnek olay, Anlatım, Soru-cevap
Süre	5 dk
Materyaller	Örnek olay (Ek4), kağıt, kalem
Etkinliğin uygulanması Ek4:Örnek olay “Halil 14 yaşında ve lise 1. sınıf öğrencisidir. Babası vefat edince okulu bırakmak zorunda kalır. Ailesinin maddi durumu iyi değildir. 4 ve 8 yaşında olan iki kardeşi vardır. Kardeşlerinin bakımı konusunda annesine yardımcı olmak ister. Bu nedenle okuldan ayrılır. Bir oto tamircisinde çalışmaya başlar. Çalıştığı iş yerinde ustalarından küfür ve hakaretlere bazen de fiziksel şiddete maruz kalır. Geç saatlere kadar çalışan çocuk iyi bir ücret alarak ailesinin ihtiyacını karşılar. Ancak okuldan ayrılan çocuk bir daha okula dönemez. Eskiden yaptığı gibi arkadaşları ile oyun oynamaya hiç vakti kalmaz.” Örnek olay çocuğa anlatılır. Eğitimci çocuğa; “Olaydaki çocuğun hangi hakları ihlal edilmiştir?” “İhlal edilen haklar hangi temel haklar arasındadır?” <i>(Sorularını yöneltir. Çocuğun cevaplarını dinler ve olay hakkında konuşur).</i>	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Örnek olaydaki hak ihlallerini ve ihlal edilen bu hakların hangi temel haklar arasında yer aldığını tanımlamada zorlanırsa destek olun.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Bugün seninle çocuk hakları konusunda konuştuk. Önümüzdeki oturuma kadar çocuk hakları ihlalleri ile ilgili evde neler yapılıyor. İnceleyerek bir kağıda notlar alalım. Haftaya yargılama süreci hakkında sohbet edeceğiz, hoşça kal.

Çizelge 2.14. Çocuk Hakları Örnekleri Listesi

- Altı aylık bir bebeğin aç bırakılması,
- Öğretmenin derste on iki yaşındaki bir çocuğun etnik kökeni(Arap, Ermeni, Kürt, Türk vs) ile alay etmesi
- On beş yaşındaki bir çocuğun okula gönderilmeyip çalıştırılması
- On dört yaşındaki çocuğa ayakkabı alırken fikrinin sorulmaması
- On bir yaşında bir kız çocuğunun okula gönderilmemesi
- On altı yaşındaki çocuğun ifadesinin doğrudan polis tarafından alınması
- 13 yaşında bir çocuğunun cinsel tacize uğraması
- Eve alınacak bilgisayar konusunda on yedi yaşındaki Ali'nin fikrinin alınmaması
- Engelli bir çocuğun parkta kendisine göre bir oyun aleti bulamaması

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Şekil2.1. Çocuk Hakları İhlalleri Örnekleri

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Şekil 2.1'in devamı

2.4.1.3. Etkinlikte kullanılan örnek olay

“Halil 14 yaşında ve lise 1. Sınıf öğrencisidir. Babası vefat edince okulu bırakmak zorunda kalır. Ailesinin maddi durumu iyi değildir. 4 ve 8 yaşında olan iki kardeşi vardır. Kardeşlerinin bakımı konusunda annesine yardımcı olmak ister. Bu nedenle okuldan ayrılır. Bir oto tamircisinde çalışmaya başlar. Çalıştığı iş yerinde ustalarından küfür ve hakaretlere bazen de fiziksel şiddete maruz kalır. Geç saatlere kadar çalışan çocuk iyi bir ücret alarak ailesinin ihtiyacını karşılar. Ancak okuldan ayrılan çocuk bir daha okula dönemez. Eskiden yaptığı gibi arkadaşları ile oyun oynamaya hiç vakti kalmaz.”

2.4.2. Örnek Program Oturumu 2

Çizelge 2.14. Olumsuz Durumlarla Başetme Oturum Özeti

5. OTURUM: OLUMSUZ DURUMLARLA BAŞ ETME			
Oturumun Amacı: Suça sürüklenen çocuklara olumsuz durumlarla baş etme konusunda farkındalık kazandırmak.			
Kazanımlar	Konular	Yöntem ve Teknik	Süre /Dk
	Giriş Geçmiş oturumun özeti Katılımcının dikkatini çekme Kazanımlarla ilgili açıklama	Anlatım Soru-cevap Oyun	10
1.Olumsuz durumları bilir. 2. Olumsuz durumlarda verilen tepkileri bilir.	Gelişme Olumsuz duruma verilen tepkiler	Anlatım Soru-cevap	10
3.Olumsuz durumlarla baş edebilir.	Olumsuz durumlar ile mücadele	Rol oynama Anlatım Soru-cevap	15
	Sonuç Neler öğrendik?	Soru-cevap Anlatım	5
Oturum Materyal ve Ekleri: Kağıt, kalem			

2.4.2.1. Öğrenme ve öğretme süreci

Giriş

Geçmiş Oturumun Özeti: Merhaba hoş geldin.

Geçen hafta her biriniz ile bireysel çalışmalar yapmıştık. Bu oturumda grup olarak hareket edeceğiz. Önceki oturumda sizlerle iletişim, iletişim engelleri ve etkin dinleme konularını konuştuk. Geçen hafta sizden çevrenizdeki iletişim hatalarını gözlemlemenizi istemiştik. Neler gözlemlediniz? (*Cevabı dinleyin ve çocukları konuşmaları için teşvik edin*)

Katılımcıların Dikkatini Çekme: Şimdi sizlerle bir oyun oynayacağız.

Çizelge 2.15. İsimlerimiz Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	İsimlerimiz
Etkinliğin amacı	Çocukların birbirlerini hatırlamaları ve etkinliğe dikkatlerini çekmek amaçlanmıştır.
Yöntem ve teknik	Oyun, Anlatım, Soru-cevap
Süre	10 dk
Materyaller	
Etkinliğin uygulanması Çocuklar çember oluşturacak şekilde oturur. Eğitimcide bu çembere dahil olur. Çocuklardan gönüllü olan biri ismini, özelliklerini, sevdiği bir hayvanın ismini söyler ve yanındaki arkadaşına dokunur. Sonraki çocukta kendinden önceki çocuğun adını, özelliklerini ve sevdiği hayvanın adını söyler. Daha sonra kendi ismini, özelliklerini ve sevdiği hayvanın ismini söyler. Tüm çocuklar söz aldıktan sonra tanışma etkinliği sonlandırılır.	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Seçilen hayvan isimlerinin hakarete yol açmamasına dikkat edilir.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Soru: Etkinlik sırasında sevdiğin hayvanın senin için anlamı nedir?(cevabı dinleyin ve her çocuğa soruyu sorun)

Kazanımla İlgili Açıklama: Seçtiğimiz bu hayvanların belirli özellikleri vardır. Örneğin tilki kurnazlığı ile ayı fiziksel gücü ile tanınır. Bu özellikler onların karşılaştıkları olumsuz durumları çözme yöntemlerini de belirler. İnsanlarında olumsuz durumlarla karşı karşıya kaldıklarında belirli mücadele yöntemleri vardır. Bugünkü oturumda sizlerle olumsuz durumlarla baş etme konusunu ele alacağız.

Gelişme

Soru: Peki çatışma denince aklınıza neler geliyor? (cevabı dinleyin)

2.4.2.1.1. Çatışma ve çözüm yolları

Herhangi bir konuda yaşanan anlaşmazlık olarak tanımlanan çatışma, bireylerin istekleri, değerleri, gereksinimleri birbirleri ile ters düştüğünde ortaya çıkmaktadır. Hepimiz günlük yaşamımızda çeşitli olumsuzluklarla karşı karşıya kalırız. Çatışma

çözmede bireyler farklı stratejiler kullanırlar. İnsanlar çoğu zaman çatışma sırasında nasıl tepki verdiğinin farkında olmazlar ancak her insanın verdiği tepkinin aslında bir anlamı ve açıklaması vardır.

Şimdi sizlerle bu tepkileri konuşalım(Oturum görseli 4 gösterilir. Çocukların taktikleri hatırlayabilmeleri oturum görseli 4 oturum boyunca çocukların görebileceği bir yere asılır).

- **Kaplumbağa (Kaçınma) Taktiği**
- **Köpek Balığı (Güç Kullanma, Rekabete Girme) Taktiği**
- **Tilki (Uzlaşma) Taktiği**
- **Baykuş (Yüzleşme, İşbirliği Yapma) Taktiği**
- **Oyuncak Ayı (Alttan Alma) Taktiği**

(Aşağıda yer alan her bir taktik ayrı ayrı kağıtlara yazılarak gruptaki dört çocuğun her birine rastgele dağıtılır. Eğitimcide bir kağıt alır. Herkesin elindeki kağıdı okuyarak açıklamaları istenir.)

Kaplumbağa (Kaçınma) taktiği: Kaplumbağa çatışmalardan korunmak amacı ile geri çekilir. Çatışmaya neden olan sorun ve kişilerden uzaklaşırlar. Girişken bir özellikleri yoktur. Çatışmaları çözmek için verilecek çabanın gereksiz olduğunu düşünürler. Kendilerini çaresiz olarak görürler ve bu nedenle çatışmalarla yüzleşmek yerine fiziksel ya da psikolojik olarak kendilerini geri çekmenin daha uygun olduğunu (kabuğuna çekilmek gerektiğine) düşünürler.

Köpek balığı (güç kullanma, rekabete girme) taktiği: İlişkileri önemsemeyen bu taktikte kişiler kendi amaçlarını fazlası ile önemli görürler. Şartlar ve sonuçları önemsemeden amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Diğer insanların ihtiyaçlarını umursamadıkları gibi onlar tarafından seilmeyi ya da kabul görmeyi önemsemezler.

Tilki (uzlaşma) taktiği: Bu taktikte amaçlar kadar ilişkilerde önemlidir. Tilkiler genelde uzlaşma taraftarıdır. Gerektiğinde bazı amaçlardan vazgeçip çatıştıkları kişinin de bazı amaçlardan taviz vermelerini sağlarlar. Yaptıkları küçük fedakarlıklardan bu kişilerin tilkilere benzer bir kurnazlık gösterdiklerini görebilirsiniz.

Baykuş (yüzleşme, işbirliği yapma) taktiği: Baykuş taktiğinde amaçlar da ilişkilerde çok önemlidir. Çatışmaların çözülmesi gerektiğine inanırlar. Kendileri kadar karşısındakinin de amaçlarını elde edecekleri çözümler üretmeye çalışırlar. Çatışmaların ilişkileri güçlendirecek ve gerilimleri giderecek fırsatlar olarak ele alırlar. Hem kendisini hemde çatıştığı kişiyi tatmin ederek barışı sağlayabilen özel insanların uyguladığı bir yöntemdir. Sağlıklı iletişimin oluşturulmasında etkili olduğu için kullanılmasında fayda görülür.

Oyuncak ayı (alttan alma) taktiği: Bu taktikte ilişkiler ne kadar önemli ise amaçlar da o derece önemsizdir. Bu insanlar için öncelik diğer insanların sevgisini kazanmak ve kabul görmektir. Tartışmaların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğine inandıkları için çatışmaktan uzak durulması gerektiğine inanırlar. Ne olursa olsun sevilme isteyen insanların kullandığı bir taktiktir.

Çizelge 2.15. Akıllı Hayvanlar Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	Akıllı Hayvanlar
Etkinliğin amacı	Olumsuz durumlarda verilen tepkiler konusunda farkındalık kazandırmak.
Yöntem ve teknik	Soru-cevap, Anlatım
Süre	10 dk
Etkinliğin uygulanması Kaplumbağa, köpek balığı, baykuş, tilki ve oyuncak ayıdan her birinin açıklaması bir çocuk tarafından yapılmıştır. Eğitimcide açıklamayı yapanlardan biridir. Aşağıdaki parça okunur. Parça okunurken çocuklardan açıkladıkları hayvan taktiğine göre bu duruma nasıl tepki vereceklerini düşünmeleri istenir. ”En yakın arkadaşınız ve siz okulda açılan tiyatro kulübüne başvurmak istiyorsunuz. Kulüpte bir kişilik yer kalmış ve her ikinizde başvuru yapmışsınız. Siz tek kişi için yer kaldığını ve o etkinliğe katılmayı çok istediğinizi söylediniz. Arkadaşınız ise tiyatro kulübünden başka bir etkinliğe katılmak istemediğini ifade ediyor.” Çocuklara şu soru yöneltilir. - Seçtiğin hayvanı düşünerek bu duruma nasıl bir tepki verirsin? Neden? (Cevabı dinleyin)	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Her çocuğun etkinliğe katılımına özen gösterilir.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Gördüğünüz gibi aynı olaya farklı tepkiler geliştiriyoruz. Bu farklılıklar bizlerin olumsuz bir durumu nasıl çözeceğimizi dolayısıyla nasıl bir sonuç alacağımızı da belirliyor. Önceki oturumda ele aldığımız etkin dinleme konusunu hatırlatmak istiyorum. Olumsuz bir durumda eğer karşımızdaki kişiyi doğru biçimde anlayıp ona uygun tepkiler geliştirebilirsek hem sorunları çözmüş hem de çevremizle olan ilişkilerimizi geliştirmiş oluruz.

Şimdi sizlerle bir başka etkinlik yaparak olumsuz durumlarda ne tür tepkiler verilmesi gerektiği konusunu farklı bir şekilde ele alalım.

Çizelge 2.16. Ben Olsam Etkinlik Planı

Etkinliğin adı	Ben Olsam
Etkinliğin amacı	Olumsuz durumlarla mücadele edebilme konusunda farkındalık kazandırmaktır.
Yöntem ve teknik	Rol oynama, Anlatım, Soru-cevap
Süre	15 dk
Materyaller	
Etkinliğin uygulanması Küçük kağıtlara Tilki, Köpekbalığı, Kaplumbağa, Oyuncak Ayı ve Baykuş yazılır ve kağıtlar katlanır. Çocuklar rastgele bu kağıtlardan bir tane alır. Kağıtta yazanı yalnızca kendileri okur. Kimseye göstermez. Sonrasında aşağıdaki metin okunur. “Özge ile Melih, ilkokulu birlikte okumuş ve sekizinci sınıfa geldiklerinde hala aynı sınıfta olan iki arkadaştır. Melih altıncı sınıftan sonra gözlük kullanmak zorunda kalır ve Özge’de arkadaşı Melih’e <i>dörtgöz</i> lakabını takar. Diğer arkadaşlarında bu lakabı kullanmasına sebep olur. Bu duruma çok üzülen ve sinirlenen Melih, Özge ile konuşmaya gider.” Örnek olay okunduktan sonra çocuklar ikişerli gruplara ayrılarak Melih ve Özge rolleri verilir. Çocuklardan etkinlik başında dağıtılan kağıtlardaki hayvan isimlerini dikkate alarak olayı canlandırmaları istenir.	
Etkinlikle ilgili ipuçları	Canlandırmalar yapılırken diğer çocukların olayı canlandıran arkadaşlarının hangi hayvanın tepkileri ile durumu çözmeye çalıştıklarını tahmin etmeleri istenir.
Etkinliğin değerlendirilmesi	1.Etkinlik amacına ulaştı mı? 2.Etkinliğin uygulanması sırasında sorun yaşandı mı?

Sonuç

Neler Öğrendik?

Soru: Bu oturumda neler öğrendin?(Cevabı dinleyin)

Bu oturumda olumsuz durumlarla karşı karşıya kalındığında neler yapılabildiğini, bu yapılanların nasıl sonuçlar doğurduğunu konuştuk. Şunun altını çizmek gerekir, olumsuz bir duruma yaklaşma biçimimiz sonrasında neler ile karşılaşacağımızı belirleyecektir. Sizden gelecek oturuma kadar evde yaşanan bir sorunun nasıl çözümlendiğini bugün ele aldığımız konu çerçevesinde gözlemlemenizi istiyorum. Haftaya sizlerle empati konusunu ele alacağız. Görüşmek üzere hoşça kalın.

Çizelge 2.16. İletişim Taktikleri Oturum Görseli

İLETİŞİM TAKTİKLERİ
➤ Kaplumbağa (Kaçınma) Taktiği
➤ Köpek Balığı (Güç Kullanma, Rekabete Girme) Taktiği
➤ Tilki (Uzlaşma) Taktiği
➤ Baykuş (Yüzleşme, İşbirliği Yapma) Taktiği
➤ Oyuncak Ayı (Alttan Alma) Taktiği

2.5. Veri Toplama Yöntemi

Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı'nı uygulamaya başlamadan deney ve kontrol grubundaki suça sürüklenen çocukların duygu ve düşünceleri ile onların suça sürüklenmesinde etkili olabilecek özellikleri belirlemek için çocuklarla yüzyüze görüşerek yarı yapılandırılmış bir görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında çocuklardan kendileri ve aileleri ile ilgili demografik bilgiler alınmıştır. Bunun yanında çocukların suça sürüklenmesinde etkili olabilecek kendisinden ya da ailesinden kaynaklı unsurlar ile açık uçlu sorular yardımı ile suça sürüklenen çocuğun yargılama sürecindeki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. “*Suçta Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri’ne Yönelik Görüşme Formu*”, çocukların kaygı

düzeylerini belirlemek için “Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri” ve çocukların stres düzeylerini belirlemek için “Stres Düzeyi Ölçeği II” ön test olarak uygulanmıştır. Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri’ne Yönelik Görüşme Formu’nda çocukların duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan ve ikinci bölümünde yer alan açık uçlu soruların cevapları görüşme tekniklerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Mahkemelerden alınan izinlerden sonra tutuksuz yargılaması devam eden 13-17 yaş grubundaki ilk kez suça sürüklenen çocukların ailelerinden de izinler alınarak ön test uygulamalarına başlanmıştır.

2.5.1. Ön testlerin uygulanması

Ön testlerin uygulanabilmesi için Ankara 1, 2 ve 3. Çocuk Mahkemeleri’nde görev yapan sosyal çalışma görevlileri çalışma konusunda bilgilendirilmiş ve sosyal inceleme raporu hazırlamak için görüştükleri çocuklardan tutuksuz yargılanan ve ilk kez suça sürüklenen çocukların tespiti halinde duruşma günleri mahkemelerde hazır bulunan araştırmacıyı bilgilendirmeleri istenmiştir.

Çalışmaya katılacak çocukların tespiti ve ön test uygulaması 2014 yılı Ekim, Kasım ve Aralık ayları boyunca devam etmiştir. Çocuk mahkemelerinde görevli sosyal çalışma görevlilerinin belirlediği çocukların ailelerinden de izin alındıktan sonra çocuklarla halka açık bir alanda bireysel görüşmeler yapılarak çalışmanın amacı ve süresi hakkında çocuklara açıklama yapılmış ve çocuklara ön testler uygulanmıştır. Çalışma kapsamında üç ay boyunca ön testler uygulanmıştır. Uygulama sonucunda durumluk ve sürekli kaygı puanları yüksek olan ve stres düzeyi açısından sınır düzeyde olan ve uyum güçlüğü gösteren 26 çocuk belirlenmiştir. Her bir çocukla yapılan görüşme yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

Ön test sonucu elde edilen veriler araştırmacı tarafından her çocuk için ayrı ayrı düzenlenmiş olan formlara kaydedilmiştir. Çocuklardan elde edilen puanlar doğrultusunda durumluk ve sürekli kaygı puanları yüksek olan ve stres düzeyi

açısından sınır düzeyde olan ve uyum güçlüğü gösterenlerden rastgele deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur.

2.5.2. Destek eğitim programının uygulanması

Çocuklara uygulanan ön testler tamamlandıktan sonra, deney grubundaki çocuklara haftada bir gün 40 dakika olmak üzere sekiz hafta süreyle destek eğitim programı araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Deney grubundaki çocuklara 2015 yılı Ocak ve Şubat aylarında “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı“ uygulanmış, kontrol grubundaki çocuklar ile herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Eğitim programının devam ettiği sekiz hafta boyunca deney grubundaki çocuklarla;

1. Oturum: Tanışma ve Programı Tanıma (Grup)
2. Oturum: Çocuk Hakları (Bireysel)
3. Oturum: Yargılama süreci (Bireysel)
4. Oturum: İletişim Becerileri (Bireysel)
5. Oturum: Olumsuz Durumlarla Baş Etme (Grup)
6. Oturum: Empatik Düşünebilme (Grup)
7. Oturum: Akran İletişimi (Grup)
8. Oturum: Değerlendirme (Grup)

oturumları gerçekleştirilmiştir.

Eğitim programının uygulanması sırasında kullanılacak her türlü materyal araştırmacı tarafından önceden hazırlanmış ve etkinliğe göre video gösterimi, resim inceleme, örnek olay, soru cevap formları ve hikaye gibi farklı materyaller kullanılmıştır. Eğitim programının uygulamasında kullanılan çeşitli materyallere ait örnekler aşağıda sunulmuştur.

Programda kullanılan çocuk hakları tanıtım videosu:

<http://www.youtube.com/watch?v=LSQ27dz-5v0>

Şekil 2.2. 2. Oturumda Kullanılan Çocuk Hakları İhlallerine İlişkin Resim Örnekleri

2. oturumda kullanılan örnek olay: “Halil 14 yaşında ve lise 1. sınıf öğrencisidir. Babası vefat edince okulu bırakmak zorunda kalır. Ailesinin maddi durumu iyi değildir. 4 ve 8 yaşında olan iki kardeşi vardır. Kardeşlerinin bakımı konusunda annesine yardımcı olmak ister. Bu nedenle okuldan ayrılır. Bir oto tamircisinde çalışmaya başlar. Çalıştığı iş yerinde ustalarından küfür ve hakaretlere bazen de fiziksel şiddete maruz kalır. Geç saatlere kadar çalışan çocuk iyi bir ücret alarak ailesinin ihtiyacını karşılar. Ancak okuldan ayrılan çocuk bir daha okula dönemez. Eskiden yaptığı gibi arkadaşları ile oyun oynamaya hiç vakti kalmaz.”

Çizelge 2.17. 4.Oturumda Kullanılan Örnek Cümleler Listesi

- 1) Örnek: Bugün son dersimizi yapıyoruz, yarın okul olmayacak çok iyi.
Duygu: Sevinç, mutluluk
E.D; Mutlusun çünkü yarın okul yok
- 2) Sürekli çalışmak mı zorundayım?
Duygu:
E.D;
- 3) Tatile daha çok var mı?
Duygu:
E.D;
- 4) Sen sürekli Aslı'yla ilgileniyorsun.
Duygu:
E.D;

Çizelge 2.17'nin devamı

5) Ölüm gerçekten korkunç bir durum galiba!

Duygu:

E.D;

6) Bu işi yapman ailenden daha önemli değildir herhalde!

Duygu:

E.D;

7) Kızım babasına hiç iyi davranmıyor.

Duygu:

E.D;

8) Aynı işyerinde çalıştığınız biri; “her zaman neden aynı işleri yapıyoruz?”

Duygu:

E.D;

9) Dostunuz; “Bunları bana neden anlatıyorsun?”

Duygu:

E.D;

10) Kardeşiniz; “Çok aptalım ve çok beceriksizim”

Duygu:

E.D;

2.5.2.1. 8.oturumda kullanılan hikaye: “Stanley’in Hikayesi”

Yaşama başlarken, herkesin bir şansı vardır. Stanley yaşamı işe yaramaz, cahil, bencil, yalnızca kendini ve kendi çocuklarını düşünen bir üvey anne ile karabasana dönüştü. Stanley 4 yaşındayken annesi ölmüştü. Babası, yedi çocuklu bir kadınla ikinci evliliğini yaptı. Babasının hali vakti yerinde sayılırdı; ama Stanley’e sevgi göstermez, üvey anne ise her zaman ona çatardı.

Önceleri sakin olan üvey anne sonraları çok haşın davranmaya ve dövmeye başladı. Babası ise bir çift güzel söz etmezdi. Kucağına almaz, sevgi göstermez ve onlarla birlikte olmazdı. Ya bütün gün işinde, ya kahvede ya da uykuda olurdu.

Stanley, zamanının büyük bölümünü sokaklarda geçiriyordu. En iyi arkadaşları William adlı bir üvey kardeşle, Tony adlı bir çete reisiydi. Tony, gözüpek, güçlü kuvvetli bir çocuktü. Çete faaliyetleri bu çocukların en büyük eğlencesiydi.

Stanley: “Çevreyi keşfetmeye başladım. Serseri serseri dolaşmak büyüleyiciydi; çünkü serüven ve özgürlük demekti. Öbür çocuklar sigara içiyor, kızıl dericilik oynuyorlardı. Ben onlardan küçüktüm ama hemen onlara katıldım” diyordu. Stanley, mağazalardan ve trenlerden eşya çalmayı öğrendi. Üvey annesi, onu, kardeşi William’ı baştan çıkarmakla suçladığı zaman Stanley evden kaçtı. “İlk kez ev denilen o delikten çıkıyordum, Altı yaşında bir çocuk olarak nereye gidebilirdim” diye düşünüyordu.

Stanley, eskiden oturdukları bir eve gidip, bir arkadaşını buldu. Sokaklarda yatıyor, yiyecek çalıyordu. Dört gün sonra Stanley, polis tarafından yakalandı. Bir kez evden kaçtıktan sonra ikincisi daha kolay gelmişti. Artık o kadar sık evden kaçıyor ki, babası sürekli polise başvurmaktan usanmaya başlamıştı.

Diğer taraftan çocuğun bu kadar uzun süre okul kaçağı olması ise açıklanmamaktaydı. Birkaç kez daha evden ve okuldan kaçtıktan sonra yakalanıp ıslah evine gönderildi. Orada birçok suça sürüklenmiş çocukla tanıştı ve onların etkisinde kaldı.

Islah evinden çıkıp eve giderken yollarda dilendi, eline birkaç kuruş geçince de sinemaya gitti. İki gün sonra hırsızlık suçuyla tutuklanarak yine ıslah evine yollandı. Çıktıktan sonra yine zaman zaman evden kaçıyor, ufak tefek suçlardan yakalanıp geri getiriliyordu. Okulda bir öğretmen toplum için bir tehlike olduğunu söyledi. Stanley 9 yaşında erkek çocukların devam ettiği özel bir okula verildi. Daha ilk günden disipline dayanamadı. Dayaktan aç bırakılmaktan ve ağır iş yaptırılmasından uzun uzun yakınıyordu. Buradan çıktıktan kısa bir süre sonra evini terk ederek kendi yiyeceğini ve öteki gereksinimlerini sağlamaya çalıştı. Birkaç gün sonra yine tutuklanarak ıslah evine gönderildi. Okumaya başlayan ve bazı olumlu roman kahramanlarından etkilenen Stanley dürüst davranmaya, iyilik yapmaya kararlı gibi görünüyordu. Islah evi yetkililerine şeref sözü vermesi üzerine de serbest bırakıldı.

Stanley yeniden resmi okula döndü ama çok geçmeden tek düze yaşamdan sıkılmaya başladı. William, onu çetesine hapse girip çıkmış biri olarak tanıtmıştı. “Bana bir yer verdiler, bende deneyimlerimi anlattım.” Diyen Stanley bu sırada bir yağ

fabrikasında iş buldu ve 5 gün çalıştı. “Tuvalette sigara içtiğim için kovuldum, ama işi sevmiyordum zaten” diyen Stanley ikinci işini de yitirdikten sonra yine ıslah evine yollandı. Çıktıktan sonra da bir oymacılık atölyesinde işe başladı. Yaşlı biri olan patronu, onu eve alıp evlat edinmeyi planlıyordu. “Yeni evimde ilk günüm bir rüya gibiydi. Bu lüks, gözlerimi kamaştırıyordu. Yeni babam beni işe götürüp getiriyor, para ve güzel yiyecekler veriyor ve iyi davranıyordu. Ne var ki bir gün Stanley’i kumar oynarken yeni babası, ona sert bir dille çıkıştı. Buna kızan Stanley bulunduğu parayı ve 2 arkadaşını yanına alarak kentten kaçmayı denediysede yakalandı.

Daha sonra ev soyan bir çete kuran Stanley kısa zamanda yakayı ele verdi ve kendi deyişiyile suç öğrenimine uzmanlar gözetiminde devam edilen yer olan ıslah evine yollandı. Cezası tamamlandıktan sonra evli bir üvey ablasının yanına gitti. Burası kendisinininkine göre daha iyi bir mahalleydi. Akranları onun için bir sorun oluşturuyordu. Bir kere erkek çocuklarının çoğunun bir işi vardı ve bazıları oldukça başarılıydı. Üstelik Stanley’in hapiste yatmış olduğunu biliyorlardı. “Beni küçük görüyorlardı ve hakkında söylediklerini duyuyordum. Bu yüzden sık sık kavga ettim. Bazen aralarına girmeye çalışıyordum, ama onların tavırlarına alışık olmadığım için beni aşağılıyorlardı. Ne yapabilirdim? Hepsine birden karşı koyamazdım.” Stanley bütün girdiği işleri sıkıcı buluyor ya ayrılıyor ya da tartıştığı için kovuluyordu. Bu arada karıştığı ufak tefek suçlar nedeniyle kent ceza evine gönderildi. Serbest kalınca orada tanıştığı ceza evi yetkilisi Clifford Shaw’ ın çağrısını kabul ederek onunla konuşmaya gitti. Shaw’ın bulunduğu ev başta Stanley’ e iyi göründü. “Bana namuslu insanlara olduğu gibi davranıyorlardı.” dedi.

Yavaş yavaş yeni koşullara uyum sağlıyordu. Biraz daha eğitim görmekle istediği düzeye gelebileceğini inanmaya başlamıştı. Bir hastanede iş buldu. Gece okuluna kayıt olup, bu dönemde daha sonra eşi olan genç kızı tanıdı ve onun gözünde değer kazanmak için kendine model olarak bir iş adamını seçti. Ne var ki Stanley için savaş henüz bitmemişti. Hastane de biriyle kavga etmesi üzerine işten kovuldu. Bu kez Shaw’ ın çabalarıyla kişiliğine çok uygun bir iş olan gezginci satıcılığa başladı.

İlk denemede satıcılık işini o güne kadar yaptıkları arasında en büyüleyicisi olduğu kanısına varmıştı. Bir dereceye kadar başına buyruktu. Kendi kendine karar veriyordu; cana yakınlığı da önemli bir sermayeydi. Eline geçen para, kendi çabasına

bağlı olduğu için daha fazla kazanmak elindeydi. 4 yıl sonra sıcak atmosferli bir evi, karısı ve çocuğu vardı. Yaşamında ilk kez uğruna çalışacağı bir şey vardı. “Çocuğumun bana tanınmayan olanaklara sahip olmasını istiyorum. Satıcılık zor ama ben seviyorum. Hem iyi para getiriyor hem de kişiyi özgür kılıyor. İki yıldır o eski mahallelere gitmiyorum ve oradakileri unutmak istiyorum” diyordu Stanley

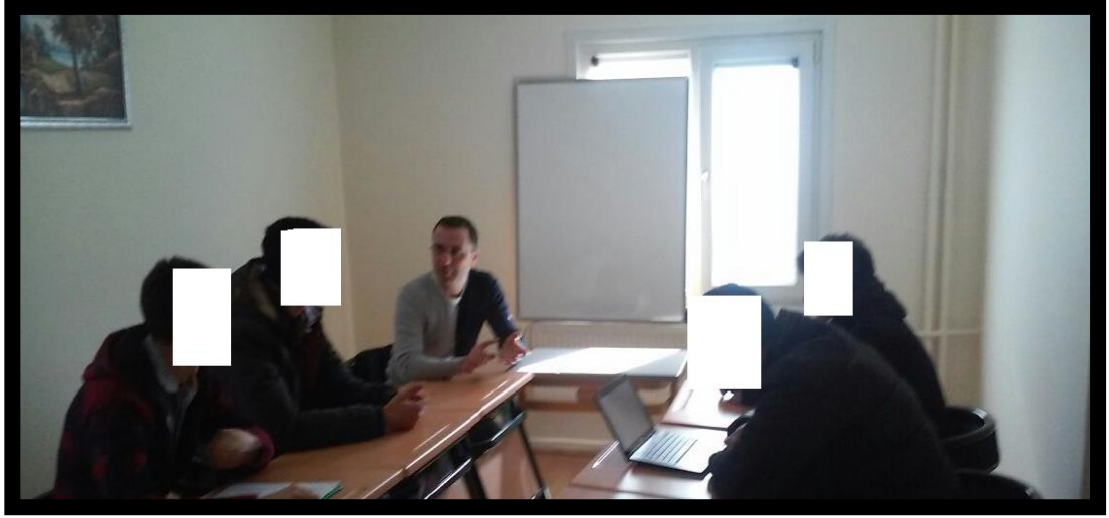
Çalışmaya dahil edilen deney ve kontrol grubundaki çocuklar belirlendikten sonra hazırlanan eğitim programının uygulanması sürecine geçilmiştir. Uygulamadan önce materyaller hazır hale getirilmiş, grup çalışmalarının yapılacağı ortam suça sürüklenen çocuklarla rahat bir iletişim ortamı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Düzenleme sırasında çocukların birbirlerini kolaylıkla görebileceği ve duyabileceği şekilde bir oturma düzeni sağlanmasına ve çevresel uyaranlardan korunacak ayrı bir ortam sağlanmasına dikkat edilmiştir. Çocuklarla yapılan grup çalışmaları düzenlenen Aksiyonel Hukukçular Derneği eğitim salonunda gerçekleştirilmiş, bireysel çalışmalar ise halka açık mekanlarda yapılmıştır. Grup çalışmalarının yapıldığı eğitim ortamına ait resimler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2.2. Grup çalışmalarının yapıldığı eğitim ortamına ait resimler

Destek eğitim programının uygulanmasına 2015 yılı Ocak ayında başlanmıştır. Deney grubunda yer alan çocukların tamamının katıldığı **ilk oturumda** tüm çocuklarla tanışma etkinliği yapılmış ve program tanıtılmıştır. Programın tanıtılmasından sonra suça sürüklenen çocukların beklentileri ve grup kurallarının

belirlenmesine yönelik etkinlikler yapılmıştır. Sonraki üç oturumun bireysel olarak yürütüleceği hatırlatıldıktan sonra suça sürüklenen çocuklardan gelecek oturuma kadar bu tarz bir programın kendisine ne tür yararlar sağlayacağı konusunu düşünmesi istenerek oturum sonlandırılmıştır.

Şekil 2.3. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 1

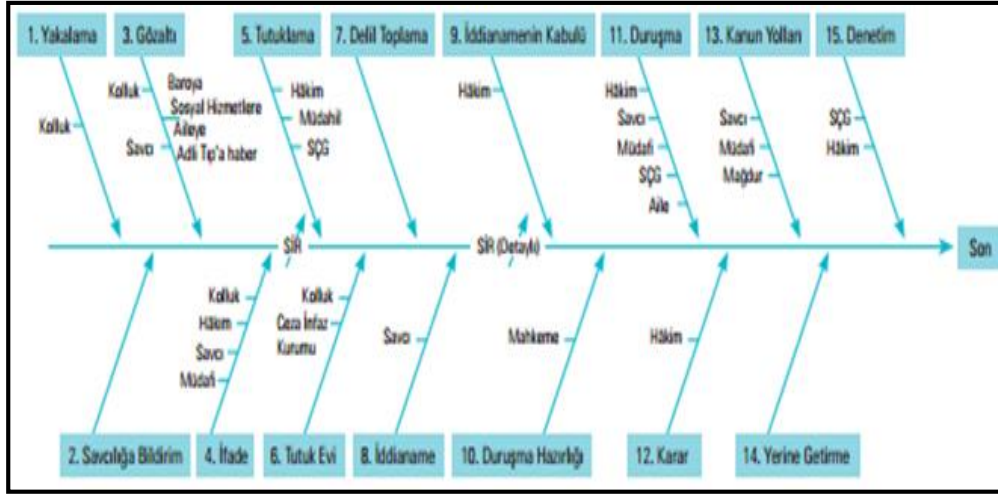
Bireysel olarak gerçekleşen **ikinci oturumun** başında her bir çocuktan programın kendisine ne tür yararlar sağlayacağı sorusuna verdiği cevaplar (“*bundan sonra nasıl davranmamız gerektiği, yargılama sürecinde neler yapmalıyız, ceza alacak mıyım?*” gibi) dinlenmiş ve ilk oturumun kısa bir özeti yapıldıktan sonra ikinci oturumun konusu olan çocuk hakları ele alınmıştır. Başlangıçta çocuk haklarını, bu hakların boyutlarını, çocuklara getirdiği yararları anlatan bir video izlenmiştir. İzlenen kısa film hakkında konuşulduktan sonra çocuğa *On bir yaşında bir kız çocuğunun okula gönderilmemesi, Altı aylık bir bebeğin aç bırakılması, Engelli bir çocuğun parkta kendisine göre bir oyun aleti bulamaması* şeklinde örnek olaylar aktarılmış ve bu örnek olaylar doğrultusunda çocuk hakların ihlal edildiği durumlar ele alınmıştır. Sonraki etkinlikte çocuk haklarının ihlal edildiği durumları gösteren resimler gösterilerek çocukların hakları ve bu hakların ihlal edildiği durumlar pekiştirilmeye çalışılmıştır. Son olarak örnek bir olay anlatılmış ve oturumun değerlendirmesi yapılmış ve oturum sonlandırılırken gelecek oturuma kadar çocuktan evde çocuk hakları ihlalleri ile ilgili ne gibi durumlar olduğuna yönelik gözlemler yapması

istenerek oturum sonlandırılmıştır (Bu oturumun tamamı örnek olarak sayfa 107’de verilmiştir).

Şekil 2.4. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 2

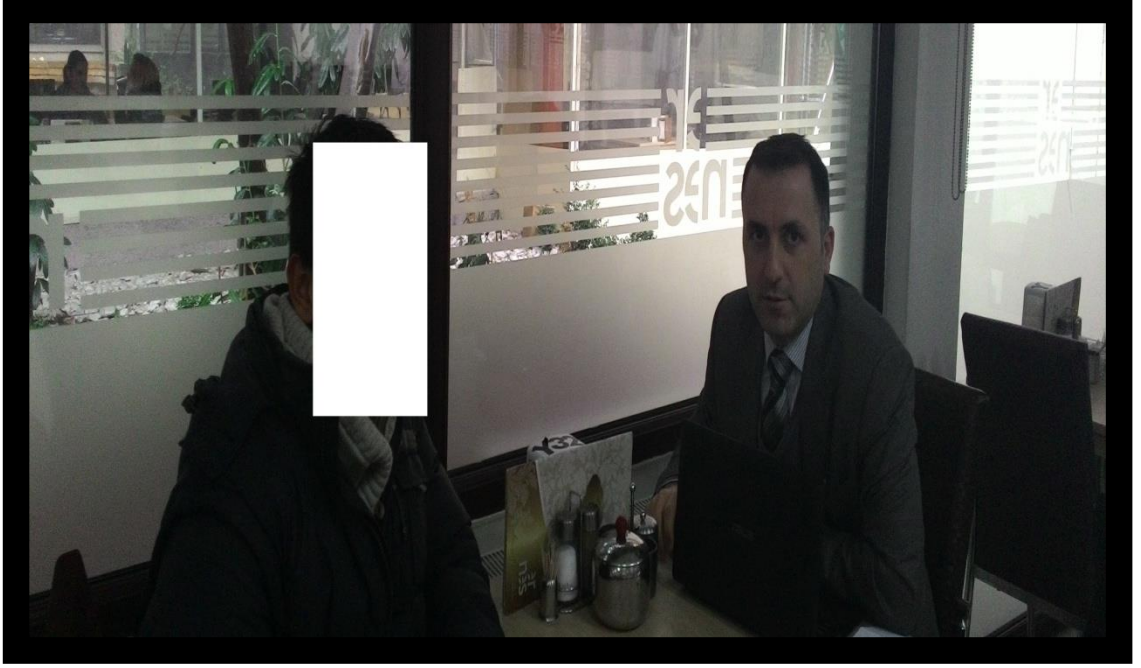
Bireysel olarak gerçekleşen **üçüncü oturuma** başlamadan önce çocukla hafta boyunca evde çocuk haklarına ilişkin yaptığı gözlemler sorulmuş ve çocukların genelde “*Benim düşüncelerimi dikkate almıyorlar, eve ne zaman girip çıkacağıma karışıyorlar, arkadaşlarımı eleştiriyorlar*” gibi cevaplar verdikleri görülmüştür. Alınan cevaplar ile birlikte önceki oturum özetlenmiş ve yargılama süreci konulu yeni oturuma geçilmiştir. Suça sürüklenen bir çocuğun çocuk adalet sistemi içerisinde hangi aşamalarda neler yaşadığı ve hangi görevlilerle karşılaştığını gösteren resim incelenerek çocuğun süreç içerisinde yaşadıkları, bundan sonra nelerle karşılaşacağı, süreçte yer alan kişi ve kavramlar hakkında konuşulmuştur. Çocuk adalet sistemindeki süreci gösteren balık kılçığı şekli aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2.5. Çocuk Adalet Sistemini Gösteren Balık Kılıcı

Bu çalışmadan sonra çocuğa oturumda kendilerine bir sosyal çalışma görevlisinin eşlik edeceği ve onunla sor söyle adında bir etkinlik gerçekleştirileceği açıklanmıştır. Sosyal çalışma görevlisi ve çocuk tanıştırdıktan sonra araştırmacı tarafından daha önceden hazırlanan çocuk tarafından sosyal çalışma görevlisine sorulacak sorular ve sosyal çalışma görevlisi tarafından çocuğa yöneltilecek soruların yer aldığı formlar suça sürüklenen çocuğa ve sosyal çalışma görevlisine verilmiştir. Bu sorular sayesinde çocuğun yargılama süreci hakkında bilgilenmesi, sosyal çalışma görevlisinin de çocuğu tanınması sağlanmıştır.

Sosyal çalışma görevlisi ile gerçekleştirilen etkinlik tamamlandıktan sonra kendisine teşekkür edilerek çocukla oturuma devam edilmiştir. Oturumu değerlendirmek amacı ile yapılan üç şey söyle etkinliğinde çocuğun oturuma ilişkin “*en önemli, en olumsuz ve en şaşırtıcı*” durumları ifade etmesi istenmiş ve bu şekilde oturumu değerlendirmesi sağlanmıştır. Suça sürüklenen çocukların genelde önemli gördükleri şeyin “*ceza alıp almayacakları ve adli sicillerinin etkilenmesi*” en şaşırtıcı şeyin “*adliye ortamı, hakim, avukat gibi görevlilerle karşılaşmak*” en olumsuz şeyin ise “*adliye gelmek*” olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Gelecek oturumda iletişim becerilerinin ele alınacağı söylenerek ve bir haftalık süre içinde kendisi ile ilgili ne gibi tedbirler alınabileceğini düşünmesi istenerek oturum sonlandırılmıştır.

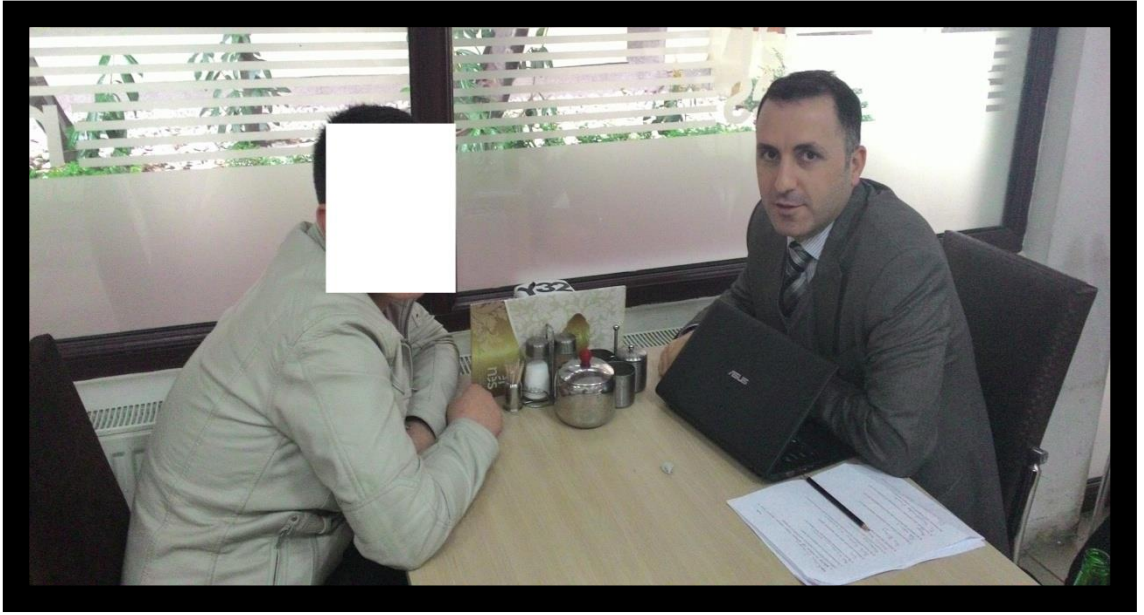

Şekil 2.6. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 3

Bireysel olarak gerçekleşecek son oturum olan **dördüncü oturuma** geçilmeden önce çocukla önceki oturum hakkında konuşulmuş ve onun kendisi ile ilgili hangi tedbirler alınmasını istediği sorulmuştur. Çocukların genelde kendileri ile ilgili danışmanlık tedbiri istedikleri bazılarının buna ek olarak meslek edinmelerine destek olacak bir yardımında kendisi için yararlı olacağını ifade etmişlerdir. Oturum konusu olan iletişim becerileri konusuna dikkat çekecek sorular sorarak başlanır ve çocuğa iletişim ile ilgili kısa bir video izletilmiştir (http://www.youtube.com/watch?v=k_7nRKRvBP4).

Videoda bir yarışmaya katılan evli bir çiftin sağlıklı iletişim kuramamalarına bağlı olarak düştükleri komik durum yer almaktadır. İzlenilen video hakkında çocukla iletişimin tanımından, iletişimde dikkat edilmesi gereken durumlardan (*emretmeden, tehdit etmeden, ahlak dersi verir gibi konuşmadan, öğüt vermeden, tartışmaya girmeden, yargılamadan ve suçlamadan*), etkin dilemenin ne olduğu ve etkin bir dinleme yapabilmek için yapılması gerekenlerden (doğru anlamak, tekrar kontrol etmek, özetlemek veya değişik bir şekilde ifade etmek) bahsedilmiştir. Çocuklara

etkin dileme konusunda farkındalık kazandırmak için örnek durumların olduğu cümleler okunmuş ve bu cümleyle ifade edilen duyguyu tanımlamaları istenmiştir. Bu sayede çocukların kendilerini daha iyi ifade etmeleri ve iletişimde karşıdaki kişinin duygularını daha iyi anlayabilmeleri amaçlanmıştır. Oturum sonlandırılırken çocuktan sonraki oturuma kadar çevresinde gördüğü iletişim hatalarına dikkat etmesi istenmiştir.

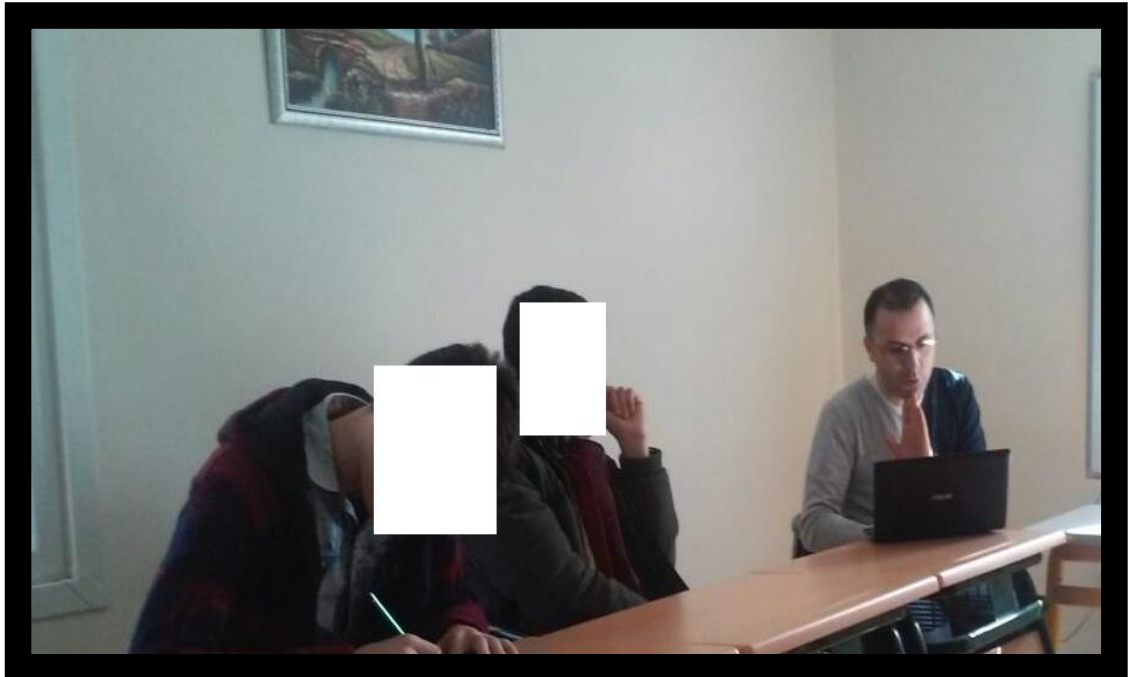
Şekil 2.7. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 4

Grup çalışmalarının yapılacağı **beşinci oturuma** başlamadan önce çocuklardan hafta boyunca çevrelerinde gözlemledikleri iletişim hatalarını paylaşmaları istenmiştir. Çocuklardan alınan cevaplar (*selam vermeden ortama girme, başkasının sözünü kesme, öğüt verme, karşısındakini anlamadan konuşma*) dinlenmiş ve önceki oturum özetlenmiştir. Çocukların birbirlerini unutmuş olabilecekleri dikkate alınarak bir oyun etkinliği ile birlerini hatırlamaları amacıyla bir tanışma etkinliği yapılmıştır. Tanışma etkinliğinde grupta yer alan çocuklar çember oluşturmuş ve gönüllü olan bir çocuk belirlenmiştir. Belirlenen bu çocuk ismini, kendi özelliklerini ve sevdiği bir hayvanın ismini söyleyerek yanındaki arkadaşına dokunmuştur. Her çocuk söz aldıktan sonra çocuklardan seçtikleri hayvanın ne gibi özellikleri olduğundan bahsedilmiş ve her hayvanın öne çıkan bir özelliği olduğunu ve karşılaştıkları problemleri bu sayede çözebildikleri, örneğin tilkinin kurnazlığı ile öne çıktığı ve

karşılaştığı güçlükleri bu özelliği ile çözmeye çalıştığı anımsatılmıştır. Sonrasında insanların karşılaştıkları problemleri ve çatışmaları çözerken farkında olarak ya da olmayarak çeşitli stratejiler kullandıklarından bahsedilmiştir (*Kaplumbağa (Kaçınma) Taktiği, Köpek Balığı (Güç Kullanma, Rekabete Girme) Taktiği, Tilki (Uzlaşma) Taktiği, Baykuş (Yüzleşme, İşbirliği Yapma) Taktiği, Oyuncak Ayı (Alttan Alma) Taktiği*). Her bir taktikle ilgili olarak çocuklarla konuşulduktan sonra çocuklara aşağıdaki örnek durum verilmiş ve çatışmayı nasıl çözeceklerini ifade etmeleri istenmiştir.

Örnek Durum: *"En yakın arkadaşınız ve siz okulda açılan tiyatro kulübüne başvurmak istiyorsunuz. Kulüpte bir kişilik yer kalmış ve her ikinizde başvuru yapmışsınız. Siz tek kişi için yer kaldığını ve o etkinliğe katılmayı çok istediğinizi söylediniz. Arkadaşınız ise tiyatro kulübünden başka bir etkinliğe katılmak istemediğini ifade ediyor."*

Her bir çocuğun söz alması ve düşüncelerini ifade etmesi sağlandıktan sonra farklı örnek durumlarla konunun pekiştirilmesi sağlanmış ve gelecek oturuma kadar çevrelerinde karşılaştıkları çatışmaların nasıl çözümlendiğini gözlemlemeleri istenerek oturum sonlandırılmıştır.

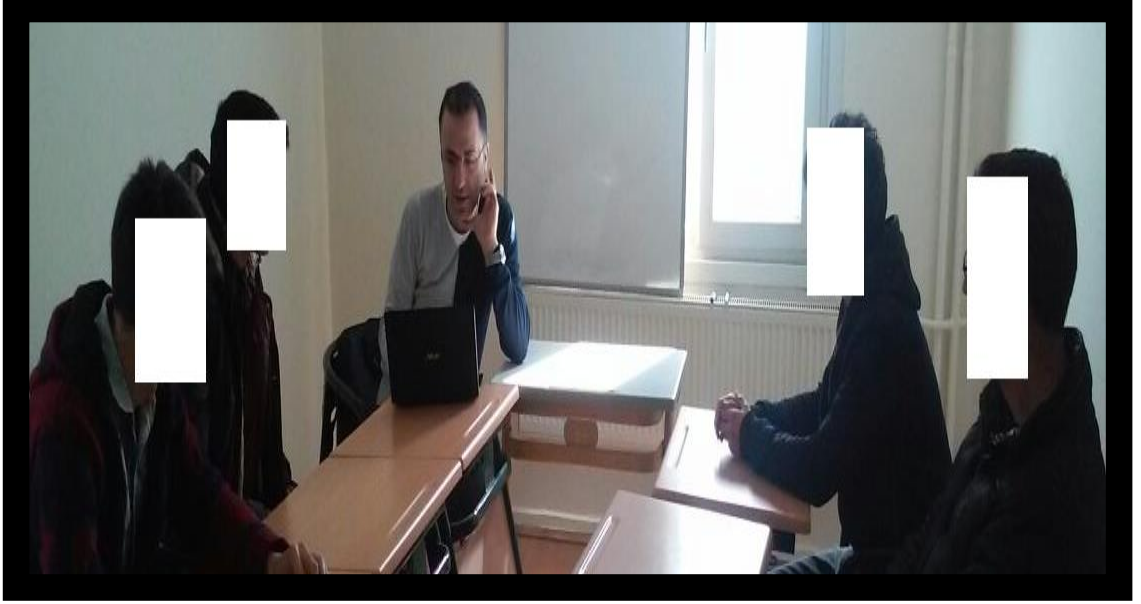
Şekil 2.8. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 5

Empati konusunun ele alındığı **altıncı oturuma** başlamadan önce çocuklardan hafta boyunca çevrelerinde gözlemledikleri çatışma çözme biçimlerini ifade etmeleri istenmiştir. Çocuklardan alınan cevaplar (“*Genelde kaba kuvvet kullanarak, bazıları alttan alarak, bazı insanlar çok zeki kurnazca işin içinden çıkabiliyorlar gibi*”) dinlendikten sonra önceki oturum özetlenmiş ve yeni oturuma başlanmıştır. Çocuklarla bir başkasının yerine geçmek, onun gibi düşünebilmek ya da onun gözünden dünyaya bakabilmek konusunda konuşulmuş ve bir etkinlikle empati konusu ele alınmıştır. Etkinlik için küçük kağıtlara süpermen, örümcek adam, temel reis ve batman gibi çizgi film kahramanlarının ismi yazılmıştır. Çocuklardan bu kağıtlardan rastgele birer tane almaları istenmiştir. Çocuklara dünyaya çarpmak üzere olan bir göktaşı olduğu söylenmiş ve her çocuktan seçtikleri çizgi film karakterine göre bu soruna bir çözüm bulmaları istenmiştir. Her çocuğun düşüncesi alındıktan sonra farklı örnek durumlarla empati konusunun pekiştirilmesi sağlanmıştır. Oturum sonlandırılırken çocuklardan gelecek oturuma kadar kendi yaşantılarında empati kurdukları durumları düşünmeleri istenmiştir.

Şekil 2.9. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 6

Akran iletişiminin ele alındığı **yedinci oturuma** başlamadan önce suça sürüklenen çocuklardan hafta boyunca kendi yaşamlarında empati kurdukları bir olayı paylaşımları istenmiştir. Çocuklardan alınan cevaplar (*“ben kendimi çöpçünün yerine koydum çok üzüldüm, ben küçük kardeşimin yerine koydum ders çalışmak yok hep oyun oynuyor, herkesin içinde küçük düşürdüğüm arkadaşım aklıma geldi üzüldüm*) dinlendikten sonra önceki oturum özetlenmiş ve yeni oturuma başlanmıştır. Akranları ile iletişimi kurma konusuna başlarken suça sürüklenen çocuklarla bir oyun oynanmıştır. Oyunda bir çocuk dışarıda bırakılmış ve diğer çocuklar sonradan gruba katılmaya çalışan çocuğu rol gereği umursamamış ve dışlamışlar, dışarıda kalan çocuk ise gruba katılmak için çeşitli yollar denemiştir. Etkinlik sonunda çocukların düşünceleri alınmış ve öncelikle bir gruba katılmak isterken karşılaşılan çeşitli iletişim engelleri ve bunların aşılmasına yönelik çözüm önerileri konuşulmuştur. Akran iletişimi konusunda farkındalık kazandırmak adına bir başka etkinlikte örnek olaylar ele alınmıştır. Çocukların örnek olay karşısında gösterecekleri tepkiler konuşulmuştur. Murat ve Cem rollerini üstlenen çocuklardan neler hissettikleri sorulmuş ve alınan cevaplar (*orayı terk eder, tek başına yapılacak şeyler arar, bekleyebilir, arkadaşlarına saldırır, oyunlarını bozar vs.*) ve sonuçları tartışılmıştır. Tartışmalar sırasında çocuklara *“dinlemek, konuşmaları başlatmak ve sürdürmek, soru sormak, teşekkür etmek, kendini tanıtmak, başkalarını tanıtmak, karşısındakine güzel sözler söylemek, yardım istemek, yönerge vermek, yönergelere uymak, özür dilemek ve ikna etmek”* gibi iletişimde anahtar görevi üstlenen şeyler vurgulanırken grup iletişiminde dikkat edilmesi gereken beceriler arasında yer alan *“diğer insanların fikirlerini almak; duygularla ilgili becerilerde ise kendi duygularını anlamak ve bunları karşı tarafa ifade edebilmek, diğer insanların hissettiklerini anlamak, karşıdaki kişinin öfkesi ile baş edebilmek, sevgiyi ve olumlu duyguları ifade edebilmek, korkularla başa çıkabilmek”* gibi durumlarda vurgulanmıştır. Son olarak çocuklarla toplumda istenmeyen insan davranışları üzerinde konuşulmuş ve bir sonraki oturuma kadar çevrelerindeki iletişim hatalarını gözlemlemeleri istenerek oturum sonlandırılmıştır.

Şekil 2.10. Uygulama Sırasında Çekilen Resimler 7

Son oturuma başlarken suça sürüklenen çocuklarla hafta boyunca çevrelerinde gözlemledikleri iletişim hatalarını paylaşımları istenmiştir. Çocuklardan alınan cevaplar (“*Bazı insanlar teşekkür etmeyi bilmiyor, bazıları karşısındakini dinlemeden hep kendisi konuşuyor, insanlar kendilerini hiç tanıtmıyor sanki herkes onları tanıyormuş gibi*”) dinlendikten sonra değerlendirme oturumu olan son oturuma başlanmıştır. Oturumda ilk olarak çocukların destek eğitim programını değerlendirmeleri için bir etkinlik yapılmış ve çocukların olumlu ve olumsuz buldukları durumları ifade etmeleri istenmiştir. “*Kendileri ile yakından ilgilenilmesi, eğlenceli vakit geçirilmesi, oyunlar, örnek olaylar ve videolar eşliğinde etkinlik yapılması*” çocuklar tarafından olumlu durumlar olarak ifade edilirken “*Her hafta toplanılması, programın uzun sürmesi*” gibi durumlar ise çocuklar tarafından olumsuz durumlar olarak ifade edilmiştir. Oturumda son olarak suça sürüklenen bir çocuk olan Stanley’in Hikayesi (Programın tanıtıldığı bölümde tamamı verilmiştir) okunarak grup üyeleri ile birlikte önceki yedi oturum boyunca ele alınan çocuk hakları, yargılama süreci, iletişim becerileri, empati, olumsuz durumlarla baş etme ve

akran iletişimi gibi başlıklar açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Çocuklarla birlikte hikaye tartışılarak okunduktan sonra çocuklara teşekkür edilerek oturum sonlandırılmıştır.

Bireysel ve grup oturumlarının yapıldığı sekiz hafta boyunca çocuklarla birebir etkileşim ortamı sağlanmış ve bu sayede çocukların kendilerini rahat hissetmeleri ve düşüncelerini kolaylıkla ifade edebilmeleri amaçlanmıştır. Buna rağmen suça sürüklenen çocukların genelde ceza alıp almama konusuna odaklandıkları ve çoğunlukla bu yöndeki düşünce ve kaygılarını ifade etmeye çalıştıkları görülmüştür. Mahkemede yargılanıyor olmalarının ve bu durumun toplum tarafından olumsuz algılandığının bilincinde olan çocukların, kendi durumlarının başka insanlar tarafında öğrenilmesini istemedikleri ve bu durumu afişe edecek davranışlardan kaçınmaya çalıştıkları izlenmiştir. Bu kaygılarında etkisi ile çalışmaya 14 çocukla başlanmış, çalışma 10 çocukla tamamlanmıştır. Çalışmaya katılan suça sürüklenen çocuklar aynı kaygılarla etkinliklerin kayıt altına alınması ya da fotoğraflanmasına karşı çıkmışlardır. Buna rağmen çocuklardan bazıları kendileri ile ilgili fotoğraf alınmasına izin verirken bunu istemeyen çocukların isteğine saygı duyulmuş ve onlara ait her hangi bir kayıt tutulmamıştır.

2.5.3.Son testlerin uygulanması

Eğitim programının uygulanması tamamlandıktan sonra Şubat 2015 tarihinde deney ve kontrol grubundaki çocuklara Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formu, Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri ve Stres Düzeyi Ölçeği II son test olarak uygulanmıştır

2.5.4.Kalıcılık testlerinin uygulanması

Eğitimin kalıcılığının belirlenmesinde eğitimin tamamlanmasından sonraki üç ile altı hafta arasının değerlendirme için uygun olacağı ifade edilmektedir (Büyüköztürk 2004). Bu görüşten hareketle Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen

Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı'nın kalıcı olup olmadığının belirlenmesi için, son testlerin uygulanmasından üç hafta sonra Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formu, Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri ve Stres Düzeyi Ölçeği II 2015 yılı Mart ayı içerisinde deney grubuna uygulanmıştır.

2.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmanın amacı doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen veriler tümevarımsal analiz yoluyla, ölçme araçları ile toplanan veriler ise istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

2.6.1.Verilerin değerlendirilmesi

Araştırmaya dahil edilen deney ve kontrol grubundaki çocukların demografik bilgilerinin yanı sıra duygu ve düşünceleri ile onların suça sürüklenmesinde etkili olabilecek özellikleri belirlemek için uygulanan Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formu'ndan elde edilen veriler, çocukların kaygı düzeylerini belirlemek için uygulanan Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri ve çocukların stres düzeylerini belirlemek için uygulanan Stres Düzeyi Ölçeği II' den elde edilen puanlar değerlendirilerek analiz için bilgisayara girişi yapılmıştır.

2.6.2.Verilerin analizi

Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formun birinci bölümünde yer alan suça sürüklenen çocuklara ve ailelerine ait demografik bilgiler ile çocukların suça sürüklenmesinde etkili olabilecek durumlara ait sonuçlar frekans ve yüzde olarak çizelgeler (Çizelge 2.1- Çizelge 2.6) halinde verilmiştir. Bu veriler verilirken her bir çocuğun puanlarının aritmetik ortalaması puanların soru sayısı ve çocuk sayısına bölünmesi ile elde edilmiştir.

Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formun ikinci bölümünde yer alan ve suça sürüklenen çocukların düşüncelerini belirlemek için açık uçlu sorular aracılığı ile görüşme yapılmıştır. İnsanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymakta kullanılan ve oldukça güçlü bir yöntem olan görüşme (Yıldırım ve Şimşek, 2008), bu araştırmada suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla tercih edilmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, tümevarımsal analiz kullanılarak analiz edilmiştir.

Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra nitel veriler tümevarımsal analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz işlemini yapabilmek amacı ile çalışmaya katılan çocuklar deney grubundan başlanarak Ç1, Ç2,...Ç20 şeklinde kodlanmıştır. Çocukların kodlama işlemi yapıldıktan sonra her bir görüşme formu bu kodlamalar esas alınarak analiz edilmiş ve ayrı ayrı her soru için alınan cevaplar incelenmiştir. Araştırmaya katılan çocuklara ve ailelerine ait demografik ve suça sürüklenmelerinde etkili olabilecek bilgiler tablolar halinde oransal olarak gösterilmiştir. Formun ikinci bölümünde yer alan açık uçlu sorulara verilen her bir soru tek tek incelenerek analiz edilmiştir. Sorulara verilen cevaplar temalara göre gruplandırılmıştır. Birinci tema "*yargılama süreci*" (Bu olayın araştırılması sürecinde seni neler rahatsız etti?, Yargılama sürecinde neler senin rahatlamana sağladı?, Sana göre yargılama süreci nasıl olmalı?), ikinci tema "*yargılama sürecinin çocuğun duygu ve düşüncelerine etkisi*" (Son dönemde seni en çok etkileyen olay nedir?, Bu olayın mahkemeye yansımından sonraki süreçte kendini nasıl hissediyorsun?, Son dönemde ailenle olan ilişkilerinde değişiklik oldu mu?, Son dönemde arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde değişiklik oldu mu?, Son dönemde okul yaşantında ve ders başarısında bir değişiklik oldu mu?), üçüncü tema "*yargılama sürecinin çocuğun sosyal yaşamına ve insan ilişkilerine etkisi*" (Yargılama sürecinde yaşadıklarının senin yaşamına olan en önemli etkisi nedir?, Yargılama süreci bittiğinde neler olacağını düşünüyorsun?) olacak şekilde gruplar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler, yansızlığı göstermek ve öğretmenlerin konu hakkındaki görüşlerini kendi ifadeleri ile aktarmak ve çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek sunulmuştur.

Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formun üçüncü bölümünde yer alan Çocukların Yargılama Sürecindeki Duygu ve Düşünceleri (ÇYSDD) bölümünden elde edilen verilerin, Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri'nden elde edilen verilerin ve çocukların stres düzeylerini belirlemek için uygulanan Stres Düzeyi Ölçeği II'den elde edilen verilerin analizinde veri sayısının az olması ($n < 30$) nedeni ile normallik testleri yapılmıştır. Shapiro-Wilk Testi örneklem büyüklüğünün 50'den küçük olması durumunda yaygın olarak tercih edilen normallik testlerinden bir tanesidir (Büyüköztürk, 2008). Verilerin normalliği Shapiro-Wilk Testi ile incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 2.9'da verilmiştir.

Çizelge 2.17. Deney ve Kontrol Grubundaki Çocuklara Uygulanan Testlere Ait Puanların Normallik Testi Sonuçları

Normallik Testi										
		Ön test			Son test			Kalıcılık Testi		
		Shapiro-Wilk	n	p	Shapiro-Wilk	n	p	Shapiro-Wilk	n	p
ÇYSDD	Deney	0,71	10	.000	0,79	10	.010	0,85	10	.040
	Kontrol	0,81	10	.020	0,90	10	.025	-	-	-
Durumluk Kaygı Ö.	Deney	0,96	10	.790*	0,86	10	.049	0,92	10	.039
	Kontrol	0,96	10	.820*	0,79	10	.010	-	-	-
Sürekli Kaygı Ö.	Deney	0,96	10	.790*	0,86	10	.048	0,96	10	.870*
	Kontrol	0,96	10	.780*	0,90	10	.021	-	-	-
Stres Düzeyi Ö. II	Deney	0,61	10	.000	0,91	10	.029	0,95	10	.640*
	Kontrol	0,94	10	.560*	0,95	10	.620*	-	-	-

Çizelge 2.9'da da görüldüğü gibi dağılımların genel olarak normal olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle analizler parametrik olmayan testlerden yararlanarak yapılmıştır. Non-parametrik testlerin ölçülen değişkenlerin sınıflandırma ve sıralama ölçeği türünde olduğunda, parametrik testlerin varsayımları sağlanmadığında ya da küçük örneklemlemlerle ($n < 30$) çalışıldığında kullanılması uygundur. Anlamlılık

seviyesi olarak $p < .05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > .05$ olması durumunda ise anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Analizler, deney (10) ve kontrol (10) grubundaki 20 çocuğun testlerden aldıkları ön test, son test ve kalıcılık testi puanları ile elde edilen nicel verilerin analizinde iki ve daha fazla bağımlı ölçümlerin karşılaştırılmasında Friedman Testi, bağımlı ölçümlerde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ve iki gruplu karşılaştırılmalarda Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Analiz için S.P.S.S. 20.0 (Statistical Package For Social Sciences) istatistik programı kullanılmıştır. Friedman Testi, veri sayısının az olduğu parametrik testlerin kullanımına ilişkin şartların sağlanmaması durumunda ilişkili veya tekrarlı ölçümler için tek-faktörlü varyans analizinin alternatifidir. İki ortalama arasındaki farkın test edilmesinde grupların ilişkili ya da ilişkisiz oluşuna göre farklılaşan t-testleri kullanılır. Ancak t-testleri parametrik ölçümlerde kullanıldığı için normallik ölçütlerinin karşılanmadığı veri sayısının az olduğu ölçümlerde ilişkili/bağımlı iki ortalama arasındaki farkın test edilmesinde kullanılan alternatif test Wilcoxon t Testi'dir. Wilcoxon t Testi ilişkili grup/örneklemelerin bir başka deyişle çiftler arasındaki farkın yönü kadar miktarını da dikkate aldığı için daha güçlü bir test olduğu ifade edilir. Bunun yanında iki gruplu karşılaştırmalarda ise veri sayısının az olduğu normallik ölçütlerinin karşılanmadığı durumlarda Mann-Whitney U testi kullanılmaktadır (Pallant, 2007; Büyüköztürk, 2008; Büyüköztürk ve ark., 2009). Bu doğrultuda Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formunun üçüncü bölümünden, Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri'nden ve Stres Düzeyi Ölçeği II'den elde edilen verilerden;

- Deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test puanları arasındaki farkların anlamlılığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir.
- Deney ve kontrol grubundaki çocukların son test puanları arasındaki farkların anlamlılığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir.
- Deney grubundaki çocukların ön test-son test ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkların anlamlılığı Friedman Testi ile analiz edilmiştir.
- Kontrol grubundaki çocukların ön test-son test puanları arasındaki farkların anlamlılığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir.

3.BULGULAR

Bu araştırma yargılaması devam eden suça sürüklenen çocuklar için hazırlanan destek eğitim programının çocukların duygu ve düşüncelerine etkisini belirlemek amacı ile yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırmadan elde edilen bulgular iki bölüm halinde sunulmuştur.

Araştırmanın birinci bölümünde araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki suça sürüklenen çocukların; yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verilen cevaplardan elde edilen sonuçlar verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise ön test son test kontrol gruplu deneysel desen doğrultusunda toplanan veriler sunulmuştur. Bu bölümde

Yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubundaki çocukların duygu ve düşüncelerine durumluk ve sürekli kaygılarına ve stres düzeylerine ait ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları ile ilgili betimsel istatistik sonuçları Çizelge 3.1’de,

“Yargılama Sürecindeki Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşünceleri’ne” ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testlerine ait sonuçlar Çizelge 3.2 - Çizelge 3.4 ve Şekil 3.1 - Şekil 3.5’ de,

Yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testlerine ait sonuçlar Çizelge 3.5 – Çizelge 3.7 ve Şekil 3.6 – Şekil 3.7’de,

Yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubundaki çocukların sürekli kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testlerine ait sonuçlar Çizelge 3.8 – Çizelge 3.10 ve Şekil 3.8 – Şekil 3.9’da,

Yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubundaki çocukların stres düzeylerine ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testlerine ait sonuçlar Çizelge 3.11 – Çizelge 3.13 ve Şekil 3.10 – Şekil 3.11’de sunulmuştur.

3.1. Yargılama Sürecindeki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda suça sürüklenen çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formunun ikinci bölümünde suça sürüklenen çocuğun yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik sorulara verilen cevaplardan elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde çocuklardan alınan cevapların “yargılama süreci”, “yargılama sürecinin çocuğun duygu ve düşüncelerine etkisi” ve “yargılama sürecinin çocuğun sosyal yaşamına ve insan ilişkilerine etkisi” olmak üzere üç tema altında toplandığı belirlenmiştir. İlk tema olan “yargılama süreci” ile ilgili olarak çocukların yargılama sürecinin ne kadar süreceği?, nasıl sonuçlanacağı?, yargılama sonunda kendilerini neyin beklediği? ile ilgili düşüncelerinin yoğunlaştığı belirlenmiştir. İkinci tema olan “yargılama sürecinin çocuğun duygu ve düşüncelerine etkisi” ile ilgili olarak çocukların süreç içerisindeki belirsizlikler, süreçte herhangi bir destek mekanizmasının olmaması, gelecek ile ilgili kaygılar gibi düşüncelerde yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Üçüncü tema olan “yargılama sürecinin çocuğun sosyal yaşamına ve insan ilişkilerine etkisi” başlığı altında ise çocukların aile ve akran ilişkilerindeki değişim, toplumun bakış açısı ve sürecin okul yaşantısına olan etkisi gibi konularda yoğunlaştıkları tespit edilmiştir.

Birinci tema yargılama süreci; Bu olayın araştırılması sürecinde seni neler rahatsız etti?, Bu olayın araştırılması sürecinde neler senin rahatlamayı sağladı?, Sana göre yargılama süreci nasıl olmalı? sorularından oluşmaktadır.

“ Bu olayın araştırılması sürecinde seni neler rahatsız etti?” sorusuna ön test kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocukların bazıları herhangi bir rahatsızlıktan bahsetmezken çocukların çoğunluğu yargılama sürecinin uzun olması, mahkeme ve polis karakoluna gitmek, süreçte gizliliğin kalmaması gibi durumlardan şikayetçi oldukları görülmüş ve çocuklardan Ç6 *“olayın gizliliğinin kalmaması ve yargılama sürecinin uzaması”* şeklinde bir ifade kullanırken Ç9 *“karakol ve adliyeye gidip gelmek beni rahatsız etti”* ifadelerini kullanmıştır. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki çocukların düşüncelerinde fazla bir değişiklik olmadığı, bazı çocukların herhangi bir şikayeti olmazken bazıları mahkeme sürecinin uzun olması ve polis ile karşı karşıya gelmekten şikayetçi oldukları belirlenmiştir. Çocuklardan Ç10 ön test kapsamında verdiği cevapta *“polislerin gelip gitmesi”* ifadelerini kullanırken son test kapsamında verdiği cevapta da *“polis ve adliye beni rahatsız etti”* ifadelerini kullanmıştır.

“Bu olayın araştırılması sürecinde (yargılama sürecinde) neler senin rahatlamayı sağladı?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun yargılama sürecinde kendisinin rahatlamasını sağlayacak herhangi bir şey olmadığını ifade ederken çocuklardan bir kısmı mahkemede çalışan sosyal çalışma görevlisi ile yaptığı görüşmenin kendisinin rahatlamasını sağladığını, az sayıda çocuk ise avukatının olmasının kendisi açısından rahatlatıcı bir durum olduğunu ifade etmiştir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde başlangıçta kendilerini rahatlatacak hiçbir şey olmadığını söyleyen kontrol grubundaki çocukların bir kısmının süreçte aile desteği aldıkları bunun dışında bir değişim olmadığı belirlenmiştir. Aile desteği aldığını söyleyen çocuklardan Ç11 ön testte

kendisini rahatlatan herhanhi bir şey olmadığını söylerken son testte “*Ailemin yanımda olması*” ifadelerine yer vermiştir.

“*Sana göre yargılama süreci nasıl olmalı?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocukların tamamının yargılama sürecinin uzamasından şikayet ederken çocuklardan Ç12 “*ben hakimle rahatça konuşabileceğim bir ortam olmasını isterdim, kendimi rahatça ifade edebileceğim olayı anlatabileceğim bir ortam olsun isterdim*” ifadelerini kullanmışlardır. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların düşüncelerinde değişim olmadığı ve mahkeme sürecinin daha kısa sürede gerçekleşmesini istedikleri belirlenmiştir. Buna karşın deney grubundaki çocukların da genelde mahkeme sürecinin uzunluğundan şikayet ettikleri ancak çocuklardan Ç4 başlangıçta mahkeme sürecinin daha kısa süreli olması gerektiğini ifade ederken son test kapsamında verdiği cevapta destek eğitim programında olduğu gibi kendisini daha rahat ifade edebildiği bir ortamda gerçekleşmesini istediği tespit edilmiştir.

İkinci tema yargılama sürecinin çocuğun duygu ve düşüncelerine etkisi; Son dönemde seni en çok etkileyen olay nedir?, Bu olayın mahkemeye yansımından sonraki süreçte kendini nasıl hissediyorsun?, Son dönemde ailenle olan ilişkilerinde ne tür değişiklikler oldu?, Son dönemde arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde ne tür değişiklikler oldu?, Son dönemde okul yaşantında ve ders başarısında nasıl değişiklikler oldu? sorularından oluşmaktadır.

“*Son dönemde seni en çok etkileyen olay nedir?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocukların neredeyse tamamının yargılanmalarına neden olan olay ve sonrasındaki süreci ifade ettikleri belirlenmiş ve çocuklardan Ç2 bu konudaki düşüncelerini “*bu olay beni çok etkiledi, psikolojim bozuldu*” sözleri ile dile getirmiştir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların yargılanmalarına neden olan ve onunla bağlantılı konuları dile getirirken deney grubundaki çocukların bir kısmının son dönemde

kendilerini etkileyen herhangi bir olay olmadığını söyleyerek ön testten farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu çocuklardan Ç1, ön testte “*bu mahkeme olayı beni çok etkiledi*” ifadelerini kullanırken son testte verdiği cevapta son dönemde kendisini etkileyen herhangi bir olay olmadığını belirtmiştir.

“*Bu olay mahkemeye yansdıktan sonra kendini nasıl hissettinn?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların tamamının olumsuz duygular içinde olduğu ve bu olumsuz duyguları “*kötü, berbat, endişeli, stresli, pişman, korkmuş*” gibi kelimelerle tarif etmeye çalıştıkları görülmüş ve çocuklardan Ç8 “*kendimi kötü hissediyorum, yalnız kaldım, çevremden uzaklaştım, ailem bana güvenmedi*” ifadelerine yer vermiştir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde kontrol grubunda yer alan çocukların olumsuz düşüncelerinde değişim olmadığı, buna karşın deney grubundaki çocukların düşüncelerinde kendisini daha iyi hissetme ve pişmanlık yönünde bazı değişimler olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki çocuklardan Ç7 ön testte “*çok stresliyim, kendimi çok stresli hissediyorum ve çok korkuyorum*” şeklinde bir ifade kullanırken son testte verdiği cevapta “*korkak ve pişman*” ifadelerine yer vermiştir.

“*Son dönemde ailenle olan ilişkilerinde ne tür değişiklikler oldu?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan çocuklar genelde aileleri ile olan ilişkilerinin bozulmadığını ancak ailelerini üzdüklerini ifade ederken az bir kısmı da ailelerinden tepki aldıklarını dile getirmişlerdir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde de çocukların bu düşüncelerinin değişmediği belirlenmiştir.

“*Son dönemde arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde hangi değişiklikler oldu?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar genelde arkadaşları ile olan ilişkilerinin bozulmadığını ancak çocuklardan bazıları bir kısım arkadaşlarından uzaklaştığını dile getirmişlerdir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki çocukların düşüncelerinde önemli bir

farklılık olmayıp çocukların ya değişim olmadığı ya da bir kısım arkadaşlarından uzaklaştıkları şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.

“Son dönemde okul yaşantında ve ders başarısında ne tür değişiklikler oldu?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan çocuklardan okul yaşantısı ve ders başarısı fazla etkilenmeyen çocuklar olduğu gibi olumsuz etkilenen çocuklar da olduğu belirlenmiş ve çocuklardan Ç14 *“bu olay okul başarıımı ve devamı etkiledi, sınıfta kaldım”* ifadelerini kullanırken Ç7 *“Bir yıl kaybettim ama şimdi derslere daha çok sarılıyorum”* sözleri ile duygularını ifade etmiştir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki çocukların ön teste benzer cevaplar verdikleri belirlenmiştir.

Üçüncü tema yargılama sürecinin çocuğun sosyal yaşamına ve insan ilişkilerine etkisi; Yargılama sürecinde yaşadıklarının senin yaşamına olan en önemli etkisi nedir?, Yargılama süreci bittiğinde neler olacağını düşünüyorsun? sorularından oluşmaktadır.

“Yargılama sürecinde yaşadıklarının senin yaşamına olan en önemli etkisi nedir?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde çocukların bir kısmı okul yaşantılarının aksamasına neden olduğunu ifade ederken bir kısmının meslek sahibi olamama endişesi taşıdıkları, bazılarının ise psikolojilerinin bozulmasına neden olduğunu ifade ettikleri görülmüş ve çocuklardan Ç14 bu konudaki düşüncelerini *“tutuklanma korkusu yaşıyorum, özgürlüğümün elimden gidecek olması beni çok rahatsız ediyor”* sözleri ile dile getirmiştir. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların korku ve tedirginlik içeren görüşlerinin değişmediği, deney grubundaki çocukların bazılarında pişmanlık duygusu olduğu belirlenmiştir. Duygularında değişim yaşayan deney grubu çocuklarından Ç1 ön testte *“gelecekte meslek sahibi olamamak, işe girememek beni etkileyebilir”* ifadelerini kullanırken son testte verdiği cevapta *“Kendime ders çıkarttım, daha bi olgun oldum”* ifadelerine yer vermiştir.

“Yargılama süreci bittiğinde neler olacağını düşünüyorsun?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların büyük bir kısmının ceza almadan hayatına devam edeceği düşüncesinde olduğu ancak bazı çocukların yargılama süreci bittikten sonrada bu olayının etkilerinin devam edeceğini düşündüğü belirlenmiş ve çocuklardan Ç11 “*yargılama süreci bitse de bu olayın etkileri devam edecek*” şeklinde olumsuz bir düşünce ortaya koyarken Ç2 “*kendimi temize çıkaracağım ve bu benim için olumlu bir durum*” ifadelerini kullanmıştır. Destek eğitim programı sonrası yapılan son test uygulaması kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların bir kısmının yargılama süreci sonunda ceza alıp almayacaklarına odaklanmaya devam ettikleri, bir kısmının ise daha iyi olacağı yönünde bir umut taşıdıkları belirlenmiştir. Çocuklardan Ç18 “*Ceza almazsam rahatlarım ve daha huzurlu olurum*” ifadelerini kullanırken, Ç20 “*Kendimi daha rahat hissedeceğimi*” düşünüyorum şeklinde ifadelere yer vermiştir. Buna karşın deney grubundaki çocukların ise düşüncelerinin genelde olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Çocuklardan Ç7 ön testte “*Cezaevine girebilirim serbest kalabilirim ne olacağını çok tahmin edemiyorum*” şeklinde bir cevap verirken son testte “*Daha güzel bir iş ve güzel akıllı bir yaşam*” ifadelerini kullanırken bir diğeri Ç1 ise ön testte “*Mahkeme süreci bitsede bu olayın etkileri daha devam edecek*” şeklinde bir ifade kullanırken son testte “*Uzlaştık bir şey olacağını düşünmüyorum*” şeklinde değişen düşüncelerini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların yargılama süreci ile ilgili olumsuz bir algılarının olduğu, süreç içerisinde kendilerinde kaygı ve korku oluşmasına neden olan deneyimler yaşadıkları gibi kendileri açısından oluşan belirsizlik durumunun da çocukları endişelendirdiği belirlenmiştir. Bunun yanında suçta sürüklenen çocukların süreç içerisinde gerekli psiko-sosyal desteği alamadıkları ve yeterli şekilde bilgilendirilmemelerinin oluşan olumsuzlukları arttığı da gözlemlenmiştir.

3.2. Yargılama Sürecindeki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine, Kaygılarına ve Stres Düzeylerine Ait Bulgular

Bu bölümde yargılama sürecindeki çocukların duygu ve düşünceleri, durumluk ve sürekli kaygıları ile stres düzeylerine ait verilerin betimsel istatistiksel sonuçları (Çizelge 3.1) ile istatistiksel analizlerine ait bulgular aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.1. Deney ve kontrol grubundaki çocukların tüm ölçeklerden aldıkları ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarının betimsel istatistik sonuçları

Ölçek	Grup	Deney				Kontrol			
		$\bar{X}$	SS	Min	Mak.	$\bar{X}$	SS	Min	Mak
ÇYSDD	<i>Öntest</i>	3,34	.38	2,5	3,67	3,21	.51	2,5	3,78
	<i>Sontest</i>	4,70	.28	4,00	4,94	3,00	.58	2,17	3,78
	<i>Kalıcılık Testi</i>	4,69	.26	4,11	4,94	-	-	-	-
Durumluk Kaygı Ö.	<i>Öntest</i>	3,28	.39	2,65	3,85	3,30	.18	2,95	3,55
	<i>Sontest</i>	1,47	.24	1,15	2,05	3,05	.29	2,75	3,80
	<i>Kalıcılık Testi</i>	1,47	.19	1,15	1,90	-	-	-	-
Sürekli Kaygı Ö.	<i>Öntest</i>	3,28	.39	2,65	3,85	1,89	.57	1,15	2,85
	<i>Sontest</i>	1,47	.39	1,15	2,05	1,65	.32	1,25	2,35
	<i>Kalıcılık Testi</i>	1,49	.21	1,15	1,90	-	-	-	-
Stres Düzeyi Ö. II	<i>Öntest</i>	1,60	.23	1,45	2,20	1,76	.22	1,50	2,15
	<i>Sontest</i>	1,14	.07	1,00	1,30	1,71	.23	1,30	2,15
	<i>Kalıcılık Testi</i>	1,12	.07	1,00	1,25	-	-	-	-

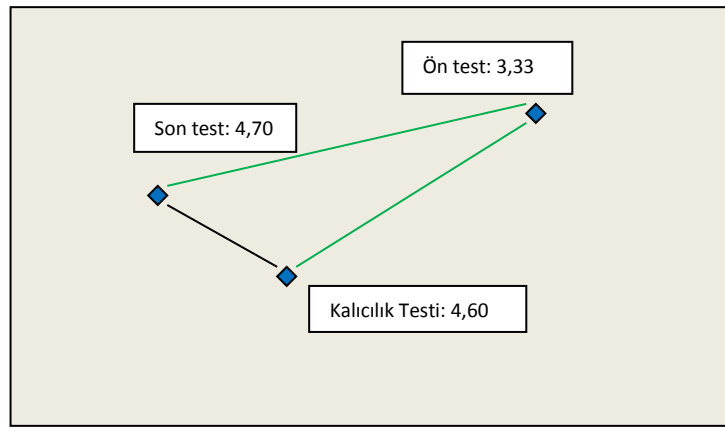
Araştırmaya dahil edilen yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubundaki *Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne* ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ilişkin sonuçlar Çizelge 3.2 - Çizelge 3.4 arasında ve Şekil 3.1 - Şekil 3.9'da sunulmuştur.

Çizelge 3.2. Yargılama sürecindeki deney grubunda Çocukların Duygu ve Düşüncelere ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları

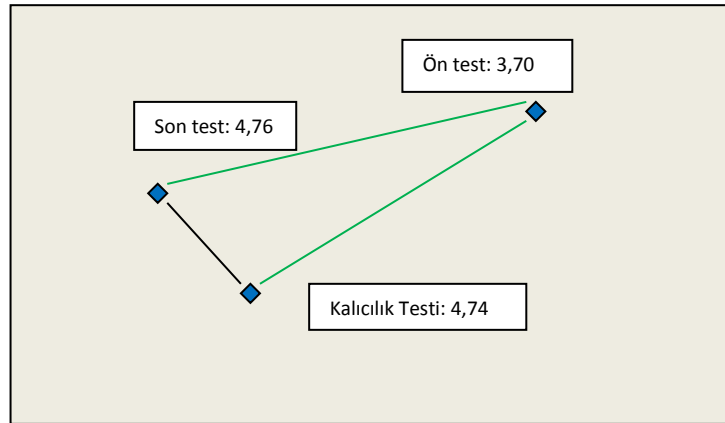
Grup	Faktör	Test	n	$\bar{X}$	ss	X^2	p	Anlamlı Fark
Deney	Kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler	Ön test	10	3,70	.73	14,600	.001	Ön test-Son test (p=.005)
		Son test	10	4,76	.32			
		Kalıcılık	10	4,74	.36			
	Kendisi ile ilgili olumlu düşünceler	Ön test	10	4,67	.33	2,348	.309*	
		Son test	10	4,70	.72			
		Kalıcılık	10	4,70	.67			
	Okul ile ilgili olumsuz düşünceler	Ön test	10	3,25	.68	14,970	.001	Ön test-Son test (p=.005)
		Son test	10	4,75	.55			
		Kalıcılık	10	4,87	.27			
	Kendisi ile ilgili kaygılar	Ön test	10	1,25	.11	15,789	.000	Ön test-Son test (p=.005)
		Son test	10	4,50	.37			
		Kalıcılık	10	4,47	.32			
	Toplam	Ön test	10	3,33	.38	15,789	.000	Ön test-Son test (p=.005)
		Son test	10	4,70	.28			
		Kalıcılık	10	4,60	.25			

Çizelge 3.2 incelendiğinde deney grubundaki Çocukların Yargılama Sürecindeki Duygu ve Düşüncelerine ait ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları her bir faktör ve toplam puan üzerinden incelendiğinde ön test ve son test arasında ikinci faktör hariç farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Friedman Testi sonuçları incelendiğinde ise deney grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'nin ön test, son

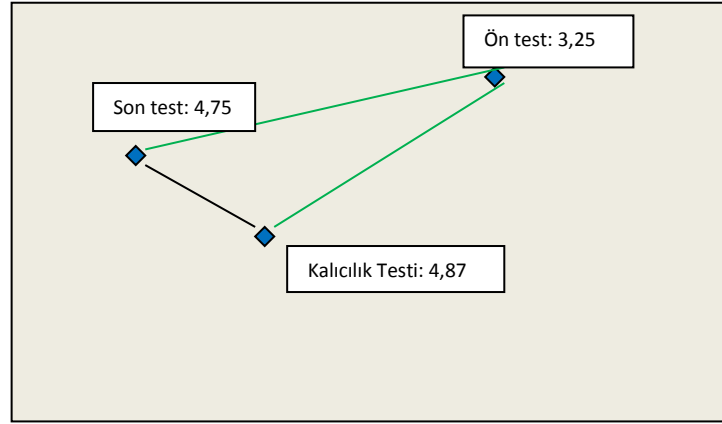
test ve kalıcılık testi toplam puan ortalamaları arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($X^2= 15.789$ $p<.05$) belirlenmiştir. Testin alt boyutlarını oluşturan faktörler açısından ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına bakıldığında kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler ($X^2= 14.600$ $p<.05$), okul ile ilgili olumsuz düşünceler ($X^2=14,970$ $p<.05$) ve kendisi ile ilgili kaygılar ($X^2= 15.789$ $p<.05$) alt boyutlarında açısından farkın anlamlı olduğu, kendisi ile ilgili olumlu düşüncel alt boyutunda ise bu farkın anlamlı olmadığı ($X^2= 2.348$ $p>.05$) belirlenmiştir.

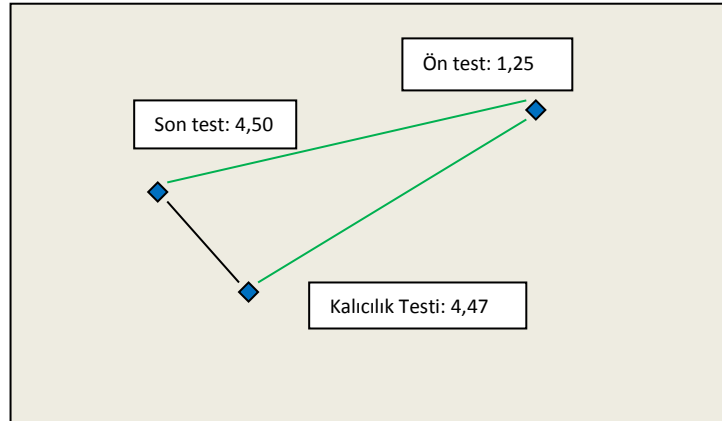
Şekil 3.1. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi toplam puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.2. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.3. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi okul ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.4. Deney Grubundaki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi kendisi ile ilgili kaygılar alt boyutu puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.1, Şekil 3.2, Şekil 3.3 ve Şekil 3.4 incelendiğinde deney grubunda suça sürüklenen yargılam sürecindeki çocukların Duygu ve Düşüncelerine ait ön test- son test puan ortalamaları arasındaki farkın son test puanı lehine anlamlı olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.3. Kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

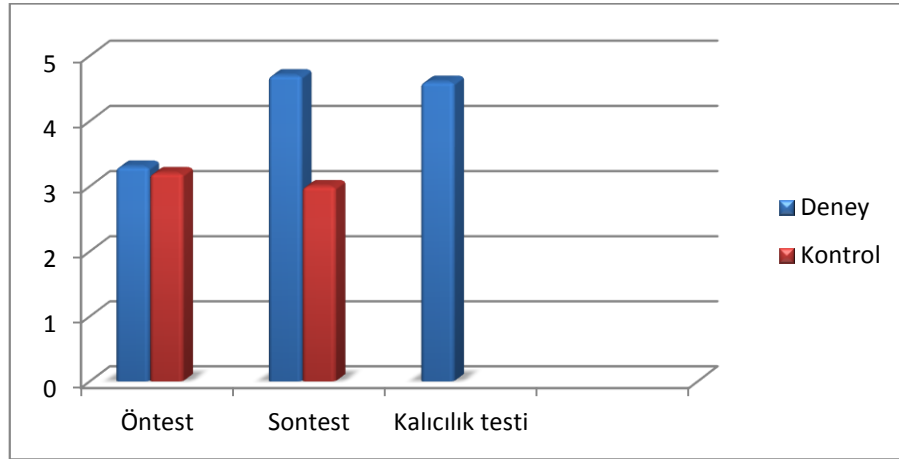
Grup	Ölçüm	n	$\bar{X}$	Min.	Mak.	S.S.	Z	P
Kontrol	Kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler	Ön test	10	3,80	2,60	4,40	.62	
		Son test	10	3,20	1,80	4,40	.82	2,05 .040
	Kendisi ile ilgili olumlu düşünceler	Ön test	10	4,10	3,00	5,00	.91	
		Son test	10	3,82	2,50	5,00	.78	0,83 .405
	Okul ile ilgili olumsuz düşünceler	Ön test	10	3,30	2,00	4,25	.71	
		Son test	10	3,15	1,50	4,25	.90	0,26 .796
	Kendisi ile ilgili kaygılar	Ön test	10	1,17	1,00	1,50	.16	
		Son test	10	1,62	1,00	2,50	.42	2,55 .011
	Toplam	Ön test	10	3.21	2.50	3.78	.51	
		Son test	10	3.00	2.17	3.78	.58	2.29 .022

Kontrol grubundaki çocukların ön test ve son test puan ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testine ait sonuçlar Çizelge 3.3'de incelendiğinde; kontrol grubundaki çocukların Duygu ve Düşüncelerine ait toplam puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak son test lehine anlamlı bir değişim olduğu ($Z=-2,29$, $p<.05$) belirlenmiştir. Sonuçlar alt boyutlar açısından incelendiğinde; *Kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler* ($Z=-2,09$, $p<.05$) ve *Kendisi ile ilgili kaygılar* ($Z=-2,55$, $p<.05$) alt boyutları açısından istatistiksel olarak son test lehine anlamlı bir değişim olduğu, *Kendisi ile ilgili olumlu düşünceler* ($Z=-0,83$, $p>.05$) ve *Okul ile ilgili olumsuz düşünceler* ($Z=-0,26$, $p>.05$) alt boyutları açısından ise anlamlı bir değişim olmadığı belirlenmiştir.

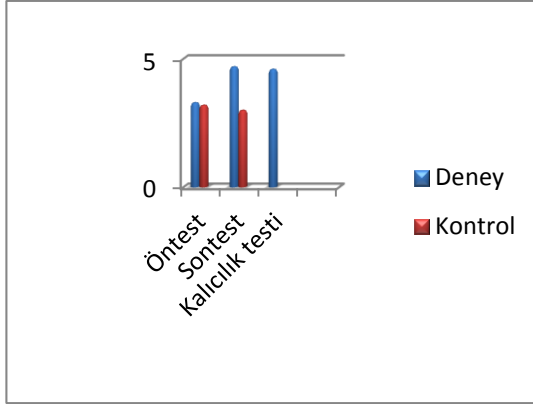
Çizelge 3.4. Yargılama sürecindeki deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları

		Grup	n	$\bar{X}$	S.S.	Sıra Orta	U	P
Ön test	Kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler	Deney	10	3,70	.73	4,00		
		Kontrol	10	3,80	.62	4,10	43,500	.609
	Kendisi ile ilgili olumlu düşünceler	Deney	10	4,67	.33	4,75		
		Kontrol	10	4,10	.91	4,50	36,000	.277
	Okul ile ilgili olumsuz düşünceler	Deney	10	3,25	.68	3,50		
		Kontrol	10	3,30	.71	3,50	46,500	.786
	Kendisi ile ilgili kaygılar	Deney	10	1,25	.11	1,25		
		Kontrol	10	1,17	.16	1,25	36,500	.226
	Tolam	Deney	10	3,50	.44	4,8		
		Kontrol	10	3,21	.51	3,5	48.000	.879
Son test	Kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler	Deney	10	4,76	.32	4,90		
		Kontrol	10	3,20	.82	3,40	2,000	.000
	Kendisi ile ilgili olumlu düşünceler	Deney	10	4,70	.72	5,00		
		Kontrol	10	3,82	.78	3,75	16,000	.007
	Okul ile ilgili olumsuz düşünceler	Deney	10	3,25	.68	5,00		
		Kontrol	10	3,15	.90	3,50	6,000	.000
	Kendisi ile ilgili kaygılar	Deney	10	4,50	.37	4,90		
		Kontrol	10	1,62	.42	1,50	.000	.000
	Toplam	Deney	10	4,80	.98	4,75		
		Kontrol	10	3,00	.51	3,22	.000	.000

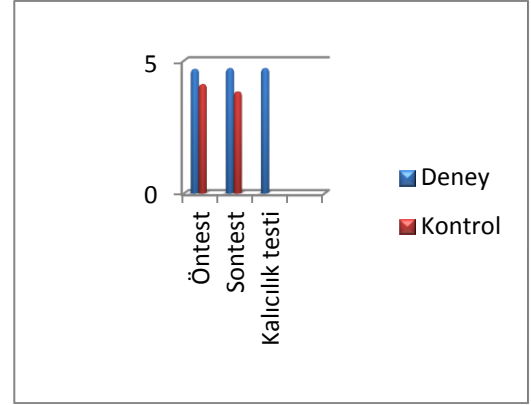
Deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test ve son test puan ortalamaları karşılaştırılmalarına ilişkin Çizelge 3.4'deki Mann-Whitney U Testi Sonuçları ile Şekil 3.5, Şekil 3.6, Şekil 3.7, Şekil 3.8 ve Şekil 3.9'daki grafikler incelendiğinde; Çocukların Duygu ve Düşünceleri açısından deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($U=4800$, $p>.05$), son test puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu ($U=0.000$, $p<.05$) belirlenmiştir. Testin alt boyutları açısından incelendiğinde ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($p>.05$), son test puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu ($p<.05$) belirlenmiştir.

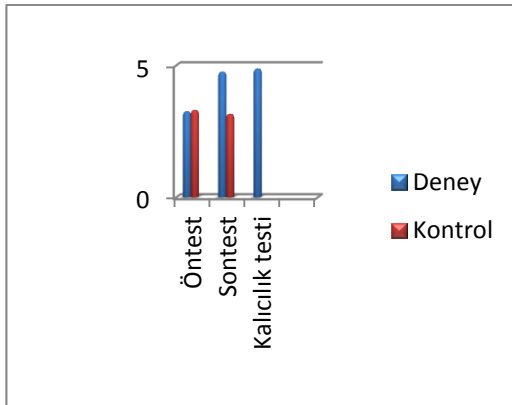
Şekil 3.5. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun ön test, son test ve kalıcılık testi toplam puan ortalamaları

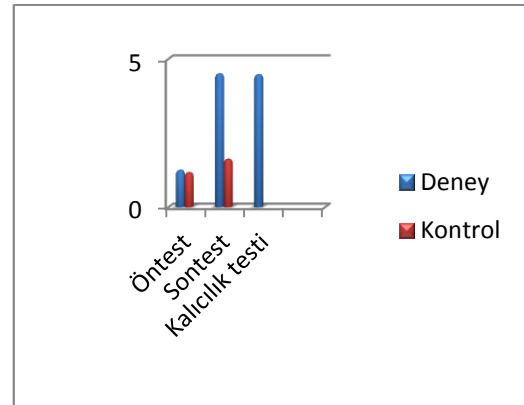
Şekil 3.6. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

Şekil 3.7. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun kendisi ile ilgili olumlu düşünceler alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

Şekil 3.8. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun okul ile ilgili olumsuz düşünceler alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

Şekil 3.9. Deney ve kontrol grubunda Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne ilişkin formun kendisi ile ilgili kaygılar alt boyutu ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

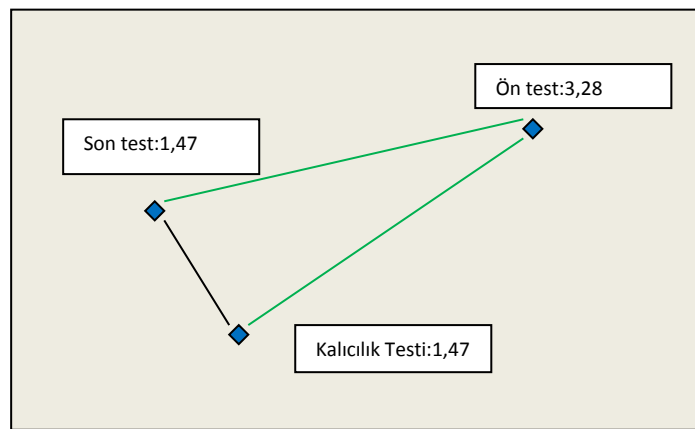
Deney ve kontrol grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ait ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ilişkin sonuçlar Çizelge 3.5 - Çizelge 3.7 arasında ve Şekil 3.10 - Şekil 3.11’de aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.5. Deney grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları

Grup	Test	n	$\bar{X}$	ss	Sıra ort.	X^2	p	Anlamlı Fark
Deney	Ön test	10	3,28	.39	3,00	17.647	.000	Ön test-Son test (p=.005)
	Son test	10	1,47	.24	1,50			
	Kalıcılık	10	1,47	.19	1,50			

Çizelge 3.5 incelendiğinde deney grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Friedman Testi sonuçları incelendiğinde ise deney grubunda çocukların durumluk kaygılarının ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($X^2= 17.647$ p<.05) belirlenmiştir.

Friedman test sonucu anlamlı olduğu için hangi ikili gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğunun incelenmesi amacıyla bağımlı ölçümler için çoklu karşılaştırma testi yapılmış ve sonuç Şekil 3.10’da verilmiştir.

Şekil 3.10. Deney grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.10 incelendiğinde deney grubundaki çocukların durumluk kaygılarına ait ön test- son test puan ortalamaları arasındaki farkın son test puanı lehine anlamlı olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.6. Kontrol grubunda çocukların Durumluk Kaygılarına ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Grup	Ölçüm	n	$\bar{X}$	Min.	Mak.	S.S.	Z	P
Kontrol	Ön test	10	3.30	2.95	3.55	.18		
	Son test	10	3.05	2.75	3.80	.29	2.222	0.26

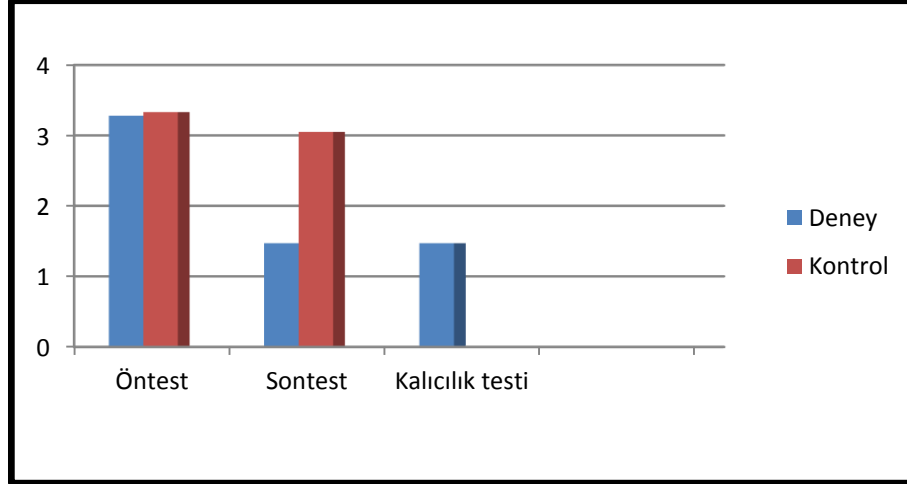
Kontrol grubundaki çocukların durumluk kaygılarının ön test ve son test puan ortalamaları farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testine ait sonuçlar Çizelge 3.6’da incelendiğinde; kontrol grubundaki çocukların durumluk kaygılarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı ($Z=-2.222$, $p<.05$) bir değişim olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki son testten elde edilen kaygının süreç içerisinde bir miktar azaldığı görülmektedir.

Çizelge 3.7. Deney ve kontrol grubunda çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test ve son test puan ortalamalarına ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Grup	n	$\bar{X}$	S.S.	Sıra Orta	U	P
Ön test	Deney	10	3,28	.85	3,25		
	Kontrol	10	3,30	.51	3,30	.076	.940
Son test	Deney	10	1,47	.30	1,45		
	Kontrol	10	3,00	.51	2,97	.000	.000

Deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test ve son test puan ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin Çizelge 3.7’deki Mann-Whitney U Testi Sonuçları ile Şekil 3.11’deki grafik incelendiğinde, çocukların durumluk kaygıları açısından deney ve

kontrol grubundaki çocukların ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($U=.076$, $p>.05$), son test puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu ($U=0.000$, $p<.05$) belirlenmiştir.

Şekil 3.11. Deney ve kontrol grubunda çocukların durumluk kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

Araştırmaya dahil edilen deney ve kontrol grubunda suça sürüklenen çocukların sürekli kaygılarına ait ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ilişkin sonuçlar Çizelge 3.8 - Çizelge 3.10 arasında ve Şekil 3.12 - Şekil 3.13’de aşağıda sunulmuştur.

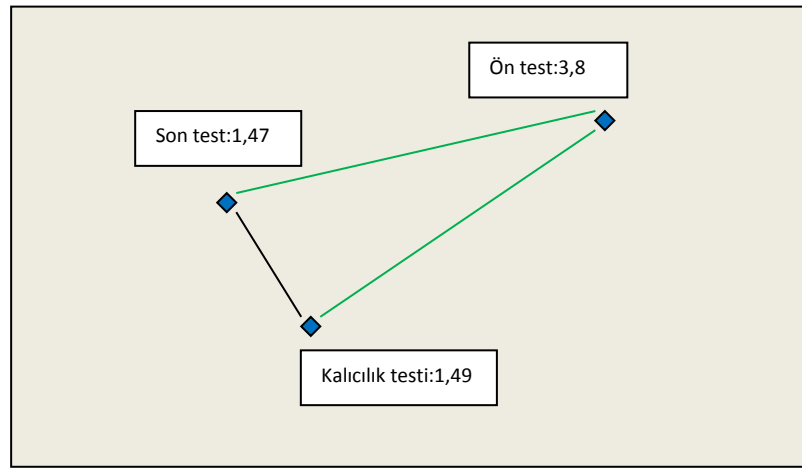
Çizelge 3.8. Deney grubundaki çocukların sürekli kaygılarına ilişkin elde edilen ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları

Grup	Test	n	$\bar{X}$	ss	Sıra ort.	X^2	P	Anlamlı Fark
Deney	Ön test	10	3,28	.39	3,00	17.647	.000	Ön test-Son test ($p=.005$)
	Son test	10	1,47	.24	1,50			
	Kalıcılık	10	1,49	.21	1,50			

Çizelge 3.8 incelendiğinde deney grubundaki çocukların sürekli kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Friedman Testi sonuçları incelendiğinde ise deney

grubunda çocukların durumluk kaygılarının ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($X^2= 17.647$ $p<.05$) belirlenmiştir.

Friedman test sonucu anlamlı olduğu için hangi ikili gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğunun incelenmesi amacıyla bağımlı ölçümler için çoklu karşılaştırma testi yapılmış ve sonuç Şekil 3.12’de verilmiştir.

Şekil 3.12. Deney Grubundaki Çocukların Sürekli Kaygılarına ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.12 incelendiğinde deney grubunda suça sürüklenen yargılama sürecindeki çocukların sürekli kaygılarına ait ön test- son test puan ortalamaları arasındaki farkın son test puanı lehine anlamlı olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.9. Kontrol grubunda çocukların Sürekli Kaygılarına ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

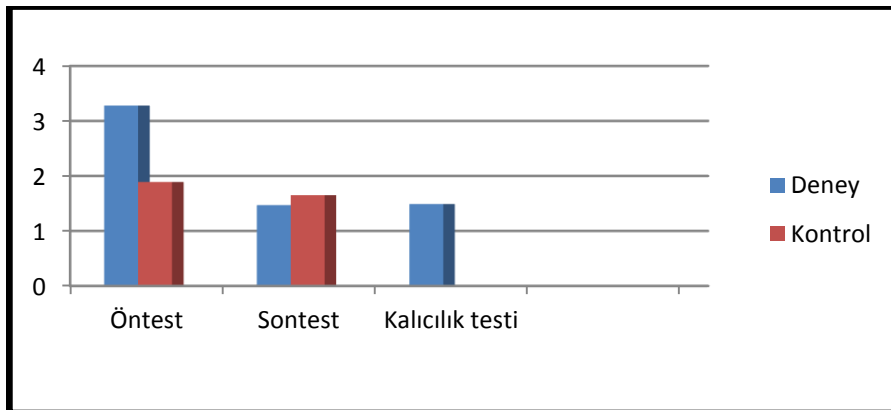
		$\bar{X}$	Min.	Mak.	S.S.	Z	P
Kontrol	<i>Ön test</i>	1.89	1.15	2.85	.56		
	<i>Son test</i>	1.65	1.25	2.35	.32	1.84	.066

Kontrol grubundaki çocukların sürekli kaygılarının ön test ve son test puan ortalamaları farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testine ait sonuçlar Çizelge 3.8’de incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların durumluk kaygılarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($Z=-1.84$, $p>.05$) belirlenmiştir.

Çizelge 3.10. Deney ve kontrol grubunda çocukların sürekli kaygılarına ilişkin ön test ve son test puan ortalamalarına ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Grup	n	$\bar{X}$	S.S.	Sıra Orta	U	P
Ön test	Deney	10	3,28	.86	1,45		
	Kontrol	10	1,89	.51	1,82	3.704	.000
Son test	Deney	10	1,47	.29	1,47		
	Kontrol	10	1,65	.51	1,72	33.000	.196

Deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test ve son test puan ortalamalarının gruplar doğrultusunda karşılaştırılmasına ilişkin Çizelge 3.10’daki Mann-Whitney U Testi Sonuçları ile Şekil 3.13’deki grafik incelendiğinde; çocukların sürekli kaygıları açısından deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu ($U=3.704$, $p<.05$), son test puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($U=33000$, $p>.05$) belirlenmiştir.

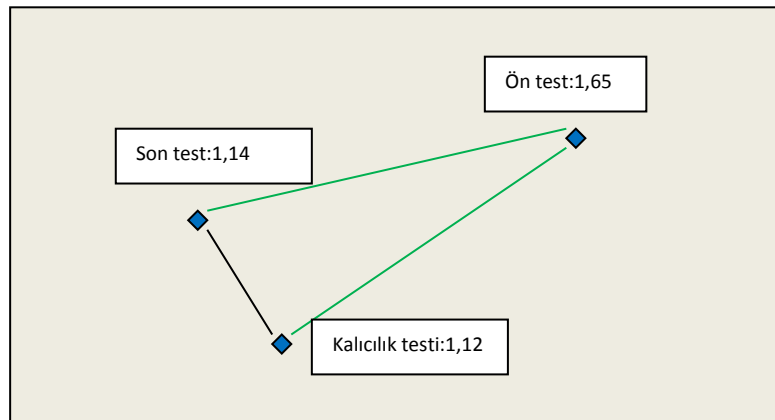
Şekil 3.13. Deney ve kontrol grubunda çocukların sürekli kaygılarına ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

Araştırmaya dahil edilen deney ve kontrol grubunda suça sürüklenen çocukların stres düzeylerine ait ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ilişkin sonuçlar Çizelge 3.11 - Çizelge 3.13 arasında ve Şekil 3.14 - Şekil 3.15’de aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.11. Deney grubundaki çocukların stres düzeylerine ilişkin elde edilen ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamalarına ait Friedman Testi sonuçları

Grup	Test	n	$\bar{X}$	ss	Sıra ort.	X^2	p	Anlamlı Fark
Deney	Ön test	10	1,65	.23	3,00	16.703	.000	Ön test-Son test (p=.005)
	Son test	10	1,14	.08	1,65			
	Kalıcılık	10	1,12	.22	1,35			

Çizelge 3.11 incelendiğinde deney grubundaki çocukların stres düzeylerine ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Friedman Testi sonuçları incelendiğinde ise deney grubunda çocukların durumluk kaygılarının ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($X^2= 16.703$ $p<.05$) belirlenmiştir. Friedman test sonucu anlamlı olduğu için hangi ikili gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğunun incelenmesi amacıyla bağımlı ölçümler için çoklu karşılaştırma testi yapılmış ve sonuç Şekil 3.14’de verilmiştir.

Şekil 3.14. Deney Grubundaki Çocukların Stres Düzeylerine ilişkin ön test-son test-kalıcılık testi puan ortalamalarının çoklu karşılaştırılması

Şekil 3.13 incelendiğinde deney grubunda suça sürüklenen yargılama sürecindeki çocukların stres düzeylerine ait ön test- son test puan ortalamaları arasındaki farkın son test puanı lehine anlamlı olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.12. Kontrol grubunda çocukların Stres Düzeylerine ilişkin ön test-son test puan ortalamalarına ait Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Grup	Ölçüm	$\bar{X}$	Min.	Mak.	S.S.	Z	P
Kontrol	<i>Ön test</i>	1.76	1.50	2.15	.22		
	<i>Son test</i>	1.71	1.30	2.15	.22	1.133	.257

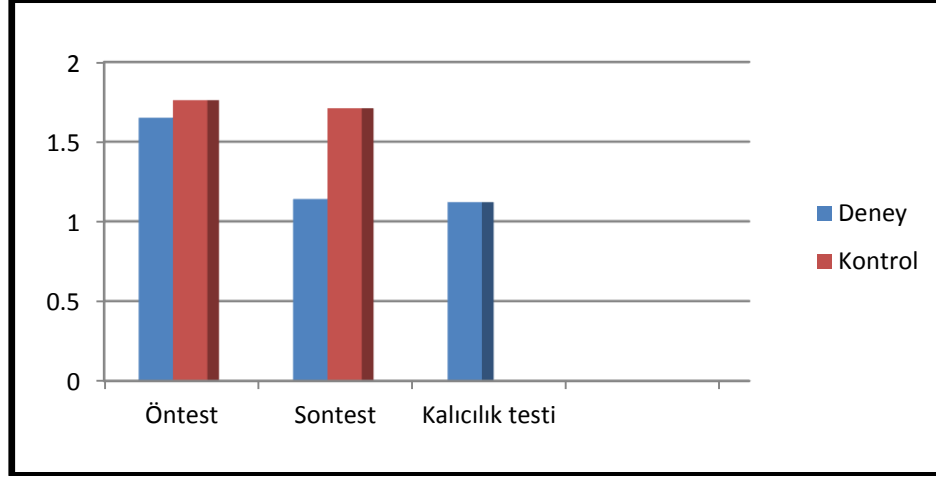
Kontrol grubundaki çocukların sürekli kaygılarının ön test ve son test puan ortalamaları farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testine ait sonuçlar Çizelge 3.12’de incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların durumluk kaygılarındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($Z=-1.133$, $p>.05$) belirlenmiştir.

Çizelge 3.13. Deney ve kontrol grubunda çocukların stres düzeylerine ilişkin ön test ve son test puan ortalamalarına ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Grup	n	$\bar{X}$	S.S.	Sıra Orta	U	P
Ön test	<i>Deney</i>	10	1,60	.23	1,50		
	<i>Kontrol</i>	10	1,76	.51	1,77	25.500	.055
Son test	<i>Deney</i>	10	1,14	.33	1,15		
	<i>Kontrol</i>	10	1,71	.51	1,67	.500	.000

Deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test ve son test puan ortalamalarının gruplar doğrultusunda karşılaştırılmasına ilişkin Çizelge 3.13’deki Mann-Whitney U Testi Sonuçları ile Şekil 3.15’deki grafik incelendiğinde, çocukların stres düzeyleri açısından deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test puan ortalamaları arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($U=25.500$, $p>.05$), son test puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu ($U=0.500$, $p<.05$) belirlenmiştir.

Şekil 3.15. Deney ve kontrol grubunda çocukların stres düzeylerine ilişkin ön test, son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları

4.TARTIŞMA

Yargılaması devam eden suça sürüklenen çocuklar için hazırlanan destek eğitim programının çocukların duygu ve düşüncelerine etkisini belirlemek amacı ile yapılan çalışmada elde edilen bulgular iki bölüm halinde sunulmuş, elde edile sonuçlar literatürle desteklenerek tartışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmaya dahil edilen çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik görüşleri ele alınarak incelenmiştir. Çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerine ilişkin görüşleri incelendiğinde çocukların yargılama süreci, yargılama sürecinin çocuğun duygu ve düşüncelerine etkisi ve yargılama sürecinin çocuğun sosyal yaşamına ve insan ilişkilerine etkisi olmak üzere üç temada toplandığı belirlenmiştir. **Birinci tema** olan *yargılama süreci* ile ilgili olarak çocukların “yargılama sürecinin ne kadar süreceği?, nasıl sonuçlanacağı?, yargılama sonunda kendilerini neyin beklediği?” ile ilgili düşüncelerinin yoğunlaştığı ve yargılama sürecinin uzunluğundan şikayet eden çocuklar açısından yargılama sürecinde gittikleri kamu kurumlarının da rahatsız edici olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Destek eğitim programı uygulandıktan sonra deney ve kontrol grubundaki çocukların son test kapsamında verdikleri cevaplar incelendiğinde çocukların düşüncelerinde önemli bir değişim olmadığı, başta mahkeme sürecinin uzunluğu olmak üzere benzer konularda rahatsızlıklarının devam ettiği tespit edilmiştir. **İkinci tema** olan *yargılama sürecinin çocuğun duygu ve düşüncelerine etkisi* ile ilgili olarak “çocukların süreç içerisindeki belirsizlikler, süreçte herhangi bir destek mekanizmasının olmaması, gelecek ile ilgili kaygılar gibi düşüncelerde yoğunlaştıkları” ve yargılama sürecinin başlaması ile suça sürüklenen çocuklarda çeşitli kaygı ve korkular oluştuğu, özellikle yargılama sürecinin neticesi, sonrasında olacaklar ve adli sicillerinin ne şekilde etkileneceği konularında yoğun bir endişe yaşadıkları tespit edilmiştir. Destek eğitim programı uygulandıktan sonra deney ve kontrol grubundaki çocukların düşünceleri yeniden alınmış ve alınan cevaplar incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların düşüncelerinde önemli bir değişim gerçekleşmediği ancak deney grubundaki çocukların bir kısmının ön testte verdikleri cevabın tersine son dönemde kendilerini rahatsız eden her hangi bir durum

bulunmadığını belirttikleri, kendilerini daha iyi hissettikleri ve pişmanlık duygusu içinde oldukları belirlenmiştir. **Üçüncü tema** olan *yargılama sürecinin çocuğun sosyal yaşamına ve insan ilişkilerine etkisi* başlığı altında ise “çocukların aile ve akran ilişkilerindeki değişim, toplumun bakış açısı ve sürecin okul yaşantısına olan etkisi” gibi konularda yoğunlaştıkları ve yargılama sürecinde profesyonel bir destek almadıkları anlaşılan çocukların aile ve akran ilişkilerinde olumsuz değişiklikler olduğu, okul başarısında düşüşler meydana geldiği belirlenmiştir. Destek eğitim programı sonrası verilen cevaplar incelendiğinde kontrol grubundaki çocukların düşüncelerinde önemli bir değişim olmamakla birlikte genelde ceza alıp almayacakları konusuna odaklandıkları, deney grubundaki çocukların düşüncelerinin genelde olumlu yönde değiştiği, geleceğe yönelik daha umutlu ifadeler kullandıkları belirlenmiştir.

Çocuk adalet sisteminde çalışan uzmanların çocuk adalet sistemine yönelik algılarını belirlemek amacı ile yapılan çalışmada yetkililerin çocuk odaksız tutumları, yargılama sürecindeki fiziksel yetersizlikler, sosyal inceleme raporlarına gereken önemin verilmemesi, kurumlar arası koordinasyonsuzluk, polisin olumsuz tutumu, önleyici ve koruyucu hizmetlerin gelişmemesi gibi olumsuz durumlar bulunduğu belirtilmektedir (Gürkan ve ark., 2012). Baykara-Acar ve ark. (2012), tarafından yapılan çalışmada suça sürüklenen çocukların çocuk adalet sistemi içinde şiddet gördükleri ve buna bağlı olarak adalete olan güvenlerinin zarar gördüğü, kendilerine ön yargılı davranıldığı ve etiketlendikleri, süreçte bilgilendirme yapılmadığı ya da çok az yapıldığı, hukuksal ve psiko-sosyal destek anlamında avukat, psikolog, sosyal çalışmacı gibi meslek gruplarından hizmet alamadıkları, süreçte yaşadıklarına ilişkin öfkeli ve üzgün oldukları tespit edilmiştir. Çocukları ceza adalet sisteminin dışında tutacak tedbirler alınmamasının bir eksiklik olduğu ifade edilmektedir (Winter, 2006).

Çocuk ıslah evlerinde kalan çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların gerek sorgulama aşamasında gerekse ceza evi içinde kamu görevlilerinden ya da diğer çocuklardan en hafif fiziksel şiddetten işkenceye varıncaya kadar çeşitli şekillerde kötü muamele gördükleri ifade edilmektedir (TBMM, 2000). Yargılama sürecinde

çocukların ihmal edildiği ve başta medya olmak üzere toplum tarafından çocukların damgalanarak daha da olumsuz bir duruma sürüklendikleri bildirilmektedir (Öktem, 2012). Suça sürüklenen çocukların genel olarak sevgi ve şefkat eksikliği yaşayan çocuklar oldukları, ancak bu çocukların süreç içinde karşılaştıkları polis karakolları, devlet yurtları gibi süreçte onlara destek olması beklenen yerlerde de bu eksiklikleri yaşamaya devam ettikleri bu durumunda onlara olumsuz etkiler oluşturduğu ifade edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde çocuk adalet sistemlerinin suça sürüklenen çocukların durumunda olumlu değişiklikler oluşturmaya yönelik çalışmalar olmasına karşın Türkiye’de suça sürüklenen çocukların olumsuz durumlarla karşılaştıkları ve Çocuk Mahkemeleri’nin oluşturulmasındaki çocuğun kişisel ve psikolojik durumu dikkate alınarak rehabilite edilmesi ilkesine ters düşen deneyimler yaşadıkları bildirilmektedir (Flores, 2005; Picketts, 2005; Riekenbrauk, 2005; Öktem, 2012). Grisso tarafından 1980 yılında yapılan çalışmada 15 yaşından küçük çocukların yetişkinler kadar haklarını bilmedikleri, sanılanın aksine uyarı ve hakları kavrayabilme açısından daha önceden ceza adalet sistemine dahi olmalarının bir öneminin olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında bu çocukların herhangi bir hukuki destek almadan bırakılmalarının da çocuklar açısından sakıncalı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çocukların uyarı ve hakları bilişsel olarak yetişkinler gibi algılayabilseler de onlardan farklı bir muamele görmeleri gerektiği de belirlenmiştir (Akt. Bottoms ve ark., 2002). Kumcu ve Kaya (2012) tarafından ceza yargılamasına dahil olan çocuklar çocukların yargılama süreçlerine katılımlarının sadece fiili bulunma olarak anlaşıldığı, mahkeme öncesi ve sonrasında alması gereken hukuki ve psiko-sosyal yardımı gerektiği gibi alamadıkları belirlenmiştir.

Yargılama sürecindeki suça sürüklenen çocukların yaşadıkları olumsuzlukların nedenlerinin anlaşılması açısından gerek çocukların ifadeleri gerekse literatür çalışmaları dikkate alındığında özellikle süreçte yer alan görevlilerin olumsuz tutumlarının çocuklar üzerinde doğrudan belirleyici olduğu düşünülmektedir. Kişilerin olumsuz tutumlarının yanında süreçlerin uzun olması, bu süreçte yeterli psiko-sosyal ve hukuki destek alamamalarının da yargılama sürecindeki suça sürüklenen çocukları olumsuz etkilediği, ancak çalışma kapsamında yapılan destek eğitim programında olduğu gibi çocuklarla birebir iletişimin kurulduğu ve onların

kendilerini ifade etmelerine ve farkındalıklarını arttırmaya yönelik olarak yapılan çalışmaların çocuklar üzerinde olumlu etki oluşturacağı düşünülmektedir. Bunların dışında çocuklar açısından en önemli unsurlardan biri olan ailenin bu süreçte çocuğa yeterince destek olması çocukların yaşadığı olumsuzlukların giderilmesi açısından önemli bir unsur olduğu değerlendirilmektedir. Çocukların yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında sorulara verdikleri cevaplar onların genel duygu ve düşüncelerini kendi ifadeleri ışığında anlaşılmasını sağlamış, ölçeklerden elde edilen sonuçlarla da çocukların duygu ve düşüncelerinin derinlemesine analizi yapılmıştır. Sorulara verdikleri cevaplardan görevlilerin olumsuz tutumu, sürecin uzunluğu, yeterli psiko-sosyal destek alamamalarının çocukların duygu ve düşüncelerini olumsuz etkilediği, kaygı ve streslerinde artışa neden olduğu belirlenmiş, ancak destek eğitim programı sonrasında çocukların duygu ve düşüncelerinde olumlu yönde değişim olduğu, kaygı ve streslerinin azaldığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda *Yargılama Sürecindeki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine* ait ön test, son test ve kalıcılık testi sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda yer alan çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerinin destek eğitim programı sonrası değiştiği ve bu değişimin istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı olduğu ($p<.05$) belirlenmiştir. Formun alt boyutlarını oluşturan faktörler açısından bakıldığında birinci faktör olan “*kendisi ile ilgili olumsuz düşünceler*”, üçüncü faktör olan “*okul ile ilgili olumsuz düşünceler*” ve dördüncü faktör olan “*kendisi ile ilgili kaygılar*” alt boyutlarındaki değişimin deney grubu lehine anlamlı olduğu ($p<.05$) belirlenmiştir. İkinci faktör olan “*kendisi ile ilgili olumlu düşünceler*” alt boyutunda ise destek eğitim programı sonrasında anlamlı bir değişim olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir. Alt boyutlardaki değişime dikkat edildiğinde destek eğitim programı sonrası olumsuz düşünce ve kaygıda değişim olduğu dolayısıyla uygulanan destek eğitim programının suça sürüklenen çocuklar üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Gördeles Beşer ve Çam, (2009) tarafından yapılan çalışmada suça yatkın ergenlerde olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirme programının etkililiği incelenmiş ve çalışmalar sonucunda deney grubunda yer alan ergenlerin uygulanan program sonrası duygusal

belirti, davranış sorunları ve toplam güçlük puanı ile ilişki tarzı alt ölçeklerinden program öncesine göre daha düşük puan aldıkları bulunmuştur. Ayrıca deney grubundaki ergenlerin olumlu ilişki tarzını kullanma konusunda diğerlerine göre daha olumlu değişim gösterdikleri saptanmıştır. Kuperminc ve Allen (2001) ergenlerde; algılanan problem çözme yeterlilikleri, yetişkinler tarafından olumlu sosyal değerlendirmeleri ve öz yeterlilik beklentilerinin suçlu davranışla doğrudan ilişki sergilediğini ayrıca sosyal beceri teori programlarının önleyici ve iyileştirici müdahalelere sahip olduğunu belirlemişlerdir. Kreuger ve Hansen (1987), suça sürüklenmiş ergenlerle yürüttükleri çalışmada, davranışçı yaklaşıma dayalı uyguladıkları eğitim programının ergenlerin benlik kavramları üzerindeki etkisini araştırmışlar ve program sonunda araştırma grubunun özsaygı düzeylerinin yükseldiğini belirlemişlerdir (Akt. Yatkın, 2012). Gönültaş ve Sağlam (2011) tarafından Umut Yıldızı Projesi kapsamında suça sürüklenen çocuklar ile çalışılmış ve proje sonucunda işe yerleştirilme açısından %55 başarı sağlandığı, proje sonrası kurstan mezun olan çocuklardan, 15 tanesinin, kurstan sonraki dönemde yeniden suça karışmış olduğu anlaşılmış ve projenin sonucunda çalışmaya katılan çocuklar açısından %85 başarı sağlandığı ifade edilmiştir. Altun (2011) tarafından sosyal sermayenin çocuk ve genç suçluluğuna etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılan sosyal sermaye kavramının alt bileşenleri olan; ailelerin çeşitli sosyal gruplara üyelikleri ve grup faaliyetlerine destekleri, çeşitli sosyal aktivitelerle çocuklarıyla birlikte zaman geçirmeleri, çocuklarına olan ilgileri, çocukların birlikte geçirilen zamanlarda aile içinde aldıkları sorumluluk ve görevler, mahalle çevresindeki yardımlaşma ve dayanışma yoğunluğu, komşularla ve akrabalarla birlikte zaman geçirme, insanlara güven, okul faaliyetleri ve arkadaş aktivitelerine katılım gibi alanlarda anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Dönemleri temel alınarak yapılan bir grupta psikolojik danışmada Niles (1986), verilen grupta psikolojik danışma yardımının bireylerin ahlaki gelişim düzeylerini etkilediğini ve bireylerin suçluluk oranlarında bir azalma oluşturduğunu ortaya koymuştur (Akt. Ergene, 1992). Grupta psikolojik danışma programının, tutuklu ve hükümlü gençlerin sosyal becerilerini ve özsaygı düzeylerini arttırdığı da bulunmuştur (Yatkın, 2012). Spence ve Spence (1980) tarafından

yapılan çalışmada sosyal beceri eğitiminin özsaygı düzeyini arttığı ancak bu artışın uzun süreli olmadığı belirlenmiştir. Kumcu ve Kaya (2012) tarafından ceza yargılamasına dahil olan çocuklar ile ilgili yaptıkları çalışmada çocuk yargılamasında yer alan aktörlerin adalet sistemi ile temas eden çocuğa Çocuk Hakları Sözleşmesi(ÇHS)'ndeki ilkeleri esas alarak davranmadıkları, olayların ÇHS kapsamında tanınan hakların gerçekleşmesi açısından değerlendirilmediği, mahkeme öncesi ve sonrasında alması gereken hukuki ve psiko-sosyal yardımı gerektiği gibi alamadıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde Baykara-Acar ve ark. (2012), tarafından çocuk adalet sistemi temelinde suça sürüklenen çocukların durumunu belirlemek amacı ile yapılan çalışmada suça sürüklenen çocukların çocuk adalet sistemi içinde şiddete maruz kaldıkları ve buna bağlı olarak kendilerini savunmaya çalıştıkları, bu şiddet olayları nedeni ile adalet anlayışlarının zarar gördüğü, kendilerine ön yargılı davranıldığı ve etiketlendikleri, süreç içerisinde bilgilendirme yapılmadığı ya da çok az yapıldığı, hukuksal ve psiko-sosyal destek alanlarında avukat, psikolog, sosyal çalışmacı gibi meslek gruplarından yeterli hizmet alamadıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla çocukların kaygı ve streslerinin yargılama süreci içinde arttığı dikkate alınırsa bu anlamda yapılacak iyileştirme, destek ve farkındalık çalışmalarının suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda yargılama sürecindeki çocukların durumluk ve sürekli kaygılarına ait ön test, son test ve kalıcılık testi sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda yer alan suça sürüklenen çocukların durumluk kaygı düzeylerinde destek eğitim programı sonrasında anlamlı ($p<.05$) bir düşüş olduğu, ancak her iki gruptaki bu düşüş karşılaştırıldığında ise sonuçların deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<.05$) belirlenmiştir. Sürekli kaygı açısından ise; deney grubunda yer alan suça sürüklenen çocukların yüksek olan sürekli kaygı düzeylerinde destek eğitim programı sonrasında anlamlı ($p<.05$) bir düşüş olduğu, kontrol grubundaki suça sürüklenen çocukların sürekli kaygı düzeylerinde ise anlamlı bir değişim olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda yargılama sürecindeki çocukların stres düzeylerine ait ön test, son test ve kalıcılık testi sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, deney grubunda yer alan suça sürüklenen çocukların stres düzeylerinde destek eğitim programı sonrasında anlamlı ($p<.05$) bir düşüş olduğu, kontrol grubundaki suça sürüklenen çocukların stres düzeylerinde ise anlamlı bir değişim olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir.

Güvensizlik ve heyecan duygularının karıştığı bir durum olan kaygı, gelecekle ilgili insanı üzen ve sıkı bir bekleme hali olarak tanımlanmaktadır. Kaygı, kişinin çevresindeki durumlardan kaynaklanan bir tehlike ihtimali ya da kişi tarafından tehlikeli olarak değerlendirilen herhangi bir duruma bağlı olarak yaşanan bir duygu şeklinde belirtilmektedir. Durumluk ve Sürekli kaygı olarak iki şekilde incelendiği, durumluk kaygının, tehlikeli olarak tanımlanan durumlardan önce ya da olayın gerçekleştiği zamanda ortaya çıkan genellikle mantıksal nedenleri olan, diğer insanlar tarafından da nedeni anlaşılabilen ve genelde hemen her kişinin yaşayabildiği kalıcı bir nedene bağlı olmayan bir kaygı biçimi olduğu belirtilmektedir. İçinde bulunulan durumdan memnun olmama, genel bir memnuniyetsizlik haline sahip olma, huzursuz olma, her an istenmeyen bir durumla karşılaşacakmış gibi durma, çok kolay incinme ve karamsarlığa düşme hali ise sürekli kaygı olarak tanımlanmaktadır. Kişinin içinde bulunduğu durumla doğrudan ilişkili olmayan, çevresinden kaynaklanan olumsuzluklardan bağımsız, diğer kişiler tarafından sebebi net bir şekilde anlaşılamayan kaygılar sürekli kaygılar olarak ifade edilmektedir (Marteau ve Bekker, 1992; Özusta, 1995; Büyüköztürk, 1997; Coşgun ve Aktaş, 2009). Stres ise hayatın her anında karşılaşılabilen, bireyler tarafından tehdit veya zorluk olarak algılanan durumlar karşısında gösterilen içe dönük bir tepki şeklinde tanımlanmaktadır. Dış çevreyle etkileşim sonucunda bazen zamanın oluşturduğu baskı, bazen tahmin edilmeyen bir tepki ya da olay sonucunda karşı karşıya kalınan bir durum olduğu gibi, insanın kendi iç dünyası ile ilgili nedenler sonucu da ortaya çıkabildiği belirtilmektedir. Bireylerde ortaya çıkan kaygı ve stresin öfke, saldırganlık, içe kapanma gibi farklı şekillerde kendini gösterebilmektedir (D’Zurilla ve Sheedy, 2001; Bozkurt, 2001; Durna, 2006). Suça sürüklenen çocuklarda yapılan çeşitli destek programlarının kaygı ve stresin göstergeleri

arasında yer alan öfke ve saldırganlığı doğrudan etkilediği görülmektedir. Grisso suça sürüklenen çocuklara, yetişkinlerden farklı davranılması gerektiğini ve bunun çocuklar üzerinde olumlu etkiler oluşturacağını ifade etmektedir (Akt. Bottoms ve ark., 2002). Elliot (1987) tarafından suça sürüklenmiş gençlerin kişisel ve toplumsal uyumlarını arttırarak hem kendilerine hem de topluma verdikleri tahribatı azaltmak amacı ile yapılan araştırmada, rol oynama, model olma gibi davranışçı teknikler, bireysel ve grup psikoterapileri, sanat, müzik, psikodrama gibi terapi yaklaşımları (expressive therapies) uygulanarak ergenlerle çeşitli çalışmalar yapılmış ve çalışma sonucunda suça sürüklenmiş gençlere verilen yardımın ergenler üzerinde olumlu sonuçlar gösterdiği belirlenmiştir (Akt. Elliot, 1993).

Lochman ve ark., (1993) tarafından yapılan çalışmada öfkeyle baş etme programı ve sosyal beceri eğitimi bileşenlerini içeren sosyal ilişki programının etkisinin incelendiği çalışmada saldırgan ve reddedilen çocukların hem akranları hem öğretmenlerinden alınan değerlendirmelere göre saldırgan davranışlarında ve sosyal reddedilmelerinde anlamlı bir azalma olduğu, ancak saldırgan olmayan ve reddedilen çocuklar bu alanlarda kontrol grubundan farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Şahin (2006) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim birinci kademeye devam eden öğrencilerin, saldırgan davranışlarını azaltmaya yönelik öfke denetimi programının deney grubundaki çocukların saldırganlık puanlarını kontrol gruplarına göre önemli düzeyde azalttığı ve bu farkın iki aylık süre sonunda da devam ettiği ortaya konulmuştur. Özbay ve Erden (2011) tarafından öfke kontrolü eğitim programının tutuklu ergenler örnekleminde üzerinde incelenmesi amacı ile yaptıkları çalışma sonucunda ceza infaz kurumunda bulunan ergenlerin öfkelerini kontrol edebilmelerinde, Öfke Kontrolü Eğitim Programının kısa süreli olarak etkili olduğu belirlenmiştir.

Suçta sürüklenen gençlerle, yürütülen tedavi programlarında, bilişsel davranışsal becerileri kazandırma yöntem ve tekniklerinin, saldırgan davranışların sayısını azalttığı ve bireylerin sosyal problemleri çözme gücünü arttırdığı belirtilmiştir (Hains ve Herrmann, 1989; Guerra, 1990). Ayrıca bilişsel davranışsal terapi ile öfke yönetiminin sağlandığı da belirtilmektedir (Beck ve Fernandez, 1998). Mc Neil

(1986) tarafından bireylerin saldırgan davranışlarını azaltmak amacıyla suçlu gençlere uygulanan Kendi Kendini Yönetme Programı (Self Government Program)'nın kişiler arası saldırganlığı azaltmada etkin görülmesine rağmen, henüz doğası ve mekanizması tam olarak açıklığa kavuşturulamayan saldırganlığı tamamen ortadan kaldıramadığı tespit edilmiştir. Suça sürüklenen ergenlere uygulanan bilişsel - davranışçı eğitim yönteminin suça sürüklenen ergenlerin sosyal problem çözme ve uyarı kontrol becerilerine (impulse controll skills) olan etkileri incelenmiş ve uygulanan eğitim sonucunda bireylerin problem çözme ve uyarı kontrol becerilerinde bir gelişme olduğu belirlenmiştir. Sonrasında yapılan izleme araştırmaları sonuçlarında da bu eğitim ile kazandırılan becerilerin etkisini sürdürdüğü ortaya konmuştur (Hains ve Hains, 1988). Mc Phail (1989) tarafından yapılan çalışmada Ahlaki Gelişim Eğitimi programının ergenlerin kimlik gelişimini ve değer gelişimini olumlu bir şekilde etkilediği saptanmıştır. Ireland (2004) tarafında yapılan kısa grup temelli öfke yönetimi çalışmasında 18-20 yaş aralığındaki erkek mahkumlar ile çalışılmış ve 12 seans süren çalışmanın suça sürüklenen bireylerde öfkeyi azalttığı belirlenmiştir.

Çocukların duygu ve düşüncelerini etkileyen nedenlerin yanında durumluk ve sürekli kaygı ile stresin tanımları dikkate alındığında suça sürüklenen çocukların yargılama sürecinde yaşadıkları olumsuzluklar, belirsizlikler ve çevresel desteklerin yetersizliği gibi nedenlerle duygu ve düşüncelerinin olumsuz etkilenmesi ile kaygı ve streslerinin yüksek olması beklenen bir durum olarak ifade edilebilir. Bunun yanında suça sürüklenen çocuklara yargılama sürecinde yapılacak duygusal ve sosyal desteklerin yanı sıra farkındalık çalışmalarının çocukların duygu ve düşüncelerini etkileyeceği, kaygı ve strese neden olan belirsizlik ve korkuların azalmasına neden olarak bu çocuklardaki durumluk ve sürekli kaygı ile stresin azalmasına neden olacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular incelendiğinde suça sürüklenen çocuklar için hazırlanan Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı'nın suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerini olumlu yönde değiştirdiği, kaygı ve stres düzeylerinde azalmaya neden olduğu görülmektedir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklar için hazırlanmış destek eğitim programının ilk defa suça sürüklenen 13-17 yaş arasındaki çocukların duygu ve düşüncelerine olan etkisi değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada suça sürüklenen çocukların duygu ve düşünceleri ile onların suça sürüklenmesi ile ilgili soruların yer aldığı “Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri’ne Yönelik Görüşme Formu”, çocukların kaygı düzeylerini belirlemek için “Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri” ve çocukların stres düzeylerini belirlemek için “Stres Düzeyi Ölçeği II” kullanılmış ve “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı” hazırlanmıştır.

Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocuklar açısından; yargılama sürecinin uzunluğundan ve yargılama sürecinde gittikleri kamu kurumlarının yapısından rahatsız oldukları, yargılama sürecinin başlaması ile suça sürüklenen çocuklarda çeşitli kaygı ve korkular oluştuğu, özellikle yargılama sürecinin neticesi, sonrasında olacaklar ve adli sicillerinin ne şekilde etkileneceği konularında yoğun bir endişe yaşadıkları, yargılama sürecinde profesyonel bir destek almayan çocukların aile ve akran ilişkilerinde olumsuz değişiklikler olduğu, okul başarısında düşüşler meydana geldiği belirlenmiştir. Destek eğitim programına dahil olan ve program süresince kendilerini rahat ifade etme olanağı bulan, farkındalıkları artan, süreç hakkında bilgilenen çocukların kendilerini daha rahat hissettikleri, içinde bulundukları durum ile ilgili özeleştiri yaptıkları ve genel olarak çocukların program sonrası görüşlerinin olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda *Yargılama Sürecindeki Çocukların Duygu ve Düşüncelerine* ait ön test, son test ve kalıcılık testi sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda yer alan çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerinin destek eğitim programı sonrası değiştiği ve bu değişimin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<.05$) ancak deney grubunda yer alan çocuklardaki değişimin kontrol grubundaki suça sürüklenen

çocuklara oranla fazla olduğu ve aradaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<.05$) belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda yargılama sürecindeki çocukların durumluk kaygılarına ait ön test, son test ve kalıcılık testi sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, deney ve kontrol grubunda yer alan suça sürüklenen çocukların durumluk kaygı düzeylerinde destek eğitim programı sonrasında anlamlı ($p<.05$) bir düşüş olduğu, ancak deney grubunda yer alan suça sürüklenen çocukların durumluk kaygılarındaki düşüşün kontrol grubundaki suça sürüklenen çocuklara oranla fazla olduğu ve aradaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<.05$) belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunda yargılama sürecindeki çocukların sürekli kaygı ile stres düzeylerine ait ön test, son test ve kalıcılık testi sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, deney grubunda yer alan suça sürüklenen çocukların sürekli kaygı ile stres düzeylerinde destek eğitim programı sonrasında anlamlı ($p<.05$) bir düşüş olduğu, kontrol grubundaki suça sürüklenen çocukların sürekli kaygı ve stres düzeylerinde ise anlamlı bir değişim olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara, çocuk adalet sisteminde yer alan görevlilere ve ailelere şunlar önerilebilir.

- Çocuk adalet sisteminin temel felsefesinin ve amacını anlamak, süreçte yer alan öğeleri tanımak ve çocuk yargılamalarının çocuk hakları temelinde değerlendirebilmek için alanda çalışanlar seminer, konferans, atölye çalışması gibi etkinliklere katılabilirler.
- Çocuk adalet sistemine temel oluşturan başta çocuk hakları sözleşmesi olmak üzere yasal metinlerin iyi bir şekilde anlaşılması ve doğru uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülebilir.
- Çocuk adalet sisteminde çocuk merkezli anlayışın egemen olması için çocuk adalet sisteminde çalışanlar diğer görevlilerle iş birliği yapabilir.

- Çocuk adalet sisteminin çocukların gelişim alanlarına etkisine yönelik kapsamlı araştırmalar yapılabilir.
- Çocuk adalet sistemindeki görevlilerin ve çocukların kendilerini değerlendirebilecekleri araçlar geliştirebilir.
- Yargılama öncesi, yargılama süreci ve yargılama sonrasının çocuklar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- İlk defa suça sürüklenen çocuklar ile erken ve yakın iletişimin sağlanabileceği çalışmalar yapılabilir.
- Yargılama sürecindeki ilk defa suça sürüklenen çocukların süreç sonrasında da takipleri yapılarak destek ve kontrol içeren projeler geliştirilebilir.
- Yargılama öncesi, yargılama süreci ve yargılama sonrasının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesine ve çocukların desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılabilirler.
- Çocuk merkezli adalet anlayışının yaygınlaşması için resmi ve özel bütün görevliler işbirliği içinde olabilirler.
- Çocukların, anne-babaların ve resmi görevlilerin birlikte yer aldığı çalışmalar yapılabilir.
- Literatürdeki çalışmalar incelenerek yanlış algı ve uygulama örneklerinin değerlendirilip iyi örneklerin çoğaltılması sağlanabilir.
- Çocuk adalet sistemi için uluslararası alanda belirlenmiş olan standartların ülke genelinde sağlanabilmesi için çalışmalar yapılabilir.
- Çocukların suça sürüklenmesine yönelik önleyici ve koruyucu çalışmalar için alanda çalışan uzmanlarla işbirliği yapılabilir.
- Anne-babalar çocuğun gelişimsel özellikleri ve çocukla iletişim konusunda seminer, konferans gibi çeşitli eğitim çalışmalarına katılabilirler.
- Aileler çocuğun okul ve arkadaş ortamı hakkında bilgi sahibi olup, onu olası risklerden koruyup, farkındalığını arttırabilirler.
- Anne-babaların çocuk hakları konusunda farkındalıklarını arttırarak olumsuz bir durumda çocukları için yapılması gerekenleri kendileri takip edip görevlilerle işbirliği içinde olabilirler.

ÖZET

Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu Ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi

Bu araştırma yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklar için hazırlanmış destek eğitim programının ilk defa suça sürüklenen 13-17 yaş arasındaki çocukların duygu ve düşüncelerine olan etkisi değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında Ankara 1, 2 ve 3. Çocuk Mahkemeleri'nde tutuksuz yargılaması devam eden ve ilk defa suça sürüklenen 20 (10 deney+10 kontrol) çocuk belirlenmiştir. Araştırmada, Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programının suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerine olan etkisini test etmek amacı ile nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karışık desen kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verilerinin analizinde tümevarımsal yöntem, nicel verilerin analizinde ise deney ve kontrol grubu X ön test, son test ve kalıcılık testi olmak üzere 2X3'lük bir karışık desen kullanılmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde araştırmacı tarafından hazırlanan suça sürüklenen çocukların duygu ve düşünceleri ile onların suça sürüklenmesinde etkili olabilecek özellikleri belirlemeye yönelik soruların yer aldığı "Suça Sürüklenen Çocukların Duygu ve Düşünceleri'ne Yönelik Görüşme Formu", çocukların kaygı düzeylerini belirlemek için "Çocuk Sürekli-Durumluk Kaygı Ölçekleri" ve çocukların stres düzeylerini belirlemek için "Stres Düzeyi Ölçeği II" kullanılmıştır. Başlangıçta her iki gruptaki çocuklarla ön test kapsamında ölçümler yapılmış, destek eğitim programının sekiz haftalık uygulama süreci sonrasında deney grubunda son test ve kalıcılık testi, kontrol grubunda ise yalnızca son test uygulanmıştır. Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programının deney grubunda yer alan ilk defa suça sürüklenen çocukların duygu ve düşüncelerinde, durumluk kaygı düzeyinde, sürekli kaygı düzeyinde ve stres düzeyinde anlamlı ($p<.05$) bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Adalet Sistemi, Suç, Suça Sürüklenen Çocuk

SUMMARY

The Investigation Of The Effects Of Support Training Program For The Children In Conflict With The Law With The Ongoing Trial Process Over The Children's Emotions And Thoughts

In this study it is aimed to evaluate the impact of support training program designed for children pushed to crime on feelings and thoughts of children aged between 13-17 years old who for the first time pushed to crime. For this study 20 children (10 children for experimental and 10 children for control group) were selected among the children who for the first time pushed to crime and pending trial. A mixed method, where qualitative and quantitative methods were combined, was adopted in order to test the impact of "Support Training Program for Children Pushed to Crime and have an Ongoing Trial Process" on feelings and thoughts of children pushed to crime. In order to analyze the qualitative data of the study and inductive approach was adopted. For the quantitative data a mixed pattern where experimental and control groups X pretest, posttest and retention test which is 2X3 was adopted. To collect the data for this study "Interview Form towards the Feelings and Thoughts of Children Pushed to Crime" which is developed by the researcher to identify the characteristics that may have an impact on children's feelings and thoughts as well as their involvement into crime was used. In addition, a "Child Constant-State Anxiety Scale" to identify the anxiety levels of children and a "Stress Level Scale II" to identify the stress levels of children were used. At the beginning of the study pretest was conducted for both groups. After an eight week of support training program posttest and retention test was applied to the experimental group, while only posttest was conducted for control group. In the experimental group, composed of children pushed to crime for the first time and now under the "Support Training Program for Children Pushed to Crime and have an Ongoing Trial Process", it was observed that there is a meaningful change in their feelings and thoughts. Also in their constant anxiety level and stress level there was a meaningful change.

Key words: Child, Crime, Juvenile Justice System, The Children In Conflict With The Law

KAYNAKLAR

- ADAK, N. (2004). Bir sosyalizasyon aracı olarak çocuk ve şiddet, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi (bilig)*, **30**: 27-38.
- ADLER, F., MULLER, G.O.W., LAUFER, W.S. (2007). *Criminology*, Sixth Edition, Boston: McGraw Hill.
- AĞIRGÖTÜREN, B. (2006). Malatya kentinde çocuk suçluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AKDUMAN, G., AKDUMAN, B. ve CANTÜRK, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi, *Türk Pediatri Arşivi*, **42**: 156-161.
- AKYÜZ, E., (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı, *MEB Dergisi*, 3: 151-158.
- AKYÜZ, E. (2012). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- ALLISON, J. (2001). Yeni çocuk sosyolojisinde sorunlar, bakış açıları ve uygulamalar, III. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- ALTUN, N. (2011). Sosyal sermayenin çocuk ve genç suçluluğuna etkisi, Doktora Tezi, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ARAL, N., YILDIZ BIÇAKÇI, M. ve CAN YAŞAR, M. (2013). 3-6 Yaş Aile Eğitim Programı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ASMA, T. (1998). Özel olarak korunması gereken çocuklar ve çocuk mahkemeleri, Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayınları.
- ATAY, M. 2012. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 1, Ankara: Özgüncök Yayıncılık.
- ATILGAN, A. ve ATILGAN, Ü. E. (2009). Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu Yayınları.
- AVCI, M. (2010). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: Çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri, e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile/472/465, Erişim tarihi: 12.10.2012

- AYAR, D. ve ÖZTÜRK, J. (2015). Türkiye’de lisansüstü çalışmalarda çocuk suçluluğu, *The Journal of Pediatric Research*, **1**: 17-20.
- BACANLI, H. (1999). Sosyal Beceri Eğitimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BAĞLI, M. (2003). Türk modernleşmesi bağlamında hukuk ve yargılama: çocuk yargılaması, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- BAHAR, H. İ. (2005). Çocuk ceza adalet politikaları ve çocuk polisi, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- BALCI, A. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Beşinci Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- BALKAYA, A. ve CEYHAN, E. (2007). Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından incelenmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, **11**: 13-28.
- BALO, Y.S. (2005). Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi.
- BARCZYK, A.N., MONTGOMERY, K., THOMPSON, J.S. ve MATAI, S. (2010). Risk and protective factors in youth violence and aggression: promising family based prevention models, *In Youth Violence and Juvenile Justice: Causes Intervention and Treatment Programs*, Ed: C.R. Morrison and N.A. Ramsay, New York: Nova Science Publishers, p: 66-91.
- BAYKARA ACAR, Y., KIRIMSOY, E., KOMAN, E. ve KARAGÖZ, D. (2012). Çocuk adalet sistemi odağında kanunla ihtilaf halindeki çocukların durumu (Araştırma Raporu), Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.
- BAYTAZ, B.A. (2013). Onarıcı adalet’e genel bir bakış, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, **1**: 117-130.
- BECK, R. ve FERNANDEZ, E. (1998). Cognitive-behavioral therapy in the treatment of anger: a meta-analysis, *Cognitive Therapy and Research*, **1**: 63-74.
- BİLİR, S. (2009). Liselerde çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik okul kaynaklı faktörlere ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri, Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BOĞCI, O. (2005). Çocuk Yargılaması, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- BOTTOMS, L.B., REPPUCI, D.N., TWEED, A.J. ve NYSSE-CARRI, L.K. (2002). Children Psychology and Law:, Ed: J.R.P. Ogloff, Taking Psychology and Law into the Twenty-First Century, New Jersey: Kluwer Academic Publishers, p.: 62-119

- BOZKURT, N. (2001). İlköğretim okulu öğrencilerinin stres düzeyleri ile bazı değişkenler arasındaki ilişki, *Ege Eğitim Dergisi*, **1**: 54-62.
- BROWN, N.W. (2008) Psychoeducational Groups: Process and Practice, Third Edition, New York: Taylor and Francis Group
- BULUT, M. (2008). Şiddet mağduru çocukların sosyal antropolojik açıdan incelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BÜKEN, B., ERKOL, E., BAĞÇEBAŞI, T., BÜKEN, E., ÖZDİNÇER, S. ve ERCAN, N. (2009). Ateşli silahların adolesans döneminde stres yapıcı faktör olarak etkisi, *Türk Psikiyatri Dergisi*, **3**: 213-226.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (1997). Araştırmaya yönelik kaygı ölçeğinin geliştirilmesi, *Eğitim Yönetimi*, **4**: 453-464.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2008). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 6.Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., BÖKEOĞLU, O.Ç. ve KÖKLÜ, N. (2009). Sosyal Bilimler İçin İstatistik, 4. Baskı, Ankara: Pegem Akademi
- CANKURTARAN ÖNTAŞ, Ö. (2004). Çocuk hakları ve sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımı açısından suça yönelen çocuk-polis ilişkisi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CANTWELL, N. (2009). Child-specific judicial procedures and diversion, *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- CEVİZCİ, A. (2000) , Felsefe Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- CEYLAN, Y. (2012). Zorunlu göç ve suç ilişkisi (Muş İli Örneği), *Akademik Bakış Dergisi*, **32**: 1-18.
- CHIBNALL, H.S. ve ABBRUZZESE, K. (2004). A community approach to reducing risk factors, *Juvenile Justice*, **1**: 30-31.
- CLEMENTS, C.B. (1988). Delinquency prevention and treatment: a community - centered perspective, *Criminal Justice and Behavior*, **3**: 286-305.
- COMREY, A. L. ve LEE, H. B. (1992). A First Course in Factor Analysis. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- COŞGUN, Y. ve AKKAŞ, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, **1**: 213-227.

- CUESTA, L.J. ve JUAN, S.C. (2009). Batı avrupa’da çocuk suçları ve göç cezai sorumluluk karşısında sosyal sorumluluk (Çvr. O.B. Alpaslan), *Suç ve Ceza*, 2: 59-73.
- ÇANKAYA, H.İ. (2009). Okul güvenliği üzerine teorik bir çözümleme, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2: 97-103.
- ÇELİK, C. (2005). Çocuk kavramı ve medeni hukuk açısından çocuk haklarının tarihi gelişimi, *e-akademi*, 36.
- ÇETİN, F., BİLBAY, A.A. ve KAYMAK, A.D. (2002). Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler, İstanbul: Epsilon.
- ÇOBAN, S. (2012). Sosyal çevrenin etkilerinin çocukların suç ve problemli davranışları ile ilişkileri, Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DAĞLI, T. ve İNANCI, M.A. (2010). Üniversiteler İçin Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı, Ankara: Önce Çocuklar: Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi Projesi Yayınları.
- DARBOUZE, K. (2008). Rehabilitative methods and the affect on juvenile delinquents, *McNair Scholars Undergraduate Research Journal*, 1: 104-117.
- DETTMEIJER, C. (2006). Avrupa hukuku’nda çocuk ve genç adalet sistemi, *Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- DENG, S., KIM, Y.S., VAUGHAN, W.P. ve LI, J. (2010). Cultural orientation as a moderator of the relationship between chinese american adolescents’ discrimination experiences and delinquent behaviors, *J Youth Adolescence*, 39: 1027–1040.
- DİLBER, F. (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı I: 60-66.
- DOAK, W.N. (1932). Facts About Juvenile Delinquency Its Prevention and Treatmen, Washington: United States Government Printing Office.
- DOĞAN, N. ve BAŞOKÇU, O.T. (2010). İstatistik tutum ölçeği için uygulanan faktör analizi ve aşamalı kümeleme analizi sonuçlarının karşılaştırılması, *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2: 65-71.
- DOĞAN, N., ARICAN, A., AY, M., TOPÇU, K. ve ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK, F. (2011). Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı El Kitabı, Ankara: MEB Yayınları.
- DOLU, O. (2010) , Suç Teorileri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DOLU, O. (2014). Suç ve Sapma Teorileri, *Suç Sosyolojisi*, Ed: Geleri, A., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.: 2-23.

- DÖKMEN, Ü. (2008). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim çatışmaları ve Empati, 45. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi
- DÖNMEZER, S. (1994). Kriminoloji, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- DURKHEİM, E. (1951). Suicide A Study in Sociology, Illinois: The Free Press.
- DURKHEİM, E. (2006). Sosyolojik Yöntemin Kuralları, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar.
- DURNA, U. (2006). Üniversite öğrencilerinin stres düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **1**: 319-344.
- D'ZURİLLA, T. J. ve SHEEDY, C. F. (1991). Relation between social problem-solving ability and subsequent level of psychological stress in college students. *Journal of Personality and Social Psychology*, **5**: 841.
- ELLIOT, J.G.C. (1993). Locus Of Control In Children With Emotional And Behavioural Difficulties: An Exploratory Study, A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, Univ. of Durham, School of Education.
- ERCAN, S. (1984). Şahsiyet psikolojisi açısından suç işlemiş ergenlerde saldırı faktörünün araştırılması, *İstanbul Üniversitesi Pedagoji Dergisi*, **2**: 265-274.
- ERDEN, G. (2002). Çocuğun yazılı ve görsel basında istismarı: suç kurbanı ve suç zanlısı çocuk haberleri, *II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye'de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- ERGENE, T. (1992). Ergen suçluluğunun önlenmesi ve tedavi yöntemleri, *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, **7**: 209-215.
- ERKAN, R., BAĞLI, M., SÜMER, F. ve ÜNVER, M. (2001). Sosyal çevrenin sokak çocukluğuna ve çocuk suçluluğuna etkisi: Diyarbakır örneği, *1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Türkiye'de Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayınları.
- ERZEN, Ü.E. (1943). Çocuk Davası, İstanbul: Vakit Matbaası.
- FABRIGAR, L. R., WEGENER, D. T., MacCALLUM, R. C. ve STRAHAN, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, **4**: 272-299.
- FANG, X., ROSENFELD, R., DAHLBERG, L. ve FLORENCE, S.C. (2013). Neighborhood effects on youth violence, *Economics and Youth Violence*, Ed: R. Rosenfeld, M. Edberg, X. Fang and S.C. Florence, New York: New York University Press, p.: 121-151

- FARRINGTON, P. D. ve LOEBER, R. (2000). Epidemiology of juvenile violence, *Juvenile Violence*, **4**: 733-748.
- FIELD, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (4th ed.), Los Angeles: SAGE Publications.
- FLAISHER, S.M. (2009). Cultural competence and data-flow networks in evaluation design, *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- FLORES, R.J. (2003). Treatment, Services, and Intervention Programs for Child Delinquents, Child Delinquency, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice.
- FLORES, B. (2005). Amerika birleşik devletleri çocuk ceza adalet sistemi ve uygulamaları, *III. Ulusal Çocuk Ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- FOX, C. L. ve BOULTON M. J. (2005). The social skills problems of victims of bullying: self, peer and teacher perceptions, *British Journal of Educational Psychology*, **75**: 313-328.
- FROGGIO, G. (2007). Strain and juvenile delinquency: a critical review of agnew’s general strain theory, *Journal of Loss and Trauma*, **12**: 383–418.
- GANDER, M.J and GARDİNER, H.W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara: İmge Kitapevi.
- GIDDENS, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GÜNŞEN İÇLİ, T. (2009). Çocuk Suç ve Sokak, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 142.
- GÖÇ, L. (2006). Çocuk Suçluluğunda Polisin Yaklaşımı. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- GÖKER, N., HESAPÇIOĞLU, T.S., SARP, S.K. ve KANDİL, T.S. (2006). KTÜ Tıp fakültesi çocuk–ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine son iki yılda başvuran adli olguların değerlendirilmesi, *Adli Tıp Dergisi*, **3**: 1-5.
- GÖKER, M. (2015). Denetimli serbestlik tedbiri altındaki suça sürüklenen çocuk ve gençlerin sosyal destek algısı: ankara denetimli serbestlik genel müdürlüğü örneği, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniv. Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- GÖLBAŞI, S. (2008). Kentleşme ve Suç, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

- GÖNÜLTAŞ, B.M. ve SAĞLAM, A. (2011). Çocuk suçluluğunu önleme çalışmaları adına örnek bir proje: Yaşam koçlarıyla umut yıldızı projesi, Ankara: Suç Önleme Sempozyumu.
- GÖNÜLTAŞ, M.B. ve HİLAL, A. (2012). Çocuk suçluluğunda göç faktörü: Adana örneği, *Adli Tıp Dergisi*, **3**: 156-164.
- GÖRDELES BEŞER, N. ve ÇAM, O. (2009). Suça yatkın ergenlerde olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirme programının etkinliğinin incelenmesi, *Anadolu Psikiyatri Derg*, **10**: 226-232.
- GÖREN, Z. (2012). Çocukların temel haklarının anayasal garantisi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **22**: 45- 105.
- GUERRA, N.G. and R.G. SLABY, (1990), Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: II. *Intervention, Developmental Psychology*, **2**: 269-277.
- GÜLER, M. (2010). Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi, *TBB Dergisi*, **89**: 355-372.
- GÜLLÜ, İ. (2014). Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı **I**: 104-107.
- GÜNÇE, G. (1983). Çocuk suçluluğu ve aile, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- GÜNŞEN İÇLİ, T. G. (2007). Kriminoloji, 8. Baskı, İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- GÜRKAN, M., SAĞLAM, M., ARAL, N. (2013). Çocuk mahkemesi uzmanlarının çocuk adalet sistemine ilişkin algılarının belirlenmesi, *Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Yargılama Oturumları*, Ankara: Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları.
- HAIR, J., ANDERSON, R., TATHAM, R. ve BLACK, W. (1995). Multivariate Data Analysis, 4th ed., Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- HAINS, A.A., ve HAINS A.H. (1988). Cognitive Behavioral Training Of Problem Solving And Impulse Control With Delinquent, *Journal of Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, **2**: 95-113.
- HAINS A.A. ve L. P. HERRMAN (1989) Social cognitive skill and behavioral adjustment of delinquent adolescents in treatment, *Journal of Adolescence*, **3**: 323-328.
- HAMILTON, C. (2011). Guidance for Legislative Reform On Juvenile Justice, New York: Children’s Legal Centre and United Nations Children’s Fund (UNICEF), Child Protection Section.

- HAMON, H. (2006). Avrupa Hukuku'nda Çocuk ve Genç Adalet Sistemi, *Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- HANCI, İ.H. (1999). Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara “İç Göçler ve Çarpık Kentleşme”, *İzmir Tabip Odası Bülteni*, **6**: 24-28.
- HANCI, İ.H., BERKTİN, H., KUTUCU, A., CANTÜRK, S., YALÇIN, M., SONGÜL, H., TANIYICI, E. ve YÜCESOY, İ. (2009). Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Unsurları, *Ankara Barosu Dergisi*, **2**: 173-179.
- HAYNİE, D. L. (2002). Friendship networks and delinquency: The Relative Nature Of Peer Delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, **2**: 99-134.
- HAZLEHURST, K. M. (1990). Crime Prevention for Aboriginal Communities, Canberra: Australian Institute of Criminology.
- HESTER, S. ve EGLIN, P. (2005). A Sociology of Crime, London: Roulledge
- HODGKİN, R. ve NEWELL, P. (2000). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı, UNİCEF.
- HOLT, S., BUCKLEY, H., WHELAN, S. (2006). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: an overview of the literature. *Child Abuse and Neglect*, **32**: 797-810.
- HOWİTT, P.S., ve MOORE, E.A. (1991). The efficacy of intensive early intervention: An evaluation of the oakland county probate court early offender program. *Juvenile and Family Court Journal*, **3**: 25-36.
- IHOP, (2012a). Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.
- IHOP, (2012b). Çocuk Adalet Sisteminin Çocuğun Yüksek Yararı Politika Belgesi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.
- IRELAND, J. L. (2004). Anger management therapy with young male offenders: an evaluation of treatment outcome. *Aggressive Behavior*, **30**: 174-185.
- JUNGER-TAS, J. (2009). Young people at risk: causal aspects and prevention, *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- KANER, S. (1991). Suçlu çocuklara/gençlere ve sorunlarına genel bir bakış, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **1**: 169-186.
- KANER, S. (1992). Suçluluğu açıklayan kuramlar, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **2**: 473-496.

- KARABULUT, S. (2006). Suçlu çocukların türkiye profili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAKUŞ, Ö. ve TEKİN, H.H. (2012). Çocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların özellikleri (Konya örneği), *Sosyal Politika Çalışmaları*, **29**: 29-44.
- KARAOSMANOĞLU, F. (2002). Çocuk hakları: doğal hukuk ve birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi, *II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- KARASAR, N. (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 13. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık
- KELLEY, T.B., HUIZINGA, B., THORNBERRY, P.T. ve LOEBER, R. (1997). *Epidemiology of Serious Violence*, Washington DC: U.S. Department of Justice, OJJDP.
- KILIÇ, S.Y. (2007). Çocuk suçluluğuna sebep olan sosyo-ekonomik faktörler. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIRIMSOY, E., ACAR, H., YOKUŞ SEVÜK, H., KAYNAK, H., AYDIN, M., ANTAKYALIOĞLU, Ş., ÖZDEMİR, U., MUTLU, Y. ve BAYKARA ACAR, Y. (2013a). Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı, Ankara: Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları.
- KIRIMSOY, E., ACAR, H., YOKUŞ SEVÜK, H., KAYNAK, H., AYDIN, M., ANTAKYALIOĞLU, Ş., ÖZDEMİR, U., MUTLU, Y. ve BAYKARA ACAR, Y. (2013b). Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Programı El Kitabı, Ankara: Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları.
- KIZMAZ, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, **2**: 149-174.
- KIM, S.H. ve KIM, S.H. (2005). Gender differences in delinquent behavior among korean adolescents, *Child Psychiatry and Human Development*, **4**: 325-347.
- KÖK, A.N. (2002). Çocuk mahkemeleri mevzuatı ve adli tıp, *II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- KUBRIN, E.C. ve WEITZHER, R. (2003). New directions in social disorganization theory, *Journal Of Research In Crime And Delinquency*, **4**: 374-402.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2005). Ergenlik Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KUMCU, D. ve KAYA, Ö. (2012). Ceza Yargılamasına Dahil Olan Çocuklara Hakları Çerçevesinde Bakış, Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.

- KUNT, V. (2003). Suç ve çocuk, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUPERMINC, P.G. ve ALLEN, P.J. (2001). Social orientation: problem behavior and motivations toward interpersonal problem solving among high risk adolescents, *J Youth Adolesc.* 5: 597-622.
- KURTUL, K. ve GÜLBİTTİ, E. (2014). Acil Durumlarda Çocuk Koruma Eğitimi El Kitabı, Ankara: Unicef.
- LACHAT, M. (2006). Avrupa hukuku'nda çocuk ve genç adalet sistemi, *Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- LİLJEBERG, J.F., EKLUND, J.M., FRİTZ, M.V. ve KLİNTEBERG, B. (2011). Poor school bonding and delinquency over time: bidirectional effects and sex differences. *Journal of Adolescence*, 1: 1-9.
- LİPSEY, W.M., HOWEL, C.J., KELLY, M.R., CHAPMAN, G. ve CARVER, D. (2010). Improving the effectiveness of juvenile justice programs: a new perspective on evidence-based practice, Center Form Juvenile Justice Reform, Gergeotown University.
- LOCHMAN, J. E.; COİE, J. D.; UNDERWOOD, M. ve TERRY, R. (1993). Effectiveness of a social relations interventions program for aggressive and nonaggressive rejected children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61: 1053-1058.
- LOUGHNEY, E.M. (2001). Birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi 12. yıldönümü, *Türkiye'de ve Dünyada Çocuk Hakları*, Ed: N. Moroğlu, İstanbul: Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları.
- MALMQUIST, P.C. (2008). School violence, *Textbook of Violence Assessment and Management*, Ed.: Simon, I.R. and K. Tardiff, Washington: American Psychiatric Publishing, p.: 537-554.
- MARSHALL G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü (Çevirenler: O. Akınhay ve D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MARTEAU, T. M. ve BEKKER, H. (1992). The development of a six-item short-form of the state scale of the spielberger state—trait anxiety inventory (STAI), *British Journal of Clinical Psychology*, 3: 301-306.
- Mc KARNEY, W. (2006). Avrupa hukuku'nda çocuk ve genç adalet sistemi, *Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Mc NEIL, J.K. and HART D.S. (1986), The effect of self-government oli the aggressive behavior of institutionalized delinquent adolescents, *Criminal Justice and Behavior*, 4: 430-445.

- Mc PHAIL D.D., (1989), The moral education approach in tereating adult inmates. *Criminal Justice and Behavior*, **1**: 91-97.
- MERLO, V.A. ve SÖZER, M.A. (2009). Police, youth and crime prevention: examining the best practices, *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- MOROĞLU, N. (2003). Türkiye’de ve Dünyada Çocuk Hakları, İstanbul: Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı.
- MORENEY, A.T. (2014). The once and future juvenile brain, *Choosing The Future For American Juvenile Justice*, Ed: F.E. Zimring and D.S. Tanenhouse, New York and London: New York University Press, p.: 187-215.
- NURSAL, N. (2005). Çocuk suçluluğunun önlenmesinde yeni yaklaşımlar ve adaletin rolü konusunda avrupa konseyi’ndeki çalışmalar, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- O’DONNEL, D. (2004). Çocuğun Korunması Parlamenterler İçin El Kitabı, Kundig: Unicef Yayınları.
- OĞUZER, NÇ (2003). 2253 sayılı çocuk mahkemelerinin kuruluşu, görev ve yargılama usulleri hakkındaki kanunun eleştirel değerlendirmesi, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı
- ÖKTEM, D. (2012). Türkiye’deki Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi ve Yaş Ayrımcılığına İlişkin Paradigmanın İncelenmesi, Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.
- ÖNCÜ, H. (2002). Psikolojik danışma müdahalesi olarak küçük grupla psikolojik danışma, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2**: 85-102.
- ORAL, T. (2004). Tutuklu yargılamada kurum içinde bakım, gözetim ve eğitim, *TBB Dergisi*, **51**: 254-278.
- ÖTER, A. (2005). Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri (Antalya örneği), Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZBAY, Ö. ve ERDEN, G. (2011). Öfke kontrolü eğitim programının tutuklu ergenler örnekleme üzerinde incelenmesi, *Türk. Ped. Arş.*, **46**: 138-140.
- ÖZCAN, Y. (2011). İşlenen suçlara karşı verilen cezaların caydırıcılığının liseli gençler üzerindeki etkisi, Doktora Tezi, Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, H. ve RUHİ, C.A. (2012). Çocuk Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi.

- ÖZTÜRK, B., TEZCAN, D., ERDEM, R.M., SIRMA, Ö., SAYGILAR, F.Y. ve ALAN, S. (2010). Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÖZUSTA, Ş. (1995). Çocuklar için durumluk sürekli kaygı envanterinin uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, **34**: 32-44.
- PALLANT, J. (2007). SPSS survival manual: A step-by-step guide to data analysis using SPSS version 15, Nova Iorque: McGraw Hill.
- PEDÜK, Ş. (2011). Duygusal gelişim, *Çocuk Gelişimi*, Ed: N. Aral ve G. Baran, İstanbul: Ya-Pa, s.: 223-255.
- PEKEL ULUDAĞLI, N. (2011), Suça karışmış ve karışmamış ergenlerin aile, akran, mahalle özellikleri ile psikolojik ve akademik niteliklerinin incelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PEKER, A., EROĞLU, Y. ve ADA, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetinin yordayıcılarının incelenmesi, *efdergi*, **2**: 185-206.
- PFI, (2015). Prison fellowship international, <http://www.restorativejustice.org/> , Erişim Tarihi: 02.07.15
- PICKETTS, J. (2005). Kanada ceza adalet sistemi, *Kuram ve Uygulamalar, III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- POSTMAN, N. (1995). Çocukluğun Yokoluşu, (Çvr.:K. İnal), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- REİD, A.S. (2011). Age of responsibility, *Juvenile Crime and Justice*, Ed: J.W. Chambliss, Los Angeles: SAGE, p:1-11.
- RIEKENBRAUK, K. (2005). Alman gençlik ve ceza hukukunun temelleri ve uygulaması, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- SANDERS, B. (1999). Öküz’ün A’sı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SALDIRIM, M.. (2003). Birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi suça itilmiş çocuğun yargılama aşamasındaki hakları, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- SANNI, K.B., UDOH, N.A., OKEDIJI, A.A., MODO, F.L. ve EZEH, L.N. (2010). Family types and juvenile delinquency issues among secondary school students in akwa ibom state, nigeria: counseling implications. *J Soc Sci*, **1**: 21-28.

- SAPMAZLI, H. (1943). Çocuk Hakları ve Himaye Müesseseleri, 2. Baskı, Ankara: Yeni Cezaevi.
- SCHULTZ, P.D. ve SCHULTZ, E.S. (2002). Teorías De La Personalidad, New York and London: Thomson.
- SELİCİ, H. ve AKÇO, S. (2001). Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Gerekçe Yargıtay Kararları, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- SEROZAN, R. (2005). Çocuk Hukuku. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- SIEGEL, L.J. ve SENNA, J.J. (1981). Juvenile Delinquency, Theory, Practice and Law, Minnesota: West Publishing Company.
- SNYDER, N.H. ve SICKMUND, M. (1999). Juvenile Offenders And Victims: 1999 National Report. Washington, DC: Office of Juvenile Justice.and Delinquency Prevention.
- SÖZER, A.M. (2003). Çocukluk ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, **3**: 179-185.
- SPENCE, A. J. ve SPENCE, S. H. (1980). cognitive changes associated with social skills training, *Behavioral Research and Therapy*, **18**: 265-272.
- SPROTT, J.B., DOOB, A.N. ve JENKİNS, J.M. (2001). Problem behaviour and delinquency in children and youth. *Statistics Canada –Catalogue*, **4**: 1-13.
- STEWART, H. (2009). Working With Children in Conflict With The Law, Barbados: Unicef Office.
- SUĞUR, S. (2009). Sosyolojide temel yaklaşımlar, *Sosyolojiye Giriş*, Ed: N. SUĞUR, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.: 28-42.
- ŞAHİN, H. (2006). Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* III, **26**: 46-62.
- ŞENGÜL, H.A., CANTÜRK, N., CANTÜRK, G. ve DAĞALP, R. (2012). Ankara 1. çocuk ağır ceza mahkemesi'nde akran istismarı nedeniyle yargılanan çocukların değerlendirilmesi, *Türk Ped Arş.*, **47**: 283-289.
- TANER, S. ve YILMAZÇETİN, C. (2005). Sorunlu Çocukları Tanıma ve Müdahale, İstanbul: Morpa
- TARDIFF, K. (2008). Clinical risk assessment of violence, *Textbook of Violence Assessment and Management*, Ed.: Simon, I.R. and K. Tardiff, Washington: American Psychiatric Publishing, p.: 3-16.

- TAŞTAN, N. (2010). Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- TAŞKIN, Ö.Ö. (2006). Velayette çocuğun yüksek yararı ilkesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TAŞKIRAN, T. ve AĞAOĞLU, S. (1943). Suçlu Çocuklarımız- Ankara Çocuk Islah Evinde Bir Araştırma, Ankara: Titaş Basımevi.
- TAYLOR, M. A. ve PASTOR, D. A. (2007). A confirmatory factor analysis of the student uadaptation to college questionnaire. *Educational and Psychological Measurement*, **67**: 1002–1018.
- TAVŞANCIL, E. (2005). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi. İkinci Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- TBMM, (2000). TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Elazığ Çocuk ve İslahevi Raporu 1998-2000, Ankara: Başkent Üniversitesi Matbaası.
- TEKİN, U. (2003). Almanya gençlik ceza adalet sistemindeki gençlik yardım hizmetleri, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ed: E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar ve Ö. Cankurtan Öntaş, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- TABACHNICK, B. G. ve FIDELL, L. S. (2001). Using Multivariate Statistics. Boston: Allyn and Bacon.
- THORNBERRY, T.P., HUIZİNGA, D. ve LOEBER, R. (2004). The causes and correlates studies: findings and policy implications, *Juvenile Justice*, **1**: 3-19.
- TOMANBAY, İ. (1999). Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla. Ankara: Selvi Yayınevi.
- TOP, K. ve AKSOY, B. (2011). Çocuk suçluluğunun ve tekrarlayan çocuk suçluluğunun kriminolojik verilere göre değerlendirilmesi, *Türk Ped Arş*, **46**: 136-140.
- TOPRAK, U. (2011). Çocuk suçluluğunun karakteristik ve yapısal özellikleri, *TBB Dergisi*, **95**: 314-329.
- TOPUZOĞLU, Y.A. (2004). Çocuk hakları, *Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu*, Ed: İstanbul Barosu Yayın Kurulu, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, s.: 15-22.
- TORRENTE, G. ve VAZSONYI, A.T. (2008). The salience of the family in antisocial and delinquent behaviors among spanish adolescents, *The Journal of Genetic Psychology*, **2**: 187–197.
- TÜRK KRİMİNOLOJİ ENSTİTÜSÜ, (1950). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve Küçük Suçlular, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, Yayın No:2.

- TÜRKASLAN, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları, *Aile ve Toplum Dergisi*, **11**: 99-107.
- TÜYSÜZ, A., YENİSEY, F., KOÇYILDIRIM, G., GÜVEN, İ., FIRAT, M.S., KARAKAYA, N., ACAR, N., ZİYALAR, N., EJDEROĞLU, Ö. ve AKÇO BİLEN, S. (2012). Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, Ankara: Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları.
- UN, (1990). United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines), <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r112.htm>, Erişim Tarihi: 20.04.2015
- UÇUŞ, Ş. (2014). Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi: uygulama öğretmeninin ve katılımcıların görüşleri, *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, **2**: 1-24.
- ULUĞTEKİN, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- ULUĞTEKİN, S. ve BAYKARA ACAR, Y. (2005) Türkiye’de çocuk mahkemeleri ve gözetim raporları araştırması temelinde türkiye’de gözetim sisteminin değerlendirilmesi, *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- UN, (2004). World Youth Report 2003, New York: United Nations Reproduction Section, Erişim Tarihi: 20.04.2015
- UNICEF, (2010). Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, Ankara: Önce Çocuklar Bir Adım Daha.
- UYGUR, N., TÜRKCAN, S. ve GEYRAN, P. (1994). Adli psikiyatride çocuk ve ergen suçları, *Düşünen Adam*, **3**: 20-24.
- ÜMİT, E. (2007). Mekandan İmkana Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyet İlişkisi, Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- VERDUGO, R. (1999). Safe schools: theory, data, and practices, *Education and Urban Society*, **31**: 267-274.
- VERMEIREN, R. CLÏPPELE, A. ve DEBOUTTE, D. (2000). Eight month follow up of delinquent adolescents: predictors of short-term outcome, *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, **250**: 133–138.
- YATKIN, Ş. (2012). Grupla psikolojik danışma programının tutuklu ve hükümlü gençlerin sosyal becerilerine ve özsayıgı düzeylerine ilişkin algılarına etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Enst.

- YAVUZER, H. (1980). Çocuk suçluluğuna yaklaşım biçimleri ve yeniden eğitim, *İstanbul Üniversitesi Pedagoji Dergisi*, **1**: 59-65.
- YAVUZER, H. (1986). Psiko-sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu, İstanbul: Özdem Kardeşler Matbaası.
- YAVUZER, H. (2001). Çocuk ve Suç, 10. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H. (2003). Çocuk Psikolojisi, 25. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi
- YENİSEY, F. (2009). Ceza Mevzuatı, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- YENİSEY, F., ŞAHİN, F., DEMİRÖZ, F., GRASSİNG, E.G., ÖGEL, K., AKBULUT, K.A., AYDIN, M., KARAKAYA, N., ZİYALAR, N., CANKURTARAN ÖNTAŞ, Ö., AKÇO, S., ŞİŞMANLAR, Ş. ve GÜVENİR, T. (2011). Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Programı El Kitabı, Ankara: Adalet Bakanlığı.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 7. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, T. (2001). Ergenlerde risk alma davranışının incelenmesi, *1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Türkiye’de Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayınları.
- YILMAZ, H.H. (2009). Suçlu Çocuk Yoktur, 2. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- YOLCUOĞLU, G.İ. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, **5**: 18, 1-20.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2001). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, İstanbul: Özgür Yayınları.
- ZENGİN, E. ve KESGİN, M. (2013). Yerel yönetimlerin çocuk suçluluğunun önlenmesinde ilgili kurumlarla etkileşimi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **37**: 13-32.
- WEENINK, D. (2011). Delinquent behavior of dutch rural adolescents, *J Youth Adolescence*, **40**: 1132–1146.
- WEST, S. G., FINCH, J. F. ve CURRAN, P. J. (1995). Structural equation models with non-normal variables: problems and remedies, *Structural Equation Modeling: Concepts, Issues and Applications*, Thousand Oaks Ed: R. H. Hoyle, , CA: SAGE, pp.: 56–75.
- WINTER, S. (2006). Çocuk ve genç adalet sistemine genel bakış, *Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

WINTER, R. (2009). The importance of juvenile justice, *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

WOODY, D.W., FORREST, K.D. STEWART, J.M. (2011). False confessions: the rol of police deception in interrogation and jurors', perceptions of the techniques and their outcomes, *Crime: Causes, Types and Victims*, Ed: A.E. Hasselm, New York: Nova Science Publisher, p: 1-36.

WOLF, E. A. (2000). Boşanmanız şart mıydı?, Ankara: Sistem Yayıncılık.

WYRICK, P.A. ve HOWELL, J.C. (2004). Strategic risk-based response to youth gangs, *Juvenile Justice*, **1**: 20-30.

ADALET BAKANLIĞI, 2014. www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2012/68.pdf Erişim Tarihi: 04.03.2014

EKLER

EK1. Ankara 3. Çocuk Mahkemesi'nden Alınan İzin Belgesi

T.C.
ANKARA
3. ÇOCUK MAHKEMESİ

TÜRK MİLLETİ ADINA
DEĞİŞİK İŞ KARAR

DEĞİŞİK İŞ NO : 2014/45 D.İş
HAKİM : ÖZCAN GÜVEN 30679
KATİP : ALİ KARAVUŞ 94044
TALEP EDEN : MEHMET SAĞLAM-(100420) Ankara 9. Aile
Mahkemesinde Pedagog olarak görev yapar.
TALEP : Mahkememizde Çalışma İzni Verilmesi
TALEP TARİHİ : 05.05.2014
KARAR TARİHİ : 08.05.2014

Ankara 9. Aile Mahkemesi Pedagogu Mehmet Sağlam'ın 05.05.2014 günlü dilekçesi incelendi,

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:
Mehmet Sağlam, mahkememize vermiş olduğu dilekçesinde Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında yargılama süreci devam eden çocuklar hakkında doktora tez çalışması yaptığını, bu nedenle 12-18 yaş arası çocuklarla ilgili iletişim bilgilerine ve dosya incelemesine ihtiyaç olduğunu belirtmiş, Uzman Pedagog'un çalışmalarını sağlıklı yürütebilmesi açısından mahkememizde dosya incelemesi yapmasının ve gerekli bilgilere ulaşmasının yerinde olacağı kanaatine varılarak aşağıdaki hüküm kurulmuştur.

HÜKÜM
Uzman Pedagog MEHMET SAĞLAM (100420) 'a mahkememizde çalışması ve gerekli bilgi ve dosyaları inceleyip örnek alabileceği hususunda gerekli **İZİN VERİLMESİNE**

Karardan bir örneğinin Mehmet Sağlam'a tebliğine
Kararın tebliğinden itibaren 7 gün içinde Mahkememize verilecek bir dilekçe ve Zabıt Katibine başvurarak tutanak düzenlemek suretiyle Ankara 4. Çocuk Mahkemesi nezninde itiraz yolu açık olmak üzere yapılan inceleme sonucu itirazı kabil olmak üzere karar verildi.08.05.2014

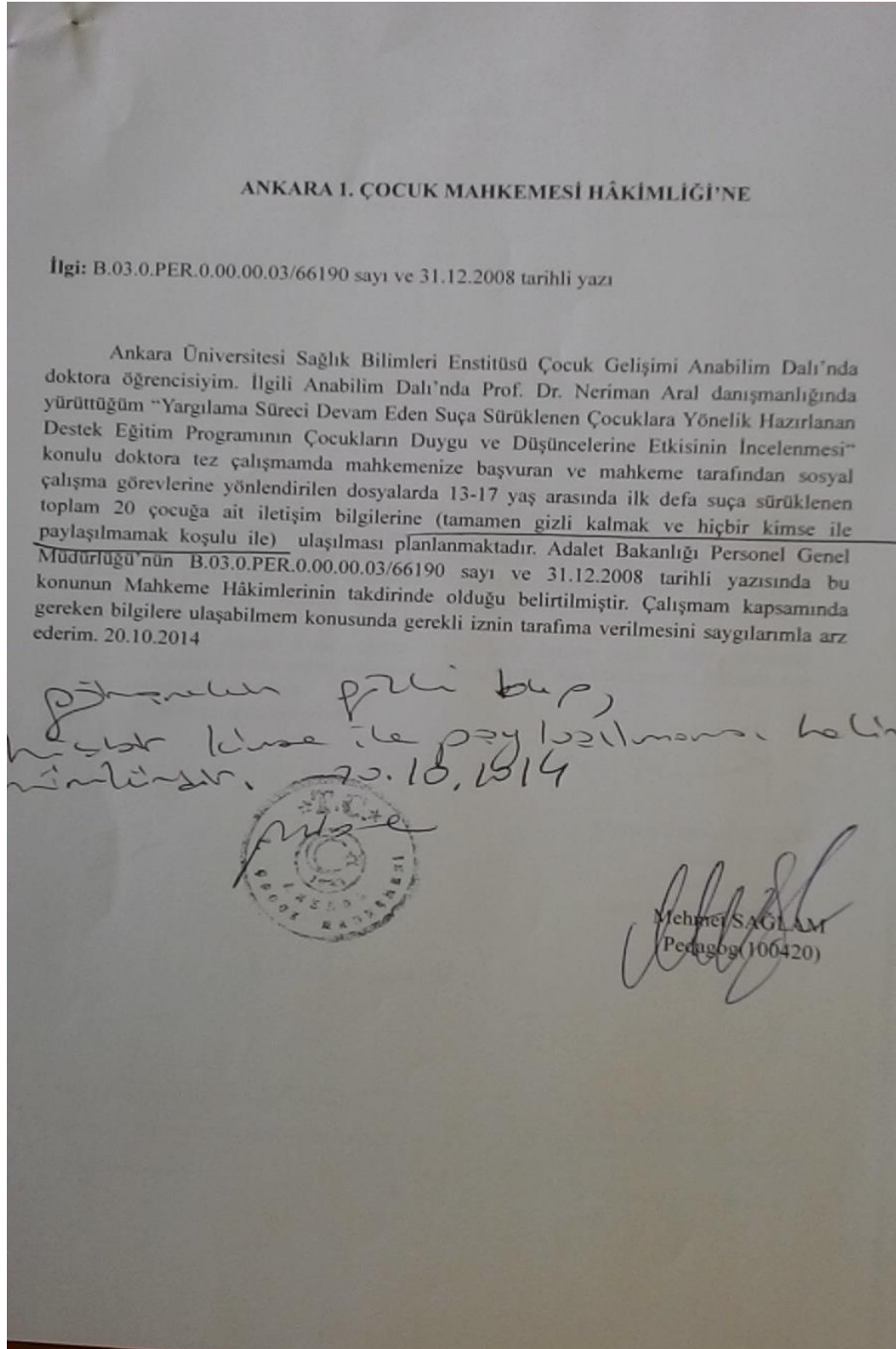
Katip 94044

Hakim 30679

1/1

Sim Sisteminde yer alan bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden 41Evyq1 - 0y65COW - yRcUcP3 - i5Q6iA= kodu ile erişebilirsiniz.

EK2. Ankara 1. Çocuk Mahkemesi'nden Alınan İzin Belgesi

EK3. Ankara 2. Çocuk Mahkemesi'nden Alınan İzin Belgesi

ANKARA 2. ÇOCUK MAHKEMESİ HÂKİMLİĞİ'NE

İlgi: B.03.0.PER.0.00.00.03/66190 sayı ve 31.12.2008 tarihli yazı

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisiyim. İlgili Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Neriman Aral danışmanlığında yürüttüğüm "Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi" konulu doktora tez çalışmamda mahkemenize başvuran ve mahkeme tarafından sosyal çalışma görevlerine yönlendirilen dosyalarda 13-17 yaş arasında ilk defa suça sürüklenen toplam 20 çocuğa ait iletişim bilgilerine (tamamen gizli kalmak ve hiçbir kimse ile paylaşılmamak koşulu ile) ulaşılması planlanmaktadır. Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nün B.03.0.PER.0.00.00.03/66190 sayı ve 31.12.2008 tarihli yazısında bu konunun Mahkeme Hâkimlerinin takdirinde olduğu belirtilmiştir. Çalışmam kapsamında gereken bilgilere ulaşabilmem konusunda gerekli iznin tarafıma verilmesini saygılarımla arz ederim. 20.10.2014

30.10.2014
Hâkim 22837

Mehmet SAGLAM
Pedagog (100420)

EK4. Aydınlatılmış Onam Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM

Bu çalışmanın amacı çocuk adalet sistemindeki yargılama sürecinin suça sürüklenen çocuklar üzerindeki etkilerini belirlemektir. Araştırma kapsamında demografik bilgilerle ilgili sorular ve suça sürüklenen çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini anlamaya dönük sorular yöneltililecektir.

Araştırmaya katılımınız çocuk ve çocuk adalet sistemi alanında çalışan uzmanların, suça sürüklenen çocuklara ait özellikleri ve bu çocukların yargılama sürecinde neler düşündüklerini ve hissettiklerini anlamaya yardımcı olacaktır.

Araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten ve başladıktan sonra devam etmemeye karar verebilirsiniz. Kabul etmemeniz ya da yarım bırakmanız durumunda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız.

Görüşmenin yapılması ve soruların cevaplanması yaklaşık 30 dakika sürmektedir. Araştırma kapsamında aşağıdaki sorular sorulmakta sonraki süreçte 2014 yılı Temmuz-Ekim ayları arasında çalışmaya katılmayı kabul eden çocuklarla haftada bir görüşülmesi ve sürecin çocukların sosyal yaşamına, duygularına, eğitimlerine, aile ve akran ilişkilerine olan olumsuz etkilerinin giderilmesine yönelik olarak eğitimler verilmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmaya katılmanızda sizin ya da çocuğunuz açısından herhangi bir risk bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında verdiğiniz bilgiler gizli tutulacaktır.

Araştırma Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı doktora programı kapsamında Prof. Dr. Neriman Aral danışmanlığında yürüttüğüm doktora tezidir. Çalışma ile ilgili olarak her türlü sorularınız için bana 05..... nolu telefonda ya da mehmetsaglam81@hotmail.com adresinden ulaşabilirsiniz.

ONAM FORMU

“Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi “ çalışması bana sözlü olarak da açıklandı. Çalışma ile ilgili tüm sorularıma tatmin edici cevaplar aldım. Çalışmaya kendi rızamla gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Velinin

Adı-Soyadı

Tarih

İmza

Sorumlu Araştırmacı

Mehmet Sağlam

Tarih

İmza

EK5. Etik Kurul Raporu

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 02/07/2014

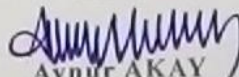
Toplantı Sayısı : 171

Karar Sayısı : 1222

1222-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü doktora öğrencilerinden **Mehmet Sağlam**'ın "Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili 16/05/2014 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Mehmet Sağlam**'ın "Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIĞI
02/07/2014

Aynur AKAY
Genel Sekreterlik
Şube Müdürü

**EK6. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu İle İlgili
Uzman Görüşü Değerlendirme Formu**

Sayın

Prof. Dr. N. ARAL danışmanlığındaki doktora öğrenimine devam etmekteyim. Doktora kapsamında “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi “ konulu tez çalışmasını yürütmekteyim. Bu çalışmanın istenilen nitelikte başarıya ulaşması için alan uzmanlarının görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle size ulaştırılan Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formunu aşağıdaki kriterlere göre değerlendirerek görüşlerinizi belirtmeniz suça sürüklenen çocukların daha iyi anlaşılması ve topluma kazandırılabilmesi yönündeki çalışmalar katkı sağlayacaktır.

Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Bil. Uzm. Mehmet SAĞLAM
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Doktora Öğrencisi

DEĞERLENDİREN UZMANIN ÜNVANI, ADI, SOYADI:

	Uygun	Uygun değil	Düzeltilmeli	Açıklama
Bilgi formunun adı çalışmanın amacına uygun mudur?				
Bilgi formunda kullanılan sorular anlaşılır bir dilde yazılmış mı?				
Bilgi formunda kullanılan sorular çalışmanın amacına uygun mudur?				
Bilgi formunda çocukların duygularını				

belirlemeye dönük sorulan sorular uygun mudur?				
Bilgi formunda çocukların aile ilişkileri ile ilgili düşüncelerini belirlemeye dönük sorulan sorular uygun mudur?				
Bilgi formunda çocukların akran ilişkileri ile ilgili düşüncelerini belirlemeye dönük sorulan sorular uygun mudur?				
Bilgi formunda çocukların okul yaşantısı ile ilgili düşüncelerini belirlemeye dönük sorulan sorular uygun mudur?				

ÖNERİLEN DEĞİŞİKLİKLERİ YAZINIZ.

Bilgi Formundaki İçerik	Önerilen Değişiklik

EK7. Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Yönelik Görüşme Formu

Çocukların duygu ve düşüncelerine yönelik olarak hazırlanan bu form üç bölümden oluşmaktadır. Formun birinci bölümünde suça sürüklenen çocuğun kendisine ve ailesine ilişkin özellikleri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorular bulunmakta ve üçüncü bölümde ise çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak beşli likert tipte hazırlanan maddeler yer almaktadır.

1. BÖLÜM: Bu bölümde suça sürüklenen çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olabilecek, kendisine ve ailesine ilişkin özellikleri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

1. Cinsiyet:	2. Doğum Tarihi:
3. Kendin dahil kaç kardeşsin? () Tek çocuk, () 2-3 kardeş, () 4 ve daha fazla kardeş	
4. Kaçınca çocuğusun? () İlk çocuk, () Ortanca/Ortancalardan biri, () Son çocuk	
5. Kiminle yaşıyorsun? () Ailem () Babam () Annem () Diğer.....	
6. Kaldığın evin durumu () Kira () Ev sahibi	
7. Evin yapısı? () Müstakil () Apartman dairesi () Diğer.....	
8. Evin oda sayısı: Isıtma sistemi: Sana ait oda var mı? Evde bulunan beyaz eşyalar: Evde TV, bilgisayar ve internet bulunuyor mu?	
9. Sağlık sorunun var mı? Varsa ne tür sağlık sorunun var?	
10. Okula/işe gidiyor musun?	
11. Vücudunda yara, kesi vs. izi var mı?	
12. Bu güne kadar bağımlılık yapıcı herhangi bir madde kullandın mı?	
13. Annenin yaşı:	Babanın yaşı:
14. Annenin öğrenim durumu:	Babanın öğrenim durumu:
15. Annenin iş durumu:	Babanın iş durumu:
16. Anne baban birliktemi yaşıyor?	
17. Ailende sağlık sorunu olan var mı? Ne tür sağlık sorunları var?	

18. Ailende suça karışan kimse var mı? Ailende cezaevine giren kimse var mı? Hangi suçtan?
19. Evde aile bireylerine fiziksel şiddet uygulanıyor mu? Evetse kim uyguluyor? Kimlere şiddet uygulanıyor?
20. Evde sigara, alkol vs. kullanan var mı? Kimler kullanıyor?
21. Çocuğın Yargılandığı suç türü
22. Bu olay gerçekleştiğinde yanında kimse var mıydı?

2. BÖLÜM: Bu bölümde suça sürüklenen çocuğın mahkeme sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorular yer almaktadır (Son üç ayı düşünerek cevaplayın).

1. Son dönemde seni en çok etkileyen olay nedir?
2. Bu olayın araştırılması sürecinde seni neler rahatsız etti?
3. Bu olayın araştırılması sürecinde (mahkeme sürecinde) neler senin rahatlamanı sağladı?
4. Bu olay mahkemeye yansıdıktan sonra kendini nasıl hissettin?
5. Sana göre mahkeme süreci nasıl olmalı?
6. Mahkeme sürecinde yaşadıklarının senin yaşamına olan en önemli etkisi nedir?
7. Son dönemde ailenle olan ilişkilerinde ne tür değişiklikler oldu?
8. Son dönemde arkadaşlarınla olan ilişkilerinde ne tür değişiklikler oldu?
9. Son dönemde okul yaşantında ve ders başarında ne tür değişiklikler oldu?
10. Mahkeme süreci bittiğinde neler olacağını düşünüyorsun?

3. BÖLÜM: Bu bölümde suça sürüklenen çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşüncelerini belirlemeye yönelik cümleler yer almaktadır. Aşağıdaki cümleleri mahkeme sürecini dikkate alarak dikkatli bir şekilde okuyun/dinleyin. Bu cümlelere “Katılıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” şeklinde cevap vermeni ve altına çarpı işareti(X) koymanı istiyorum.

Sıra No	Çocukların yargılama sürecindeki duygu ve düşünceleri	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum
1	Kendimi rahat hissediyorum					
2	Bundan sonra olacaklarla ilgili endişeleniyorum					
3	İnsanlar benim hakkımda kötü şeyler düşünüyor					
4	Ne yapmam gerektiği konusunda kafam çok karışık					
5	Çevremdekilerden olumsuz tepkiler alıyorum					
6	Ailemle olan ilişkilerim eskisinden daha kötü					
7	Evde kendimi iyi hissediyorum					
8	Ailem bana destek oluyor					
9	Ailemden her zaman yardım alıyorum					
10	Arkadaşlarımla olan ilişkilerim bozuk					
11	Arkadaşlarım benden uzaklaştılar					
12	Arkadaşlarım benim iyi bir insan olmadığımı düşünüyor					
13	Arkadaşlarım bana her konuda destek olur					
14	Okulda kendimi rahat hissetmiyorum					
15	Okula gitme konusunda istekli değilim					
16	Okulda eskisi kadar başarılı değilim					
17	Okulda kendimi dışlanmış hissediyorum					
18	Okuldaki arkadaş ve öğretmenlerim beni anlamıyor					

EK8. Destek Eğitim Programı İle İlgili Uzman Görüşü Değerlendirme Formu

UZMAN DEĞERLENDİRME FORMU

Sayın

Prof. Dr. N. ARAL danışmanlığındaki doktora öğrenimine devam etmekteyim. Doktora kapsamında “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programının Çocukların Duygu ve Düşüncelerine Etkisinin İncelenmesi “ konulu tez çalışmasını yürütmekteyim. Çalışma kapsamında “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programı” hazırlanmıştır. Bu çalışmanın istenilen nitelikte başarıya ulaşması için alan uzmanlarının görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle size ulaştırılan “Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Hazırlanan Destek Eğitim Programını” aşağıdaki kriterlere göre değerlendirerek görüşlerinizi belirtmeniz suça sürüklenen çocukların daha iyi anlaşılması ve topluma kazandırılabilmesi yönündeki çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Bil. Uzm. Mehmet SAĞLAM
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Doktora Öğrencisi

Ek1: Araştırmaya Ait Özet Bilgi

Ek2: Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı Uzman Değerlendirme Formu

Ek3: Yargılama Süreci Devam Eden Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı

Değerlendiren Uzmanın Ünvanı, Adı, Soyadı:

Değerlendirme Kriterleri	Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil	Açıklamalar
1.Belirlenen amaç ve kazanımlar çalışmanın amacına uygun mu?				
2.Öğrenme süreci, kazanımları gerçekleştirmek için uygun mu?				
3.Öğrenme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler uygun mu?				
4.Kullanılan yöntem ve teknikler programın amacına uygun mu?				
5.Etkinlikler suça sürüklenen çocuklar için uygun mu?				
6.Öğrenme sürecinde bütünlük sağlanmış mı?				
7.Öğrenme sürecinde verilen yönergeler uygun mu?				
8.Oturumlara katılım uygun düzeyde mi?				

1. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değıştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

2. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değıştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

3. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değiştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

4. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değiştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

5. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değiştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

6. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değiştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

7. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değiştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

8. Oturum

	Uygun	Uygun Değil	Değiştirilebilir	Açıklamalar
Kazanımlar				
Öğrenme ve Öğretme Süreci				
Materyaller				
Yöntem ve Teknikler				
Sorulan Sorular				
Yapılan Etkinlikler				

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Mehmet Sağlam

Malatya/19.11.1981

T.C.

Evli

Askerliğini Yaptı

İnönü Üniversitesi Malatya Sağlık Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Bölümü,

Tel: 0422 3420220

II- Eğitimi (tarih sırasına göre yeniden eskiye doğru) Yabancı dili

Doktora, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, 2011-2015

Yüksek Lisans, Ev Ekonomisi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, 2008-2011.

Lisans, Eğitim Fakültesi, İnönü Üniversitesi, 1999-2004.

Lisans, Sosyoloji, Anadolu Üniversitesi, 2010-2014.

Yabancı Dil: İngilizce

III- Mesleki Deneyimi

Pedagog, Bursa 2. Aile Mahkemesi, 2005-2007.

Pedagog, Ankara 9. Aile Mahkemesi, 2007-2015

Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Malatya Sağlık Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Bölümü, 2015-....

IV- Bilimsel İlgi Alanları Yayınları:

- **Sağlam, M.** ve N. Aral, (2011)“Boşanma Sürecinde Olan Ailelerdeki Çocukların Aile Algılarının Resimler Aracılığı ile İncelenmesi ” *I. Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2*, (Yay. Haz: A. Gülan, M. R. Şirin, M. C. Şirin), Çocuk Vakfı Yayınları, 292-302, İstanbul.
- **Sağlam, M.** ve N. Aral, (2011) “Bir İnsan Çiz Testi ile Boşanma sürecinde Olan Aile Çocuklarının Sorunlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Ulusal Okul Öncesi Eğitim Kongresi, Okul Öncesi Eğitiminin*

Bugünü ve Geleceği, Bildiri Tam Metin Kitabı, 1-12, Pegem Yayıncılık, Ankara.

- **Sağlam, M.**, Aral, N. (2012). *Boşanma Sürecinde Çocuk Hakları, Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi Küresel Sorunları ve Çocuk Hakları Uluslararası Konferansı*, Zirve Üniversitesi, Gaziantep.
- **Sağlam, M.**, ve Altındağ, Ö. (2012). *Boşanma Sürecinde Çocukların Haklarının Belirlenmesi ve Korunmasında Aile Mahkemesi Uzmanlarının Rol Ve İşlevleri, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.:422-434, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- **Sağlam, M.**, Gürkan, M., Aral, N. (2012). *Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Çocuk Adalet Sistemine İlişkin Algılarının Belirlenmesi, Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu 05-07 Aralık 2012, Yargılama Oturumları*, Ankara: Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları, 110-121.
- **Sağlam, M.**, Aysu, B., Yurteri, A., Fındıkoğlu, E. ve Aral, N. (2014). Türkiye’de Çocuk Gelişimi Alanındaki Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi, Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi(EJER), İstanbul.
- **Sağlam, M.**, Aral, N. (2013). *Bebeklik Döneminde Gelişim, Tüm Yönleriyle Özel Bebekler&Çocukların Gelişimi ve Etkinlik Örnekleri*, Ed:S.S. Yıldırım ve A.Ş. Öz), Ankara: Eğiten Kitap, s.: 107-128.
- **Sağlam, M.** ve Aral, N. (2014). *Science Education In Pre-School Education, Preschool Education In Turkey And In The World: A Theoretical And Empirical Perspective* , Ed: Başal, E.H., Ömeroğlu, E. ve Kostova, Z.) Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, p.: 15-30.
- **Sağlam, M.**, Aral, N. (2013). *Ebeveynleri Boşanma Sürecinde Olan Çocuklar ile Ebeveynleri ile Birlikte Yaşayan Çocukların Duygularının Cinsiyete Göre İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1,2: 71-88.

VII- Diğer Bilgiler

- Denver II Gelişimsel Tarama Testi Yeterlilik Eğitimi
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi Politika Uygulayıcıları Programı, 2008, Ankara
- Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı İle Çocuk Hakları Eğitimi, 2008, Gazi Üniversitesi
- Çocuk Erken Tanı ve Uyarı Sistemine İlişkin Araştırma projesi, 2013, Ankara
- Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi, Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitimi, 2014, Eskişehir